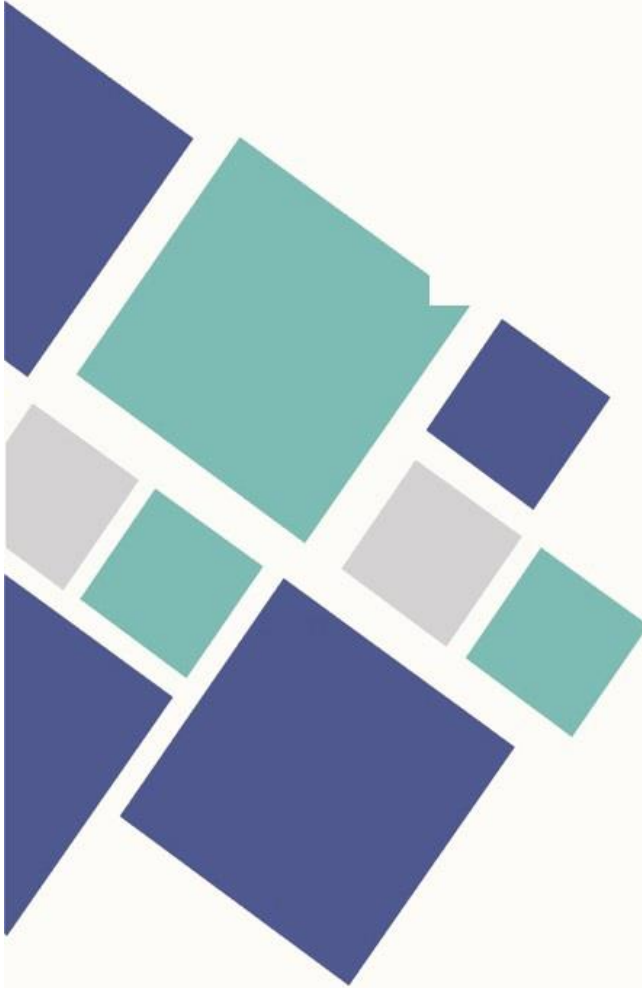
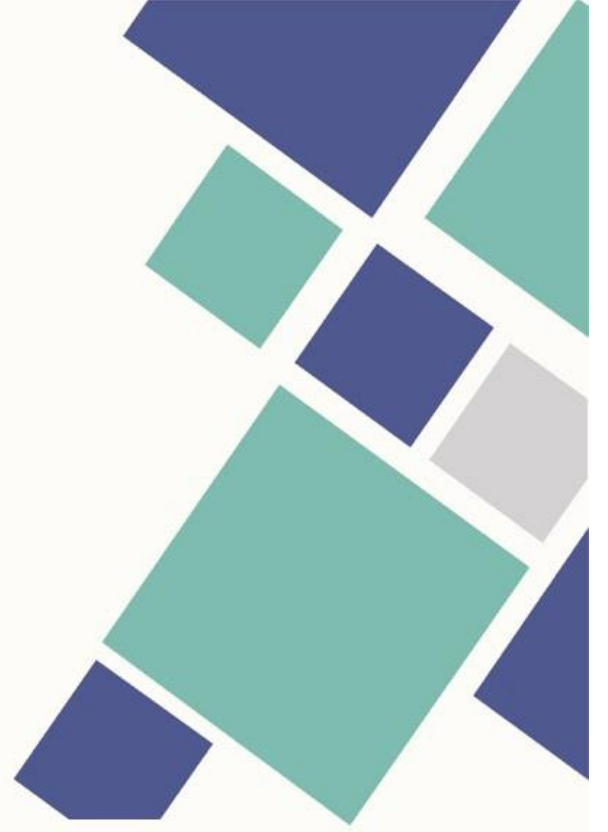

Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey
Journal of VOSST

ISSN: 2687-3478

**Yıl: 5 Sayı: 12
Ağustos 2023**

TÜRKİYE MESLEKİ VE SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

(Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey – Journal of VOSST)

ISSN: 2687-3478

Ağustos 2023, Yıl: 5, Sayı:12

SAHİBİ

Prof.Dr. Yılmaz ÇATAL

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi adına

SORUMLU MÜDÜR

Öğr.Gör. Halit TOPTAŞ (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

EDİTÖRLER

Prof.Dr. Ömer Kürşad TÜFEKÇİ (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Baş Editör: Dr.Öğr.Üyesi Bülent ÖZGÜL (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

EDİTÖR YARDIMCILARI

Dr.Öğr.Üyesi Meriç PEHLİVAN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Tuğrul HOCAOĞLU (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)

Öğr.Gör.Dr. Adnan SELMAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU

Prof.Dr. Hidayet Hale KÜNÜÇEN, Başkent Üniversitesi

Prof.Dr. Hulusi DOĞAN, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof.Dr. Timuçin KODAMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof.Dr. Ömer Kürşad TÜFEKÇİ, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Doç.Dr. Murad Alpaslan KASALAK, Akdeniz Üniversitesi

HAKEM KURULU

- Prof.Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof.Dr. Hulusi DOĞAN, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof.Dr. Timuçin KODAMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Kemaleddin TAŞ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Murat Ali DULUPÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Fatma YETİM, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof.Dr. Ümit AKCA, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Atila GÜL, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Sevim ATEŞ CAN, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof.Dr. Hüseyin GÜL, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet FİDAN, Selçuk Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Hakan DEMİRGİL, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. Ömer Kürşad TÜFEKÇİ, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Prof.Dr. Müge DEMİR AYRAL, İstanbul Medipol Üniversitesi
Prof.Dr. Didar BÜYÜKER İŞLER, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof.Dr. İhsan KÜRELİ, Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Hayri ÇAPRAZ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Murad Alpaslan KASALAK, Akdeniz Üniversitesi
Doç.Dr. Nezihe TÜFEKÇİ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Baran ARSLAN, Harran Üniversitesi
Doç.Dr. Elvettin AKMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Çiğdem AKMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Murşit IŞIK, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Gürkan AKDAĞ, Mersin Üniversitesi
Doç.Dr. Ahmet Buğra HAMŞIOĞLU, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç.Dr. Mustafa GENÇ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Turan KOCABIYIK, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Uğur KURTARAN, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç.Dr. Sevcan YILDIZ, Akdeniz Üniversitesi
Doç.Dr. Aykut SEZGİN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Mustafa SOBA, Uşak Üniversitesi
Doç.Dr. Salih MEMİŞ, Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Hasan Hüseyin UZUNBACAK, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Hakan AKYURT, Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Mehmet DİNÇ, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Doç.Dr. Mehmet YİĞİT, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Erdal EKE, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Cihad ŞENTÜRK, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
Doç.Dr. Mustafa NAL, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Doç.Dr. Selen IŞIK MADEN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Eylem BAYRAKÇI, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Oğuz NEBİOĞLU, Akdeniz Üniversitesi
Doç.Dr. Esra VONA KURT, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Günseli GÜÇLÜTÜRK BARAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Gözde İKİZER, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Doç.Dr. Ali TEHCİ, Ordu Üniversitesi
Doç.Dr. Ali Kemal NURDOĞAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Gonca MANAP DAVRAS, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Süha ÇELİKKAYA, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Ülkü KÜÇÜKKURT, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç.Dr. Güler YANIK, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doç.Dr. Neslihan ÜLTAY, Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Mehmet Akif ALTUNAY, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Adem YILMAZ, Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Yener AKMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç.Dr. Eser ÜLTAY, Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Hatice SARI GÖK, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç.Dr. Meral BEKTAŞ, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Perihan EREN BANA, Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Onur DEMİREL, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Gürkan KALKAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Yunus GÜLCÜ, Fırat Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Adeviye ERDOĞAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Ali Barış KAPLAN, İbn Haldun Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Hatice ÖZCAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Şerife DURMAZ, Akdeniz Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Gökhan TURHAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Abdülmelik ARAS, Iğdır Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Öznur AYDIN, Akdeniz Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Nurcan YAĞMURLU, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Fulya SARPER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Derya TOKSÖZ KILIÇ, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Hasan ŞENOL, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Özel SİLSÜPÜR, Trabzon Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Okan BÜTÜNER, Düzce Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Tahsin IŞIK, Kırklareli Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Ümit ALPEREN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Seda EFE, Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Tuğrul HOCAOĞLU, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Bülent ÖZGÜL, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Meriç PEHLİVAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Mustafa ÖZYÜCEL Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Ferhat ÖZBAY, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi İrfan SEKTİOĞLU, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Oktay TATLICIOĞLU, Dicle Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Arzu ÖZKANAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Abdülselami SARIGÜL, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Uzm.Dr. Selin TANYERİ KAYAHAN, Sağlık Bakanlığı
Öğr.Gör.Dr. Adnan SELMAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Öğr.Gör.Dr. Murat Yusuf UÇAN, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Öğr.Gör.Dr. Günseli GÜMÜŞEL, Atılım Üniversitesi
Öğr.Gör. Erdoğan ATEŞ, Süleyman Demirel Üniversitesi
Öğr.Gör. Özlem AKARÇAY, Karatay Üniversitesi
Öğr.Gör. Çağlar ÇİÇEK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Halis ÖZERK, Uzman Psikolog

İndeksler / Indexes:

Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi aşağıdaki veri tabanları/bibliyografya/indeksler tarafından taranmaktadır:

Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey are indexed in the following databases/bibliographies/indices:

İletişim: Tel: 0246 4414334 – 0246 4417016 E-posta: journalofvosst@gmail.com

TÜRKİYE MESLEKİ VE SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

(Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey – Journal of VOSST)

Ağustos 2023, Yıl: 5, Sayı: 12

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN İŞLETME BÖLÜMLERİNDE YER ALAN ETİK DERSLERİNİN DAĞILIMI VE OKUTULMA ORANLARINA İLİŞKİN İSTATİSTİKİ BİR İNCELEME

Berin DİKGÖZ.....1-9

EPİLEPSİ VE TOPLUMSAL DAMGALANMA

Büşra GÜNDÜZ ÇOBAN.....10-17

MODERN İNSANIN VAHŞİLİĞİNİN ARİSTOTELES'İN ERDEM KURAMI BAĞLAMINDA AŞILMASI ÜZERİNE

Meriç PEHLİVAN.....18-24

EVALUATING THE PERCEPTION OF MARKETING COMMUNICATION IN POLITICAL MARKETING FROM A GENERATIONAL PERSPECTIVE

Ferdi AKBIYIK, Nedret ÇAĞLAR.....25-39

KAMU LİDERLİĞİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Hasret ÖZTÜRK.....40-46

GIDA TEKNİKERLERİNİN MEVCUT DURUMUNUN GIDA SEKTÖRÜ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ

Hasan METE, Gürcan UZAL, Erdal KILIÇ, Aytekin ERDEM.....47-61

EKONOMİ VE GÖÇ KONULARINDA Y VE Z KUŞAĞINA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Gökhan TURHAN, Osman BALABAN.....62-84

TOPLUMSAL BARIŞIN SAĞLANMASINDA UZLAŞTIRMA

Fatih ULAŞAN.....85-102

Atf için / for cited: Dikgöz, B. (2023). Türkiye'deki Üniversitelerin İşletme Bölümlerinde Yer Alan Etik Derslerinin Dağılım ve Okutulma Oranlarına İlişkin İstatistiksel Bir Değerlendirme, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.1-9.

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN İŞLETME BÖLÜMLERİNDE YER ALAN ETİK DERSLERİNİN DAĞILIMI VE OKUTULMA ORANLARINA İLİŞKİN İSTATİSTİKİ BİR İNCELEME

Berin DİKGÖZ*

ÖZET

İş etiği kavramı ülkemizde 1980'li yıllarla birlikte akademik araştırmalara konu olmaya başlamış olup bununla birlikte üniversite müfredatlarına eklenmeye başlamıştır. Bu çalışmada YÖK'e bağlı olan devlet ve vakıf üniversitelerinin işletme programlarında yer alan etik derslerinin içeriğinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu sebeple işletme programlarının web sitelerinde yayınlanmış oldukları ders içeriklerinden faydalanılarak etik derslerinin içerikleri incelenmiştir. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak doküman inceleme kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ders içeriklerinde sıklıkla geçen konular altı başlık altında toplandığı görülmüştür. Bu başlıklar; etik-ahlak tanımı, etik yaklaşımlar-teoriler, etiğin felsefi boyutu, kurumsal sosyal sorumluluk, meslek etiği kodları ve etik dışı davranıştır. Çalışmanın bulguları iki başlık altında sunulmuştur Bunlar: Etik dersine ilişkin sayısal bulgular, etik dersinin içeriğine ilişkin bulgulardır. Bu çalışmanın işletme bölümündeki etik derslerinin içeriğine ilişkin kapsamlı bir inceleme olup bu sebeple literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, İş etiği, İşletme müfredatları, Ders içerikleri, Etik dersi içeriği.

JEL Sınıflandırma Kodları: M20, M29.

A STATISTICAL REVIEW ON THE DISTRIBUTION AND TEACHING RATES OF ETHICS COURSES IN BUSINESS DEPARTMENTS OF UNIVERSITIES IN TURKEY

ABSTRACT

The concept of business ethics has started to be the subject of academic research in our country in the 1980s and has started to be added to university curricula. In this study, it is aimed to examine the content of ethics courses in the business programs of state and foundation universities affiliated to YÖK. For this reason, the contents of ethics courses were examined by making use of the course contents published on the websites of business programs. Content analysis, one of the qualitative research methods, was used as a method, and document analysis was used as a data collection tool. As a result of the research, the topics that are frequently mentioned in the course contents are grouped under six headings. These titles are; Ethics-morality definition, ethical approaches-theories, philosophical dimension of ethics, corporate social responsibility, professional ethics codes and unethical behavior. The findings of the study are presented under two headings. These are the numerical data related to the ethics course and the data related to the content of the ethics course. It is thought that this study will contribute to the literature in terms of comprehensively examining the content of ethics courses in the department of business administration.

Keywords: Ethics, Business ethics, Business curricula, Course contents, Ethics course content.

JEL Classification Codes: M20, M29.

* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Milas Meslek Yüksekokulu, Öğr.Gör.Dr. berindikgoz@mu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-0603-9737

Makale Geliş Tarihi / Received : 27.06.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 19.09.2023

DOI: 10.46236/jvosst.1320409

GİRİŞ

Etik kavramının yerli ve yabancı literatürde ağırlıklı olarak *iş etiği* kavramının içerisinde yer aldığı ve bu paralellikte gelişim gösterdiği görülmektedir. İş etiğinin tarihsel gelişimi incelendiğinde beş döneme ayrıldığı tespit edilmiştir. Bunlar; 19. yüzyıl, 1900-1950, 1950-1970, 1970-2000, 2000 sonrasıdır (Aktaş, 2014: 28). Bu ayrımları etkileyen en önemli faktörlerin sanayi devrimi, piyasa mekanizması ve özel sektörün gelişimi olduğu düşünülmektedir. Sanayi devrimine kadar etik kavramının toplumsal etik kavramıyla aynı paralellikte gittiği görülmektedir. Bunun sebebi yaşamı düzenleyen kuralların daha çok din eksenli olmasıdır (Bektaş, Köseoğlu, 2008:149). Birçok alanın kurumsal bir kimlik kazanmasıyla beraber etik konusu da din çizgisinin dışına çıkarak, alanlar bazında değerlendirilmeye başlamıştır. 19. yüzyıl sonlarında serbest piyasa kavramının hızlı gelişimi ile birlikte işletmeler için itibar kavramı önem kazanma yoluna gitmiştir. İşletmeler için itibar yönetiminin en akılcı yollarından birinin etik görünümüdür. 20. yüzyılın başlarında ise özel sektörün daha da güçlenmesinin bir sonucu olarak etiğin yanı sıra gelişen bir kavram daha ortaya çıkmıştır. Bu kavram kurumsal sosyal sorumluluktur. Roberts (2003) kurumsal sosyal sorumluluk ve iş etiği üzerine yapmış olduğu çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk kavramının kurumlar için iyi bir imaj çizme yolu olduğunu ve bu sebeple de iş etiği kavramına önem verilmeye başlandığını belirtmiştir (Roberts: 2003, 250). Bu bağlamda, iş dünyasında işletmeler ve yöneticiler için etik, en önemli kavramlardan birisi olmuş, işletmeler piyasalarda rekabet avantajlarını sürdürmek adına etik ilkeler ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri geliştirmiş ve bu projeleri desteklemişlerdir (Arslan ve Berkman, 2009: 55).

Dünyada iş etiği konusunda akademik araştırmaların 1920'li yıllarda başladığı bilinmekle birlikte bu süreç ülkemizde 80'li yılları bulmuştur (Aktaş, 2014:31). Bu duruma paralel olarak etik eğitimi üniversitelerin müfredatlarına girmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda işletme alanında görülmeye başlamış olup 2000'li yıllarda yaşanan finansal skandallarla beraber muhasebe alanında özellikle önem kazanmıştır (Daştan,2009: 289). Power (2000) çalışmasında etik konusunun önem kazanmasının nedenlerinden birisinin de finansal skandallar sebebiyle dikkat çeken denetim konusu olduğunu belirtmiştir (Power, 2000). Bu sebeple 2000'li yılların başında birçok üniversitenin işletme programlarında muhasebe ve denetim derslerinde etik konusunun ya da dersinin yer almaya başladığı görülmüştür. Çünkü bir işletmedeki eylemler ne kadar denetlenebilir hale gelirse işletmenin de o kadar etik olduğu düşünülmektedir. Dikgöz (2023) tez çalışmasında etik kavramının şeffaflık, hesap verilebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramının; etik kavramının gelişimi ile birebir ilişkili olduğunu bu sebeple de kurumsal sosyal sorumluluk kavramın işletmelerde büyük önem kazandığını belirtmiştir (Dikgöz, 2023:47). Bu duruma paralel olarak son yıllarda üniversitelerin etik ile ilgili ders isimlerinin revize edilerek “İş Etiği ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk” adı ile müfredatlarda yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada Türkiye’de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerindeki işletme bölümlerinde yer alan etik derslerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu incelemede öncelikle etik derslerine ilişkin sayısal bulgular sunulmuştur. Devamında etik dersinin isimlerine göre kategorik ayrımı yapılmış olup ders içerikleri incelenmiştir.

1. YÖNTEM VE LİTERATÜR

Bu çalışmada Türkiye’de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerindeki etik derslerinin içeriğine ilişkin bir analiz yapılmıştır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak doküman inceleme kullanılmıştır. Doküman incelemesi yaparken ders içeriklerinde en fazla yer alan başlıklar tespit edilirken sıklık analizinden de destek alınmıştır. Bu kapsamda YÖK verilerinden yararlanılarak Türkiye’de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerindeki işletme bölümleri tespit edilmiştir. Devamında ilgili üniversitelerin işletme bölümlerinin bilgi paketlerinden ders içeriklerine ulaşılarak etik derslerinin var olup olmadığı tespit edilmiştir. Etik isminin var olduğu derslerin içerikleri incelenerek en çok hangi başlıkların tekrarlandığı belirlenmiştir. Bu başlıkların devlet ve vakıf üniversitelerindeki ders içeriklerinde bulunma yüzdesi tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara göre etik derslerinin içeriği hakkında detaylı bilgilere ulaşılmıştır. Devlet ve vakıf üniversitelerinin içeriğine ilişkin veriler karşılaştırılmıştır. Bu analizlere ek olarak literatürdeki çalışmalarda etik derslerine ilişkin seçmeli ve zorunlu ayrımına göre kategori yapıldığı tespit edilmiş olduğundan çalışma bu açıdan da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile seçmeli etik derslerinin hangi dönemlerde verildiğine dair bilgiler de sunulmuştur.

İşletme alanındaki çalışmalar incelendiğinde Terzi, Şen ve Solak yapmış oldukları çalışmada Bologna sürecinin İşletme bölümlerinin ders programı üzerine etkisini incelemiş olup, onların yapmış olduğu çalışmada kullanılan yöntem ile bu çalışmada kullanılan yöntem büyük ölçüde benzerlik göstermektedir (Terzi, Şen ve Solak, 2013:91). Bu açıdan çalışmanın yönteminden faydalanılmıştır.

İşletme bölümleri müfredatlarındaki etik derslerini inceleyen çalışmaları irdelediğimizde Gölbaşı'nın (2009) çalışması dikkat çekicidir. Bu araştırmaya göre 114 tane işletme bölümünün sadece 6 tanesinde etiğin zorunlu ders olarak okutulduğu, seçmeli dersler ile birlikte bu sayının 36'ya çıktığı görülmektedir. Derslerin okutulduğu dönemler ise üniversiteler arasında tamamen farklılık göstermektedir (Gölbaşı, 2009: 4). Çubukçu (2010) çalışmasında 77 devlet üniversitesinin 24 'ünde etik dersi bulunduğu, bunların %84 oranında seçmeli ders olduğunu belirtmiştir. Vakıf üniversitelerinde ise 62 devlet üniversitesinin 19 'unda etik dersi bulunduğu, bunların %75 'inin ise seçmeli ders olduğunu belirtmiştir. Ancak bu çalışma kapsamında ders isimlerine ve ders içeriklerine ilişkin bir analiz bulunmamaktadır. Bayraktaroğlu, Özen Kutanis ve Özdemir. (2005) çalışmalarında ülkemizdeki üniversitelerin İİBF'lerinin %29'unun adında etik geçen ders olduğu ve %35'inin ise içeriğinde etik konusu bulunduğunu belirtmiştir. Hem adında hem de içeriğinde etik konusu geçenlerin oranının ise %13 olduğunu belirtmiştir. (Bayraktaroğlu ve diğ, 2005: 377-384). Ayrıca Eğri ve Sunar çalışmalarında Türkiye'de iş ahlakı konusundaki çalışmaların yetersiz olduğunu ve sadece güncel etik sorunlarla ilgilenen çalışmalar yapıldığını özellikle belirtmiştir (Eğri ve Sunar, 2010: 63).

Bu çalışmada öncelikle devlet ve vakıf üniversitelerinde etik ile ilgili bir ders bulunup bulunmadığına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler sayısal ve yüzdesele ifade edilmiştir. Devamında etik derslerinin isimlerine ilişkin analizin dağılımları verilmiştir. Son olarak devlet ve vakıf üniversitelerinde yer alan ders içerikleri analiz edilerek analiz sonuçları karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

2.BULGULAR

2.1.Etik Dersine İlişkin Sayısal Bulgular

YÖK'ün web sitesinden yararlanılarak Türkiye'de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin işletme bölümü sayısının devlet üniversitelerinde 94, vakıf üniversitelerinde ise 51 olduğu tespit edilmiştir. Etik dersi bazında bakıldığında ise devlet üniversitelerinde 66, vakıf üniversitelerinde ise 52 program olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamına KKTC üniversiteleri dahil edilmemiştir.

Tablo 1. Etik Dersinin Bulunup Bulunmasına Göre Sayısal Dağılım

ETİK DERSİNİN VAR OLUP OLMADIĞI	DEVLET	%	VAKIF	%
İ.İ.B.F/İşletme Fakültesi'ne Sahip Olan ve İşletme Bölümlerinde Etik İle İlgili Ders Bulunan Üniversitelerin Sayısı	58	62	39	76
İ.İ.B.F/İşletme Fakültesi'ne Sahip Olan ve İşletme Bölümlerinde Etik İle İlgili Ders Bulunmayan Üniversitelerin Sayısı	36	38	12	24
TOPLAM	94	100	51	100

Yukarıdaki tablo incelendiğinde devlet üniversitelerinde işletme bölümlerinin %62' sinde etik dersinin olduğu %38'ininde ise etik dersinin olmadığını tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerinde ise bu oranın %76 'ya, %24 olduğu görülmektedir. Ayrıca devlet ve vakıf üniversitelerinde etik ile ilgili derslerin tamamı seçmeli ders kategorisinde yer almaktadır. Bazı üniversitelerde seçmeli ders kategorisinde

birden fazla etik dersi olduğu da görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında devlet üniversitelerinde 66, vakıf üniversitelerinde 52 program olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Devlet üniversitesi etik dersinin bulunduğu sınıf

DERSİN VERİLDİĞİ YIL/DEVLET	SAYISI	%
4.Sınıf	35	60
3.Sınıf	12	21
2.Sınıf	8	14
1.Sınıf	3	5
Toplam	58	100

Etik dersi devlet ya da vakıf üniversitelerinin tamamında seçmeli ders kategorisindedir. Etik dersinin hangi sınıflarda seçmeli ders olarak verildiği incelendiğinde, devlet üniversitelerinde %60 oranında 4. sınıfta, %21 oranında 3.sınıfta, %14 oranında 2.sınıfta,%5 oranında 1.sınıfta yer aldığı görülmektedir. En yüksek oranının 4. sınıfta olduğu görülmektedir. 1. sınıfta verilen %5'lik oranın detaylarını incelendiğinde dersin “Etik” adı ile verildiği ve daha genel bir kapsamı olduğu tespit edilmiştir

Tablo 3. Vakıf Üniversitesi Etik Dersinin Bulunduğu Sınıf

DERSİN VERİLDİĞİ YIL/VAKIF	SAYISI	%
4.Sınıf	6	15
3.Sınıf	7	18
2.Sınıf	9	23
1.Sınıf	2	5
Çoklu yıl seçeneği	15	38
Toplam	39	100

Vakıf üniversitelerine bakıldığında ise etik dersinde seçmeli ders olarak her dönem alabilme olanağının olduğu ya da 3 ve 4. sınıfta istenilen dönemde alabilme hakkının olduğu görülmektedir. Çoklu yıl seçeneği oranının %38, 4. sınıf oranının %15, 3.sınıf oranının %18, 2. sınıf oranının %23, 1. sınıf oranının ise % 5 olduğu görülmektedir.

Devlet ve vakıf üniversitelerinde etik dersinin ağırlıklı olarak son yıllarda verildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında oranlar birbirine yakındır. Ancak vakıf üniversitelerinde ders seçiminin çoklu dönemlerde olmasının bir sonucu olarak ders seçme yapısının daha esnek olduğu söylenebilir.

2.2.Etik Dersinin İçeriğine İlişkin Bulgular

Etik dersinin içeriği incelenirken haftalık bazda ders içeriklerinde en fazla yer alan başlıklar aşağıda sıralanmıştır.

- Etik /Ahlak Tanımı
- Etik Yaklaşımlar/Teoriler
- Etiğin Felsefi Boyutu
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk -Sosyal Sorumluluk
- Meslek Etiği Kodları
- Etik Dışı Davranış

Uygulama başlığı birçok dersin içeriğinde farklı isimlerle bulunmaktadır ancak bunlar genellikle vaka analizi şeklinde olup çoğunlukla etik dışı davranışlar örneklendirildiği için etik dışı davranış başlığı altında incelenmiştir.

Tablo 4. Etik Dersine İlişkin Ders İsimlerinin Sınıflandırılması

DEVLET VE VAKIF ÜNİVERSİTELERİNDE DERS İSİMLERİNE GÖRE KATEGORİLEŞTİRİLMESİ	DEVLET		VAKIF	
	Sayı	%	Sayı	%
Etik ve Sosyal Sorumluluk	24	36	13	25
İş Etiği-Meslek Etiği	32	48	25	48
Etik	2	3	5	10
Alan Bazlı Etik	6	9	6	12
Diğer	2	3	3	6
TOPLAM	66	100	52	100

Adında etik geçen dersler incelendiğinde hem devlet hem vakıf üniversitelerinde %48 oranı ile “İş Etiği ve Meslek Etiği” isimli dersin, en yüksek oranla bulunduğu görülmektedir. İkinci sırada “Etik ve Sosyal Sorumluluk” ya da “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” dersi devlet üniversitelerinde %36, vakıf üniversitelerinde %25 oranında bulunmaktadır. Bu sonuç kurumsal sosyal sorumluluk kavramını etik kavramı ile birlikte anıldığından göstergelerinden biri olabilir. Sadece etik adı ile bulunan ders oranı ise devlet üniversitelerinde %3, vakıf üniversitelerinde ise % 10 olduğu görülmektedir. Etik dersi adını taşıyan derslerin daha genel anlamda etik konusunu ele aldığı tespit edilmiş olup vakıf üniversitelerinde genel etik dersinin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Alan bazlı etik kapsamında ise “Pazarlama Etiği, Muhasebe Etiği ve Finans Etiği” gibi başlıklar bulunmaktadır. Bu başlıklar altında en fazla “Muhasebe Etiği” dersi bulunmaktadır. Bunun sebebinin 2000’li yıllarda işletme müfredatlarında yer alan muhasebe etiği dersi olduğu düşünülebilir.

Vakıf üniversitelerinde alan bazlı etik ufak bir farkla daha yüksektir. Bu anlamda öğrenciye daha fazla çeşitlilik sağlandığı düşünülebilir. Devlet üniversiteleri içinde alan bazlı dersler en çok Marmara Üniversitesi işletme bölümü bünyesinde bulunmaktadır. Bunun sebebi Marmara Üniversitesi işletme bölümünün 4 sınıfta alt branşlara ayrılması olabilir. “Diğer” kategorisinde ise adı etik geçen ancak yayın etiğini baz almış ya da hiçbir kategoriye alınamayacak dersler konulmuştur.

Tablo 5. Devlet Üniversitesi Ders İçeriği

Ders İçerikleri/Devlet	VAR	%	YOK	%
Etik /Ahlak Tanımı	30	52	28	48
Etik Yaklaşımlar/Teoriler	11	19	47	81
Etiğin Felsefi Boyutu	5	9	53	91
Kurumsal Sosyal Sorumluluk -Sosyal Sorumluluk	44	76	14	24
Meslek Etiği Kodları	10	17	48	83
Etik Dışı Davranış	22	38	36	62

Devlet üniversitelerindeki etik derslerinin içeriği incelendiğinde etik/ahlak tanımının %52’inde yapıldığı, %48’inde ise etik/ahlak tanımının yapılmadığı görülmektedir. Etik yaklaşımlar ve etik teoriler konusunun ise %19’unda olduğu, %81’inde ise olmadığı tespit edilmiştir. Etiğin felsefi boyutunun ise sadece %9’unda bulunduğu, %91’inde ise bulunmadığı görülmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk konusunun ise %76’sında olduğu, %24’ünde ise olmadığı görülmüştür. Etik kodları konusunun ise %17 oranında ders içeriklerinde bulunduğu, %83 oranında ise bulunmadığı tespit edilmiştir. Etik dışı davranışlar konusunda ise temelde çatışmalar ve skandallar konusunun olduğu ve ders içeriklerinin %38’inde yer aldığı, %62’inde ise yer almadığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre devlet üniversitelerinde en yüksek %76 oranla kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk başlığının yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Vakıf Üniversitesi Ders İçeriği

Ders İçerikleri/Vakıf	VAR	%	YOK	%
Etik /Ahlak Tanımı	18	46	21	54
Etik Yaklaşımlar/Teoriler	13	33	26	67
Etiğin Felsefi Boyutu	8	21	31	79
Kurumsal Sosyal Sorumluluk -Sosyal Sorumluluk	24	61	15	39
Meslek etiği kodları	6	15	33	85
Etik Dışı Davranış	12	31	27	69

Vakıf üniversitelerindeki etik derslerinin içeriği incelendiğinde etik/ahlak tanımının %46'sında yapıldığı, %54'ünde ise etik/ahlak tanımının yapılmadığı görülmektedir. Etik yaklaşımlar ve etik teoriler başlığının ise %33 ün de olduğu, %67'sinde ise olmadığı tespit edilmiştir. Etiğin felsefi boyutunun ise sadece %21'inde bulunduğu, %79'ünde ise bulunmadığı görülmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk başlığının ise %61'inde olduğu, %29'unda ise olmadığı görülmüştür. Etik kodlar konusunun ise %15 oranında ders içeriklerinde bulunduğu, %85'inde ise olmadığı tespit edilmiştir. Etik dışı davranışlar konusunda ise temelde çatışmalar ve skandallar konusunun ağırlıklı olduğu, ders içeriklerinin ise %31'inde yer aldığı, %62 sinde ise yer almadığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre devlet üniversitelerinde en yüksek %61 oranla kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk başlığının yer aldığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Türkiye'de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin ders müfredatları incelendiğinde etik dersinin bulunma oranı devlet üniversitelerinde %62, vakıf üniversitelerinde ise %76 oranındadır. Bu sonuca göre vakıf üniversitelerinde etik dersinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca dersin alınabileceği yıllara bakıldığında devlet üniversitelerinde %60 oranında 4. sınıfta alınabildiği görülmektedir. Vakıf üniversitelerinde ise %38 oranında çoklu yıl seçeneği bulunmaktadır. Bu durum vakıf üniversitelerinde ders seçimlerinin devlet üniversitesine nazaran daha esnek bir yapı olduğunu gösterebilir. Ayrıca her iki üniversite türünde de etik dersleri seçmeli ders kategorisinde bulunmaktadır. Devlet ve vakıf üniversitelerine bağlı fakültelerin işletme bölümlerinde bulunan etik derslerinin içerikleri incelendiğinde ders isimlerinin %48 oranında "İş ve ya Meslek Etiği adı altında yer aldığı görülmektedir. Bu durumu takiben etik ve sosyal sorumluluk adındaki derslerin devlet üniversitelerinde %36, vakıf üniversitelerinde ise %25 olduğu saptanmıştır. Bu durum kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk konusunun ne kadar ön planda olduğunun bir göstergesidir. Ders içerikleri incelendiğinde sıklıkla geçen konular 6 başlık altında toplanmıştır. Bunlar; etik ve ahlakın tanımı, etik teoriler ve yaklaşımlar, etiğin felsefi boyutu, kurumsal sosyal sorumluluk, meslek etiği kodları ve etik dışı davranışlardır. Burada çıkan sonuçlar incelendiğinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının devlet üniversitelerinde %76 oranında, vakıf üniversitelerinde ise %61 oranında ders müfredatlarında yer aldığı görülmektedir. Bu durumda sosyal sorumluluk kavramının; etiğin tanımından, etik dışı davranıştan, etiğin felsefesinde ve etik yaklaşımlardan bile daha ön planda olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak, dersin adının içinde "kurumsal Sosyal Sorumluluk" olmayan ders içeriklerinde bile kurumsal sosyal sorumluluk kavramının anlatıldığı görülmektedir. Bu sonuç etiğin çıkış noktasından ve amacından ziyade bir imaj yönetimi gibi görülmesinden kaynaklanabilir. Etiğin çıkış noktası yerine kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bu kadar ön planda olması yurtdışında popüler olan derslerin ülkemize ithal edilmesinin yaygın bir anlayış olmasından da kaynaklanabilir. Çalışmanın amacı etik derslerinin içeriğini incelemektir ancak analiz sonucunda kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bu kadar ön planda olmasının sebeplerinin de araştırılması gereken konulardan biri olduğu görülmüştür. Böylece etik konusunun müfredatlarda yoğun olarak yer almasına rağmen iş yaşamında etik bir anlayış oluşmamasının sebepleri konusunda da bazı sonuçlara ulaşılabilir.

Ek: İçerik Analizine Dâhil Edilen Ders İçerikleri

A) Devlet Üniversiteleri

- <https://obs.adiyaman.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103331533330344003440431120383682197355753444834480>
- <https://obs.aku.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103221033330366003440434480214634388322303444832240#>
- <https://obs.aksaray.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001037735322203660037707356003418437679322303444838960>
- <https://iisbf.alanya.edu.tr/bilgi-paketi/ders-bilgi-paketleri/>
- <https://oidb.anadolu.edu.tr/ogrenci-islemleri/ders-katalogu/2022-2023>
- <https://obs.hacibayram.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=07863663031110333003440435600229237679355753222435600#>
- <https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimListe/2>
- <https://akademik.adu.edu.tr/fakulte/nazilliiibf/default.asp?brm=3925&yk=364496&s=dersler>
- <https://obs.balikesir.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx>
- <https://oidb.bandirma.edu.tr/tr/oidb/Sayfa/Goster/BILGI-PAKETI-ve-DERS-KATALOGU-1079>
- <https://obs.batman.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103663032220388003440438960373222197389203778434480>
- <http://ebs.bilecik.edu.tr/Program/DersPlani?BolumNo=153>
- <https://mgmt.boun.edu.tr/tr/course-descriptions>
- <https://ubys.ibu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=BIpeM7H6Y5pT9yrVoIyESA!xGGx!!xGGx!&culture=tr-TR>
- <http://iibf.ibu.edu.tr/ders-i-ceri-kleri>
- <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Programlar/Index/33>
- <https://ubys.comu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?culture=tr-TR>
- <https://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=01&fkod=02>
- https://eobsarsiv.cu.edu.tr/ProgDersPlan_tr.aspx?ProgID=55
- <https://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=39&curSunit=751>
- https://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2019-2020/tr/bolum_1176_tr.html
- <https://bbs.duzce.edu.tr/tr-TR/Bolum/OgretimProgrami/27?bot=29>
- <https://dbp.erciyes.edu.tr/Program/P3.aspx>
- <https://obs.ebyu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=14&curSunit=116>
- <https://isletme.ogu.edu.tr/Sayfa/Index/8/ders-programi-ve-ders-icerikleri>
- <https://obs.firat.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001032210344403110038808333603313832194333453889637840>
- <https://ects.gsu.edu.tr/tr/program/programmedetails/15>
- <http://isletme.iibf.gantep.edu.tr/upload/files/i%C5%9Fletme%20b%C3%B6l%C3%BCm%C3%BC%20lisans%20ders%20i%C3%A7erikleri.pdf>
- https://abl.gtu.edu.tr/ects/?dil=tr&duzey=ucuncu&modul=lisans_derskatalogu&bolum=546&tip=lisans
- <http://iibf.giresun.edu.tr/Files/ckFiles/iibf-giresun-edutr/Ders%20Katalog/isletme%20ders%20icerikleri%202022-2023.pdf>
- <https://bilsis.hacettepe.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=306&curSunit=390#>
- <http://web.harran.edu.tr/isletme/tr/ders-icerikleri/orgun-ogretim/>
- <https://ubys.medeniyet.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?culture=tr-TR>
- <https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1201&yil=2021>
- <https://ubys.bakircay.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?culture=tr-TR>
- <https://ubs.ikc.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?culture=tr-TR>
- <https://obsyeni.kafkas.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001036630377703110038808378403523034388389203889633360#>
- <https://isletme.ksu.edu.tr/Default.aspx?SID=16698>
- <https://www.ktu.edu.tr/katalog>
- <https://obs.kmu.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001032210322203880038808356003836835485366903222433360>
- <https://ubys.kastamonu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=null&culture=tr-TRps>

<https://obs.ahievran.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001034420366603330033303367203418433291311153778432240>
<http://iibf.kilis.edu.tr/bolum/IIII01/Katalog%20ve%20Ders%20C4%B0%C3%A7erikleri/sayfa/2336/lisans-ders-katalogu-ve-icerikleri>
<http://isletme.kocaeli.edu.tr/dosyalar/matbu-evraklar/dersicerik.pdf>
<https://obs.dpu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=11&curSunit=11111>
<http://katalog.cbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1381&lang=1>
<http://isl.isletme.marmara.edu.tr/lisans-programi-isletme/program-mufredati>
https://ects.mu.edu.tr/tr/program/1951#link_14
<https://www.ohu.edu.tr/iibf/isletme/dersplani>
https://catalog.metu.edu.tr/program.php?fac_prog=311
<https://www.osmaniye.edu.tr/dosyalar/Dosyalar/T%C3%BCm%20y%C4%B1llar%281%29.pdf>
<https://bologna2.erdogan.edu.tr/tr/programlar/5368?programId=759>
https://bologna.selcuk.edu.tr/tr/Dersler/aksehir_iktisadi_ve_idari_bilimler_fakultesi-isletme-isletme-lisans
<https://obs.gop.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=2010>
<https://isletme.tau.edu.tr/ders-katalogu>
<https://obs.usak.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103552534440355003440436720229237679389203889638960>
https://isletme.yalova.edu.tr/Uploads/isletme/files/Ders_Icerikleri_Turkce_Isletme.pdf
<http://www.bologna.yildiz.edu.tr/>

B) Vakıf Üniversiteleri

<https://ects.altinbas.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/4525/4395/932001>
<https://ankarabilim.edu.tr/assets/images/files/%C4%B0%C5%9Fletme%20B%C3%B6l%C3%BCm%C3%BCm%20Eİ%20Kitab%C4%B1.pdf>
<https://antalya.edu.tr/tr/fakulte-ve-enstituler/bolumler/isletme/icerik/ders-icerikleri-1>
<https://bau.edu.tr/icerik/4418>
<http://truva.baskent.edu.tr/bilgipaketi/?dil=TR&menu=akademik&inner=katalog&birim=332>
<https://obs.beykent.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?gkm=001033315366603440032202356003732238776389203444837840#>
https://akts.beykoz.edu.tr/bilgipaketi/eobsakts/ogrenimprogrami/program_kodu/0101002/menu_id/p_27/tip/L/ln/tr/submenuheader/2
<https://man.cankaya.edu.tr/ders-icerikleri/>
<https://iibf.dogus.edu.tr/bolumler/isletme/dersler>
[http://www.fsm.edu.tr/resim/Dosya/22022-09-15-11-48-08am._ISLETME_\(INGILIZCE\)_BOLUMU_DERS_ICERIKLERI2022-09-15-11-48-08am.pdf](http://www.fsm.edu.tr/resim/Dosya/22022-09-15-11-48-08am._ISLETME_(INGILIZCE)_BOLUMU_DERS_ICERIKLERI2022-09-15-11-48-08am.pdf)
<https://halic.edu.tr/tr/akademik/fakulteler/isletme-fakultesi/isletme-ingilizce>
<https://isl.hku.edu.tr/ders-icerikleri/>
https://www.isikun.edu.tr/web/207-855-1-1/isik_universitesi/akademik/iktisadi_idari_bilimler_fakultesi_bolumler_ve_programlar_isletme_bolumu/ders_tanimlari
<https://man.ihu.edu.tr/tr/ders-icerikleri>
<https://catalog.bilkent.edu.tr/dep/d31.html>
<https://obs.arel.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103552537770322003550344803418433291389203222433360#>
https://ois.atlas.edu.tr/bilgipaketi/eobsakts/ogrenimprogrami/program_kodu/0404001/menu_id/p_17/tip/L/ln/tr/submenuheader/2
<https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=BolumDersleri&BK=40&DersTuru=0&ln=tr>
https://ects.bilgi.edu.tr/Department/Detail?catalog_departmentId=127050
<https://iybf.esenyurt.edu.tr/tr/Icerik/Detay/ders-icerigi-isletme-bolumu>
<https://gbs.gelisim.edu.tr/ders-plani-2-37-1>
https://akademikpaket.iku.edu.tr/TR/ects_bolum.php?m=1&p=9&f=3&r=0&ects=ders
<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.okan.edu.tr/uploads/pages/program-kataloglari/isl-catalog-31122020.docx>
<https://obs.rumeli.edu.tr/oibs/bologna/progCourses.aspx?lang=tr&curSunit=1041>
<https://www.izu.edu.tr/akademik/fakulteler/isletme-ve-yonetim-bilimleri-fakultesi/bolumler/isletme-yuzde-30-ingilizce>

<https://ticaret.edu.tr/isletme-bolumu/wp-content/uploads/sites/8/2021/11/2021-2022-Ogretim-Yili-Isletme-Bolumu-Ders-Icerikleri.pdf>
https://ois.topkapi.edu.tr/bilgipaketi/eobsakts/dersprogramciktilarimatrisi/program_kodu/051201/menu_id/p_28/tip/L/ln/tr/submenuheader/2
<https://www.yeniyuzuil.edu.tr/Bolumler/Isletme/Ders%20I%CC%87c%CC%A7erikleri.pdf?v=2>
<https://iisbf.istinye.edu.tr/tr/bolumler/isletme/ders-icerikleri>
<https://dba.ieu.edu.tr/tr/courses>
<https://bologna.khas.edu.tr/program/50177006/ders-plani-sap>
<https://case.ku.edu.tr/akademik/isletme/ders-plani-2/>
<https://ebp.nisantasi.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/79/236/932001>
<https://obs.ostimteknik.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=00103442034440322003660637840229238776344603222437840#>
https://sis.ozyegin.edu.tr/OZU_GWT/NoWindow.jsp?shellType=NoWindow&locale=tr&windowName=NoWindow_tr
<https://www.etu.edu.tr/tr/bolum/isletme/ders-icerikleri>
<https://toros.edu.tr/sayfalar/isletme-akademik-ders-programi>
<https://sis.thk.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=3&curSunit=49>
<https://obs.yasar.edu.tr/oibs/bologna/progCourses.aspx?lang=tr&curSunit=401148>

KAYNAKÇA

- Arslan, M. ve Berkman, Ü. (2009). Dünyada ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, 2009, Yayın No: TUSGAD/T-2009-06-492. Erişim Tarihi:19.06.2023, <https://docplayer.biz.tr/610427-Dunyada-ve-turkiye-de-is-etigi-ve-etik-yonetimi.html>.
- Aktaş, K. (2014). “Etik-Ahlâk İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci”, Journal of International Management and Social Researches, ISSN:2148-1415, 1(2)2014, 22-32.
- Bayraktaroğlu, S., Özen Kutanis R. ve Özdemir, Y. “Etik Eğitiminde Neredeyiz? İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri Örneği” , 2.Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya 18-19 Kasım 2005, 377-383.
- Bektaş, Ç. ve Köseoğlu, A. (2008). “İş etiği ve İş etiğinin Yayılım Süreci”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 145-158.
- Çubukçu, S. (2010). “Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi Düzenlemeleri Çerçevesinde Etik Eğitime İlişkin Durum Analizi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1) 103-116.
- Daştan, A. (2009). “Etik Eğitiminin Muhasebedeki Yeri ve Önemi: Türkiye Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, XXVI, 1, 281-311
- Dikgöz, B. (2023). Etik kavramına Postmodern Bir Bakış: Muhasebe Meslek Etiği İlkeleri Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Eğri, T. ve Sunar L. “Türkiye’de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler”, İş Ahlakı Dergisi, (3)5, 41-67.
- Gölbaşı, Ş. (2009). “Kurumsallaşma ve Etik eğitimi: Ahlakî Davranışların Kurumsallaşmasında İşletmecilik Okullarının Rolü”, İş Ahlakı Dergisi, 2(4), 21-41.
- Power, M. (2000). “The Audit Society - Second Thoughts”, International Journal of Auditing, 4(1), 111-119.
- Roberts, J. (2009). “No One is Perfect: The Limits Of Transparency And An Ethic For Intelligent Accountability”, Accounting, Organizations and Society, (34), 957-970.
- Roberts, J. (2003). “The Manufacture Of Corporate Social Responsibility; Constructing Corporate Sensibility” , Accounting, Organizations and Society, 10(2), 249-265.
- Terzi, S., Şen,K.İ. ve Solak,Y. (2013). “Bologna Sürecinin Muhasebe Eğitime Etkisi: Üniversitelerin İşletme Bölümlerinin Ders Programları Üzerine Bir İnceleme”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2013 Temmuz, 83-100.
- <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10117> (Erişim tarihi 24.04.2023).

Atf için / for cited: Gündüz Çoban, B. (2023). Epilepsi ve Toplumsal Damgalanma, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.10-17.

EPİLEPSİ VE TOPLUMSAL DAMGALANMA

Büşra GÜNDÜZ ÇOBAN*

ÖZET

Epilepsi, bireyin yaşam kalitesini, sosyal işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilen bir hastalıktır. Hastalığın düzeyinin ileri veya kontrollü boyutta olması; kişinin kendi kontrolünü ya da yakınlarının denetimini gerektirebilir. Böylelikle eğitim düzeyinin düşük olduğu toplumlarda hastaya psikolojik bir baskı ile yaklaşmakta ve bu durum; kontrol kendisindeyse hastayı, denetim altındaysa yakınlarını sosyal hayat ve dış dünyadan soyutlanma ile karşı karşıya getirmekte, yaşam kalitesini oldukça düşürmektedir. Epilepsi hastalığının karmaşık doğası, bireyleri damgalanma gibi zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Damgalanma özellikle bireylerin hastalıkla baş etme durumunda olumsuz etki yaratmaktadır. Nörolojik rahatsızlıklarla ilgili toplumdaki çeşitli mitler nedeniyle epilepsi deneyimine damgalanma da eşlik etmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında epilepsi; “şeytani mülkler, büyücülük ve ilahi ceza” şeklinde farklı biçimlerde kavramsallaştırılmıştır. Damgalanmada kişilerin toplum tarafından itibarsızlaştırılması olgusu kişilere sosyal kimlik yaratmaktadır. Bu durum kişilerin statü kaybına, olumsuz benlik kavramının oluşmasına, olumsuz davranış biçimlerine, duygu durum bozukluklarına, inanç ve algı bozukluklarına, tedaviye uyum sağlama sürecindeki bozulmalara ve hastalıklarını yönetmekte zorluk çekme durumu gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Çalışmamızın amacı epilepsi tanısı konulan hastaların hastalığı sebebi ile yaşamış olduğu damgalanma hissiyatından uzaklaşarak normal şartlarda yaşamını devam ettirebilmesi için topluma bilgi verilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Epilepsi, psikoloji, damgalanma, toplum, hastalık.

JEL Sınıflandırma Kodları: I10, I12.

EPİLEPSY AND SOCIAL STIGMA

ABSTRACT

Epilepsy is a disease that can negatively affect an individual's quality of life and social functionality. The level of the disease is advanced or controlled; It may require the person's own control or the control of his/her relatives. Thus, in societies where the level of education is low, the patient is approached with psychological pressure and this situation; If the patient is in control, and if he is under control, his relatives are faced with isolation from social life and the outside world, and it significantly reduces the quality of life. The complex nature of epilepsy leaves individuals facing challenges such as stigma. Stigma has a negative impact especially on individuals' ability to cope with the disease. The experience of epilepsy is accompanied by stigma due to various myths in society about neurological disorders. Historically speaking, epilepsy; It has been conceptualized in different ways as “demonic possessions, witchcraft and divine punishment”. In stigma, the phenomenon of people being discredited by society creates social identity for people. This situation causes people to face many problems such as loss of status, formation of a negative self-concept, negative behavioral patterns, mood disorders, belief and perception disorders, disruptions in the process of adaptation to treatment, and difficulty in managing their disease. The aim of our study is to evaluate patients diagnosed with epilepsy. It is to provide information to the

* İstanbul Rumeli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Yüksek Lisans, busraberrag@gmail.com / ORCID: 0000-0002-6368-1478

society so that they can continue their lives under normal conditions by avoiding the feeling of stigmatization they experience due to their disease.

Keywords: Epilepsy, psychology, stigma, society, disease.

JEL Classification Codes: I10, I12.

GİRİŞ

Epilepsi, tekrarlayan nöbetlerle seyreden, aşırı uyarılabilir hale dönüşmüş nöron grubunun istemsiz anormal boşalımından kaynaklanan ani ve geçici, duyuşsal, motor, psişik veya otonomik bir olay ile sonuç bulan kronik, bulaşıcı olmayan, çocukluk çağında sık görülen ve nöbetlerle karakterize bir sinir sistemi hastalığıdır. Epilepsi hastalığı dünya genelinde yaklaşık 50 milyon insanı etkilemekte ve her yıl yaklaşık iki milyon yeni epilepsi vakası olduğu tahmin edilmektedir (Guerreiro, 2016: 65).

Epilepsi hastası özellikle tanı konulmasından itibaren kişiler depresyon, kontrolü ve özerkliği yitirme, sosyal geri çekilme, nöbetlere bağlı yaşanan yoğun anksiyete, toplum tarafından reddedilme, ayrımcılığa maruz kalma, ebeveyn tarafından aşırı korunma, ebeveyne bağımlılık, kronik hastalığa uyum sağlamada güçlük ve hastalıkla baş edememe gibi sorunlarla karşılaşmaktadır (Fisher vd.,2014: 80). Ancak toplum içerisinde hastalığın her aşamasında her sağlıklı birey gibi hayatını idame ettirebilen, çocuk sahibi olabilen ve mesleki kariyerine devam edebilen vakalar da mevcuttur. Toplum tarafından genelleştirilmiş bir yaklaşımla, hastalığın başındaki yetişkin ya da çocuk rahatsızlığın getireceği sorunların yanı sıra toplum tarafından da bir dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Damgalama, bireyin içerisinde yaşadığı toplumun “normal” olarak kabul ettiği ölçütlerin dışında görülmesi nedeniyle, toplumda bulunan diğer bireyler tarafından, bireye saygınlığını azaltıcı bir atıfta bulunulmasıdır (Goffman, 1976). Damgalanma, epilepsi hastalığı olan çocuklara karşı sık yapılan ve hastalık yönetiminin önündeki önemli engellerden birisidir. Epileptik nöbetlerin ne zaman ortaya çıkacağına belirsizliği, kontrol edilemeyen nöbetler, epileptik nöbetlerin estetik olmayan görünümü özellikle epilepsi hastalığı olan kişilerin günlük sosyal aktivitelerini kısıtlamakta ve epilepsiye bağlı damgalanmaya daha yatkın hale getirmektedir

1. EPİLEPSİ ve DAMGALANMA

1.1.Epilepsinin Tanımı

Epilepsinin spesifik bir klinik tezahürü olan “epileptik nöbet”, serebral korteksteki nöron topluluklarının gelişmiş, hızlı ve lokal elektriksel deşarjlarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bir nöbet sırasında, sınırlı bir süre için, bilinçte, davranışta, duygularda, hareketlerde veya algısal işlevlerde ani, kısa ve geçici bir değişiklik olur (Özaydın vd.,2015:111).

Epileptik her bireyde nöbet öyküsü olmakla birlikte ,her nöbet öyküsü olan birey epilepsi tanısı almaz. Tanıda klinik bulguların yanında iki ya da daha fazla nöbet öyküsü olması gerekir (Dobrin 2013: 10). Epilepsi tanısı, hastanın klinik bulgularının yanı sıra, fizik muayene, ayrıntılı öykü alma, EEG (Elektroensefalografi), MRG (Manyetik rezonans görüntüleme), kan ve idrar tetkikleri ile konmaktadır(Aykut Bingöl vd.,2012: 26).

1.2. Epilepsinin Tarihçesi

Epilepsi ile ilgili ilk yazılı kayıtlar M.Ö. 2000 yıllarındaki Mezopotamya medeniyetine aittir ve burada ateş ile nöbet arasındaki ilişkiyi ve epileptik nöbeti tanımlayan (bayılma, kasılmalar, bilinç değişiklikleri ve ağızdan köpük gelmesi) bilgilere yer verilmiştir. M.Ö 1700 yılında ise Mısırlılar'ın travmatik epileptik nöbeti tarifleyen kayıtlar tuttuğu görülmüştür. Babiller ise epileptik nöbetlerin çeşitlerine değinmiş ve epilepsi hastalığını kötü ruhlarla ilişkilendirerek açıklamışlardır (Magiorkinis vd. 2010).

Epilepsi kelimesi Yunanca 'da "ele geçirmek, sahip olmak" anlamlarına gelen "epilembanein" kelimesinden köken almıştır. Antik Yunan'da epilepsi hastalığı ruhlarla ilintili olarak düşünülmüş; epilepsili hastaların Tanrı'yı rahatsız ettikleri için cezalandırıldıklarına inanılmıştır (Magiorkinis vd. 2010: 103). Epilepsinin ilk gerçek tanımı ise Hipokrat tarafından yapılmıştır. Hipokrat "Kutsal Hastalık" adlı kitabında epilepsinin beyinden kaynaklanan bir hastalık olduğunu açıklamıştır (Bora vd., 2008: 708).

Epilepsi tarih boyunca doğa üstü güçler ve kötü ruhlarla ilişkilendirildiği için dinsel törenler, sihirler ve bilim dışı çeşitli yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmıştır (Eşkazan 2008:3). Epilepsinin ilk sistematik tedavisi ise Sir Charles Locock tarafından 1857 yılında, ilk cerrahi tedavisi de 1886 yılında Sir Victor Harley tarafından yapılmıştır. Epilepsinin günümüzdeki bilimsel tedavi yaklaşımlarının temelleri ise 19. yüzyılda atılmaya başlanmıştır; bromür ve fenobarbital gibi ilaçla tedavi yöntemleri denenmiştir. 1929'da H. Beger'in EEG'yi bulması ve uygulamaya geçirmesi epilepsi araştırmaları için önemli bir adım olmuş ve epilepsinin çağdaş sınıflandırılmasının temelleri de bundan sonra atılmıştır (Bora vd., 2008: 709)

Günümüzde ise epilepsi yaygın olarak antiepileptik ilaçlarla (AEİ) tedavi edilmekte; dirençli epilepsi hastalarında ise cerrahi tedavi, vagal sinir stimülasyonu, derin beyin stimülasyonu ve ketojenik diyet uygulanmaktadır.

1.3. Epilepsi Nöbetlerinin Sınıflandırılması

International League Against Epilepsy'nin 2017'deki son nöbet sınıflamasında ilk aşama nöbetlerin başlangıcına göre "fokal başlangıçlı, jeneralize başlangıçlı, başlangıcı belirlenemeyen" olarak sınıflandırma yapılmıştır. Fokal başlangıçlı nöbetler, sınırlı ağlardan kaynaklanır. Fokal başlangıçlı nöbetler farkındalığa göre, "farkındalığın korunduğu" ve "farkındalığın bozulduğu" nöbetler olarak ayrılmakta, klinik bulgulara göre ise "motor başlangıçlı" ve "motor olmayan başlangıçlı" olarak ikiye ayrılmaktadır. "Jeneralize başlangıçlı nöbet" ise bir hemisferden kaynaklanan fakat hızla her iki hemisferdeki ağlara yayılan nöbetler için kullanılmaktadır. Jeneralize başlangıçlı nöbetler, her iki hemisferdeki yaygın ağlardan kaynaklanır. Bu nöbetler motor semptomlar ve motor olmayan semptomlar içermesine göre ayrılmaktadır. Bilinmeyen başlangıçlı nöbetler de jeneralize nöbetler gibi motor ve motor olmayan semptomlar içermesine göre ayrılmaktadır (Scheffer vd.,2017: 512;Fisher vd.,2014: 57).

1.4. Epilepsinin Psikososyal Etkileri

Kronik bir hastalığın kişinin yaşamı üzerine etkileri, hastalığın ciddiyeti, semptomların oluşturduğu sıkıntı hissi, yapılan tıbbi müdahaleler, hastanın hastalığa yüklediği anlam, yaşamındaki önemli kişilerin ve toplumun hastalığa bakışı, hastalıkla baş edebilme ve bu konudaki kısıtlamalar, sahip olduğu baş edebilme yetisi ve sahip olduğu destek miktarı gibi birçok faktöre bağlıdır (Straus, 1984:15). Epilepsi nörolojik bir hastalık olmasının yanı sıra pek çok psikososyal sorunla da ilişkilidir ve epilepsinin sosyal yönden gidişi klinik gidişine göre daha olumsuzdur. Epilepsili bireyler, epilepsili olmayanlara kıyasla kendilerini daha değersiz, daha az güvenilir, daha az olgun, daha başarısız ve daha uyumsuz görmektedirler(Baybaş ve Dirican, 2018: 877). Bir bireyin epilepsi tanısı alması, sosyal ve mesleki yaşamında izolasyona yol açma potansiyeli taşır. Sosyal izolasyon toplum içinde nöbet geçirme korkusu, iş bulma ve işine devam etmede yaşanan sorunlar, ebeveynlerin aşırı koruması nedeniyle sosyal etkileşim fırsatlarının azalması ve damgalanma gibi birçok faktörün sonucu olabilir. Epilepsi hastalarının nöbetlerinin ne zaman ve nerede meydana geleceğini, bilinçlerini kaybedip kaybetmeyeceklerini ve nöbetlerinin kontrol altına alınıp alınmayacağını bilmeden yaşamalarının da onların sosyal uyumunu olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğu belirtilmiştir (Oto vd.,2004:211). Bu psikososyal sorunların nöbetleri kontrol altına alınmış epilepsi hastalarında dahi iyileşmeyebildiği gösterilmiştir(Argyriou vd.,2004: 252).

1.5. Epilepsi ve Sosyal Uyum

Sosyal işlevsellik, bireyin iş, ev ve sosyal yaşamındaki işlevsellik yetisi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca eş, ebeveyn, arkadaş ve iş arkadaşı rollerindeki yeterlilik ve doyumu içermektedir (Bosc vd., 1997: 58). Epilepsili bireyler, aile sorunları, sosyal etkileşimlerinin azalması, iş fırsatlarının azalması gibi çeşitli sosyal sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Epilepsili gençlerde en çok etkilenen alanın sosyal ilişkiler olduğu, epilepsili bireylerin arkadaş edinmede zorluk ve kısıtlı sosyal aktivitelerle karakterize sosyal izolasyon yaşadıkları bildirilmiştir (Ellis vd.,2000: 23). Hastalıkla ilgili faktörler (yapısal ve işlevsel beyin lezyonları, nöbetlerin ortaya çıkması, nöbet önleyici ilaçlar, psikiyatrik eş tanılar vb.) ve damgalanma hastaların sosyal yeterliliklerinin bozulmasına yol açar ve nihayetinde epilepsili bireylerde sosyal etkileşimleri etkiler (Beghi ,2019: 52). Ayrıca nöbetin ne zaman ve nerede geçirileceğine ilişkin belirsizlik, epilepsi ile yaşam konusunda uyumu olumsuz etkileyen bir faktör olarak belirtilmiştir (Oto vd.,2004: 215). Tekrarlayan nöbetler hastaların aile ve sosyal ilişkiler kurmalarını, eğitimlerini, mesleki hayatlarını ve araç kullanmalarını engelleyebilir (Karaca ve Durna, 2018: 220). Ancak nöbet kontrolü sağlandığında bile hastaların sosyal uyumlarının zayıf olabildiği, günlük yaşam aktivitelerinde problemler yaşama gibi olumsuz psikososyal sonuçlara maruz kalabildikleri bilinmektedir (Gois vd.,2011:90).

2. DAMGALANMA

2.1. Damgalanmanın Tanımı

Damgalanma, bir kişinin veya grubun ruhsal bozukluk, etnik köken, fiziksel engel gibi özellikleri nedeniyle kusurlu, itibarsız görülerek olumsuz değerlendirilmesidir. Goffman'a göre insanlar istenmeyen bir farklılığa sahip olduklarında damgalanırlar(Goffman,1976:50).

Goffman üç farklı damgalanma türü tanımlamıştır:

a) Bedene yönelik damgalanma: Fiziksel deformiteler veya konuşma bozuklukları, tanısı belli olan bulaşıcı hastalıklar gibi.

b) Bireysel karakter özelliklerine yönelik damgalanma: Toplum tarafından alışılmış, kabul edilmiş olanın dışında bir tutkuya, dürtüye sahip olma, farklı inançların olması, intihar girişiminde bulunmuş olma, eşcinsel olma, hapis yatma veya alkol bağımlılığının olması gibi.

c) Kabilesel damgalanma: Belirli bir azınlık ırk, din gibi etnolojik damgalardır. Bir topluluktaki herkes, bireysel özellikleri önemsenmeden aynı şekilde damgalanırlar (Goffman,1976:51).

Link ve Phelan'a göre damgalanma sürecinde sırasıyla bireysel farklılıkların fark edilmesi, bu farklılıkların toplum tarafından olumsuz olarak algılanması, damgalanan grubun dış grup olarak görülmesi gerçekleşir ve nihai sonuç olarak damgalanan kişi ya da grup fırsat, güç veya statü kaybı yaşar (Link ve Phelan, 2003: 364).

Scambler ve Hopkins damgalanmayı “dayatılan” ve “hissedilen” damgalanma olarak ikiye ayırmışlardır (Scambler ve Hopkins, 1990: 27).

a) Dayatılan damgalanma: Hastaların sadece hasta oldukları için ayrımcılığa maruz kalmalarıdır.

b) Hissedilen damgalanma: Hasta olmaktan duyulan utanç veya dayatılan damgalanma ile karşılaşma korkusudur (Link ve Phelan, 2003: 76).

İçselleştirilmiş damgalanma, hastalığı, deformitesi, azınlık özelliği gibi sebeplerle damgalanmaya maruz kalan bireyin toplumdaki olumsuz yargıları kendisi için kabullenmesi ve içselleştirmesidir. Birey dışarıdan gelen önyargıları kendisine yönlendirmiştir ve kendini güçsüz, yetersiz olarak değerlendirir (Baysal,2013: 240). İçselleştirilmiş damgalanma ve benlik saygısının çift yönlü bir ilişkisi mevcuttur. İçselleştirilmiş damgalanma zamanla benlik saygısında azalma ile sonuçlanır.

Düşük benlik saygısı olan bireyler de toplumun olumsuz yargılarını daha fazla içselleştirme potansiyeline sahiptir(Taşkın, 2007:32).

2.2. Epilepsi ve Damgalanma

Hastalıkları doğa üstü güçlerle ilişkilendirme eğilimi tarihin erken dönemlerinde başlamış, yüzyıllar boyu sürmüştür ve günümüzde de özellikle psikiyatrik hastalıklarda ve epilepside etkisini göstermektedir (Eşkazan, 2018: 4). Tuhaf davranışlar, konvülsiyonlar ve fiziksel semptomlara yol açabilen epilepsi nöbetlerinin, epilepsinin uygarlıkların başlangıcından beri doğa üstü güçlerle ilişkilendirilmesine yol açtığı ve bunun sonucunda epilepsi hastalarının önyargı ve ayrımcılığa maruz kaldıkları düşünülebilir (Demirel ve Okçın, 2020: 56). Epilepside dayatılan damgalanma, epilepsili bireylere toplum tarafından uygulanan ayrımcılığı ifade ederken, hissedilen damgalanma, epilepsili bireyin epileptik olmakla ilişkili duyduğu utancı ve dayatılan damgalanmaya uğrama korkusunu ifade etmektedir (Jacoby, 1994: 23). Epilepside hissedilen damgalanmanın, dayatılan damgalanmadan çok daha sık olduğu gösterilmiştir (Scambler ve Hopkins, 1990: 63).

Nöbetler epilepsi hastalarının damgalanma yaşamadaki en önemli faktörlerden biridir. Kişinin sık aralıklarla nöbet geçirmesi daha yüksek düzeyde hissedilen damgalanmaya sebep olmaktadır (Demirel ve Okçın, 2020: 58). Fakat epilepside damgalanmanın tek sebebi nöbetler değildir. Scambler ve Hopkins epilepsi tanısının kişi için “normal” den “epileptik” olmaya geçiş anlamına gelebileceğini ve bu sebeple hastaların çoğunun epilepsilerini diğer insanlardan sakladığını belirtmişlerdir (Scambler ve Hopkins, 1986: 65). Epilepsi nedeniyle damgalanmış bir bireyin, artık epilepsisi tedavi olmuş olsa bile damgalanmayı hissetmeye devam ettiği gösterilmiştir (Jacoby, 1994: 67). Lee ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada, son 2 yıldır hiç nöbet geçirmemiş hastaların %21'inin epilepsilerinden dolayı hala damgalanma hissettikleri bulunmuştur(Lee vd.,2005: 60).

2.3. Epilepsi ve İçselleştirilmiş Damgalanma

Damgalama, epilepsili bireylerin yaşamlarını etkileyen olumsuz psikososyal sonuçlara yol açan ve epilepsi hastalarında görülen en yaygın tıbbi durumdur. Epilepsili bireyler hastalığın kendisinden ziyade, neden olduğu damgalama yüzünden acı çekmektedirler (De Boer,2010: 632).

Damgalama, bazı toplumlarda ruhsal hastalık gibi belirli insan özellikleriyle ilişkilendirilen olumsuz stereotiplerin neden olduğu bir sosyal statü kaybı ve ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır (Çam ve Çuhadar, 2011:137)

Epilepside damgalanmanın yüksek olmasının nedeni epilepsili bireylerin şeytan ve kötü ruhla ilintili olarak düşünülmesi ve göz önünde geçirilen nöbetlerin ürkütücü ve tehlikeli olarak algılanmasıdır (Dirican ve Yıldırım, 2016: 96). Nöbet türü (özellikle tonik-klonik nöbetler) ve iyi kontrol edilmeyen nöbetler epilepsinin psikososyal sonuçları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Jacoby ve arkadaşları (2005), epilepsi hastalarının %62'sinin geçirilen nöbetlerden dolayı damgalama yaşadıklarını bildirmişlerdir. Hastaların öngörülemeyen, alışılmadık dışında davranışları ve düzenin bozulması toplumda endişe uyandırmaktadır. Birey veya toplum kendisini korkutan, rahatsız eden bir durumla karşılaştığında çoğu zaman bu durumu kendisine yabancılaştırma yoluna gider. Bu ayrımcılığın başlangıcıdır. Toplum açısından düzeni bozan, huzursuzluk çıkaran, sosyal hayata güvensizlik duyan kişiler damgalanmakta ve toplum dışına itilmektedir (Taşkın, 2007: 32)

İçselleştirilmiş damgalanma yaşayan kişi başkalarının kendi hakkında olumsuz yargılara sahip olduğunu düşünür, kendini işe yaramaz hisseder, öz-saygısını yitirir ve kendini toplumdan soyutlar (Çam ve Çuhadar, 2011: 138;Yildiz vd., 2012: 2).İçselleştirilmiş damgalanma ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar daha çok psikiyatrik hastalıklar üzerinden tanımlanmış ve bu çalışmalarda psikiyatrik hastalık tanısı olan bireylerin içsel damgalanma düzeyleri yüksek çıkmıştır (Beyazyüz vd.,2015;Ersoy ve Varan 2007: 165; Bassirnia vd., 2016 : 437; Picco vd., 2016: 503)Epilepsi hastalarında içselleştirilmiş damgalanma durumunu etkileyen faktörler üzerine yapılan bir çalışmada ise genç epilepsili bireylerin içsel damgalanma düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Austin vd., 2014: 75).

3. Epilepsili Birey Ve Ailesi İçin Gerekli Toplumsal Destekler ve Damgalanmayla Mücadele

Epilepsili bireylerin en önemli sosyal sorunu olan işsizlik ve yanı sıra sosyal güvencelerinin olmaması onların ekonomik problemler yaşamasına, sağlık kuruluşlarından yeterince yararlanamamalarına neden olmaktadır. Bu durum, epilepsili bireylerin düzenli ilaç almalarını, düzenli kontrollere gitmelerini ve diğer sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını engelleyerek, nöbetlerini kontrol etmelerini ve hastalığın neden olduğu sorunlarla etkin baş etmelerini güçleştirmektedir (Mollaoğlu 2016:47).

Tekrarlayan nöbetler hastaların eğitimini, iş hayatını, araç kullanmasını, aile ve sosyal ilişkiler kurmalarını ve geliştirmelerini engellemektedir (Oto vd., 2004:212). Toplum içinde geçirilen nöbetler toplumsal önyargılara ve bireylerin sosyal alanda damgalanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle toplumun epilepsili hastalara bakışını ve tutumlarını değiştirmek, epilepsili kişilerin topluma tam olarak katılımını sağlayarak toplum içindeki konumlarını ve işlevselliklerini düzeltebilir. Toplumsal damgalanmanın içselleştirilmesi sonucu gelişen “içselleştirilmiş damgalanma(kendini damgalama)”nın azaltılmasında: toplumun epilepsi hastalığı hakkında doğru bilgilendirilmesi, epilepsili bireylerin nöbetlerini azaltmaya yönelik tedaviyi sürdürmesi, nöbet kontrolünün sağlanması ve nöbet sırasında danışma ve destek sağlayacak kişilere olan ihtiyaç bazı önemli faktörler vardır (Kuramochi vd., 2020:48).

Bu nedenle öncelikle, epilepsinin evrensel ve tedavi edilebilir bir beyin hastalığı olduğu konusunda kamuoyu ve mesleki bilinci artırmak, kamuoyunda epilepsinin kabul edilebilirlik düzeyini yükseltmek, kamuoyunun epilepsi hakkında aydınlatılmasını ve mesleki eğitimi geliştirmek, ulusal ve bölgesel düzeyde epilepsililerin gereksinimlerini saptamak ve bu gereksinimlere maksimum düzeyde yanıt vermek gerekmektedir (Tejada vd., 2013:213).

Erişkin epilepsi hastalarının bilgi düzeyleri, hastalığı algılamaları ve tedaviye uyumlarını etkileyen faktörler değerlendirilerek epilepsi hastası ve ailelerinin ihtiyaçları planlanmalıdır. Bu, epilepsili kişilerin psikososyal sorunlarını ele almak ve yaşam kalitelerini iyileştirmek için hastalar, aileler ve sağlık uzmanları arasında iş birliği gerektirir (Görgülü ve Fesci, 2011: 28).

SONUÇ

Epilepsi tanılı bireylerde damgalanma, duygusal, bilişsel, biyolojik ve davranışsal tepkiler de dahil olmak üzere bireyin değer kaybına sebep olmaktadır. Sosyal statülerinde azalma görülmesi gibi sonuçlar görülüp hayatlarının birçok bölümünü etkilemektedir Epilepsi hakkında düşük düzeyde bilgi sahibi olma, çevresel olumsuz stereotipler genellikle bireylerin kendilerinde “istenmeyen bir fark” olduğunu görmesine ve bu nedenle farklı muamele görmeyi beklenti haline getirmektedirler. Bu beklenti epilepsi tanılı kişiler tarafından içselleştirilip damgalanmaya yol açmaktadır. Damgalanma bireyler açısından psikolojik zorluk riskinin artmasına yol açmaktadır. Psikolojik açıdan zorluklar bireyleri özellikle iş yaşamlarında etkileyerek sosyal sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca damgalanmanın kendi içinde ayrıldığı “kamulaştırılmış damgalanma” ile de kişiler toplumda ayrımcılık ile karşı karşıya kalmaktadır. Epilepsi tanılı kişilerin topluma kazandırılması için istihdam alanları yaratılmalı, iş ortamlarında birtakım koruyucu önlemler alınmalı, işverenlere için makul düzenlemeler getirilerek kişilerin eşit haklarından maruz kalmamaları sağlanmalıdır.

Epilepsi tanılı her bireyin toplumun üyesi olarak görülebilmesi için damgalanmanın olmaması ve bu kişilere olanak sağlanması gerekmektedir. Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde paydaşlarla etkileşim seviyelerini artırmak, epilepside farkındalık artırma mücadelelerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için de kritik öneme sahip olacaktır. Epilepsinin eşlerden gizlenmesinin talihsiz ama yaygın olduğu ve bazı kişilerin bu saklama durumunu devam ettirdiği, evliliklerin sahtekarlık ve zulüm içinde inşa edilmesine ve bu şekilde epilepsili kişilerin evlilik hayatlarını sürdüremediğine dair düşünceler mevcuttur. Hiç evlenmemiş kişilerin; boşanmış, ayrılmış veya dul kişilere oranla damgalanmayı daha çok hissettikleri gözlenmiştir (Taşkın, 2007:56).

Toplumsal damgalanmanın zamanla içselleştirilerek, içselleştirilmiş damgalanmaya neden olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle epilepsi hastalığı hakkındaki olumsuz yargı ve inançların önüne geçmek; içselleştirilmiş damgalanma ile mücadelede etmek için sadece epilepsili bireylerin değil toplumdaki tüm bireylerin epilepsi hakkında bilgilendirilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Argyriou AA, Papapetropoulos S, Polychronopoulos P, Corcondilas M, Argyriou K, Heras P. Psychosocial effects and evaluation of the health-related quality of life in patients suffering from well-controlled epilepsy. *Journal of Neurology*. 2004;251:310–3.
- Austin, J. K., Perkins S.M., and Dunn D.W., “A Model for Internalized Stigma in Children and Adolescents with Epilepsy.” *Epilepsy & Behavior*,2014;36: 74–79.
- Aykut Bingöl C., Aktekin B., Ağan K., Arman F. ve Ark., Türk Nöroloji Derneği Epilepsi Çalışma Grubu : Epilepsi Rehberi. *Epilepsi*,2012; 18(1): 26–38.
- Bassirnia A.,Briggs J., Kopeykina I., Mednick A., Yaseen Z.,Galnker I., “Relationship between Personality Traits and Perceived Internalized Stigma in Bipolar Patients and Their Treatment Partners.” *Psychiatry Research*,2016; 230(2): 436–440. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2015.09.033>.
- Baybaş S, Dirican AC. Epilepsili Hastalarda Yaşam Kalitesi. İçinde: Bora İH, Yeni SN, Gürses C, editör. *Epilepsi*. 2. baskı, Nobel Tıp Kitapevleri; 2018, ss. 877–886.
- Baysal GÖ. Damgalanma ve Ruh Sağlığı D. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. 2013; 239 – 251.
- Beghi E. Social functions and socioeconomic vulnerability in epilepsy. *Epilepsy and Behavior*. 2019;106363. doi: 10.1016/j.yebeh.2019.05.051
- Beyazyüz M., Beyazyüz E., Albayrak Y., Baykal S., Göka E., Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Hastalarda İçselleştirilmiş Damgalanma Düzeylerinin Bazı Tanı Grupları, Sosyodemografik Özellikler ve Benlik Saygısı ile İlişkisi. *Yeni Symposium*, 2015;53(2).
- Bora, S.,Yeni, S. N., & Gürses, C. *Epilepsi*., 1. Basım, Nobel Tıp Kitabevleri, 2008, İstanbul. s: 707-734
- Bosc M, Dubini A, Polin V. Development and validation of a social functioning scale, the Social Adaptation Self-evaluation Scale. *European Neuropsychopharmacology*. 1997;7:57–70.
- Corrigan, P W., Druss B.G., and Perlick D.E., “The Impact of Mental Illness Stigma on Seeking and Participating in Mental Health Care.” *Psychological Science in the Public Interest*,2014;15(2):37-70.
- Çam O., Çuhadar D., “Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama.” *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*,2011; 2(3): 136–140.
- De Boer H.M., “Epilepsy Stigma : Moving from a Global Problem to Global Solutions.” *Seizure: European Journal of Epilepsy*,2010;19(10): 630–636.
- Demirel U, Okçin F. Epilepsy and Stigma. *Journal of Education and Research in Nursing*. 2020; 17(4):378-82.
- Dirican Ceyhan A.,Yıldırım Z.,2016. “Türk Toplumunda Epilepsi ve Stigmanın Değerlendirilmesi, Epilepsi Hastalarında İçselleştirilmiş Damgalanma ve Depresyon İlişkisinin Araştırılması.” Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi,2016, İstanbul.
- Dobrin S., “Seizures and Epilepsy in Adolescents and Adults.” *YMDA*,2012;58(12): 708–729. <http://dx.doi.org/10.1016/j.disamonth.2012.08.011>.
- Ellis N, Upton D, Thompson P. Epilepsy and the family: A review of current literature. *Seizure* 2000;9:22–30
- Ersoy, M. A.,Varan A., “Ruhsal Hastalıklarda İçselleştirilmiş Damgalanma Ölçeği Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması.” *Türk Psikiyatri Dergisi*,2007;18(2): 163–171.
- Eşkazan EE. Tarihte Epilepsi ve Epileptolojinin Kısa Tarihçesi. İçinde: Bora İH, Yeni SN, Gürses C, editör. *Epilepsi*. 2. baskı, 2018. ss. 3–15
- Fisher RS, Acevedo C, Arzimanoglou A, Bogacz A, Cross JH, Elger CE, et al. ILAE official report: a practical clinical definition of epilepsy. *Epilepsia*; 2014; 55:475.
- Fisher RS, Cross JH, French JA, Higurashi N, Hirsch E, Jansen FE, et al. Operational classification of seizure types by the International League Against Epilepsy: Position Paper of the ILAE Commission for Classification and Terminology. *Epilepsia* 2017;58:522–30.
- Goffman E. *Stigma Notes on the Management of Spoiled Identity*. Pelican Book; 1976.
- Gois J, Valente K, Vicentis S, Moschetta S, Kuczynski E, Fiore L.. Assessment of psychosocial adjustment in patients with temporal lobe epilepsy using a standardmeasure. *Epilepsy and Behavior*. 2011;20:89–94.
- Görgülü,Ü., ve Fesci, H.,“Epilepsi ile yaşam: Epilepsinin psikososyal etkileri” , *Medeniyet Medical Journal*.2011; 26(1):27-32

- Jacoby A. Felt versus enacted stigma: A concept revisited: Evidence from a study of people with epilepsy in remission. *Social Science & Medicine*. 1994;38:269–74.
- Karaca A, Durna Z. Epilepsi Hastasına Psikososyal Destek. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2018; 7(1): 218-225.
- Kuramochi, I., Horikawa, N., Shimotsu, S., Hiwatashi, T., Watanabe, M., Okazaki, M. ve Yoshimasu, H. Japonya'da epilepsi hastalarının kendini damgalaması: Niteliksel bir yaklaşım. *Epilepsi ve Davranış*. 2020. 109 , 106994.
- Lee SA, Yoo HJ, Lee BI, Heo K, Lee SS, Park HK, et al. Factors contributing to the stigma of epilepsy. *Seizure* 2005;14:157–63.
- Link BG, Phelan JC. Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology*. 2003;27:363–85.
- Magiorkinis E, Sidiropoulou K., Diamantis A., “ Hallmarks in the History of Epilepsy : Epilepsy in Antiquity.” *Epilepsy and Behavior*,2010;17(1): 103–108. <http://dx.doi.org/10.1016/j.yebeh.2009.10.023>.
- Mollaoğlu, M. Epilepsi ve bakım. *Türkiye Klinikleri J Intern Med Nurs-Special Topics*,20162(2): 47-55.
- Oto R, Apak İ, Arslan S, Yavavlı A, Altındağ A, Eren Karaca E, et al. Epilepsinin Psikososyal Etkileri. *Klinik Psikiyatri*. 2004; 7:210-214.
- Özaydın Göksu E., Genç F.,Yüksel B.,Sarıönder Gencer E., Erdal A.,Biçer Gömceli Y.,İnme Sonrası Epilepside Nöbetlerin Klinik Özellikleri, Prognoz ve Tedavisi.*Epilepsi*,2015;21(3):111-118.
- Picco L., Pang S., Lau Y.W., Jeyagurunathan A., Satghare P., Abdin E., Vaingankar J.A., Lim S., Poh C.L., Chong S.A., Subramaniam M., “Internalized Stigma among Psychiatric Outpatients_ Associations with Quality of Life, Functioning, Hope and Self-Esteem.” *Psychiatry Research*,2016; 246: 500–506
- Scambler G, Hopkins A. Generating a model of epileptic stigma: The role of qualitative analysis. *Social Science and Medicine*. 1990;30:1187–94.
- Scambler G, Hopkins A. Being epileptic: coming to terms with stigma. *Sociology of Health & Illness* 1986;8:26–43.
- Scheffer I.E.,Berkoviç S., Capovilla G.,Connoly M.B.,French J.,& et al. “ILEA Commission for Position Paper of The ILEA Classification and Terminology.” *Epilepsia*,2017;58(4):512-521.doi:10.1111/epi.13709.
- Straus A. *Chronic Illness and The Quality of Life*, Mosby; 1984.
- Taşkın EO. İçselleştirilmiş Damga ve Damgalanma Algısı. *Stigma Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve Damgalama*. 1. Baskı, Meta Basım Matbaacılık; 2007. ss. 31-42.
- Tejada, J., Costa, KM., Bertti, P., Garcia-Cairasco, N., “The epilepsies: Complex challenges needing complex solutions”, *Epilepsy & Behavior*, 2013; 26: 212-228.
- Yıldız M.,Özten E., Işık S., Özyıldırım İ.,Karayün D., Cerit C., Üçok A., “Şizofreni Hastaları, Hasta Yakınları ve Majör Depresif Bozukluk Hastalarında Kendini Damgalama. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,2012;13(1): 1–7.

Atf için / for cited: Pehlivan, M. (2023). Modern İnsanın Vahşiliğinin Aristoteles'in Erdem Kuramı Bağlamında Aşılması Üzerine, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.18-24.

MODERN İNSANIN VAHŞİLİĞİNİN ARİSTOTELES'İN ERDEM KURAMI BAĞLAMINDA AŞILMASI ÜZERİNE

Meriç PEHLİVAN*

ÖZET

İnsan, hem dinsel hem de bilimsel kodlamalar ışığında en yüksek varlık olarak kabul edilir. İnsanın ürettikleri ve kurduğu sistemli medeniyetle kendini ispat ettiği düşünülmektedir. Ancak dünyanın geldiği son nokta göz önünde bulundurulduğunda, bu iddialara şüpheyle yaklaşmak gerektiğinin vurgulanma zorunluluğu ağır bir yük gibi sırtımıza biniyor. Çünkü büyük bir teveccühle bahsedilen insan türünün, yine büyük bir şaşkınlıkla karşılanan "vahşi" bir yaşamın baş aktörü olma özelliği de açıkça devam etmektedir. Yüzyıllar önce büyük filozof Aristoteles tarafından erdem ve mutluluk reçetesi hazırlanmış olan insanın, hala bu rehberliği anlayamamış olması, dünya adına oldukça üzüntü vericidir. Bu çalışma, Aristoteles'in erdem kuramını aktarma ve akabinde modern insanın bu kuram çerçevesinde davranış değişikliğine gitmesi gerektiğinin altını çizme misyonuyla yeni bir yol açma gayesi taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, erdem, mutluluk, vahşilik.

JEL Sınıflandırma Kodları: A13, B51, Z1.

ON THE OVERCOMING OF MODERN MAN'S BRUTALITY IN THE CONTEXT OF ARISTOTLE'S THEORY OF VIRTUE

ABSTRACT

Human is considered the highest being in the light of both religious and scientific coding. It is thought that man has proven himself with what he has produced and with the systematic civilization he has established. However, considering the end of the world, the necessity of emphasizing that these allegations should be approached with skepticism is like a heavy burden. Because the human species, which is mentioned with great interest, clearly continues to be the main actor of a "wild" life, which is also met with great surprise. It is very sad for the world that the man, whose prescription of virtue and happiness was prepared by the great philosopher Aristotle centuries ago, still has not understood this guidance. This study aims to open a new way with the mission of conveying Aristotle's theory of virtue and then emphasizing the need for modern people to change their behavior within the framework of this theory.

Keywords: Aristotle, virtue, happiness, brutality.

JEL Classification Codes: A13, B51, Z1.

GİRİŞ

Ahlak felsefesi, felsefenin ahlaki konu edinen disiplini olarak; bir yönüyle ödev, sorumluluk, yükümlülük, gereklilik, erdem gibi ahlaki konuları analiz edip doğruluk, yanlışlık, iyi ve kötü ile

* Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu, Dr.Öğr.Üyesi, mericpehlivan@isparta.edu.tr / ORCID: 0000-0002-8141-4998

ilişkili olan ahlaki yargıları ele alırken; diğer yönüyle ahlaki eylemin doğasını ortaya koyar ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğine ilişkin yargılarda bulunmaya çalışır (Cevizci, 1999:18). Ahlak felsefesini temel sorusu, “Bir davranışı ahlaki kılan ölçüt nedir?” sorusudur. Felsefe tarihi boyunca düşünürler ve ilim insanları bu soruya cevap aramak durumunda kalmışlar, ahlak felsefesi açısından yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Ahlak felsefesi, hemen hemen her filozofun sisteminde yer verdiği bir alt disiplin olmuştur ve her biri çeşitli temel kavramlar etrafında ahlak anlayışlarını temellendirmiştir. İnsanın iyi bir yaşam sürmesi, üst iyiye ulaşmanın yollarının aranması, mutluluğa götüren eyleme biçimlerinin sorgulanması gibi kaygılarla hareket eden ahlak felsefesi, insan davranışlarını iyilik ve kötülük üzerinden değerlendiren bir disiplindir.

Çağımız insanının yaşadığı bireysel ve toplumsal problemlerin hemen hemen hepsinin temelinde ahlaki kodlamaların hatalı olması ve ahlak felsefesi yapma becerisinin eksikliği yatmaktadır. İnsanlık birçok şeyi becerebilmiş olmasına karşın, doğru düşünmeyi, eylemler hakkında düşünmeyi ve ahlaki yapılanmayı isabetli kavramlar üzerinden kurmayı hala becerememiştir. Bu çalışmada *vahşilik* terimi altında göndermede bulunulacak olan sorunun temelinde de, insanın ahlaki hala yanlış algılıyor olmasıdır.

Ahlak davranışın ilmidir. Davranışın bilimi olan ve davranışı *normal* ve *anormal* olarak değerlendiren psikolojiyle aynı yolu farklı araçlarla yürüyen bir ilim olarak ahlak, davranışları *iyi* ve *kötü* kavramlarını temele alarak kategorilendirir. Bunu yaparken de özelde bireyi ama büyük resim açısından bireyin içinde bulunduğu toplumu değerlendirir. Ahlak felsefecilerinin hepsinin nihai amacı, tek tek bireylerin eylemlerinden hareketle toplumun genel üst iyiliğe erişmesinin yolunu göstermek olmuştur. Günümüzün evrensel en büyük problemlerinden birinin vahşilik ve “öteki”ne karşı zorbalık olduğu genel kabulünden yola çıkarak bizler de bu problemin çözümünde bir felsefeci önderliğinde genel davranış biçiminin değişmesi ve düzenlenmesinin üzerinde durmak istedik. Ödev ahlakının gösterdiği biçimde, herhangi bir eylemden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenecek her bireyin ve hatta her canlının hesaba katılarak eylemde bulunma gerekliliği göz önünde bulundurulacak olursa, her bireyin kendi iç dengesini ve Aristoteles’in *orta* dediği noktayı bulma zorunluluğu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde göz önüne gelecektir. Her birey kendi iç dengesini ve ortasını bularak eylemde bulunacak olursa, vahşilik ve hak gaspı sorunu kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Çünkü insan denen varlık özünde aynı dürtülerle hareket eden ve yine özünde ortak ihtiyaçlar çerçevesinde şekillenen motivasyonların yönlendirmesiyle yaşayan bir varlıktır. Yani aslında ne fazla ne eksik, tamı tamına aynı şekilde eyleyen varlıklarız. Neticede aynı türün üyeleriyiz ve basitçe türümüzün gereklilikleri eylemlerimizi şekillendirmede yeterli veriyi vermektedir. Dolayısıyla her bireyin kendi iç dengesi ve ortası, diğer bireyler için de ölçüt olarak rahatlıkla kabul edilebilecektir.

Aristoteles’in ahlak felsefesini ve eylemlerle ilişkili olarak kurguladığı metodu iyi anlamak ve uygulamak çok önemlidir. Modern insan, modern zamanların kendine yüklediği ama aslında özünde bulunmayan ve tam da bu sebeple eğreti duran bütün dış arzılardan arındığında elinde kalanın, bir diğeriyle aynı olan nüvesi olduğunu anlamalı ve buna göre bir eyleme rutini geliştirmelidir. Vahşiliğin ana motivasyonunun daha fazlasını elde etmek, daha güzeline ulaşmak olması; bireyi kendi ortasından da uzaklaştırmakta. Bu da bireyin erdemi ve dolayısıyla akli devreden çıkarması anlamına gelmekte. Aristoteles’in özenle kurduğu ahlak sisteminde bahsettiği ılımlılığın sağlayacağı en büyük yarar, akli devreye sokarak bireyde ve dolayısıyla toplumda ve en nihayetinde dünyada; doğaya özgü olan o muhteşem ahengi tutturmasıdır. İnsanoğlunun bu cendereden çıkmasını ve vahşilikten arınmasını sağlayacak olan budur.

1. ARİSTOTELES’İN MUTLULUK KAVRAMI ÜZERİNDEN ERDEM ANLAYIŞI

Aristoteles ahlaka ilişkin gözlemlerini *Nikomakhos’a Etik* adlı yapıtında formüle etmiştir. Filozofun ilgisini yoğunlaştırdığı temel kavramı da *erdem* olmuştur. Bunun yanı sıra Aristoteles’in erdem kuramı, mutluluk hakkındaki görüşleriyle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü Aristoteles’e göre insan, yaşamı boyunca ortaya koyduğu her davranışını mutlu olmak ve mutluluğa erişmek adına yapar.

Dolayısıyla insan eylemlerinin bir amacı vardır. İşte bu amaç, insan eylemlerinin kendisine yöneldiği mutluluktur.

“... O halde bütün yapılanların bir amacı varsa, bu yapılan iyi olur; amaçları daha çoksa, iyi bunlar olur... Demek ki kendisi amaç olan yalnızca bir tek şey varsa, aradığımız bu olur; daha çok şey varsa bunların arasında en çok kendisi amaç olanı. Kendisi için aranan, başka bir şey için arandanan; hiçbir zaman bir başka şey için de tercih edilmeyen de, hem kendileri için hem de onun için tercih edilenlerden daha amaçtır diyoruz; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyip, hep kendisi için tercih edilene ise sadece kendisi için amaçtır diyoruz. En çok mutluluğun böyle bir şey olduğu düşünülüyor; çünkü onu hiçbir zaman başka bir şey için değil, hep kendisi için tercih ediyoruz; ama onuru, hazzı, usu ve erdemi hem kendileri için tercih ediyoruz (çünkü hiçbir yere götürmese bile onların her birini yine tercih ederdik) hem de mutluluk uğruna, onlar aracılığıyla mutlu olacağımızı düşündüğümüz için tercih ediyoruz...” (Aristoteles, 1999:9).

Herkes doğası gereğini kendi iyisini ister. Çünkü bu iyi insanın mutluluğunun sağlayıcısıdır ve insanın ortaya koyduğu tüm eylemler bu iyiye, dolayısıyla da mutluluğa yöneliktir. Bu anlamda mutluluk kendisi için istenen, insanların sadece mutluluk olması itibarıyla kendisine yöneldiği bir şeydir. Mutluluk tek başına insan için yeterlidir ve mutluluğa ulaşmış olan insan başka bir şeye ihtiyaç duymaz.

“...Bunun böyle olduğu kendine yeterliğinden de görünüyor, çünkü kendisi amaç olan iyi kendine yeter düşünülüyor... Kendine yeter olmayı ise, tek başına alındığında yaşamı tercih edilecek kılan ve hiçbir eksiği bulunmayan şey diye kabul ediyoruz; mutluluğun da böyle bir şey olduğunu, üstelik her şeyden çok tercih edilir olduğunu ve başka şeyler arasında sayılmayacağını düşünüyoruz... Demek ki yapılanların amacı olarak mutluluk, kendisi amaç ve kendine yeter bir şey olarak görünüyor...” (Aristoteles, 1999:9-10).

Mutluluğun doğasını bu şekilde dile getiren Aristoteles, mutluluğun ne olduğu konusunu da ele almıştır. Mutluluğun ne olduğunun bilinmesini de insanın işiyle ilişkilendiren filozofa göre insanın diğer canlılarla ortak olan işlerinin dışında sadece ona özgü bir tek işi vardır; o da ortaya koyduğu eylem yaşamı. İnsanın yaşamının eyleme dayalı oluşu, insanı diğer canlılardan farklı kılan özelliğidir.

“... O halde geriye akıl sahibi olanın – bunun da akla boyun eğen olarak, bir de akla sahip olan ve düşünen olarak - bir tür eylem yaşamı kalıyor. Eylem yaşamından da iki türlü söz edildiğinden, bunun etkinlik halinde olan yaşam olduğu belirtilmeli; çünkü daha önemli diye ona dendiği düşünülüyor. Eğer insanın işi ruhun akla uygun ya da akıldan yoksun olmayan etkinliği ise ve belirli bir işin ve bu işte yetkin olanın işinin aynı olduğunu söylüyorsak... insansal iyi, ruhun erdem uygun etkinliği olur – üstelik yaşamın sonuna kadar etkinliği...” (Aristoteles, 1999:11).

İnsanın doğası gereği istediği iyi, insan varlığı için en yüksek iyi, onu bir insan kılan fonksiyonların tam ve sürekli bir tarzda hayata geçirilmesidir. Aristoteles, bu yapıldığında insan için söz konusu olan genel hale mutluluk adını verir. İnsanlar iyiye yöneldikçe mutluluğa ulaşacaklardır. Aristoteles iyiyi de dışsal, bedensel ve ruhsal olarak üçe ayırmıştır. Elbette, ruhla ilgili olanlara öncelikli olarak ve tam anlamıyla iyi demiştir. Dolayısıyla eylemler ve ruh etkinlikleri de ruhla ilgili iyiler içine girer. İnsanın yöneldiği amaç da, eylem ve etkinliklerden oluşur; böylece de dış iyilerin değil, ruhla ilgili iyilerin içine girerler. İyi yaşamının ve iyi durumda olmanın gerektirdiği de budur. Dolayısıyla mutlu kişi böylece iyi yaşar ve iyi durumda olur. Ruhla ilgili iyiye yönelmek mutluluk için söylenen her şeyi kapsamaktadır. Çünkü mutluluk ruhun bir etkinliğidir. Mutluluğa ulaşmanın yolu, insanın hayvani yönü olan ruhunun, ayırt edici yönü olan akli tarafından denetlenmesinden geçer. Ruhun düşünebilen aktif kısmı, akla uygun faaliyette bulunabildiği sürece, insan mutlu olacaktır. Mutlu insan, akla uygun eylemleri gerçekleştiren insandır.

Bir eylemin akla uygun olup olmadığını belirleyen ölçütün ne olduğunu soran Aristoteles’in cevabı erdem olmuştur ve erdem burada devreye girmiştir. Böylece mutluluk, ruhun erdeme uygun bir tür etkinliği olarak karşımıza çıkar. Erdemli davranış, ruhun akıl tarafından denetlenmek suretiyle akla

uygun faaliyet gösterip mutluluğa ulaşmasıdır. Her ne kadar mutluluğa ulaşmanın yolu ruhsal iyilere yönelmekten geçerse ve mutlu veya mutsuz olmak dışsal iyilere bağlı olmasa da, insan yaşamı bunlardan soyutlanamaz ve bunları da gerektirir. Bir insanın mutlu olduğunun söylenebilmesi için hem erdem hem de yaşamın tamamı gereklidir. Yaşamda pek çok değişikliğin olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak mutluluk için esas olan, erdeme aykırı olmayan etkinliklerde bulunmaktır. Mutlu kişide bulunacak olan şey, yaşam boyu daima ve herkesten çok erdem uygun şeyleri yapmak ve görmek, dış etkilere en iyi ve en uygun biçimde katlanmak, gerçek anlamda iyi ve dört dörtlük bir kişi olmaktır.

“...O halde gelişigüzel bir süre için değil, yaşam boyu amacını kendinde taşıyan erdeme göre etkinlikte bulunan ve dış iyilere de yeterince sahi olan kişiye mutlu dememize engel olan bir şey var mı? Yoksa gelecek bizim için belirsiz olduğundan, mutluluğu da her şey için her bakımdan amaç olarak ve kendisi amaç olarak koymuş olduğumuzdan buna; ‘ve böyle yaşayacak ve söylediğimiz şekilde ölecek olana’ diye eklememiz mi gerekiyor? Bu böyleyse, yaşayanlardan bu söylediklerimize sahip olanlara ya da sahip olacak olanlara kutlu diyeceğiz; ancak onlara kutlu insanlar diyeceğiz...” (Aristoteles, 1999:18).

Erdem, ilgili kişinin karakter özelliklerinin her zaman ve daimi olarak iyi ve doğru eylemlerde bulunmaya yatkınlık durumudur. Erdem, bir eylemin kendisinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği karakter özelliğidir. Erdemlilik, ruhun akli olmayan kısmıyla akli kısmının arasındaki doğru ilişkidir. *“Erdemli bir ruh, iyi düzenlenmiş bir ruhtur.”* (Thilly, 2000:170).

Aristoteles erdemleri *düşünce erdemleri* ve *karakter erdemleri* olmak üzere ikiye ayırmıştır. Düşünce erdemleri eğitimle kazanılır, anlamak ve keşfetmekle ilgilidirler. Bu erdemler eğitimle oluşup geliştikleri için, tecrübe ve zaman gerektirirler. Aristoteles’in esas üzerinde durduğu karakter erdemleri ise, alışkanlıkla edinilen erdemlerdir. İnsanın bunları kazanma yetisi insanda mevcuttur. Bu yeti sayesinde bu erdemler uygulamaya dökülür, benimsenir, sabitlenir ve böylece alışkanlık haline gelir. Alışkanlıkla da tam olarak geliştirilirler ve benzer etkinlikler böylece karakter özelliklerini oluştururlar. Karakter erdemlerinin ana niteliği, iki aşırı uç arasındaki ortayı bulma sonucu gerçekleşmeleridir. Bu erdemleri belirleyen ölçüt, eylemlerde ölçülü olma durumudur. Yeni karakter erdemi, doğru bir kural tarafından belirlenen orta haldir. Karakter erdemlerinin özü, eylemde doğru olan ortayı bulmaktır. Ruhun akıldan yoksun olan kısmı, insanı ihtirasların peşinden koşmaya iter, daima aşırılıklara yöneltir; ortayı bulmaya yarayan doğru görüş ise, ruhu aklın denetimi altına girmeye sevk eder. Böylece ruh, iki aşırılığın ortasındaki doğruyu bulur ve bu doğruyu yapa yapa alışkanlık edinir. Aristoteles doğru ortayı ve ölçülü eylemleri incelerken birçok erdemden bahsetmiştir. Buna göre cesaret, gözü karalık ile korkaklığın; cömertlik, savurganlık ile cimriliğin; adalet, haksızlık yapma ile haksızlığa katlanmanın; dengelilik, öfke ile sükunetin ortasıdır.

“...Her şeyden kaçan, korkan ve hiçbir şeye dayanamayan korkak; hiçbir şeyden hiçbir şekilde korkmayan, her şeyin üzerine giden cüretli olur. Aynı şekilde her hazı tadan ve hiçbirinden uzak kalmayan haz düşkünü; yabani gibi hepsinden kaçan ise duygusuz oluyor. Ölçülülük de yiğitlik de aşırılık ya da eksiklik yüzünden bozulur, orta olma ile korunur... Hazlardan uzak kalmakla ölçülü oluyoruz, ölçülü olmakla da onlardan daha çok uzak kalabiliyoruz... Korkutucu şeyleri önlemeye ve onlara karşı dayanmaya alıştıkça yiğit oluyoruz, yiğit olmakla da korkutucu şeyler karşısında daha çok dayanabileceğiz...” (Aristoteles, 1999:26).

İnsanlar doğru ortayı bulup ona göre hareket etmek suretiyle erdemleri karakter özellikleri haline dönüştürürler. Yapılanlar ölçülülük çerçevesinde yapılıyorsa haz, ölçülülüğe aykırı yapılıyorsa acı duyulacaktır. Yapılanların ardından gelen haz veya acı, karakter özelliklerinin belirtisidir. Dolayısıyla karakter erdemleri hazlarla ya da acılarla ilgilidir ve bu yüzden insan, eylemlerini de haz veya acıya göre düzenler. Bununla beraber bir insanın haz karşısında durması acı karşısında durmasından çok daha zordur ve zor olanı başarmak çok daha iyidir. Nitekim erdem de daha zor olanla ilgilidir.

Aristoteles karakter erdemleri ile ilgili yaptığı bu değerlendirmeleri düşünce erdemleri için de yapmıştır. Zaten aklın ölçülü olmayı ve orta yolu bulmasını sağlayan da düşünce erdemleridir. Bu

erdemler doğrudan doğruya akılla ilgili ve fiiliyatta akla dayanan eylemleri içerir. Düşünce erdemleri teorik aklın erdemleridir, bilen aklın ürünüdürler. İnsanın akıllı özü de en yüksek olgunluğa bilgide eriştiği için düşünce erdemleri en yüksek erdemler olarak tam bir mutluluğun sağlayıcısıdır (Gökberk, 1999:81). Düşünce erdemleri, teorik bilgelikle belirlenip en yüksek nesnelere yönelen erdemlerdir. Ruhun akıllı kısmının başka hiçbir amaç gözetmeksizin sadece bilgeliği istemesiyle, mutlak hakikate salt hakikat olması itibarıyla yönelmesi sonucu oluşan bu erdemler, insanı tanrıya yaklaştıran erdemlerdir.

Aristoteles'in erdem kuramı, insan psikolojisiyle çok yakından ilişkilidir. Aristoteles her varlık gibi insanın da yöneldiği bir amacı olduğunu saptamıştır. Bu amaç, insanın kendisi için yaratılmış olduğu bir amaçtır, iyinin gerçekleştirilmesidir. İnsan varlığı için en yüksek iyi ise, insanı insan kılan özelliklerin tam ve sürekli bir biçimde hayata geçirilmesidir. İşte bu gerçekleşirse, insan mutlu olacaktır. Bu çerçevede Aristoteles'e göre insan eylemlerinin amacı mutluluktur. Her ne kadar mutluluk dış koşullara bağlı olsa da, ahlak felsefesinin ve Aristoteles'in ele aldığı mutluluk insanın iyiyi gerçekleştirmesidir. İnsanın özü de akıldır ve insan, aklının etkinliği ile mutlu olabilir. Dolayısıyla mutluluğa ulaştıracak erdem, insanın aklını çalıştırabilecek yetide olmasıdır.

2. MODERN İNSANIN VAHŞİLİĞİ

Erdem, tercihler doğrultusunda beliren aklıyla hareket eden insanın belirlediği ve o insana özgü orta yolu bulmayı sağlayan karakter özelliğidir. Erdem, ortayı bulup onu tercih etmektir. Öte yandan bazı eylemler için bir orta hiçbir şekilde söz konusu olmaz; çünkü bu eylemler doğaları gereği, kendilerinde her zaman kötüyü ve kötülüğü barındırırlar. Buna göre hırsızlık, kin, cinayet kendinde ve kendi başına kötüdür (Cevizci, 1998:143). Vahşilik de karşımıza tam da burada çıkar. İnsan kendinde ve kendi başına kötü olan eylemleri her tercih edişinde ve dolayısıyla tercih ede ede vahşileşmekte ve vahşiliğin doğasını içselleştirmektedir.

“Vahşi” kelimesi genellikle doğada, yaban hayatın içinde yaşayan hayvanlar için kullanılan bir kelimedir. Metaforik olarak insana yüklendiği de olur ki, o zaman kastedilen “uyumsuzluk” benzeri bir davranış biçimidir. Günümüz modern insanının, uygarlıkla çoktan tanıştığı ve kendisine medeni yaşam alanları kurarak, muasır seviyeye ulaştığı gerçeği gün gibi ortadayken; insan için “vahşi” kelimesinin mecazi kullanımdan öteye geçmemesi doğal olarak beklenmektedir. Ancak maalesef yaşananlar bunun tam tersine işaret etmektedir.

Aristoteles'in neden ve nasıl eylemesi gerektiğini yukarıda tane tane anlattığı insan, aklının rehberlik ettiği ruhunun ulaşmaya çalıştığı erdemli yaşamı hayata geçirmek konusunda, tarihin her aşamasında başarısız olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İnsan eylemlerinde kendini resmediyorsa (Schiller, 2020:87), modern zamanın insanı vahşileşmenin, barbarlaşmanın, gaddarlaşmanın ressamı olmuş demektir. Burada kastedilen; “ilkellik” in beraberinde getirdiği, ilk insanların şartlarındaki gereklilik icabı ortaya konan, yaşam mücadelesinin zorunlu kıldığı ve doğayla savaşta galip çıkmayı sağlayan vahşilik değildir. Burada kastedilen; Aristoteles'in salık verdiği erdem için didinme ve eyleme öğretilerinden vazgeçerek, hem de böylesine uygar bir seviyede olmaya rağmen, doğası gereği kötü olanın tercih edilmesi sonucu ortaya çıkan salt vahşiliktir. İnsanı, o çok övülen varlık olmaktan çıkaran, duyguların ilkelere hakim olmasıyla kendini gösteren gaddarlıktır burada kast edilen. Günümüzün normalleştirilen ve hatta takdir gören ahlak anlayışına göre, bencilce bir bireysellik üzerinden yaşanan ilişkiler, insanı katıksız bir zorbalık çerçevesinde eylemde bulunmaya alıştırmakta ve hatta zorlamaktadır.

“Egoizm, en süzme dostluğun bağrında sistemini kurmuştur ve hepimiz bir tek gönül kurtarmadan toplumun bütün hastalıklarını ve zorlamalarını deneyimliyoruz... Alayın asil duyguları ezdiği, yangında bir şehirden kaçtırmışçasına herkesin yıkıntudan yalnızca kendi servetini kurtarmaya çalıştığı zamanlardayız.” (Schiller, 2022: 63).

Egonun hizmetine sunulmuş bir ilişkiler ağı içerisinde yaşam sürmek zorunda kala kala, kendisi de bu çarkın bir parçası olmayı normalleştiren insan türü; hayatta kalmanın ölçütleri, eski zamanlardaki değişkenlerden çok daha konforlu olsa bile vahşilik alışkanlığını bırakmadan yüksek varlık namına hiç de yakışmayan bir davranış biçimi içinde bulunmaktadır. Sanat, bilim, spor yapan; teknolojik anlamda gidilebilecek son noktaya gitmiş olan; modern çağın bütün gerekliliklerini gerçekleştirmiş olan insan ile hala savaşıyor, hala talan eden, hala vahşice öldüren, tabiatı hala kırıp geçiren, başka türlerin ve hatta kendi türünün elinden yaşam alanlarını gasp ederek alan insan aynıdır. Bir salgın hastalık gibi bencilliğin, hırsın, fırsatçılığın itibar gördüğü bu yenedünya düzeni ve onun yaşam felsefesinin beraberinde getirdiği tek şey, katıksız ve dayanılmaz bir vahşilikten başka bir şey değildir. Böylesine bir hızlı döngü ve “öteki” nin önüne geçme dayatması neticesinde insan, gaddarca bir döngünün içinde “hayatta kalan” olmaya çalışmaktan başka çare bulamamaktadır.

Siyasi yönetim biçimlerinin ve toplumsal kodlamaların da desteğiyle ve tabiri caizse “işine gelmesi”yle; kitlesel karşılığını da bulan vahşilik, insanı; çıkışı olmayan bir döngünün içine sokmaktadır. İnsan hem av hem avcı durumunda kalarak, buna uygun yaşamsal kodlar geliştirmeyi öğrenmeye mecbur bırakılmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağın gereği ulaştığımız konforun, rahatlığın ve teknolojik desteğin insanı tam tersi yönde, daha uygar, daha sakin, daha kendini gerçekleştirmiş biçimde konumlandırması beklenirken; tam aksine daha da vahşileştirmesinin tek açıklaması; Aristoteles’in ısrarla güdümü altında kalmamız gerektiğinin altını çizdiği, akıl ve orta yol rehberliğinden ayrılmış olmamızdır.

Aklın kontrolü altındaki ruhun orta yolu gerçekleştirerek erdem üzerinden eylemde bulunması, sadece felsefi bir öğretilen ibaret değildir. İnsanın düstur edinmesi gereken ve aslında doğası gereği de hiç yabancılıktan ortaya koyabileceği bir davranış biçimidir. Çünkü özümüz itibarıyla, dış ilineklere ve modern zamanın bize eklemlediklerinden soyutlanıp fitratımıza döndüğümüzde görürüz ki; aslında programlanmamızdaki geçerli kod, ılımlılık, yani itidaldir. Aristoteles’in “orta” diyerek kast ettiği, zaten insanın yaradılıştan beraberinde getirdiği alışkanlıklardır. Daha fazlası, daha iyisi, daha güzeli; ortanın ihlali başka bir şeye neden olmayacaktır. Çünkü birisi için daha iyi, daha güzel ya da daha fazla olan şey, bir başkası için daha aza, daha kötüye veya daha çirkine sebebiyet verecektir. Dolayısıyla o başkasının maruz kaldığı vahşilikten öteye geçmeyecektir. Tabiatta hiçbir başka canlının, bir diğerini ihlal etmemesi; hiçbir canlının bir diğerinin haklarına ve yaşam alanına müdahale etmemesi bunun olabirliğinin bir kanıtıdır. İnsan için de bu mümkündür. Tam tersinin geçerli olması, insan türünün bir kandırmacasından, kendini haklı çıkarmak için uydurduğu bir kurmacadan başka bir şey değildir.

Mutluluğun, ruhun erdeme uygun etkinliği olduğunu savunmak zaten vahşiliğin kendiliğinden ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Çünkü erdem, eylemin akla uygunluğudur ve hiçbir akıl, hiçbir akli çıkarım bir insanın bir diğeri üzerinden kazanç sağlayacağını salık vermez. Rasyonalite, insanın türdeşleri üzerinden ya da diğeri türler üzerinden yaşam alanı ya da konfor alanı sağlayacağını değil, aksine türdeşleriyle ve diğeri türlerle birlikte hareket ettiği sürece başarılı mücadele vereceğini salık verir. Tabiat ve kozmos bir bütündür ve herhangi bir parçasının bir diğeri üstünlüğü ya da hak fazlasına sahip olma ayrıcalığı söz konusu değildir. Tabiatdaki dengenin korunması, insanın kendi içindeki orta yolu korumasıyla alakalı bir yapı sergilemektedir. Bu noktada bireylerin kendi orta yollarının ne üzerinden belirleneceği sorunsalı karşımıza çıkabilir ya da birileri tarafından zorlayarak ortaya çıkartılabilir. O zaman da doğanın rehberliğinde hareket edeceğiz ve aslında doğanın bir parçası olduğumuzu tekrar hatırlayacağız. Modern zamanlar, bizim doğadan kopmamız anlamına gelmemektedir. Hatta tam tersi, modern zamanlardaki kopmalar, yabancılaşmalar, tükenmişlikler; bizim fitratımıza dönmemizi sağlayacak itici güçler olmalıdırlar. Aristoteles’in kastettiği ortayı bulmak için, tabiatın dengesine bakmak yeterli olacaktır.

Vahşiliğin kendini en çok gösterdiği zamanlar, dengenin en çok yitirildiği, dengeden en çok uzaklaşıldığı zamanlar olmuştur. Eldeki yeterince çok ve iyi olmasına rağmen, daha fazlası için mücadeleye girilen zamanlar, insanoğlunun en gaddarlaştığı zamanlar olmuştur. İnsanoğlunun böylesine çağdaş bir tarihsel dönem içinde artık kendini gerçekleştirme devri gelmiştir. İhtiyaçlar

hijerarşisinin birinci basamağı çoktan aşılmıştır. Artık kendi iç dengemizi korumak suretiyle, doğal dengeye entegre olabilmenin, talan etmeyi bırakmanın vakti gelmiştir. Aristoteles'in savunusundaki gibi, orta yolu bulmalı ve eylemde bulunurken o ortayı ölçüt olarak almalıyız.

SONUÇ

Felsefe, ilimlerin ilimi ve düşüncenin sistemli yapılanmasıdır. Günümüz biliminin ve ilimlerinin hepsi ve hatta sanatsal bütün yapıp etmeler, temellerini felsefede bulur. Kendi içindeki birçok alt disiplinle, insan zihninin tarihsel yolculuğunun yürütücüsü daima felsefe olmuştur. Ahlak felsefesi de, en önemli ve ayırt edici özelliklerinden biri eylemek olan insanın eylemlerini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Hemen hemen her düşünür sisteminde, ahlaka yer vermiş, ahlakla ilgili görüşler ortaya koymuştur. Aristoteles de bunlardan biridir. Aristoteles'in ahlakla ilişkili görüşleri oldukça kapsamlı ve aydınlatıcıdır. Ahlak felsefesi alanında geniş çaplı gözlem yapan ve yazan filozoflardan biri olmuştur Aristoteles. İnsanın nasıl eylediğini, eylerken neleri göz önünde bulundurması gerektiğini enine boyuna anlatmıştır. "Erdem" ve "mutluluk" kavramlarını temel kavramları yapmış, bu kavramlar üzerinden eyleyen insana yol göstermiştir.

Modern zamanlar, insanın her anlamda ilerlemesi ve yol alması gereken zamanlar olmalıyken; ne yazık ki, doğayla ve türdeşlerle ilişkiler anlamında geriye gidilen hatta ilk zamanlardan bile daha barbar olunan zamanlar olmuştur. Bu bakımdan bir yol göstericiye ihtiyaç duyulması söz konusu olduğunu düşünüyoruz. Felsefe tarihinde her düşünürün sistemi her konuda kılavuzluk etmek bakımından kıymetlidir ancak biz bu çalışmamızda Aristoteles'in öğretisini daha anlamlı bularak, bu sorunu onun ışığında değerlendirdik.

Erdem, akıl denetimindeki ruh ve neticede ulaşılabilecek nihai amaç mutluluk bağlamında oluşan üçlü sacayağı değerlendirildiğinde; insanın orta yolu bulup ona göre eylemeyi öğrenmesiyle sorunun kaynağından çözüleceği kanaatindeyiz. İnsanın bütün vahşiliğinin temelindeki doyumsuzluk ve bencillik ancak kendi içindeki denetim mekanizmasının devreye girmesiyle ve dengeye ulaşmayı öğrenmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, (199), *Nikomakhos'a Etik*, Saffet Babür (Çev.), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Birinci Baskı.
Cevizci, A. (1998), *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa.
Cevizci, A. (1999), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, Üçüncü Basım.
Gökberk, M. (1999), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Onuncu Basım.
Schiller, F. (2020), *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine*, Gürsel Aytaç (Çev.), Fol Yayınları, Ankara.
Thilly, F. (2000), *Felsefenin Öyküsü*, Cilt 1, İ. Şener (Çev.), İzdüşüm Yayınları, İstanbul, Birinci Basım.

Atf için / for cited: Akbiyik, F. Çağlar, N. (2023). Evaluating The Perception of Marketing Communication in Political Marketing from A Generational Perspective, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.25-39.

SIYASAL PAZARLAMA ÇERÇEVESİNDE PAZARLAMA İLETİŞİMİ ALGISININ KUŞAKLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferdi AKBIYIK*

Nedret ÇAĞLAR**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, farklı nesiller temelinde kadın seçmenler arasında siyasi pazarlamada pazarlama iletişimi algısında farklılıkların olup olmadığını incelemektir. Bu araştırma, kadın seçmenlerin algılarını kuşaklara göre değerlendirmesiyle önceki çalışmalardan farklılaşmaktadır. Bu amaca ulaşmak için, mevcut literatürden türetilen bir ölçek kullanılarak bir araştırma modeli önerilmiş ve bu model, çalışmanın amacıyla uyumlu hale getirilmiştir. Toplanan veriler, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için tanımlayıcı istatistikler kullanılarak SPSS 22 istatistik paketi kullanılarak analiz edilmiştir. Veri seti üzerinde güvenilirlik testi, KMO testi, faktör analizi, korelasyon analizi, ONEWAY ANOVA ve post hoc testleri de dahil olmak üzere çeşitli istatistiksel analizler yapılmıştır. Faktör analizi sonuçları, farklı öğe setlerinden oluşan ve “Pazarlama İletişimi,” “Reklam” ve “Siyasi Ürün” olarak adlandırılan üç ayrı faktörün varlığını ortaya koymuştur. Yapılan bu analizler çerçevesinde, Baby Boomer kuşağının diğer kuşaklarla kıyasla basılı ve dijital medya, siyasi liderler ve parti mitingleri gibi çeşitli reklam kanallarının etkisine karşı daha yüksek bir duyarlılık sergileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seçmen Davranışı, Siyasal Pazarlama, Kuşak.

JEL Sınıflandırma Kodları: M3, M31, D72.

EVALUATING THE PERCEPTION OF MARKETING COMMUNICATION IN POLITICAL MARKETING FROM A GENERATIONAL PERSPECTIVE

ABSTRACT

The objective of this study is to examine whether there are disparities in the perception of marketing communication in political marketing among female voters based on different generations. This research distinguishes itself from previous studies in the field by focusing on assessing the perceptions of female voters according to their generational cohorts. To achieve this aim, a research model was proposed using a scale derived from existing literature, aligning it with the study's objective. The collected data was analyzed using the SPSS 22 statistical package, employing descriptive statistics to ascertain the socio-demographic characteristics of the participants. Various statistical analyses, including reliability testing, the KMO test, factor analysis, correlation analysis, ONEWAY ANOVA, and post hoc tests, were conducted on the dataset. The results of the factor analysis revealed the presence of three distinct factors, consisting of different sets of items, labeled as “Marketing Communication,” “Advertisement,” and “Political Product.” Based on the conducted analyses, it was concluded that the Baby Boomer generation may exhibit a higher sensitivity compared to other generations towards various advertising channels such as print and digital media, political leaders, and party rallies.

* Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sütçüler Prof.Dr. Hasan Gürbüz Meslek Yüksekokulu, Dr.Öğr.Üyesi, ferdiakbiyik@isparta.edu.tr / ORCID: 0000-0001-6138-0586

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Doç.Dr., nedretcaglar@sdu.edu.tr / ORCID: 0000-0001-9769-056X

Keywords: Voter Behavior, Political Marketing, Generation.

JEL Classification Codes: M3, M31, D72.

INTRODUCTION

Almost half of the world's population consists of women. In this context, the political participation and representation of women is substantial in a democratic system. While the active participation of women as voters in a democratic administration is considered as a political behavior that is desired and encouraged, the same sensitivity is generally not shown in the representation. It cannot be said that women, limited by gender stereotypes, are represented at the same rate in the political arena, therefore. Women, who are generally associated with the private space under the influence of sexist stereotypes, may have a limited presence in the public space in some countries, while in others they are almost nonexistent. However, the presence of female voters is determinant in the political process in terms of both political participation and political representation.

As a main actor in politics, voters make their political decisions and determine their preferences according to various factors. Harrop and Miller mention three basic approaches that are effective in determining voter preferences in the context of historical development. The first is the "sociological approach", the second is the "socio-psychological approach" or "identification with the party", and the third is the "economic approach" or "rational choice approach", respectively (Harrop & Miller, 1987)

According to Kalaycıoğlu (1999), voter preferences are affected by the deepening of ideological and cultural differences as well as socio-economic factors. The effect of political marketing activities on the political preference and participation behavior of voters is also obvious. In political marketing, parties, political candidates, ideas, and policies are marketed, and "votes" are demanded from the voters, in return.

Political marketing is a field of study which concentrates on the use of marketing techniques in the political arena to form public opinion, attract voters, and win elections to this end (Blais & Levine, 2006). Political participation; however, refers to the active involvement of citizens in the political process, including voting, attending political rallies, and employing political discussions (Verba, Schlozman, & Brady, 1995).

Political marketing is a communication process conducted to satisfy the political needs of the political parties, candidates, and ideas of the voters and to ensure that they support the candidates and ideas (Shama, 1976).

According to Bongard (1992), political marketing is all the techniques used to ensure that the highest number of voters suitable for a candidate's potential voter demands are recognized by each voter, to distinguish the candidate from the competitors, and to obtain the required number of votes for the candidate. Besides, political marketing includes the leadership or candidate staff who will rule the country and marketing their policies (Limanlılar, 1991).

Emphasizing the persuasive aspect of political marketing, Bongrand (1992) states that political marketing studies are used to make individuals accept an idea, thought, behavior in different ways, to gain new members and supporters to the party, and to attract undecided voters by influencing them (Bongrand, 1992). However, to be successful in the election period, political marketing should not only be limited to the election, but also must show continuity in the pre- and post-election periods (Bayraktaroğlu, 2002).

Political marketing is an activity that should be considered while determining the establishment of the political party, the party program and the discourse and promises of the party apart from the election period. In addition, political marketing activities, the practices of parties and candidates in the period between two election periods, and the effective and immersive role of voters in the formation of positive attitudes and beliefs towards the party and the candidate should be considered. Informed using

political marketing mix elements, which are a short and clear definition and expression of political marketing activities, by choosing better quality and consistent political products, the voter would be able to contribute to the election of the right candidates who would determine the future of the country, and the implementation of consistent political programs more easily. At this point, political parties, and candidates both inform and influence voters by using political marketing components in election campaigns, and voters get information about the programs and actions of the political party/candidate by making use of these activities (Uslu Divanoğlu, 2017).

Political marketing components also consist of marketing mix elements such as product, price, promotion, and distribution. Political parties, leaders, candidates, and their ideas are seen as products in this approach. Member fees, donations, services and voting behavior are also considered as prices (Okumuş, 2007). Promotion, which is one of the elements of the political marketing mix, is explained as a communication process that is made up of conscious, programmed and coordinated activities performed by political organizations to ensure the adoption of a political party's candidate or ideas (Uslu Divanoğlu, 2008). In a study conducted with 400 participants (200 men and 200 women) to determine the use of political content consumption tools such as electronic media - television and radio by the people of Pakistan during the 2008 elections and its effects on the voting behavior of the voters, it was determined that women use television more than men to get political information (Yaser vd., 2011).

According to Newman (1994), the central principle of political marketing is set around the concept of "change". This process spreads out when the voters declare their vote, where they exchange their support for the services which the party or candidate would address via an enhanced governance structure post-election. Political marketing, therefore, offers political parties and candidates with the means to deliver different voter concerns and requirements through the application of marketing analysis, planning, implementation, and control techniques in election campaigns (Cwalina et al., 2015; O'Cass, 1996).

In addition to gender, age, occupation, education level, which are known as socio-demographic variables, such factors as family structure, socio-economic status, residence, ethnicity, belief, attitudes towards the party, leader and candidates and the level of interest shown in the elections are effective factors in the preferences of voters. A person's demographic characteristics are seen as a solid data source in predicting the choice he/she would make, as a result (Damlapınar & Balcı, 2005; Kalaycıoğlu, 1999).

Gender is an important indicator among demographic variables (Kaid, et al., 2007a). Likewise, in the political process, there are differences in voting behaviors between male and female voters (Newman & Sheth, 1984). Studies investigating the extent to which women support female candidates offer varying findings. Likewise, while certain scholars suppose that female voters are inclined to support female candidates barely centered on their shared gender, this viewpoint is not universally grasped (Ferree, 1973; Hershely, 1977; Studlar & Welch, 1986; Plutzer & Zipp, 1996; Sanbonmatsu, 2002; Dolan (1998, 2001, 2004) argue that the partisanship of the candidates is as important as the gender of the politician.

In this study, we intent to analyze the relationship seen between political marketing perception and political participation. To accomplish this goal, we carried out field research by surveying participants on their perceptions of political marketing and their level of political participation. The data obtained from the survey were analyzed to determine the effect of political marketing perception on political participation.

1. WOMAN VOTERS AND POLITICAL MARKETING

As a social being, human should be dealt with together with the society. The individuals that make up the societies are exposed to environmental, cultural, social, economic, and religious effects. These

effects can determine both the social life and individual preferences of the individual. Men and women are influenced in different ways by these dynamics that impose individuals and may show different reactions. Men and women, who shape their lives under the pressure of the roles that society has assigned to them, can also shape their political preferences and behaviors under this influence (Erzen, 2011).

In terms of political behavior, it was observed that women participate in politics at all levels less than men in most countries (Tekeli, 1981). In addition to social, cultural, and environmental factors, the level of political interest and knowledge, the fact that women have the right to vote and be elected much later than men are effective in women's less participation in politics.

Although women's participation in politics is less than men in most societies, the extent and intensity of women's participation in politics also varies according to the social structure. The fact that women are less interested in politics than men can be attributed to many reasons. Many such factors as women's marital status, socioeconomic status, employment, education level, age are effective in their level of participation in politics. In addition, education and marriage are regarded among the main factors affecting the political behavior differences of women (Öztekin, 2016). As the level of education decreases, the rate of women being a member of political parties and carrying out active activities decreases (Kışlalı, 2007).

It is assumed that women are less interested in elections than men. Accordingly, it is thought that marriage and social class are similarly effective in this situation, and this is confirmed in the researches. Many women regard the "family factor" as more effective in determining their political preference than men (Doğan & Göker, 2021). According to researches, married women go to the polls more often under the influence of their husbands. Women who grow up in a patriarchal environment are exposed to the guidance of men (husband, father, brother, etc.) in their political preferences, and they make their political participation behavior accordingly. In industrialized, modern, and democratic societies, women can make more free decisions.

The profession of women can also be effective in the behavior of political participation. For example, political participation is more common among women working as public officials compared to women working as workers (Kışlalı, 2007; Çağlar, 2011). The economic independence of women is effective in their political choices and behaviors. In addition, women with profession and income can show more active political participation behavior than women without economic power. In other words, working women exhibit political participation regardless of male hegemony. In a nutshell, researches demonstrate that women who are working, and having economic independence, a profession and a high level of education show more active participation in politics without being influenced by their family and close relatives.

Researches show that women tend to have lower levels of political knowledge than men. (Kaid, et al., 2007a). Although there are many sociological factors influencing the political behavior and political knowledge level of the voter, it was determined in the studies that the personal characteristics of the individuals play a decisive role in the level of knowledge and in the political preferences, in turn. It is known that gender is an important variable, especially with the effect of cultural and social factors. It is understood that the most crucial factor in political information is the level of interest in politics. As the interest in politics rises, it is seen that both the rate of political knowledge and the rate of having the right political knowledge increase (Doğan & Göker, 2021).

It is stated that the low number of female politicians that they would take as role models is effective in the lack of political knowledge and interest of women in politics (Kaid et al., 2007a). In this context, women who cannot reflect themselves in the political arena feel more alienated from politics and may become more cynical. Finally, it is emphasized in the studies that women evaluate the factor of political knowledge as less trustworthy in this context (Kaid et al., 2007 b).

There are data that women tend to go to the polls less than men, except during crisis periods. While men hardly change their political preferences, women do not seem to be determined as much as men. The personality of the party leader or candidates generally affects women more than ideologies and party programs (Kışlalı, 2007). However, female voters are more persuasive in election campaigns than men, as the probability of women identifying with a particular party is lower than male voters (Campbell, 2006). Therefore, political parties and candidates should act by taking this data into account when planning their election campaigns and political marketing activities.

In the context of gender roles, women are often perceived as being primarily responsible for household chores and child-rearing. This situation can hinder women's participation in politics. Furthermore, the operational procedures of political parties can pose a barrier to women's involvement in politics. Additionally, male-dominated political parties frequently exploit women as mere figureheads and nominate them for positions where they are unlikely to be elected. These aforementioned factors can be identified as reasons for the underrepresentation of women in political representation. For example, a research study was conducted with the objective of examining the obstacles faced by Pakistani women in achieving political representation both at the national and local levels. The findings of the study revealed the existence of a gender-related barrier, which encompassed cultural, socio-economic, historical, and institutional factors that hindered women's access to political representation (Ara & Northcote, 2020.)

Increasing women's representation can foster greater interest among women in politics. Moreover, the endorsement of women's representation, particularly by political party leaders, may be positively received by the electorate. To illustrate, Fernandez and Valiente (2021) examined approaches utilized to enhance women's representation in politics. The study recommended the implementation of affirmative action measures, such as gender quotas, as a means to increase women's representation. Furthermore, the study highlighted that the establishment of gender quotas is generally met with public support in countries where they have been implemented, as they aim to facilitate greater female presence in politics.

The low tendency of women to participate in politics can be considered as a reflection of the lack of interest in political life and political issues in general (Kışlalı, 2007). Campbell (2006) states that female voters give more priority to health or education expenditures than men, but this will only turn into voting behavior if political parties disagree on these issues.

In the study titled "The Changing Role of Female Voters in India" by Shantha (2019), it is stated that female voters have become more and more important in politics for all political parties because the political participation of women has increased recently. Since women have become a decisive actor in politics, it is noted that political parties should give more importance to women's issues in their election campaigns.

According to the general trend revealed by the studies that have been repeated over time, it is seen that the differences between the voting behaviors of women and men are decreasing and the behaviors of women and men in the political context are increasingly similar to each other. (Tekeli, 1981).

According to the research conducted to reveal how the effect of political marketing factors on the tendencies of the voters differ according to the gender of the voters, it was determined that men are more affected by the party leader, party program and ideology than women (Öcal et al., 2011). Çavusoğlu et al., on the other hand, (2015), found that female voters see variables such as political party, candidate, and party leader as an important factor in voting, while male voters see party ideology and actions as vital factors. In the study, female voters state that it is not notable to specify the direction of the votes of the results of the public opinion polls, while the male voters state that they are undecided on this issue. In their study, Karaçor and Gözüm (2012) concluded that there appeared no significant difference among male and female participants in terms of perception levels regarding political marketing practices.

Demirtaş and Orçun (2015) found in a study on students that female students are happier to see young people in politics than male students and that male students follow the political agenda at a higher level than female students. According to the study, it is stated that young male voters give more importance to candidates in their political product preferences than female voters. It has also been determined that female voters tend to vote at a lower level than male voters for a political party that produces religion-oriented policies and activities. The visits of the candidates to their homes and workplaces are seen as a substantial activity in political promotion. According to the research, female voters are less affected by candidates' home and workplace visits than male voters. However, male voters are more influenced than female voters by the candidates' phone calls to voters in their polling districts. Another outstanding difference is that male voters are more impressed by the promotional mix components such as souvenirs and aids distributed by the parties during the election periods compared to female voters.

Although women's voting behavior does not meet many of the criteria of group politics, many women voters have started to be influential on campaign discourses and election issues lately. These changes formed a prominent policy in the Republican campaign in the United States in 1988, especially to win undecided female voters (Mueller, 1991).

Hayes and McAllister's (2001) study shows that a considerable number of female voters' experience disconnection from party politics, which is especially evident among undecided voters. Still, it is acclaimed that there has been an increase in competition amid political parties to obtain the support of female voters.

When an evaluation is made in the context of general and local elections in terms of political participation and voter preferences, studies in the literature mostly mention the low level of political participation and involvement of female voters in general elections. However, Boyraz (2017) observed that female voters are represented more intensely than other clusters in the sensitive electorate cluster, which has a high level of influence by all factors in local elections. This shows that female voters should be one of the primary target audiences of political marketing on a local scale.

Harmer and Wring (2013), who stated that female voter groups have long been potentially vital in determining the outcome of elections, researched and compared the Conservative Party's policies in England to address the concerns of mothers with children. In the study, it was found that a traditional message that the primary role of female voters is a domestic role is supported in party politics. Despite this, it is also stated that the emergence of social networking sites provides opportunities, especially for women, to assert themselves more consciously in various spheres of public life, including politics. Moreover, Harmer and Wring (2013) inform that major parties and their male leaders view social media platforms as a vital way to connect with female voters, and this contributes to supporting the impact of web presence.

All the findings constitute worthy data for political parties and candidates to reach female voters and impress their political attitudes and behaviors. As it is clearly understood that traditional media (Işık, 2005) and new media environments are effectively used to inform the target audience about the candidate, to show the changes in the candidate's attitudes and behaviors, and to affect the perception of the voters.

2. RESEARCH

There are studies in the literature related to determining the marketing perceptions of voters. In this research, quantitative research processes were used to determine the marketing perceptions of the participants. The aim of the study is to evaluate the perception of marketing communication in terms of generations within the framework of political marketing. In this section of the study, the purpose and importance of the research, research model and hypotheses, data collection tool, population and

sample, data collection process, analysis of data, and findings obtained in the research are emphasized. These findings are described and interpreted.

2.1. The Purpose and Significance of The Research

Marketing communication plays a significant role in political practices, as effective communication strategies are necessary for political campaigns to establish connections with voters and encourage them to support a particular candidate or issue. Research conducted in this field often focuses on investigating the role of media, such as social media, in political communication, as well as examining the effectiveness of various types of messages and campaigns. Additionally, studies may explore the impact of candidate image and reputation, voter demographics, and political polarization on communication strategies. The present study aims to assess marketing communication perception in political marketing with respect to different generations among female voters, which distinguishes it from prior research in this field. Specifically, this study attempts to determine the perceptions of female voters according to their generations. That is, especially females were chosen as the participant group. Because female voters are considered as an important target group in terms of political marketing strategies. Moreover, the number and influence of female voters has been increasing in many countries recently. Political parties focus on the needs and priorities of female voters and use various marketing tactics to win them over and gain their support.

2.2. Research Model and Hypotheses

A research model was proposed using a scale taken from the literature, which is aligned with the aim of the study. Each variable included in the research was displayed within a box in the model. The relationship between the variables and generations was indicated using arrow signs. The model developed in the scope of the study is illustrated in Figure 1. The research hypotheses were also presented in this section.

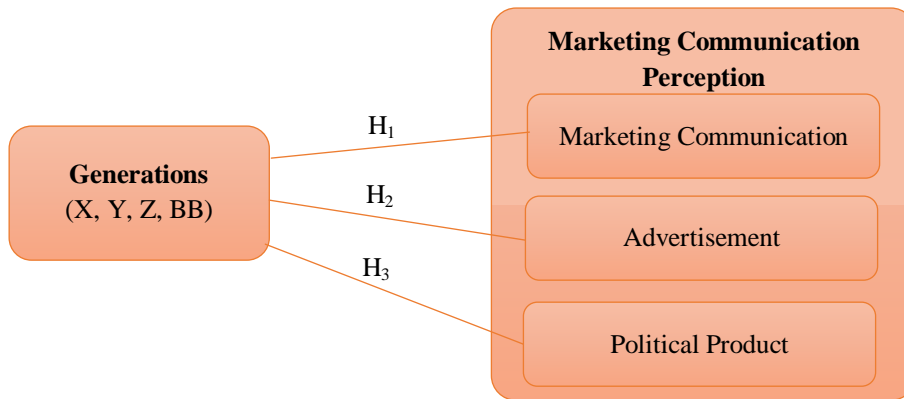

Figure 1: Research Model

The research hypotheses are as follows:

H₁: There are differences in marketing communication perception among generations.

H₂: There are differences in advertisement perception among generations.

H₃: There are differences in political product perception among generations.

2.3. Data Collection Tool

A 15-item survey was designed to evaluate voters' perceptions of political marketing communication and their demographic characteristics in two main sections. The first section consisted of 14 Likert-type scale questions on a five-point scale (1=strongly disagree, 5=strongly agree) aimed at determining

participants' perceptions of political marketing communication within the context of political marketing. The scale used in this study was obtained by adapting scales used by Demitaş (2010) and Akbıyık (2014) (Cronbach's Alpha=,92; KMO=,93). The second section contained only one question related to participants' socio-demographic characteristics. In this study, data were collected by grouping participants according to generations, as the aim was to determine voters' perceptions of political marketing communication within the context of political marketing by generations.

After the preparation of the questionnaire, two experts in the field were consulted, and a preliminary test was conducted on a sample of 40 participants to evaluate the clarity and comprehensibility of the questionnaire and to make any necessary adjustments based on the feedback received. Subsequently, the final version of the questionnaire was obtained.

2.4. Universe and Sample

The population under study comprised female individuals from all professions belonging to the BB, X, Y, and Z generations with no restrictions on their ability to vote in elections. Due to time constraints and difficulties in obtaining a representative sample (Gegez, 2014; Anderson et al. 2011), a non-probability sampling method known as "convenience sampling" was utilized in this research. Prior to data collection, a pilot study was conducted with 40 participants to refine the questionnaire based on the results of the initial investigation that aimed to evaluate the clarity and comprehensibility of the questionnaire items. It was determined that the statements were easily understood, and no changes were made to the questions, and thus the questionnaire was finalized. Online questionnaire forms were distributed to participants with internet access. The results of the surveys indicated that a total of 489 participants were included in the study, with 50 participants from the BB generation, 124 from the X generation, 167 from the Y generation, and 148 from the Z generation.

2.5. Analysis of Data

The aim of this study is to determine whether there is a difference in marketing communication perception in political marketing based on generations. Drawing on the existing literature, the study shows that there is a difference in the perception of marketing communication for advertisement and political products. In the analysis of the data set, SPSS 22 statistical package programs were utilized for the analysis of the research model. Descriptive statistics techniques were exerted to specify participants' socio-demographic characteristics. Various statistical analyses were performed on the data in this study, such as "Reliability," "KMO test," "Factor Analysis," "Correlation Analysis," "ONEWAY ANOVA," and "Post Hoc Tests."

3. FINDINGS

The choice between parametric and non-parametric analysis for data analysis depends on whether the data exhibits a normal distribution. Accordingly, prior to proceeding with the analysis, missing and outlier data were checked and Skewness and Kurtosis values were examined. The values were found to be within the range of 1,5 to 2,5, as suggested by Orhunbilge, (2010), indicating a normal distribution of the data. Parametric tests were deemed suitable for the analysis without any transformations, therefore. The study aimed to assess marketing communication perception in political marketing for different generations of participants, which was done using quantitative analysis methods.

3.1. Socio-Demographical Characteristics

To overcome the limitations of time and cost associated with reaching the entire population, a survey study was conducted using a standard sample size of 384 participants, as suggested by Anderson et al. (2011). However, to enhance the reliability of the research outcomes and improve the generalizability of the analysis results, data was collected from a larger number of individuals than the recommended sample size of 384. The study focused on voters' perceptions of political marketing communication in

the context of political marketing, categorized by generations. A total of 489 participants were included in the study, comprising 50 participants from the BB generation (%10,2), 124 from the X generation (%25,4), 167 from the Y generation (%34,2), and 148 from the Z generation (%30,3). The BB generation participants exhibited lower participation rates due to their lower frequency of smartphone usage compared to other participants and their reluctance to respond to survey questions.

3.2. Factor Analysis on Political Marketing

Table 1. Factor Analysis Related to Determination of Marketing Communication in Political Marketing

	Question	Item	Factor	Explained Variance	Reliability Sig.
Marketing Communication	B12	The outreach of political candidates via telephone has the potential to influence my electoral decision-making.	,849	32,899	,917
	B13	The transmission of SMS messages by political campaigns is a factor in my voting deliberations.	,845		
	B11	The embellishment of public spaces, such as streets, with posters, flags, and pictures by political campaigns could sway my voting choice.	,811		
	B9	Political party emails can have an impact on my electoral decision.	,760		
	B10	Visits by candidates to residences and workplaces are a consideration in my voting choice.	,693		
	B14	The provision of souvenirs and aid by political campaigns is a factor in my electoral decision-making.	,674		
	B8	The use of election-themed buses, songs, and folk tunes by political campaigns influences my voting decision.	,645		
Advertisement	B3	Advertisements in newspapers are a factor in my electoral decision-making process.	,883	30,427	,925
	B2	Political advertisements broadcasted via radio have an influence on my voting decision.	,866		
	B1	Political advertisements broadcasted on television have the potential to sway my electoral choice.	,845		
	B4	Outdoor advertising, such as billboards and posters, can have an impact on my electoral decision.	,834		
	B5	Promotions and advertising campaigns disseminated through social media platforms are a consideration in my voting deliberations.	,633		
Political Product	B6	Participation of political leaders in debate programs is a factor in my electoral decision-making process.	,905	12,556	,669
	B7	Political rallies that are organized have the potential to sway my voting choice and influence my electoral decision.	,623		
Total Explained Variance				75,882	

In this study, table 1 is a critical source of information as it presents factor loads, explained variances, and reliability values of the factor dimensions. The analysis involved categorizing the questionnaire items into three distinct factors, with all items meeting the minimum factor load threshold of 0,45. The overall explained variance obtained from the factor analysis was 75,882%. Notably, factor analysis is a statistical technique that aids in exploring the underlying structure of a set of variables, revealing the relationships between different items. The findings of the factor analysis indicated the existence of three discrete factors, each comprising a set of items, named as “Marketing Communication,” “Advertisement,” and “Political Product,” respectively.

Table 2. Values of Marketing Communication in Political Marketing Factors

Factors	Variable Number	Cronbach Alfa	Explained Variance	Eigenvalues
Marketing Communication	7	,917	32,899	7,796
Advertisement	5	,925	30,427	1,581
Political Product	2	,669	12,556	1,191
Total Explained Variance		75,482%		
Cronbach Alfa		,923		
KMO Test		,927		
Bartlett's Test of Sphericity		X ² : 5716,596; Sig:0.000		

Table 2 is a vital source of information on the political marketing factors, providing details on the number of variables for each factor, Cronbach's Alpha values for the factor dimensions, total explained variance of the factors, total KMO value, and Bartlett sphericity test scores. The analysis yielded a high overall explained variance rate of 75,882%. The KMO test value was 0,927, which indicates that the sample was adequately representative, and the Cronbach's Alpha value was 0,923, demonstrating strong internal consistency. The Bartlett's test value was statistically significant ($p < 0,05$), indicating that the correlation matrix was not an identity matrix.

3.3. Testing of Research Hypotheses

In this study, both One-way ANOVA and correlation analysis were employed to test the research hypotheses, aiming to explore the possible association between consumers' generational differences and their perception of marketing communication in the political marketing context. The analytical results were expected to shed light on whether such a relationship existed or not.

3.4. One way ANOVA Analysis Related to Hypotheses of The Study

H₁: There are differences in marketing communication perception among generations.

H₂: There are differences in advertisement perception among generations.

H₃: There are differences in political product perception among generations.

Table 3. Anova Test Results According to the Generations Related to the Determination of Political Marketing Perceptions

	Generations	N	M	Sd	F	Sig
Marketing Communication	Z	148	-,13807	,10122	1,073	,360
	Y	167	,03662	,09968		
	X	124	,01105	,10354		
	BB	50	,09081	,12499		
Advertisement	Z	148	-,21277	,10625	2,625	,049
	Y	167	-,04497	,10476		
	X	124	-,00033	,10881		
	BB	50	,25807	,13136		
Political Product	Z	148	-,19507	,11169	3,818	,010
	Y	167	,04307	,11012		
	X	124	-,18679	,11437		
	BB	50	,33888	,13807		

A One-Way ANOVA analysis was conducted to examine the significance of political marketing dimensions across different generations. Upon reviewing Table 3, it was found that there is a

statistically significant difference in the dimensions of advertisement and political products across generations, as indicated by a p-value less than 0,05. To further investigate these differences, a post-hoc Tukey test was employed:

There is a difference in the means of the participants in Generation Z and Baby Boomer generation in terms of advertisement dimension. The mean values of Generation Z participants are lower than those of Baby Boomer participants. In other words, it can be stated that the Baby Boomer generation may be more influenced by newspaper, television, radio, and outdoor advertisements as well as social media shares than the Generation Z.

Based on the analysis of political product dimension, there exists a disparity in the mean values between participants from Generation Z and Baby Boomer generation. Specifically, the mean values of Baby Boomer participants were found to be higher than those of Generation Z participants. This suggests that the Baby Boomer generation may be more influenced by political leaders and party rallies compared to the Generation Z.

In this context, the “**H₁**: There are differences in marketing communication perception among generations.” hypothesis was rejected ($p > 0,05$). However, “**H₂**: There are differences in advertisement perception among generations.” and “**H₃**: There are differences in political product perception among generations.” hypotheses were accepted ($p < 0,05$). In a nutshell, while two hypotheses were accepted, one hypothesis was rejected in the study.

Table 4. Determination of the Relationship Between Political Marketing Dimensions and Generations by Correlation Analysis

Generations	Marketing Communication	Advertisement	Political Product
Z	r: -,078 p: ,083 n: 489	r: -,098* p: ,030 n: 489	r: -,080 p: ,076 n: 489
Y	r: ,038 p: ,402 n: 489	r: ,006 p: ,900 n: 489	r: ,064 p: ,159 n: 489
X	r: ,016 p: ,719 n: 489	r: ,029 p: ,524 n: 489	r: -,067 p: ,140 n: 489
BB	r: ,036 p: ,427 n: 489	r: ,098* p: ,030 n: 489	r: ,118** p: ,009 n: 489

As mentioned before, the research sample comprised a total of 489 participants, with representation from four distinct generations. Among the participants, 50 individuals (%10.2) belonged to the Baby Boomer generation, 124 individuals (%25.4) were from Generation X, 167 individuals (%34.2) were from Generation Y, and 148 individuals (%30.3) were from Generation Z. The study classified participants into four generational groups based on their birth years. Specifically, Generation Z pertained to individuals born in or after the year 2000, Generation Y encompassed those born between 1980-1999, Generation X included those born between 1965-1979, and Baby Boomers referred to those born between 1944-1964 (Altuntuğ, 2012).

To investigate the relationship between political marketing dimensions (marketing communication, advertisement, political product) and Generation Z, a correlation analysis was performed. The results of the correlation analysis conducted to determine the association between the political marketing dimensions and Generation Z revealed that no significant relationship could be identified in the dimensions of marketing communication and political product, as indicated by p-values greater than 0,05. However, a statistically significant, positive, and very low relationship was observed between the

advertisement dimension and Generation Z, with a Pearson correlation value of $r = 0,098$ and p-value less than 0,05 (Table 4).

A correlation analysis was carried out to explore the relationship between political marketing dimensions (marketing communication, advertisement, political product) and Generations X and Y. The results of the analysis indicated that no significant association could be found between any of the political marketing dimensions and Generations X and Y, as demonstrated by p-values exceeding 0,05 in each dimension (Table 4).

A correlation analysis was conducted to investigate the relationship between political marketing dimensions (marketing communication, advertisement, political product) and Generation BB. The findings of the analysis revealed that no significant association could be found in the marketing communication dimension, with p-values exceeding 0,05. However, a statistically significant, positive, and very weak relationship was observed between the advertisement and political product dimensions and Generation BB, with Pearson correlation values of $r = 0,098$ and $r = 0,118$, respectively, and p-values less than 0,05 (Table 4). Based on the results, it is apparent that the Baby Boomer generation may be more susceptible to the influence of various advertisement channels, including print and digital media, as well as political leaders and party rallies in comparison to other generations.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The study aimed to identify statistically significant associations between female participants' generational cohorts and their perceptions of political marketing. To achieve this, quantitative analysis techniques were employed, utilizing a scale that has been previously established for its reliability and validity in the existing literature. The goal was to ascertain the relationship between participants' generational cohorts and their perceptions of political marketing in a manner consistent with established research practices, thus ensuring the robustness of the findings.

The study on perception of marketing communication in political marketing from a generational perspective identified three factor dimensions: marketing communication, advertisement, and political product. These factors were analyzed in relation to different generational cohorts, namely Baby Boomers, Generation X, Generation Y, and Generation Z. However, it is worth noting that there have been more recent studies on the topic, which have expanded on these findings. As political marketing is becoming increasingly important in modern election campaigns in that there seem a significant relationship between political advertising and voter behavior. Besides, the use of social media in political marketing has increased significantly in recent years alike.

The study, as mentioned before, revealed the presence of three distinct factors within political marketing perceptions. These factors, namely "Marketing Communication," "Advertisement," and "Political Product," were named based on the specific items they encompassed. This categorization allows for a comprehensive understanding of the different dimensions that constitute political marketing as perceived by individuals.

To explore the association between participants' generational cohorts and their dimensions of political marketing perception, a correlation analysis was performed. The findings indicated the presence of a statistically significant, positive, and minimal relationship between certain dimensions.

According to the correlation analysis, there appeared an association between different dimensions of political marketing (marketing communication, advertisement, political product) and Generation BB. However, the findings also revealed that no statistically significant relationship was found in the marketing communication dimension, as indicated by p-values exceeding 0,05. However, a statistically significant, positive, albeit very weak, relationship was observed between the advertisement and political product dimensions and Generation BB. The Pearson correlation coefficients were $r = 0,098$ for advertisement and $r = 0,118$ for political product, both with p-values

less than 0,05 (Table 4). These results suggest that the Baby Boomer generation might display greater susceptibility to the influence of various advertisement channels, including print and digital media, as well as political leaders and party rallies, when compared to other generations. This indicates that the Baby Boomer generation may be particularly receptive to political messaging conveyed through these mediums. It is worth noting that appropriate caution should be exercised when interpreting the weak correlation coefficients, as they indicate only a limited degree of association.

The study has certain limitations that also serve as recommendations for future research. Firstly, it is important to note that the research was conducted within a specific city and on a specific scale, limiting the generalizability of the findings to a broader Turkish context. Future studies should aim to include participants from different cities and regions to enable comparisons and enhance the generalizability of the results. Secondly, the study focused solely on female voters in the Isparta province who were above 18 years old and had access to the internet and smartphones. This restricted participant selection may have introduced bias and limited the diversity of perspectives. Future research should consider including a wider range of demographic backgrounds to obtain a more representative sample. Thirdly, the use of online survey methods, while convenient, lacks the personal interaction and context provided by face-to-face interviews. Moreover, the accuracy of participants' answers in the survey remains uncertain.

Nevertheless, the identification of a connection between political marketing perception and generational cohorts in this study suggests a promising avenue for future research. Conducting similar studies on a larger scale, incorporating a more diverse sample, and spanning a longer time period, would allow for longitudinal analysis and provide more insightful and detailed outcomes.

Understanding the interests and concerns of female voters helps political parties offer women-focused policy recommendations. For example, it is known that women attach more importance to issues such as equality, prevention of gender-based violence, women's employment, and childcare. Parties can try to gain the support of female voters by developing policies on these issues. In addition, communication, and messages for female voters also play an important role in political marketing. It is important to pay attention to the issues that women can be sensitive to and to use a language that women voters can understand and connect with. Also, highlighting female leaders and candidates can also affect female voters. Similarly, cooperation can be made with women's organizations, non-governmental organizations, and women's solidarity groups in the society to reach women voters. Reaching women voters through these groups and understanding their suggestions, demands and expectations can contribute to more effective political marketing strategies. For political parties and candidates to get the vote, which is their absolute goal, especially to gain the support of women voters, women's empowerment, equal representation, and women-oriented policies can help political parties to establish bonds with women voters and gain their support.

In conclusion, it is of utmost importance to evaluate the perception of marketing communication in political marketing from a generational standpoint to grasp the intricacies and efficacy of political campaigns. By conducting an extensive examination of existing scholarly works, pinpointing significant generational groups, and employing suitable research methodologies, researchers can acquire invaluable knowledge regarding the varying perceptions and responses of different generations towards marketing communication strategies implemented in political campaigns.

REFERENCES

- Akbıyık, F. (2014). *Yerel Seçimlerde Uygulanan Siyasal Pazarlama Uygulamalarının Seçmenler Üzerindeki Etkisi: Isparta İli Örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 203-212.
- Anderson, D.R., Sweeney, D.J., & Williams, T.A. (2011). *Statistics For Business and Economics*, (11th Edition). The USA, South-Western Cengage Learning.

- Ara, F., & Northcote, J. (2020). Women's Participation in Bangladesh Politics, The Gender Wall and Quotas. *South Asia Research*, 40(2), 266–281. <https://doi.org/10.1177/0262728020915562>.
- Bayraktaroğlu, G. (2002). Geleneksel Pazarlamada Politik Pazarlamanın Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı:3, 58-84.
- Blais, A., & Levine, J. (2006). Introduction: Political marketing and democracy. In A. Blais & J. Levine (Eds.). *Elections and democracy: Representation and accountability* (pp. 1-19). Palgrave Macmillan.
- Bongrand, M. (1992). *Politikada Pazarlama*. Çev: Fatoş Ersoy, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Boyras, E. (2017). Seçmen Kimdir, Ne İster? Yerel Seçimlerde Seçmen Pazarının Bölümlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 31 2017 Sayı: 1. ss.1-27.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. C.3, S.4. s.56-79.
- Campbell, R. (2006). *Gender and the vote in Britain*. London: ECPR.
- Çavuşoğlu, H., & Pekkaya, M. (2015). Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Tercihine Etkisi: Zonguldak Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, ARALIK 2015, 10(3), 91- 115.
- Cwalina, W., Falkowski, A., & Newman, B. I. (2015). *Marketing Theoretical and Strategic Foundations*. Taylor and Francis Group, Routledge, New York.
- Damlapınar, Z. & Balcı, Ş. (2005). Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(1), 58-79.
- Demirtaş, M. C. (2010). *Seçmen Tercihlerinin Siyasal Pazarlama Karması Açısından Analizi: İzmir İlinde Bir Uygulama*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Demirtaş, M.C & Orçun, Ç. (2015). Siyasal Pazarlama Uygulamalarının İlk Kez Oy Kullanacak Seçmenler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Araştırma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (28): 41-48.
- Doğan, A. & Göker, G. (2021). *Siyasal İletişim Araştırmaları*. Güncellenmiş 2. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Dolan, K. (1998). Voting For Women in The Year of The Women. *Am. J. Polit. Sci.*, 42 (1) (1998), pp. 272-293.
- Dolan, K. (2001). Electoral Context, Issues and Voting For Women in The 1990s. *Woman Politic.*, 23 (1) (2001), pp. 21-36
- Dolan, K. (2004). Voting for Women: How the Public Evaluates Women Candidates. *Westview Press*, Boulder, CO.
- Erzen, M.Ü. (2011). *Kadın Gözüyle Kadın Siyasetçiler*. Derin Yayınları, İstanbul.
- Fernández, J. J., & Valiente, C. (2021). Gender quotas and public demand for increasing women's representation in politics: an analysis of 28 European countries. *European Political Science Review*, 13(3), 351–370. <http://doi.org/10.1017/S1755773921000126>.
- Ferree, M. M. (1973). A woman for president? Changing responses: 1958-1972. *Publ. Opin. Q.*, 38, pp. 390-399
- Gegez, E. (2014). *Pazarlama Araştırması* (4. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Harmer, E., & Wring, D. (2013). Julie and the Cybermums: Marketing and Women Voters in the UK 2010 General Election. *Journal of Political Marketing*, 12:2-3, 262-273.
- Harrop, M., & Miller, W. L. (1987). *Elections and Voters: A Comparative Introduction*. MacMillan Education Ltd., London.
- [Hayes, B.C.](#) & [McAllister, I.](#) (2001). Women, electoral volatility and political outcomes in Britain. [European Journal of Marketing](#), Vol. 35 No. 9/10, pp. 971-983.
- Hershely, M. (1977). The politics of androgyny: sex roles and attitudes toward women in politics. *Am. Polit. Q.*, 3 (1977), pp. 261-287.
- Işık, M. 2005. Medya ve Demokrasi Paradoksu: Medya Yoluyla Demokrasinin Tehdit Edilmesi. *Selçuk İletişim*, 3 (4), 114-121.
- Kaid, L. L., McKinney, M. S. & Tedesco, J. C. (2007a). Political information efficacy and young voters. *American Behavioral Scientist*, 50-9, 1093-1111. doi: 10.1177/0002764207300040)
- Kaid, L. L., Postelnicu, M., Landreville, K., Yun, H. J. & LeGrange, A. G. (2007b). The effects of political advertising on young voters. *American Behavioral Scientist*, 50-9, 1137-1151. doi: 10.1177/0002764207300039
- Kalaycıoğlu, E. (1999). The Shaping of Party Preferences in Turkey: Coping with the Post-Cold War Era. *New Perspectives on Turkey*, No. 20, p. 47-76.
- Karaçor, S., & Gözüm, P. (2012). Türkiye’de Seçmen Tercihlerinin Oluşmasında Seçim Kampanyaları ve Siyasal Pazarlamanın Rolü Üzerine Bir Araştırma. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 403-426.
- Kışlalı, A.T. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*. İmge yayınları, İstanbul.
- Limanlılar, M. (1991). Siyasal Pazarlama, *Pazarlama Dünyası*, 29 (5), 29-39.

- Mueller, C. M. (1991). The Gender Gap and Women's Political Influence. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 515, 23-37. <https://doi.org/10.1177/0002716291515001004>.
- Newman, B. I. (1994). Politics at the center: The selection and removal of party leaders in the Anglo parliamentary democracies. *Political Studies*, 42(2), X-X.
- Newman, B. I., & Sheth, J. N. (1984). The gender gap in voter attitudes and behavior: some advertising implications. *Journal of Advertising*, Vol. 13 No. 3, 1984, pp. 4-16.
- O' Cass, A. 1996. Political Marketing and The Marketing Concept. *European Journal of Marketing*, 30 (10/11), 37-53.
- Öcal, H., Özmen, A., Topçu, B. & Yüksel, B. (2011). Siyasal Pazarlama Faktörlerinin Seçmen Eğilimleri Üzerindeki Etkileri: Afyonkarahisar İl Merkezinde Bir Uygulama. *E-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences*, 3C0081, 6, (4), 400-421.
- Okumuş, A. (2007). Pazarlama Anlayışında Siyasal Pazarlamanın Yeri ve Pazar konumlarına göre Siyasi partilerin Stratejik Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:17, 157-172.
- Orhunbilge, N. (2010). *Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayını.
- Öztekin, A. (2016). *Siyaset Bilimine Giriş*. Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Plutzer, E. & Zipp, J. (1996). Identity Politics, Partisanship and Voting For Women Candidates. *Publ. Opin. Q.*, 60 (1), pp. 30-57.
- Sanbonmatsu, K. (2002). Gender Stereotypes and Vote Choice. *Am. J. Polit. Sci.*, 46 (1), pp. 20-34.
- Shama, A. (1976). The Marketing Of Political Candidates. *Journal of The Academy of Marketing Science*, 4(4), 764-777.
- Shantha P. R. (2019), Gender Dynamics-Changing Role of Women Voters in India. *IRE Journals I Volume 2 Issue 7.*
- Studlar, D. & Welch, S. (1986). British Public Opinion Toward Women in Politics West. *Polit. Q.*, 39, pp. 138-154.
- Tekeli, Ş. (1981). *Kadınlar ve Siyasal, Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları Yerli Araştırmalar Dizisi*. İstanbul.
- Uslu Divanoğlu, S. (2008). Seçim Kampanyalarında Siyasal Pazarlama Karması Elemanlarının Yeri ve Önemi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(2), 105-118.
- Uslu Divanoğlu, S. (2017) Siyasal Pazarlama Süreci İçerisindeki Seçim Kampanyalarında Pazarlama Karması Elemanlarının Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 12/29*, p. 569-586. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12799>.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.
- Yaser, N., Mahsud, N., & Chaudhry, I. A. (2011). Effects of exposure to electronic media political content on voters' voting behavior. *Berkeley Journal of Social Science*, 1(4), 1-22.

Atf için / for cited: Öztürk, H. (2023). Kamu Liderliği Hakkında Kısa Bir Değerlendirilme, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.40-46.

KAMU LİDERLİĞİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Hasret ÖZTÜRK*

ÖZET

Örgütsel hedeflere ulaşmada liderlik önemli rol oynamaktadır. Liderlik örgütleri etkilediği gibi, örgütlerde liderliği etkileyerek, yeni liderlik türlerinin ortaya çıkmasına ve şekillenmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda kamu örgütlerin yapısı ve işleyişi de kamu liderliğini ortaya çıkarmıştır. Kamu liderliği konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, kamu liderliğinin tanımı, kapsamı, rolleri ve örgütsel etkileri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Her ne kadar farklı görüşler bulunsun da kamu liderliği kamu yararı, kamu değeri ve toplumsal refahı etkileyen önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim kamu yönetimi alanında da liderlik konusu çalışılmaya başlanmış ve kamu liderliği kavramı ortaya çıkmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında liderlik vasfı sergileyen yöneticilerin motivasyona, iş ve iş süreçleri ve çıktılarında etkide bulunması nedeniyle çalışmada kamu liderliğinin tanımı, kapsamı, rolleri ve örgütsel etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda kamu liderliğinin örgütsel bağlılık, örgütsel özdeşleşme, psikolojik güvenlik, iş tatmini, performans, içsel motivasyon ve kamu hizmeti motivasyonu gibi örgütsel dinamikler ve potansiyelleri harekete geçirerek, kamu hizmetlerinde kamu yararı, kamu değeri yaratabileceği dolaylı olarak toplumsal refahı etkileyebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu, liderlik, kamu liderliği.

JEL Sınıflandırma Kodları: H10, H11.

A BRIEF REVIEW ON PUBLIC LEADERSHIP

ABSTRACT

Leadership plays an important role in achieving organizational goals. As leadership affects organizations, it affects leadership in organizations and causes the emergence and shaping of new leadership types. In this direction, the structure and functioning of public organizations also revealed public leadership. When the studies on public leadership are examined, there are different opinions about the definition, scope, roles and organizational effects of public leadership. Although there are different opinions, public leadership emerges as an important phenomenon that affects public interest, public value and social welfare. As a matter of fact, the subject of leadership in the field of public administration has started to be studied and the concept of public leadership has emerged. In this study, the definition, scope, roles and organizational effects of public leadership have been tried to be revealed because managers who exhibit leadership qualities in public institutions and organizations affect motivation, work and business processes and outputs. As a result of the study, it has been concluded that public leadership can create public benefit and public value in public services and indirectly affect social welfare by activating organizational dynamics and potentials such as organizational commitment, organizational identification, psychological safety, job satisfaction, performance, intrinsic motivation and public service motivation.

Keywords: Public, leadership, public leadership.

JEL Classification Codes: H10, H11.

* Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Dr.Öğr.Üyesi,
hozturk@mehmetakif.edu.tr / ORCID: 0000-0001-9111-4844

GİRİŞ

Lider veya liderlik son dönemlerde tüm toplumun yaşam alanlarında önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü lider ve liderlik olgusu; bireye, gruplara, kurum ve kuruluşlara ve tüm topluma yol göstermekte ve yön vermektedir. Ayrıca lider ve/veya liderlik, bireylerin, grupların, toplulukların, kurum ve kuruluşların başarısında önemli rol oynamaktadır (Yeşil, 2016: 158-159). Lider veya liderlik kavramı, önceleri daha çok grup, topluluk, özel kamu ve kuruluşları ile tüm toplum tarafından önem atfedilen ve benimsenen bir kavram iken, son dönemlerde kamu örgütlerinde önem atfedilmeye ve benimsenmeye başlanılmıştır. Kamu yönetimi alanında bilimsel faaliyette bulunan bazı akademisyenlerin liderlik konusuna yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan bilimsel faaliyetler “kamu liderliği” kavramını daha da netleştirmeye başlamıştır (Karataş, 2020). Yerli alanyazında özel ve kamu sektörü yöneticilerinin liderlik tiplerine ve liderlik özelliklerine yönelik birçok çalışma mevcuttur. Fakat kamu liderliği ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı kamu liderliğinin kavramsal çerçevesini ortaya koymaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçevede kamu, lider ve liderlik kavramlarının açıklanması kamu liderliği konusunun temellendirmesi için oldukça faydalı olacaktır.

1.1. Kamu, Lider ve Liderlik Kavramları

“Kamu” sözcüğü en yalın haliyle bir ülke sınırları içinde yaşayan halkın bütünü ifade etmenin yanında, devlet bağlı halka hizmet sunan kurum ve kuruluşlarını ifade etmektedir. Bunun yanında kullanıldığı cümle içerisinde farklı anlamları da nitelemektedir. Örneğin “kamu görevlisi” dendiğinde devlet görevlisi anlamında, “kamu düzeni” denildiğinde tüm toplumu etkileyen düzenden bahsedilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2023; Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3448 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2296: <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/ISL202U/ebook/ISL202U-16V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>). Lider ise Türk Dil Kurumu Sözlüğüne (2023) göre “önder, şef” veya “Bir partinin veya bir kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse” olarak tanımlanmaktadır. Alanyazında ise daha çok liderin özelliklerine yapılan vurgular doğrultusunda yapılan tanımlar karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, Tengilimoğlu (2005: 2) lideri, çevresinde veya içinde bulunduğu grup içerisinde, bireyleri tavır, davranış ve dış görünüşüyle öncelikle etkileyen ve sonrasında onları daha önceden belirlenmiş amaçlara sevk ve motive eden kişi olarak tanımlamaktadır. Liderliği ise belirlenmiş amaçlara ulaşmak için liderin, bireyler üzerinde yarattığı etki, enerji, sinerji motivasyonun içselleştirmesi ve içselleştirme neticesinde bireylerin kendi rızalarıyla liderin hedeflediği amaçlara yönelme sürecini ifade etmektedir (Tengilimoğlu, 2005: 2-3). Buna göre; lider bir üst bir konumu veya statüyü işaret ederken, liderlik ise yönetilen bir süreci işaret etmektedir (Alkın ve Ünsar, 2007, 76-77; Saylık, Demir ve Hazar, 2022: 76, Tengilimoğlu, 2005: 2-3).

Sarioğlu Ugur ve Uğur (2014: 133-134) liderlik sürecini yürütecek olan lider kişinin taşıması gereken kişisel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

- Grup, topluluk, kurum ve kuruluş içinde üyelerini ve çalışanlarını etkileme yeteneğine sahip olunması,
- Grup, topluluk, kurum ve kuruluş içinde üyelerini veya çalışanlarını motive etme gücüne sahip olunması,
- Grup, topluluk, kurum ve kuruluş içinde üyelerini veya çalışanlarının yeteneklerini ve kabiliyetlerinin ortaya çıkaracak yetkinliğe sahip olunması,
- Grup, topluluk, kurum ve kuruluş içinde üyelerini veya çalışanlarını tanımlanmış ve rutin görevleri yerine getirmesinden ziyade, ek görevler yaptırabilme gücüne sahip olunması,
- Teknolojik yeniliklere açık, çevresel değişimleri takip edebilmesi gerekmektedir.

2. KAMU LİDERLİĞİ

Alanyazında kamu liderliğinin tanımı ve kapsamı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki kamu liderliğini kamu kurum ve kuruluşlarında resmi yetkiyle donatılmış kişilere ve süreçlere odaklanan görüştür. Bu görüşe göre, kamu liderliği sadece kamu kurum ve kuruluşlarına özgü bir kavram ve kapsamı da kamu kurum ve kuruluşları ile sınırlıdır. İkincisi görüş ise kamu liderliğini sadece kamu yöneticileri ve kamu kurum ve kuruluşları ile sınırlamayıp, kamu hizmeti veren, kamu yararı ve kamu değeri yaratan özel kuruluş yöneticileri ile siyasi liderler ve bunlar tarafından yürütülen süreçleri de kamu liderliği olarak niteleyen görüştür. İki farklı görüş olmasına rağmen, alanyazında genel kabul görmüş görüş ilki olan kamu liderliğinin kamu yöneticileri ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait olduğu görüşüdür (Hartley, 2018; Ospina, 2017; Hartley, Sancino, Bennister ve Resodihardjo, 2019). Bu doğrultuda kamu lideri, kamu kurum ve kuruluşlarında resmi otoriteye sahip liderlik özelliği gösteren üst yönetici iken (Bose, 2020); kamu liderliği, kamu kurum ve kuruluşlarında üst pozisyonlarda resmi yetkilere sahip kişilerin, çalışanlarını kamu yararı ve kamu değeri yaratmak için etkilemesi ve motive edebilmesi sürecidir (Ospina, 2017; Hartley, 2018; Tösten, Çelik Şahin ve Han, 2018: 356). Benzer şekilde Wan Wart (2013) kamu liderliğini, kâr amacı gütmeyen kamu kurum ve kuruluşlarını yönetme, yönlendirme ve ağ kurma süreci olarak tanımlamaktadır. Kamu liderliğinin önemini ise kamu diye de nitelendirilen kamu kurum ve kuruluşları belirlemektedir. Kamu kurum ve kuruluşları toplumun refahına, düzenine ve devamına doğrudan etkide bulunmaktadır. Bu denli önemli etkiye sahip olan kamu kurum ve kuruluşlarının liderlik özelliği sergileyen yöneticileri de toplumsal refah, toplumsal düzen ve toplumun devamında, kamu kurum ve kuruluşları ile hemen hemen aynı ölçüde önemli etkiye sahiptirler. Bu durum kamu liderliğini toplumsal ve yönetsel açıdan önemli kılmaktadır (Bose, 2020).

Vogela ve Masal (2014) kamu liderliğini temellendiren yaklaşımları dört sınıfa ayırmıştır. Bunlar (1) işlevsel yaklaşım, (2) davranışsal yaklaşım, (3) biyografik yaklaşım ve (4) reformist yaklaşım şeklinde sıralanmaktadır.

(1) İşlevsel yaklaşım: sonuca odaklanan yaklaşım olarak nitelendirilen bu yaklaşıma göre kamu kurum ve kuruluşlarında liderlik özelliğine sahip kişiler, iş çıktı ve sonuçları üzerinde etkide bulunabilirler. Örneğin iç verimliliği, performansı ve halkın memnuniyetini artırabilirler. Yenilikler getirerek etkin bir ağ iletişimi sağlayabilir. Bu yaklaşımda kamu liderliği etkileyen olarak bağımsız değişken iken, performans, verimlilik, memnuniyet, yenilik ve etkin ağ iletişimi etkilenen olarak bağımsız değişkendir. Ayrıca işlevsel yaklaşım kamu liderliğinde yeniliklere vurgu yaparak yenilikçi kamu liderliğine temel hazırlamıştır (Vogela ve Masal, 2014).

(2) Davranışsal yaklaşım: dönüşümcü liderlikle de ilişkilendirilen davranışsal yaklaşım, kamu liderlerinin karşılaştığı baskılar, kısıtlamalar, zorluklar ve kriz durumları kamu liderlerinin davranışlarında ve liderlik süreçlerinde değişim yarattığı görüşündedir (Demirbaş ve Öktem, 2013: 92). Detaylandırılacak olursak kamu liderleri bütçe kısıtlılıkları gibi örgüt içi zorlukla karşılaşabileceği gibi, salgın hastalıklar gibi çevresel zorluklarda karşılaşabilir. Gerek içsel gerekse çevresel her iki zorluk durumlarında kamu liderleri başa çıkma yöntemleri ve uyum stratejileri geliştirmesi gerekmektedir. Bundan dolayı kamu liderlerinin kararlı ve sürekli öğrenen davranışlar sergilemesi oldukça önemlidir (Vogela ve Masal, 2014). Bu yaklaşıma göre şekillenen dönüşümcü liderlik üzerine yapılan araştırmalarda, dönüşümcü liderliğin personelin iş tatminini, örgütsel bağlılığını, ekstra çabalarını ve kamu hizmeti motivasyonlarını olumlu etkilediği, devamsızlık ve işten ayrılma niyetlerini azalttığı ifade edilmiştir (Vogela ve Masal, 2014).

(3) Biyografik yaklaşım: Kamu liderliğinin daha çok kamu yönüne vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kamu normatif ve etik değerlerden oluşmaktadır. Kamu hizmetinin sunumunda, kamu yararı ve kamu değeri yaratmada kamu liderlerinin kurallara uygun ve etik davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. İlgili yaklaşım geleneksel kamu yönetimi yaklaşımını eleştirerek, yeni kamu yönetimindeki ortak değer, ortak fayda, hesap verebilirlik ve demokratik değerleri incelemektedir.

Ayrıca yaklaşım kamu yönetiminde etik liderlik, demokratik liderlik ve hesap verebilir liderlik tiyolojilerine de zemin hazırlamaktadır (Vogela ve Masal, 2014).

(4) Reformist yaklaşım: Etkili ağ yönetişimi, işbirliği, yenilik ve değişim gibi değerlere odaklanmaktadır. Buna göre, yaklaşım kamu malların etkin üretimi ve sunumu için vatandaşlarla iletişim ağının kurulması, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin gerekliliğine ve değişimine vurgu yapmaktadır. Reformist yaklaşım işbirliğinin liderliği etkilediği aynı zamanda işbirliğin liderlikten etkilendiğini savunmanın yanında, liderlik becerilerin gelişmesi için küresel reformların benimsenmesi gerektiğini savunur. Çünkü küresel reformların benimsenmesinin kamu liderliğini başarıya götürmede önemli bir süreç olduğu ifade edilmektedir. Reformist yaklaşım yenilikçi kamu liderliği tiyolojisini de temellendirmiştir (Vogela ve Masal, 2014).

Crosby ve Bryson, (2017); Chapman, , Getha, , Holmes, Jacobson, Morse, ve Sowa, (2016); Yeboah, Asamoah ve Adams, (2019); Gallop, (2011); ztrk (2017) ile (şahin ve Temizel, 2007: 184-186) kamu liderliğinin diğer liderlik türlerinden farklılık gösterdiğini ifade ederek, kamu liderliğinin kendine özgü kısıtlılıklarını ve sorumluluklarını aşağıdaki şekilde sıralamışlardır. Bunlar;

- Siyasi otoriteye karşı sorumluluklar sergilemek,
- Daha önceden üst otoriteler tarafından belirlenmiş kamu politika ve programlarını hayata geçirmek,
- Kamu kurum ve kuruluşlarında yürütülen iş ve iş süreçlerinde kanun ve yasalara uymak,
- Etik davranışlar sergilemek ve etik davranışları teşvik etmek,
- Kamu kurum ve kuruluşlarında önceden belirlenmiş kısıtlı personel ve finans kaynakları içinde dışsal ödüllerden yoksun biçimde süreci yönetmek,
- Halka karşı hesap vermek,
- Resmi görevlerini yerine getirirken apolitik davranmak,
- Resmi görevlerini adil, tarafsız, dürüst ve şeffaf bir şekilde yerine getirmek,
- Üst otoriteler tarafından gelen baskıları ustaca yönetmektir.

Yukarıda belirtilen kısıtlılıklar ve sorumluluklar çerçevesinde kamu liderliğin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Vogela ve Masal, 2014).

- Personelinin rgtsel bağlılık geliştirmesini sağlar.
- Personelinde iş tatmini yaratır (Vogela ve Masal, 2014).
- Personelinin devamsızlık ve işten ayrılma niyetlerinin önüne geçer.
- Personelinin tanımlanmış görev tanımları dışında ekstra çaba ve performans sergilemelerini sağlar.
- Kamu yönetimin karmaşıklığından dolayı liderlikte çok yönlülük ortaya koyar (Vogela ve Masal, 2014).
- Yenilikleri ve teknolojiyi yakından takip ederek uyum sağlar.
- Hizmet sunumunda, kamu hizmetin önemine vurgu yaparak, personelinde kamu yararı için fedakârlık ve merhamet çerçevesinde hareket etmeleri yönünde kamu hizmeti motivasyonu yaratır (Vogela ve Masal, 2014).
- Kamu hizmeti sunumunda kamu yararı ile kamu değerini optimize eder.
- Tüm paydaşlarla ve medyayla sağlıklı ve sürdürülebilir ilişkiler ağı kurar.
- Davranışlarında tutarlılık ve bütünlük sergiler.
- Mesleğini en iyi şekilde icra etmek için çaba gösterir (Crosby ve Bryson, 2017; Chapman, Getha, Holmes, Jacobson, Morse, ve Sowa, 2016; Yeboah, Asamoah ve Adams, 2019; Gallop, 2011).

Diğer tüm liderlik türlerinde yaşanan değişime paralel olarak, kamu liderliği de zaman içinde değişime uğramıştır. Kamu liderliğinin değişimine etki eden en önemli faktör kamu yönetimi yaklaşımlarında yaşanan değişimdir (Batmaz ve Gürer, 2016, 488-489). Ayrıca teknolojik gelişmeler, toplumsal, siyasi ve kurumsal değişimlerde kamu liderliğinde değişime neden olmaktadır. Klasik kamu yönetimi yaklaşımında, kamu liderliği Weberci Bürokrasi ve Taylor'un Mekanik rgtlenme Modeli kamu

yönetimini bir makineye, kamu liderliğini ise makinenin bir parçasına benzetmekteydi. Bu durum kamu liderliğinin yaratıcı düşünme, inisiyatif kullanma ve karar verme süreçlerine ket vurmaktaydı. Fakat yeni kamu yönetimi yaklaşımının ortaya çıkışı ve değerlerinin kamu yönetimince benimsenmesi liderlik rollerinde değişime neden olmuştur. Kamu liderleri esnek davranabilme, yenilikler ortaya koyabilme ve karar verebilme rollerine sahip olmaya başlamışlardır (Hartley, Sancino, Bennister ve Resodihardjo, 2019; Yeboah, Asamoah ve Adams 2019; Van Wart, 2013; Gallop, 2011). Bu doğrultuda kamu kurum ve kuruluşları çerçevesi içerisinde kamu liderliğine dört temel rol tanımlanmıştır. Bunlar; (1) hesap verebilirlik, (2) yasalara bağlılık, (3) siyasi otoriteye sadakat ve (4) ağ yönetişim rolü şeklinde sıralanmaktadır (Tummers ve Knies, 2016; Karataş, 2020: 140-142).

(1) Hesap verebilirlik rolü: kamu kurum ve kuruluşlarında gerçekleştirilen hizmet üretimi ve hizmet sunumu siyasi otorite, halk, sivil toplum kuruluşları gibi birçok aktör ve paydaşı etkilemektedir. Ortaya çıkan etkilenme, aktörlere ve paydaşlara sorgulama yetkisi de vermektedir. Bu nedenle kamu liderleri gerektiğinde hizmet üretimi ve sunumunda siyasi otoritenin, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının sorularına gerekçeli ve açıklayıcı cevap vermek durumundadırlar (Tummers ve Knies, 2016; Karataş, 2020: 140-141; Tösten, Çelik Şahin ve Han, 2018).

(2) Yasalara bağlılık rolü: kamu kurum ve kuruluşları yasayla kurulmakta ve kamu kurum ve kuruluşlarının iş ve işleyişini yasal çerçeve belirlemektedir. Bu noktada kamu liderleri de hem yasal çerçeveye uymak hem de personelinin yasal çerçeve uymaya teşvik etmek ve yasalarının çiğnenmesine müsaade etmemek durumundadır (Tummers ve Knies, 2016; Karataş, 2020: 141; Tösten, Çelik Şahin ve Han, 2018).

(3) Siyasi otoriteye sadakat rolü: kamu liderleri kamu kurum ve kuruluşlarında hizmet üretimi ve sunumunda siyasi otoritenin temsilcisi konumdadırlar. Bu nedenle kamu liderleri siyasi otoritenin belirlediği plan, program ve stratejileri uygulamak ve plan, program ve stratejilere bağlı kalmak durumdadırlar. Plan, program ve stratejilere bağlılık durumunun, kamu liderlerinin ortak hedefler ulaşmada fedakârlık davranışıyla da ilişkilendirileceği ifade edilmiştir (Tummers ve Knies, 2016; Karataş, 2020: 141; Tösten, Çelik Şahin ve Han, 2018).

(4) Ağ yönetişim rolü: kamu liderleri kamu kurum ve kuruluşlarında daha etkin kamu hizmeti üretimi ve sunumu için aktörler ve paydaşlarla etkileşimli iletişim kurmak durumundadırlar. Ayrıca personellerini ve mevkidaşlarını karşılıklı işbirliğine ve yönetişime teşvik etmelidir (Tummers ve Knies, 2016; Karataş, 2020: 141; Tösten, Çelik Şahin ve Han, 2018).

Kamu liderliğin kamu kurumlarına etkilerini değerlendirdiğimizde, Vogela ve Masal (2014), kamu liderliği konusunda yapılan araştırmalarda, kamu liderliği ile örgütsel bağlılık, iş tatmini ve ekstra çaba ve kamu hizmet motivasyonu arasında pozitif yönde ilişki olduğuna; devamsızlık ve işten ayrılma ile kamu liderliği arasında ise negatif yönde ilişkiler olduğuna dair kanıtlar olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca kamu liderliğinin, kamu örgütlerinde yenileşmeye, işbirliğine ve ağ yönetişimine olumlu katkılar sağladığını ifade etmektedirler. Çetin, Giderler ve Güler'in (2017: 47-48) yaptıkları çalışmada kamuda liderlik özelliği sergileyen yöneticinin, personellerin motivasyonlarını %36, içsel motivasyonlarını %32, performanslarını da %20 oranında etkileyebileceği sonucuna varmışlardır. Songur, Özer ve Say Şahin'in (2017: 252) bir kamu hastanesinde yaptıkları çalışmada, etik liderlik özelliği sergileyen kamu yöneticisinin, personellerini de etik davranışlara sevk ettiğini, bu durumda örgütsel bağlılığı artırabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Korkmazer (2021: 370) bir kamu hastanesinde yaptığı çalışmada açık liderlik özelliği sergileyen kamu yöneticisinin, personellerinin kamu hizmeti motivasyonunu artırdığı sonucuna varmıştır. Batmaz ve Gürer'in (2016: 489) yaptıkları çalışmada, dönüştürücü liderlik özellikleri sergileyen kamu yöneticisinin, personellerini ortak amaçlara yönlendirmede içsel motivasyon yarattıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sakal (2018: 259) kamu personelleri üzerine yaptığı araştırmada hizmetkâr liderlik özelliği sergileyen kamu yöneticisinin, personellerin örgütsel özdeşleşme ile psikolojik güvenlik algılarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kamu liderliğinin liderlikle bağdaşıp bağdaşmadığı yönünde tartışmalar devam etse de, son zamanlarda kamu liderliği ile ilgili çalışmalara yerli ve yabancı alanyazında sıkça rastlanmaktadır. Yabancı alanyazında kamu liderliğinin kapsamını, öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarında liderlik özeliği sergileyen yöneticilerin yanında, siyasal liderler ve kamu değeri yaratan sivil toplum kuruluşları yöneticileri oluşturmaktadır. Yerli alanyazında ise kamu liderliğinin kapsamını, önemli ölçüde kamu kurum ve kuruluşlarında liderlik özeliği sergileyen yöneticiler oluşturmaktadır. Kamu liderliğinin temel amacı kamu hizmetlerin sunumunda kamu yararı ve kamu değeri ortaya koyarak toplumsal refahın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda kamu liderliğinin alt amaçları ise kamu personellerin örgütsel bağlılıklarını, iş tatminlerini ve motivasyonlarını artırmak. Personellere tanımlanmış görev ve performanslarının ötesinde ekstra çaba ve performans sergilemelerini sağlamaktır. Kamu liderliğinin rollerini belirleyen en önemli unsur kamu diye nitelendirdiğimiz kamu kurum ve kuruluşları ve kamu kurum ve kuruluşlarının hukuki ve etik çerçevesidir. Kamu liderliği, teknolojik gelişmelere, toplumsal değişimlere ve en önemlisi kamu yönetimi yaklaşımlarına göre değişen dinamik bir süreçtir.

Sonuç olarak, kamu liderliği kamu örgütlerinin iş süreçleri ve çıktılarını pozitif etki yaratarak, kamu yararı, kamu değeri ve toplumun refahına olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

Gelecekte araştırmacılar kamu liderliğinin toplumsal refaha etkisini ölçmeye yönelik nicel, nitel ve karma çalışmalar yapabilirler.

KAYNAKÇA

- Alkın, C. ve Ünsar, S. (2007). Liderlik Özellikleri ve Davranışlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (3), 75-94. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziuiibfd/issue/28330/301076>.
- Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3448 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2296: Bilâl ERYILMAZ, Süleyman SÖZEN, Özer KÖSEOĞLU, <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/ISL202U/ebook/ISL202U-16V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>
- Barbara C. Crosby ve John M. Bryson (2017) Why Leadership of Public Leadership Research Matters: and What To Do About It, Public Management Review, 20: 9, 12651286, DOI: [10.1080/14719037.2017.1348731](https://doi.org/10.1080/14719037.2017.1348731)/14719037.2017.1348731).
- Batmaz, N. Y. ve Gürer, A. (2016). Dönüştürücü Liderliğin Çalışanların İçsel Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Yerel Yönetimlerde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 477-492.
- Bose, M. (2020), Public Leadership in a Public Sector. Journal Leadership Studies, 14: 66-73. <https://doi.org/10.1002/jls.21690>
- Chapman, C., Getha, T. H., Holmes, M. H., Jacobson, W. S., Morse, R. S., ve Sowa, J. E. (2016). How Public Service Leadership Is Studied: An Examination of a Quarter Century of Scholarship. Public Administration, 94(1), 111–128. <https://doi.org/10.1111/padm.12199>.
- Çetin, S., Giderler, C. ve Güler, M. (2017). Lider Yöneticilerin Çalışanların Motivasyonuna ve Performansına Etkisi: Kamu Kuruluşunda Bir Çalışma. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(4), 36-49.
- Demirbaş, A. ve Öktem, M. K. (2013). Kamu Yönetiminde Bilgi Toplumu Kapsamında Liderlik Sorunsalı. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 4(7), 92-99.
- Gallop, G. (2011). New development: Public Leadership, Public Value and The Public Interest. Public Money & Management, 31(5), 371-376. <https://doi.org/10.1080/09540962.2011.598354>.
- Hartley, J, Sancino, A, Bennister, M, Resodihardjo, SL. (2019). Leadership for public value: Political astuteness as a conceptual link. Public Admin. 2019; 97: 239– 249. <https://doi.org/10.1111/padm.12597>.
- Hartley, J. (2018), "Ten Propositions About Public Leadership", International Journal of Public Leadership, Vol. 14 No. 4, pp. 202-217. <https://doi.org/10.1108/IJPL-09-2018-0048>.
- Karataş, A. (2020). Kamu Liderliği Rollerinin Kamu Personelinin Sanal Kayıtma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Tra1 Bölgesinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (38), 134-164.

- Korkmazer, F. (2021). Açık Liderliğin Kamu Hizmeti Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 363-374.
- Ospina, S. M. (2017). Collective Leadership and Context in Public Administration: Bridging Public Leadership Research And Leadership Studies. *Public Administration Review*, 77(2), 275-287.
- Öztürk, C. (2017). Kamu yönetiminde Liderlik Önündeki Engeller. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 646-658.
- Sakal, Ö. (2018). Kamuda “İyi Yönetim” Perspektifinde Hizmetkâr Liderlik, Psikolojik Güvenlik ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 2018 Yılı Özel Sayı/Kamu Hizmetlerinde İyi Yönetim İlkeleri, 259-293. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ombudsmanakademik/issue/43221/460085>.
- Saylık, A., Demir, S. ve Hazar, S. (2022). Kamu Liderliği İle Kamu Hizmet Motivasyonu İlişkisinde Mesleki Bağlılığın Aracı Rolü. *Anadolu Eğitim Liderliği Ve Öğretim Dergisi*, 10(2), 71-88.
- Sonğur, C. , Özer, Ö. ve Say Şahin, D. (2017). Etik Liderliğin Örgütsel Adalet Üzerine Etkisi: Bir Kamu Hastanesinde Uygulama. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20 (4), 445-456. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/hacettepesid/issue/39658/469544>.
- Şahin, A. ve Temizel, H. (2007). Bilgi Toplumunun Örgütsel ve Yönetimsel Yapılar Üzerine Etkileri Bağlamında Türk Kamu Yönetiminde Liderlik Anlayışı: Bir Anket Çalışması. *Maliye Dergisi*, 153, 179-194.
- Tengilimoğlu, D. (2005). Kamu Ve Özel Sektör Örgütlerinde Liderlik Davranışı Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 1-16.
- Tösten, R., Çelik Şahin, Ç. ve Han, B. (2018). Kamu Liderliği Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, Volume: 8 Issue:2[en], 354-378. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ajesi/issue/38903/454582>.
- Tummers, L. ve Knies, E. (2016). Measuring Public Leadership: Developing Scales for Four Key Public Leadership Roles. *Public Administration*, 94(2), 433-451.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2023.
- Uğur, S. S. ve Uğur, U. (2014). Yöneticilik ve Liderlik Ayrımında Kişisel Farklılıkların Rolü. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 122-136. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/oybd/issue/16343/171150>.
- Van Wart, M. (2013), Administrative Leadership Theory: A Reassessment After 10 Years. *Public Admin*, 91: 521-543. <https://doi.org/10.1111/Padm.12017>
- Vogel, R. ve Masal, D. (2015) Public Leadership: A Review of The Literature and Frame Work for Future Research, *Public Management Review*, 17: 8, 1165-1189, DOI: 10.1080/14719037.2014.895031.
- Yeboah, A. E., Asamoah, K., ve Adams, S. (2019). Transdisciplinary Public Leadership Theory: Between The Extremes of “Traditional Public Administration” and “New Public Management.” *Journal of Public Affairs* (14723891), 19(1), N.PAG. <https://doi.org/10.1002/pa.1887>.
- Yeşil, A. (2016) Liderlik ve Motivasyon Teorilerine Yönelik Kavramsal Bir İnceleme. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 158-180.

Atf için / for cited: Mete, H., Uzal, G., Kılıç, E., Erdem, A. (2023). Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumunun Gıda Sektörü Tarafından Değerlendirilmesi: Tekirdağ Örneği. Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.47-61.

GIDA TEKNİKERLERİNİN MEVCUT DURUMUNUN GIDA SEKTÖRÜ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ

Hasan METE*

Gürcan UZAL**

Erdal KILIÇ***

Aytekin ERDEM****

ÖZET

Bu çalışmada amaç; Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulları Gıda Teknolojisi Programlarından mezun olan gıda teknikerlerinin mevcut durumlarının gıda sektörü tarafından nasıl değerlendirildiğinin tespit edilmesidir. Araştırma, tarama modelinde olup evrenini 2022 yılında Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren özel ve kamu işletmelerinde görev yapan işçi ve teknisyenler dışındaki çalışanlar oluşturmaktadır. Gıda işletmelerinden rastgele seçilen 98 temsilci araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında veriler sektör temsilcilerinden 5'li Likert tipi bir ölçek ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS veri analiz programı kullanılarak, betimsel ve yordamalı istatistik teknikleriyle incelenmiştir. Bazı sonuçlar aşağıdaki gibidir: işletme temsilcilerinin gıda teknikerleri "İş güvenliği konusunda etkin tedbirler alabilirler" görüşüne katıldıkları, "Teorik bilgi düzeyleri iyidir", "İşletmede kullanılan bilgisayar kontrollü makinelerinin uygulama programlarını kullanabilirler", "İşletmenin tüm bölümlerinde görev yapabilirler" görüşlerinde ise kararsız kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre gıda teknikerlerinin mesleki yeterlilik düzeylerinin artırılması için meslek yüksekokulları ve gıda teknikerlerini istihdam eden işletmeler tarafından tedbirler alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gıda Sektörü, Gıda Teknikeri, Meslek Yüksekokulu, Gıda Teknikerinin Özellikleri.

JEL Sınıflandırma Kodları: I20, I21, I23.

CURRENT STATUS OF FOOD TECHNICIANS EVALUATION BY THE FOOD INDUSTRY: TEKIRDAG CASE

ABSTRACT

The aim of this study; It is to determine how the current situation of food technicians who graduated from Technical Sciences Vocational Schools Food Technology Programs is evaluated by the food sector. The research is in scanning model and its universe consists of employees other than workers and technicians working in private and public enterprises operating in Tekirdağ province in 2022. 98 representavites randomly selected from

* Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Gıda İşleme Bölümü, Dr.Öğr.Üyesi, hmete@nku.edu.tr / ORCID: 0000-0002-8701-379X

** Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elektronik ve Otomasyon Bölümü, Doç.Dr., guzal@nku.edu.tr / ORCID: 0000-0002-2029-8612

*** Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Motorlu Araçlar ve Teknolojileri Bölümü, Dr.Öğr.Üyesi, ekilic@nku.edu.tr / ORCID: 0000-0001-8212-5533

**** Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elektronik ve Otomasyon Bölümü, Doç.Dr., aerdem@nku.edu.tr / ORCID: 0000-0002-1760-4789

food businesses were determined as the sample of the research. Within the scope of the research, data were collected from sector representatives with a 5-point Likert type scale. The obtained data were analyzed with descriptive and predictive statistical techniques using the SPSS data analysis program. Some results are as follows: business representatives agreed with the opinion that food technicians "can take effective measures on occupational safety", "Theoretical knowledge level is good", "They can use the application programs of computer-controlled machines used in the business", "They can work in all parts of the business" while they are undecided. Determined. According to the findings of the research, it was concluded that measures should be taken by . vocational schools and businesses employing food technicians in order to increase the professional competence levels of food technicians.

Keywords: Food Industry, Food Technician, Vocational School, Characteristics of Food Technician.

JEL Classification Codes: I20, I21, I23.

GİRİŞ

Ülkemizin dünya ile rekabet edebilmesinin temel koşullarından biri de çok iyi yetişmiş, üretim şartlarını bilen, oluşan problemleri en hızlı ve pratik bir şekilde çözebilen kaliteli yetişmiş teknikerlerin sektörlerce istihdam edilmesidir. Teknikerler, mühendis ile teknisyen arasında görev alan ara elemanlardır. Bu nedenle teknikerler alanlarındaki mühendisleri anlayabilecek kadar bilgiye sahip olmalıdırlar. Bilgilerini uygulama becerilerini göstermeli ve altlarında görev yapacak teknisyen ve diğer çalışanları sevk ve idare edebilmelidirler (Geren, 1996, Aktaran: Erdem ve Uzal, 2001:370).

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa göre; "Meslek Yüksekokulu: Belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, ön lisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur" şeklinde ifade edilmiştir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2022a:5348). İki yıllık süreçte verilen bilgi ve becerilerin ilgili sanayinin gereksinimlerine paralel olarak öğrencilere yansıtılması; mezun olduklarında işe girme fırsatlarının oluşmasına, çevresiyle adapte olabilen ve özgüveni yüksek elemanların artmasını sağlayacaktır (Ünal, 1996, Aktaran: Erdem ve Uzal, 2001:370). Yükseköğretim Kurulu [YÖK], (2022b) verilerine göre ülkemizde halen devlet üniversitelerinin meslek yüksekokullarında 261, vakıf üniversitelerinin meslek yüksekokullarında 59 adet olmak üzere toplamda 320 adet gıda teknolojisi programı mevcuttur. Gıda teknikerlerinin de işlerinde başarılı olmaları, gıda sektörlerinde altlarında çalışacakları gıda mühendisleri ile doğru bir iletişim kurabilmeleri, uygun iş bölümü yapabilmeleri ve kendi altlarında görev yapacak olan gıda teknisyenleri ve diğer çalışanlar ile uyumlu çalışabilmeleri, mevcut durumlarının yeterli olmasına bağlıdır.

Tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için en önemli gereksinimleri gıdalardır. İnsan yaşamı için de güvenli gıda üretimi yaşamsal öneme sahiptir. Günümüzde gelişen teknolojik imkânlar ile güvenilir gıda üretimi yapmak, iletilmesini sağlamak ve son tüketim tarihine kadar saklamak kolaylaşmıştır. Bunun için gıda sektörünün, gelişen teknolojileri yakından takip eden, bu teknolojileri kullanmayı öğrenen ve iş hayatında uygulayabilen gıda teknikerlerine ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Öte yandan gıda teknikerlerinin Endüstri 4.0'ın gerektirdiği bilgi/beceri ve yetkinliklere sahip olmaları da beklenmektedir.

1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Akyazi, Goti, Oyarbide, Alberdi ve Bayon, F. (2020:192)'nin gerçekleştirdikleri "Gıda Endüstrisinin Endüstri 4.0 ile Ortaya Çıkan Geleceğin Beceri Gereksinimlerini Karşılmasına Yönelik Bir Kılavuz" başlıklı araştırmalarında gıda sektöründeki teknik elemanların sahip olmaları gereken Endüstri 4.0 beceri ve yetkinliklerini sıralamışlardır. Bu çalışmada gıda alanındaki teknik elemanların yetkinlikleri; temel bilgiler, beceri/yetkinlikler ve isteğe bağlı özellikler gruplandırılmıştır. Gıda koruma, gıda ürünü bileşenleri, gıda güvenliği standartları, yiyecek ve içeceklerde fiziksel, kimyasal, biyolojik tehlikelerle ilgili riskler temel bilgileri oluşturmaktadır. Beceri/yetkinlikler kategorisinde ise yiyecek ve içecek

üretimine ilişkin gereklilikleri uygulama, gıdaların beslenme özelliklerini değerlendirme, düzenlemelerle güncel kalma, gıda risk analizi yapma, gıda güvenliği kontrollerini yapma, duyuşal değerlendirme yapma, görsel veri hazırlama, gıda koruma önerisi, yiyecek ve içecek numunelerini analiz etme, bilimsel yöntemleri uygulama, gıda zincirinde standart işletim prosedürleri geliştirme olarak belirtilmiştir. Tekniker ve teknisyenler ile ön lisans ve lise öğrenimi gören meslek elemanlarının tümünde aranan ortak beceri gereksinimleri bulunmaktadır.

Bennett (2002:465) çalışmasında örneklem olarak aldığı 1000 iş ilanında tanımlanan beceri gereksinimlerini sıklık sırasına göre; iletişim, bilişim teknolojisi, organizasyon becerisi, takım çalışması, kişiler arası iletişim, motivasyon, analitik düşünme, özgüven, sayısal işlem yapma, girişimcilik sunum yapma, yabancı dil, liderlik ve işe uyum sağlama şeklinde belirlemiştir. Sektör temsilcilerinin meslek yüksekokullarında öğrenim görmekte olan ve staj eğitimlerini işletmelerinde gerçekleştiren öğrencilerin mesleki bilgi ve becerilerini gözleyip değerlendirdikleri bilinmektedir. Görmüş ve Bektaş (2002:23-24)'ın "Sektör temsilcilerinin meslek yüksekokulu öğrencilerini algılamalarına yönelik bir araştırma (Sandıklı ve Şuhut MYO işletme programı örneği)" başlıklı çalışmalarında işletme temsilcileri % 45,3'ü öğrencilerin teorik bilgilerinin sektör gereksinimlerine uygun olmadığını, % 56,6'sının ise öğrencilerin pratik bilgilerinin sektör ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, işletmelerin meslek yüksekokulu mezunu çalışanlarını genel olarak değerlendirdikleri araştırmalardan biri de İçli (2007)'nin çalışmasıdır.

İçli (2007:268) "Lüleburgaz ilçe sınırlarında faaliyet gösteren işletmelerin meslek yüksekokulu mezunları ile ilgili görüşleri ve beklentileri" başlıklı çalışmasında işletme temsilcileri, meslek yüksekokulu (MYO) mezunu çalışanların; iş ahlakına sahip olma, iletişim kurma yeteneğine sahip olma, teknolojiye ve yeniliklere açık olma, algılama ve öğrenme düzeyleri yüksek olma, çalışma azmi ve başarıma hırısına sahip olma, bilgisayar kullanma becerisine sahip olma maddelerinde yeterli düzeyde görüş belirtmişlerdir. Öte yandan mesleğin gerektirdiği teorik bilgi ve beceriye sahip olma, mesleğin gerektirdiği uygulama yeteneğine sahip olma, planlama karar verme yeteneklerine sahip olma ve sorumluluk üstlenebilme, sorgulayıcı düşünme ve problem çözme gücüne sahip olma, etkinlik ve verimlilik kavramlarını hayata geçirme ve iş yaşamında kullanabilme, empatik olma gücüne sahip olma ve işin gerektirdiği düzeyde yabancı dil bilme maddelerinde ise meslek yüksekokulu mezunu çalışanların yetersiz düzeyde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yıldırım ve Akçadağ (2004:10)'ın yaptıkları araştırmada stajyerlerde eksikliği saptanan hususlar; kendine güven, uzun süreli stres altında çalışabilme, ciddiyet, kendini geliştirme isteği, iletişim becerisi (güleryüz, dışa dönüklük, hoşgörü ve sabır, diksiyon vb.), sorumluluk bilinci, öğrenme becerisi, işe yatkınlık, bilgisayar kullanabilme, itaat, takım çalışması yapma isteği ve yatkınlığı, teorik bilgi, işyerine uyum, dürüstlük, genel kültür, nezaket, yardımseverlik, temizlik, yabancı dilde yeterlilik, dış görünüm şeklinde belirlenmiştir.

Eğitim-öğretim etkinliklerini sektör ile işbirliği içerisinde gerçekleştiren meslek yüksekokulları, öğrencilerine meslek alanının gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırıp, sektörün beklentilerine ulaşılmasını sağlayan kurumlardır. Meslek yüksekokullarının öğrencilerine meslek alanlarının gereklerini gerçekleştirebilmeleri bakımından öğrencilerin ihtiyaç duyduğu öğrenme hedeflerine ulaşım ulaşımadıkları sorusunun cevabı önem kazanmaktadır. Bu durumda öğrencilerin mesleğin gereklerini yapabilmeye eğilimli olup olmamaları onların hazır bulunuşluğu olarak tanımlanabilir. Hazır bulunuşluk düzeyleri yüksek olan mezunların gelecekte mesleklerini nitelikli bir şekilde icra edecekleri düşünülmektedir (Oğan, Oğan ve Kamacı, 2016:119).

Her meslek alanındaki tekniklerin birbirine benzeyen özellikleri (bireysel yetkinlikler) olduğu gibi, ilgili mesleğe yönelik özellikleri (mesleki bilgi ve beceriler) de bulunmaktadır. Literatürde çeşitli meslek dallarındaki tekniklerin mevcut durumları ile ilgili araştırmalar olmasına karşın, gıda tekniklerinin mevcut durumlarını inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmada elde edilecek sonuçların, Gıda Teknolojisi Öğretim Programları'nın güncellenmesinde kullanılabilecek olması nedeniyle araştırma önem kazanmaktadır. Bu nedenle araştırmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

2.1. Problem Cümlesi

Gıda teknikerlerinin mevcut durumları gıda sektörü temsilcileri tarafından nasıl değerlendirilmektedir?

2.2. Alt Problemler

1.Gıda sektörü temsilcilerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumları hakkındaki görüşlerinin düzeyleri nedir?

2.Gıda sektörü temsilcilerinin bireysel özelliklerine (Cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, kıdem) göre gıda teknikerlerinin mevcut durumları hakkındaki görüşleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2.3.Sayıtlar

1.Araştırmanın amacına paralel yöntemin kullanıldığı,

2.Örneklemin ölçme aracındaki soruları tarafsız ve önyargısız yanıtladıkları varsayılmaktadır.

2.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma, Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren gıda işletmelerinden rastgele seçilen 10 işletme ve 1 kamu kurumunda görevli 98 temsilci ile sınırlıdır.

2.5.Araştırmanın Modeli

Tekirdağ ilindeki gıda sektörü temsilcilerinin gıda teknikerinin mevcut durumlarıyla ilgili görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanan çalışmada nicel yöntem kullanılmıştır. Araştırma tarama modelindedir. Tarama modellerinde, geçmişte veya şu anda mevcut olan bir olguyu betimleyen bir araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk, 2012; Karasar, 2015). Geliştirilen ölçeğin gıda sektörü temsilcilerine uygulanabilmesi için Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren ve örneklem olarak seçilen işletmelerden gerekli izinler alınmıştır. Bu araştırmayı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 30.05.2022 tarih ve T2022-933 sayılı kararı ile onaylamış olup, araştırmada katılımcılardan bilgilendirilmiş onam da alınmıştır.

2.6.Evren ve Örneklem

Tekirdağ ilinde faaliyet gösteren gıda sektöründeki firmalarda yönetici konumunda çalışanların sayısı bilinmediğinden, evren belirlenememiştir. Bu nedenle, araştırmanın evrenini, 2022 yılında Tekirdağ ilindeki gıda sektöründe faaliyet gösteren özel ve kamu işletmelerinde görev yapan işçi ve teknisyenler dışındaki çalışanlar oluşturmaktadır. Gıda işletmelerinden rastgele seçilen 10 işletme ve 1 kamu kurumunda görevli 98 temsilci araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir.

2.7.Yöneticilerin Kişisel Bilgileri

Araştırmaya katılan sektör yöneticilerine ait kişisel bilgiler; cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş aralığı, firmadaki kıdem yılı, firmadaki görev unvanı, görev yaptığı firmanın statüsü ve firmaların çalışma alanları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyeti

Cinsiyet	f	%
Erkek	69	70.4
Kadın	29	29.6
Toplam	98	100.0

Araştırmaya katılan yöneticilerin 69'u (%70.4) erkek, 29'u (%29.6) kadındır.

Tablo 2. Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	f	%
Genel Lise	11	11.2
Meslek Lisesi	16	16.3
Ön lisans	15	15.3
Lisans	40	40.9
Yüksek Lisans ve Doktora	16	16.3
Toplam	98	100.0

Bilgi formuna cevap verenlerin 11'i (%11.2) Genel Lise, 16'sı (%16.3) Meslek Lisesi, 15'i (%15.3) Ön Lisans, 40'ı (%40.9) Lisans, 16'sı (%16.3) Yüksek Lisans-Doktora mezunudur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığı

Yaş	f	%
29 ve daha düşük yaş	10	10.2
30-39 yaş	35	35.7
40-49 yaş	37	37.8
50 ve daha yukarı yaş	16	16.3
Toplam	98	100.0

Sektör yöneticilerinin 10'u (%10.2) 29 ve daha düşük yaş, 35'i (%35.7) 30-39 yaş, 37'si (%37.8) 40-49 yaş, 16'sı (%16.3) 50 ve daha yukarı yaş grubunda bulunmaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Firmadaki Kıdemi

Kıdem Yılı	f	%
0-5 yıl	27	27.6
6-11 yıl	22	22.4
12-17 yıl	24	24.5
18-23 yıl	13	13.3
24 ve üstü yıl	12	12.2
Toplam	98	100.0

Bilgi formunu dolduranların 27'si (%27.6) 0-5 yıl, 22'si (%22.4) 6-11 yıl, 24'ü (%24.5) 12-17 yıl, 13'ü (%13.3) 18-23 yıl, 12'si (%12.2) 24 ve üstü yıl kıdeme sahiptir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Firmadaki Görev Unvanı

Görev Unvanı	f	%
İşyeri Sahibi	2	2.0
Teknik Müdür	2	2.0
İşletme Müdürü	4	4.1
İnsan Kaynakları Sorumlusu	4	4.1
Şef	14	14.3
Diğer (araştırmacı)	72	73.5
Toplam	98	100.0

Bilgi formunu dolduranların 2'si (%2.0) işyeri sahibi, 2'si (%2.0) teknik müdür, 4'ü (%4.1) işletme müdürü, 4'ü (%4.1) insan kaynakları sorumlusu, 14'ü (%14.3) şef ve 72'si (%73.5) diğer (araştırmacı) unvanı ile görev yapmaktadırlar.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Görev Yaptığı Firmanın Statüsü

Firmanın Statüsü	f	%
Devlet	6	6.1
Özel	89	90.8
Diğer	3	3.1
Toplam	98	100.0

Bilgi formunu dolduranların görev yaptıkları firmaların 6'sı (%6.1) devlet, 89'u (%90.8) özel ve 3'ü (%3.1) diğer statüdedir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Firmasının Çalışma Alanı

Firmanın Çalışma Alanı	f	%
Süt	73	74.5
Meyve ve Sebze	2	2.0
Yağ	6	6.1
Tahıl	10	10.2
Fırıncılık-Pastacılık Sektörü	3	3.1
Diğer	4	4.1
Toplam	98	100.0

Bilgi formunu dolduranların çalıştıkları firmaların 73'ü (%74.5) süt, 2'si (%2.0) meyve ve sebze, 6'sı (%6.1) yağ, 10'u (%10.2) tahıl, 3'ü (%3.1) fırıncılık-pastacılık sektörü ve 4'ü (%4.1) diğer alanda çalışmaktadır.

2.8. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında Gıda Sektöründe yönetici olarak görev yapanlardan verileri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir ölçek kullanılmış olup ölçek ile ilgili özellikler aşağıdaki gibidir:

GSGTMDHG (*Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu Hakkındaki Görüşleri*) Ölçeği: *Mesleki bilgiye sahip olma* faktörü altında dört madde, *Teknik beceri, sorumluluk ve iş güvenliği* faktörü altında dört madde ve *İşletmede yapılan işlemler hakkında bilgi sahibi olma* faktörü altında üç madde bulunmaktadır. İlk faktördeki maddelerin yük değerleri 0.648-0.808 aralığında bulunmaktadır. İkinci faktördeki dört maddenin yük değerleri 0.475-0.851 ve üçüncü faktördeki maddelerin yük değerleri ise 0.604-0.823 aralığında belirlenmiştir. Uyum indeksleri GFI= 0.914, AGFI=0.862, NFI=0.832, NNFI=0.924, CFI=0.944, RMSEA=0.063'tür. Oluşturulan ölçeğin, birinci faktörünün Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0.765$, ikinci faktörün $\alpha=0.741$, üçüncü faktörün isen $\alpha=0.647$ 'dir. Tüm ölçeğin $\alpha=0.85$ olup, olumlu 11 maddeyi içeren beşli Likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçekteki maddelerin ayırt etme gücü 0.391 ile 0.638 aralığındadır. Ölçeğin aralık genişliği, "*aralık genişliği = dizi genişliği / yapılacak grup sayısı*" formülüne göre tanımlanmış olup, seçenekler ve sınırlar Tablo 8'deki gibidir.

Tablo 8. Seçeneklerin Aralığı

Ağırlık	Seçenekler	Sınırlar
5	Tamamen Katılıyorum	4.20 – 5.00
4	Katılıyorum	3.40 – 4.19
3	Fikrim Yok	2.60 – 3.39
2	Katılmıyorum	1.80 – 2.59
1	Kesinlikle Katılmıyorum	1.00 – 1.79

2.9. Verilerin Analizi

Ölçme aracından elde edilen veriler, betimsel ve yordamalı istatistik teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu kısımda gıda sektöründe görev unvanına sahip personelin ölçme aracına verdikleri cevaplar incelenmiş ve yorumlanmıştır.

3.1. Betimsel İstatistik

Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinden Mevcut Durumu ile İlgili Görüşleri

Tablo 9. Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu İle İlgili Görüşlerinin Betimsel İstatistikleri

Görüşler n=98	\bar{x}	S	Katılım Düzeyi
Mesleki bilgiye sahip olma			
Teorik bilgi düzeyleri iyidir.	3.38	0.94	
Süt ve süt ürünleri konusunda yeterli eğitim almışlardır.	3.05	0.94	Fikrim yok
Gıda kalite kontrol bilgileri yeterlidir.	2.94	0.97	
Üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahiptirler	2.89	1.05	
Teknik beceri, sorumluluk ve iş güvenliği			
İş güvenliği konusunda etkin tedbirler alabilirler.	3.50	1.00	Katılıyorum
İşletmede kullanılan bilgisayar kontrollü makinelerin uygulama programlarını kullanabilirler.	3.38	1.00	Fikrim yok
İşletmenin tüm bölümlerinde görev yapabilirler.	3.28	1.19	
Sorumluluk alma yetenekleri oldukça yüksektir.	2.83	1.10	
İşletmede yapılan işlemler hakkında bilgi sahibidir			
Gıda teknikerleri işletmede çalışırken ne yapması gerektiğini bilmektedirler.	3.19	1.01	
Laboratuvarında yapılan analizler hakkındaki bilgileri yeterlidir.	3.09	1.10	Fikrim yok
Genel olarak gıda teknikerleri bu gün için yeterli bilgi ve beceriye sahiptir.	2.98	1.11	

Tablo 9’da katılımcılar, *mesleki bilgiye sahip olma* faktörü altına gıda teknikerlerinin "Teorik bilgi düzeyleri iyidir" maddesine fikrim yok ($\bar{x}=3.38$) düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bu görüş düzeyinin katılıyorum düzeyine çok yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu da gıda teknikerlerinin teorik bilgi düzeylerinin iyi düzeyinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Katılımcılar gıda teknikerleri "Süt ve süt ürünleri konusunda yeterli eğitim almışlardır" maddesine fikrim yok ($\bar{x}=3.05$) düzeyinde katılmaları gıda tekniker adaylarının süt ve süt ürünleri konusunda meslek yüksekokullarında daha ayrıntılı bilgi ve beceri almaları gerektiğini düşündükleri yorumu yapılabilir. Sektör temsilcilerinin gıda teknikerlerinin "Gıda kalite kontrol bilgileri yeterlidir" maddesine fikrim yok ($\bar{x}=2.94$) düzeyinde katıldıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, gıda tekniker adaylarına meslek yüksekokullarındaki eğitimleri sürecinde, gıda teknikerlerine ise gıda sektöründe istihdam edildikleri zaman işletme tarafından bu konuda eğitim almalarını sağlamaları gerektiği şeklinde değerlendirilebilir. Gıda sektörü temsilcilerinin, gıda teknikerleri "Üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahiptirler" maddesine fikrim yok ($\bar{x}=2.89$) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Donanım altyapısı yeterli düzeyde olan meslek yüksekokullarının gıda teknolojisi programlarında çeşitli gıda ürünlerinin pilot üretimlerinin yapıldığı düşünülmektedir. Ancak donanım altyapısı yeterli olmayan meslek yüksekokullarının gıda programlarında pilot gıda üretimlerinin yapılamayacağı düşüncesiyle gıda teknikerlerinin istihdam edildikleri işletmelerde oryantasyon eğitimi sürecinde üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahip olabilecekleri yorumu yapılabilir.

Teknik beceri, sorumluluk ve iş güvenliği faktörü altındaki bulunan gıda sektör temsilcilerinin, gıda teknikerleri "İş güvenliği konusunda etkin tedbirler alabilirler" görüşüne katıldıkları ($\bar{x}=3.50$) anlaşılmaktadır. Gıda teknikerlerinin mezun oldukları meslek yüksekokullarında iş güvenliği konularında yeterli düzeyde eğitim aldıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların, gıda teknikerleri "İşletmede kullanılan bilgisayar kontrollü makinelerin uygulama programlarını kullanabilirler" görüşüne fikrim yok ($\bar{x}=3.38$) düzeyinde katıldıkları anlaşılmaktadır. Fakat bu düzey katılıyorum düzeyine çok yakın bulunmaktadır. Günümüzde gençlerin yeni teknolojik cihazlara daha kolay uyum sağlayabilmeleri nedeniyle işletmedeki bilgisayar kontrollü makinelerin uygulama programlarını daha kolay kullanabilecekleri düşünülmektedir. Gıda sektörü temsilcilerinin, gıda teknikerleri "İşletmenin tüm bölümlerinde görev yapabilirler" görüşüne fikrim yok ($\bar{x}=3.28$) düzeyinde katıldıkları sonucu elde edilmiştir. Gıda sektöründe çok çeşitli alanlarda üretim seçenekleri olduğu için, meslek yüksekokullarında sektörün tüm alanlarında görev yapma bilgi, beceri ve sorumluluğunun kazandırılması mümkün görülmemektedir. Bu nedenle gıda teknikerlerinin işletmenin tüm bölümlerinde görevlerini yeterli düzeyde gerçekleştirebilmeleri için işletmenin oryantasyon eğitimi ile bu yeteneklerini geliştirebilecekleri yorumu yapılabilir. Katılımcıların, teknikerlerin "Sorumluluk alma yetenekleri oldukça yüksektir" maddesine fikrim yok ($\bar{x}=2.83$) düzeyinde katıldıkları anlaşılmaktadır. Gıda teknikerinin sorumluluk yeteneğinin düzeyi kişisel gelişim ve performansı ile ilgili bir durum olduğundan kişinin yetiştiği ortamlar (aile, okul, sosyal çevre) etkili olmaktadır. Ancak meslek yüksekokulundaki eğitimi sırasında tekniker adayının sorumluluk bilincinin farkındalığı oluşturulabilir. Katılımcıların, *İşletmede yapılan işlemler hakkında bilgi sahibidir* faktörü altındaki "Gıda teknikerleri işletmede çalışırken ne yapması gerektiğini bilmektedirler" görüşüne fikrim yok ($\bar{x}=3.19$) düzeyinde katıldıkları görülmektedir. Gıda sektörünün çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermesi nedeniyle meslek yüksekokullarındaki eğitimleri sırasında gıda tekniker adaylarına işletmelerde çalışırken yapmaları gerekenleri yeterli düzeyde öğretmek mümkün olamayacağı için bu bulgunun elde edildiği yorumu yapılabilir. Gıda sektörü temsilcileri gıda teknikerlerinin "Laboratuvarda yapılan analizler hakkındaki bilgileri yeterlidir" görüşüne fikrim yok ($\bar{x}=3.09$) düzeyinde katılmaktadırlar. Bazı meslek yüksekokullarının eğitim altyapı yetersizlikleri nedeniyle yeterince laboratuvar uygulaması yaptırılmaları nedeniyle bu bulgunun elde edildiği düşünülmektedir. Katılımcılar "Genel olarak gıda teknikerleri bu gün için yeterli bilgi ve beceriye sahiptir" görüşüne fikrim yok ($\bar{x}=2.98$) düzeyinde katılmışlardır. İşletmelerin gıda teknikerlerinden beklentilerinin yüksek olması nedeniyle bu görüşü belirttikleri söylenebilir.

3.2. Yordamalı (Inferential) İstatistik

Bu bölümde Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu hakkındaki görüşlerinin kişisel özelliklere göre farklılık bulunup bulunmadığı konusunda bulgular gösterilmiştir. Tablo 10'da ölçek puanlarının cinsiyet bağımsız değişkenine göre normallik testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 10: Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu Hakkındaki Görüşleri Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Normallik Testi Sonuçları

	Cinsiyet	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
GSGTMDH	Erkek	.099	69	.088	.988	69	.726
G	Kadın	.133	29	.200(*)	.937	29	.081

* Gerçek öneme sahip bir alt sınırdır.

a Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 10'daki Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre, erkeklerin ($D_{(69)}=0.099$, $p=0.088$) ve kadınların ($D_{(29)}=0.133$, $p=0.200$) GSGTMDHG Ölçeği puan dağılımının normal dağılıma uyduğu

görülmektedir.¹ Bu bakımdan parametrik test özelliği taşıyan ilişkisiz örneklem t-Testi kullanılmıştır. Testin sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: GSGTMDHG Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Kadın	69	51.43	9.26	96	2.220	0.029
Erkek	29	46.61	11.01			

Gıda sektörünün gıda teknikerlerinin mevcut durumu ile ilgili görüşleri cinsiyete göre manidar bir farklılık oluşturmaktadır [$t_{(96)}=2.220$, $p<0.05$]. Test sonucunda bulunan etki büyüklüğü ($d=0.49$) ile farklılığın orta düzeyi gösterdiği anlaşılmaktadır. Sektör yetkililerinden erkek olanların görüşleri ($\bar{x}=51.43$), kadın sektör yetkililerinin görüşlerine ($\bar{x}=46.61$) göre daha olumludur. Bu bulgu sektör yetkililerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumu hakkındaki görüşlerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark meydana getirdiği düşünülebilir.

Tablo 12: Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu Hakkındaki Görüşleri Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyi Bağımsız Değişkeni Bakımından Normallik Testi Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
GSGTMDHG	Genel Lise	.199	11	.200(*)	.933	11	.442
	Meslek Lisesi	.121	16	.200(*)	.959	16	.638
	Ön lisans	.141	15	.200(*)	.942	15	.411
	Lisans	.128	40	.098	.968	40	.307
	Y.Lisans-Doktora	.253	16	.007	.840	16	.010

* Gerçek öneme sahip bir alt sınırdır.

a Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 12'den GSGTMDHG Ölçeği puan dağılımının, eğitim düzeyi Genel Lise olanların ($D_{(11)}=0.199$, $p=0.200$), Meslek Lisesi olanların ($D_{(16)}=0.121$, $p=0.200$), Ön Lisans olanların ($D_{(15)}=0.141$, $p=0.200$) ve Lisans olanların ($D_{(40)}=0.118$, $p=0.128$) normal dağılıma uygun, Yüksek Lisans ve Doktora mezunlarının ($D_{(16)}=0.253$, $p=0.007$) normal olarak dağılmadığı görülmektedir. Bu bakımdan parametrik olmayan test grubundan Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Testin sonuçları Tablo 13'de gösterilmiştir.

Tablo 13: GSGTMDHG Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
GSGTMDHG	Genel Lise	11	71,82	4	8.787	.067	YOK
	Meslek Lisesi	16	51,75				
	Ön lisans	15	48,80				
	Lisans	40	43,45				
	Yüksek Lisans ve Doktora	16	47,69				

Analiz sonuçları, Gıda sektörü yetkililerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumu hakkındaki görüşlerinin, mezuniyetleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır χ^2 (sd=4, n=98)=8.787, $p>0.05$.

¹ Katılımcıların oluşturduğu grubun sayıca büyüklüğü ($n \geq 51$) ise normallik testi sonuçlarından Kolmogorov-Smirnov, ($n \leq 50$) olduğunda Shapiro-Wilk testi sonuçlarının dikkate alınacağı belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2012:42).

Tablo 14: Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu Hakkındaki görüşleri Ölçeği Puanlarının Yaş Aralığına Göre Normallik Testi Sonuçları

	Yaş Aralığı	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
GSGTMDHG	29 ve daha düşük yaş	.237	10	.117	.894	10	.186
	30-39 yaş	.164	35	.018	.948	35	.097
	40-49 yaş	.105	37	.200(*)	.968	37	.346
	50 ve daha yukarısı yaş	.137	16	.200(*)	.893	16	.062

* Gerçek öneme sahip bir alt sınırdır.

a Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 14'ten, GSGTMDHG Ölçeği puan dağılımının, yaş aralığı 29 ve daha düşük yaş ($D_{(10)}=0.237$, $p=0.117$), 40-49 yaş ($D_{(37)}=0.105$, $p=0.200$), 50 ve daha yukarısı yaşta bulunanların ($D_{(16)}=0.137$, $p=0.200$) normal dağılıma uygun, 30-39 yaş ($D_{(35)}=0.164$, $p=0.018$) arasında bulunanların ise normal dağılıma uymadığı görülmektedir. Bu bakımdan parametrik özelliği taşımayan Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Testten elde edilen sonuçları Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15: GSGTMDHG Ölçeği Puanlarının Yaş Aralığına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Yaş Aralığı	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
GSGTMDHG	29 ve daha düşük yaş	10	49.55	3	0.475	.924	YOK
	30-39 yaş	35	48.33				
	40-49 yaş	37	48.69				
	50 ve daha yukarısı yaş	16	53.91				

Analiz sonuçları, Gıda sektörü yetkililerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumu hakkındaki görüşlerinin, yaş aralığı bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir χ^2 (sd=3, n=98)=0.475, $p>0.05$.

Tablo 16: Gıda Sektörünün Gıda Teknikerlerinin Mevcut Durumu Hakkındaki görüşleri Ölçeği Puanlarının Firmadaki Kıdemlerine Göre Normallik Testi Sonuçları

	Firmadaki Kıdemi	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
GSGTMDHG	0-5 yıl	.162	27	.068	.971	27	.637
	6-11 yıl	.107	22	.200(*)	.966	22	.624
	12-17 yıl	.145	24	.200(*)	.943	24	.188
	18-23 yıl	.239	13	.041	.877	13	.064
	24 ve üstü yıl	.204	12	.181	.880	12	.087

* Gerçek öneme sahip bir alt sınırdır.

a Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi

Tablo 16'daki analiz sonucundan GSGTMDHG Ölçeği puan dağılımının, firmadaki kıdemi 0-5 yıl ($D_{(27)}=0.162$, $p=0.068$), 6-11 yıl ($D_{(22)}=0.107$, $p=0.200$), 12-17 yıl ($D_{(24)}=0.145$, $p=0.200$), 24 ve üstü yıl olanların ($D_{(12)}=0.204$, $p=0.181$) normal dağılıma uygun olduğu, 18-23 yıl ($D_{(13)}=0.239$, $p=0.041$) olanların normal dağılıma uymadığı görülmektedir. Bu bakımdan parametrik olmayan bir test özelliği gösteren Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Testin sonuçları Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17: GSGTMDHG Ölçeği Puanlarının Firmadaki Kıdemlerine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Firmadaki Kıdemi	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
GSGTMDHG	0-5 yıl	27	48.94	4	3.011	.556	YOK
	6-11 yıl	22	41.43				
	12-17 yıl	24	55.27				
	18-23 yıl	13	50.04				
	24 ve üstü yıl	12	53.42				

Analiz sonuçları, Gıda sektörü yetkililerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumu hakkındaki görüşlerinin, firmadaki kıdemine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir χ^2 (sd=4, n=98)= 3.011, p>0.05.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Gıda sektörü temsilcilerinin gıda teknikerlerinin mevcut durumu konusundaki görüşlerinin belirlenmesi için yapılan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Sektör temsilcilerinin, gıda teknikerlerinin “teorik bilgi düzeyleri iyidir” görüşüne fikrim yok düzeyinde katıldıkları sonucu elde edilmiştir. Arslanhan (2019:61) “Gastronomi ve Mutfak Sanatları Mezunlarının Sektördeki Durumu ve Almış Oldukları Eğitimden Memnuniyet Düzeyleri” başlığını taşıyan araştırmasında mezun öğrencilere uygulanan anket sonucunda; “müfredatta bulunan teorik derslerin iş yaşamı için yeterli olduğunu düşünüyorum” maddesine kararsız düzeyinde katıldıkları anlaşılmıştır. Bu bulgu da çalışmadaki işverenlerin gıda teknikerlerinin teorik bilgi düzeylerinin fikrim yok düzeyindeki görüşleri ile paralellik göstermektedir. Yıldırım ve Akçadağ (2004:41)’ın “Toplu Yemek Üreticisi Firmaların Sorunları: Ampirik Bir Çalışma” başlıklı araştırmalarında da işyeri temsilcilerinin stajyerlerde teorik bilgi eksikliğini saptamışlardır. Meslek yüksekokullarındaki eğitim sürecinde öğretim elemanlarını öğrenci odaklı öğretim materyalleri ile konu işlemlerinin öğrencilerin teorik bilgilerini arttırabileceği düşünülmektedir.

Gıda sektörü temsilcilerinin, gıda teknikerlerinin “süt ve süt ürünleri konusunda yeterli eğitim almışlardır” görüşüne fikrim yok düzeyinde katıldıkları anlaşılmaktadır. İşyeri temsilcilerinin çalıştırdıkları gıda teknikerlerinin süt ve süt ürünleri alanında yeterli eğitim almadıklarını ifade etmelerinin nedeni, gıda teknikerlerinin laboratuvar donanımı yeterli olmayan meslek yüksekokullarından mezuniyetleri olabilir. Bu eksikliğin giderilebilmesi için süt ve süt ürünleri alanında çalışan işletmeler staj eğitimi ve/veya işletmede mesleki eğitim uygulaması sürecinde tekniker adaylarının bu konudaki yeterliliklerini arttırmak için çaba gösterebilir.

Araştırmadaki katılımcılar, gıda teknikerlerinin “gıda kalite kontrol bilgileri yeterlidir” görüşüne fikrim yok düzeyinde katılmışlardı. Gıda tekniker adayları eğitimleri sürecinde gıda kalite kontrolü konusunda teorik düzeyde bilgi almaktadırlar. Bu bilgiler tekniker adayında kalite kontrol konusunda ancak farkındalık oluşturabilir. Oysa büyük işletmelerde HACCP planı gereğince oluşturulan kalite kontrol ekibini; Gıda Mühendisi, Gıda Mikrobiyoloğu, Veteriner, Gıda Teknikeri, Üretim Şefi, Kalite Kontrol şefi ve Hijyen Sorumlusu ile kayıtları tutarak sekreterlik görevini ifa edecek elemanlar oluşturmaktadır (Karakaya ve Sarıçoban, 2002, Aktaran: Cihangir, 2017:32). (Özçırpıcı ve diğ., 2009:393) 32 işyerini kapsayan araştırmalarında HACCP planında % 53,1’inde gıda mühendisi, % 6,3’ünde ziraat mühendisi, % 6,3’ünde gıda teknikeri, % 34,4’ünde ise diğer (işletme müdürü ve yardımcısı, kamu yönetimi mezunu, kalite uzmanı) kişilerin sorumluluk verilmiştir. Küçük gıda işletmeleri de HACCP ekibini oluşturup gıda teknikerini de bu ekibin içine alarak gıda teknikerlerinin gıda kalite kontrolü konusundaki mesleki gelişimlerini arttırabilir.

Sektör temsilcileri, gıda teknikerlerinin üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Gıda sektörünün üretim alanları çok sayıda olduğu için gıda tekniker adaylarının eğitim sürecinde sözü edilen alanlarda ayrıntılı bilgi ve beceri edinebilmeleri mümkün olmayacaktır. Elbette gıda teknolojisi öğretim programlarında birçok gıda üretimi ile ilgili ön bilgiler yer almaktadır. Ancak çalışmaya katılan sektör temsilcilerinin gıda teknikerinden üretim konusundaki bilgi ve becerilerinin beklenti düzeyi daha yüksek olduğu için bu görüşü ifade ettikleri düşünülebilir. İşletmeye yeni alınan gıda teknikerlerine deneyimli mühendis veya tekniker rehberliğinde üretim ile ilgili yeterli bilgi ve beceri kazandırılabilir.

Sektör temsilcileri, gıda teknikerleri “iş güvenliği konusunda etkin tedbirler alabilirler” görüşüne katılmaktadırlar. Güğercin, Baytorun ve Koç (2016:44)’un ziraat mühendislerinin iş sağlığı ve Güvenliği ile ilgili görüş ve yeterlilikleri üzerinde yaptıkları araştırmada 49 katılımcıdan 25’i çalışma alanında ve tüm alanlarda iş güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu da araştırmanın bulgusu ile uyum sağlamaktadır. Gıda teknikerinin ve ziraat mühendisinin eğitimleri sürecinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgilendirildikleri ve farkındalık oluşturmalarına katkıda bulunulduğu ve bu konuda işletmelerde de çalışanların bilinçlendirildiği yorumu yapılabilir.

Katılımcılar, gıda teknikerlerinin işletmede kullanılan bilgisayar kontrollü makinelerin uygulama programlarını kullanmalarını fikrim yok düzeyinde ifade etmişlerdir. Günümüzde her bireyin teknoloji okur yazarı olması beklenmektedir. Bu nedenle eğitim öğretimin her kademesinde bilişim teknolojileri konusunda dersler verilmektedir. Ayrıca akıllı cep telefonları da yaygın olarak kullanılan teknolojik cihazlardır. Birçok üretim alanındaki cihaz ve makinelerde de bilişim teknolojisi kullanılmaktadır. Bu nedenle gıda teknikeri olan bireyin teknolojiye yatkın olduğu düşünülmektedir. Ancak gıda üretiminde kullanılan yeni teknolojik alet ve cihazlar özel işletim sistemleri ve programlarına ihtiyaç gösterebilir. Eğer gıda teknikeri kullanım kılavuzları yardımıyla cihazları çalıştıramıyorsa cihazın üreticisi ya da satıcısı olan firmadan bu konuda eğitim desteği sağlanabilir. Meslek Yeterlilik Kurumu (MYK) [2020a:11]’nin çiğ süt depolama sorumlusunun depolama sürecinde kullandığı makine ve ekipmanın görevlerini açıklayabildiği belirtilmektedir. Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunluğu süt ve süt ürünleri üreticisi olduğundan bu yeterlilikleri kazandıracak eğitimleri gıda teknikerlerine aldırabilecekleri söylenebilir. İşletme temsilcileri, gıda teknikerleri “işletmenin tüm bölümlerinde görev yapabilirler” görüşüne fikrim yok düzeyinde katılmışlardır. Ancak bu maddenin ortalama değeri katılıyorum düzeyinin alt sınırına yakın bir değer olduğundan gıda teknikerlerinin işletmede deneyim kazandıkları düşünülebilir. Ancak gıda teknikerlerinin çoğunluğu süt ve süt ürünleri işletmelerinde çalıştıkları için Mesleki Yeterlilik Kurumunun belirlediği yeterlilikleri kazandıracak eğitimlere katıldıklarında bu konudaki yeterlilik düzeylerini arttırabilecekleri söylenebilir (MYK, 2020b: 13-14).

Katılımcılar, gıda teknikerlerinin sorumluluk alma yeteneklerinin yeterli düzeyde olmadıklarını düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Oğan, Oğan ve Kamacı (2016:133) yaptıkları araştırmada meslek lisesi ve düz lise çıkışlı öğrencilerin sorumluluk bilinci ile görevlerini yaparlarsa başarıya ulaşacaklarının farkında olduklarını belirlemişlerdir. Araştırmada ise sektör temsilcileri, işletmelerde çalışan gıda teknikerlerinin sorumluluk alma isteklerinin yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Yıldırım ve Akçadağ (2004:41)’in toplu yemek üreticisi firmaların sorunları yönelik bir çalışmada işyeri temsilcilerinin stajyerlerde sorumluluk bilincinin eksikliğini belirttikleri görülmektedir. Orta öğrenimde sorumluluk bilinci gelişmiş öğrenciler gıda programlarında eğitim almak üzere yönlendirilip gıda alanındaki teorik ve uygulamalı bilgi ve becerileri yeterli düzeyde kazandıklarında sorumluluk alarak iş yerindeki görevlerini yeterli düzeyde gerçekleştirebilecekleri düşünülmektedir.

Sektör temsilcilerinin “gıda teknikerleri işletmede çalışırken ne yapması gerektiğini bilmektedirler” görüşüne fikrim yok düzeyinde katıldıkları anlaşılmaktadır. İşletmede yeni göreve başlayan gıda teknikerlerine belirli bir süre oryantasyon eğitimi verilerek görevleri tanımlanabilir, bu görevlerle ilgili bilgi ve becerileri test edilip eksikliklerinin giderilmesi için kendilerine eğitim desteği verilebilir. Eğer

gıda teknikeri de mesleğini seviyorsa eksikliklerini kısa sürede tamamlayıp görevlerini ifa ederken bilinçli ve kararlı davranışlarda bulunabilir. Eğer işletmenin acilen yetkin gıda teknikeri ihtiyacı varsa bu durumda işe alım sürecinde adaylar arasından deneyimli elemanları seçmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Katılımcılar, gıda teknikerlerinin “laboratuvarda yapılan analizler hakkındaki bilgileri yeterlidir” görüşüne fikrim yok düzeyinde katılmaktadırlar. İşletmelerde görevli gıda teknikerlerinin laboratuvar analizleri yapma bilgi ve becerilerinin yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Gıda tekniker adayları öğrenimleri sürecinde laboratuvar analizleri yapma konusunda bilgi ve becerileri kazanabilmelidirler. Eğitim aldıkları gıda programında yeterli laboratuvar donanımı bulunmuyorsa en yakın meslek yüksekokulundan veya yöredeki gıda işletmelerinin laboratuvarlarından yararlanılmasının uygun olacağı yorumu yapılabilir.

Sektör temsilcileri, genel olarak gıda teknikerlerinin bugün için yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını düşündükleri görülmektedir. Ülkemizin altı meslek yüksekokulunda gıda teknolojisi programlarına öğrenci alımına 1993-1994 akademik yılında başlanmış olup bu programlar YÖK/ Dünya Bankası II. Endüstriyel Eğitim Projesi’nden zengin donanımlı olarak açılmışlardır (Başkan, 1999:13). Bu programlarda; Proses, Gıda Analizi, Mikrobiyoloji ve Kimya laboratuvarları bulunmaktadır. Sözü edilen altı gıda teknolojisi programından mezun olan teknikerlerin genel olarak yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip oldukları düşünülebilir. Ancak yeterli sayıda laboratuvar ve cihaza sahip olmayan programlardan mezun olan teknikerlerin ise yetkinlik düzeylerinin yeterli olmayacağı söylenebilir. Ancak bu durumdaki programlarda öğrenim gören tekniker adaylarının daha fazla uygulama yapabilmeleri için acil olan cihazlardan başlanarak laboratuvar donanımlarını zenginleştirmeleri önerilir. Ayrıca yörelerindeki gıda işletmeleriyle etkin iş birliği gerçekleştirilerek staj eğitimi ve/veya işletmedeki mesleki eğitim uygulamaları ile öğrencilere meslekleri alanında yeterli bilgi ve beceriler kazandırılabilir.

Yukarıdaki sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

Meslek Yüksekokulları Yönetici ve Öğretim Elemanlarına Öneriler:

- Tekniker adaylarının gıda teknolojisi alanındaki teorik bilgi düzeylerini yükseltmeye yönelik eğitim ve öğretim tedbirleri alınmalıdır.
- Tekniker adaylarının, üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahip olmaları sağlanmalıdır.
- Tekniker adaylarına iş birlikli ve proje tabanlı öğrenme gruplarında görevler verilerek sorumluluk alma istek ve yetenekleri geliştirilmelidir.
- Tekniker adaylarının laboratuvarında analiz yapma konusundaki bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Tekniker adaylarının genel olarak yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerektiği konusundaki farkındalıkları artırılmalıdır.

Gıda Teknikerlerini İstihdam Edecek İşletmelere Öneriler:

- Süt ve süt ürünleri alanındaki gıda işletmeleri yörelerindeki meslek yüksekokullarında öğrenim görmekte olan gıda tekniker adaylarının yeterli düzeyde eğitim alabilmeleri için meslek yüksekokulu ile etkin iletişim ve işbirliği içinde olmalıdırlar.
- Gıda işletmeleri, gıda kalite kontrolü konusunda yeterli düzeyde eğitilebilmeleri için işletmelerinde staj eğitimi ve/veya işletmede mesleki eğitim uygulamasına katılacak tekniker adaylarına yeterli sayıda kontenjan ayırarak katkıda bulunmalıdır.
- Gıda işletmeleri tekniker adayının üretim ile ilgili yeterli ön bilgiye sahip olabilmeleri için teknik gezilere fırsat tanımalıdır.
- Gıda işletmeleri, işletmelerinde görevlendirdikleri gıda teknikerlerine bilgisayar kontrollü makinelerin uygulama programlarını kullanma konusunda eğitim desteği verdirebilmeli ya da işletmesinde Mekatronik teknikeri veya benzeri bir teknikeri istihdam edebilmelidir.
- İşletmeler istihdam ettikleri gıda teknikerlerinin işletmenin tüm bölümlerinde görev yapabilmeleri için oryantasyon eğitimi vermelidir.

- İşletmeler gıda teknikerlerinin sorumluluk alma yeteneklerini geliştirebilmek için gıda teknikerlerinin motivasyonlarını artırıcı ödüllendirme yöntemlerini uygulamalıdır.
- Gıda işletmeleri, gıda teknikerlerinin işletmelerinde çalışırken yapılması gerekenleri bilmeleri ve uygulayabilmeleri için teknikerin görev alanını ve sorumluluklarını öğretici eğitim desteği vermelidir.
- Gıda işletmesi sahip olduğu laboratuvar cihazları ile yapılan analizler konusunda teknikere oryantasyon eğitimi vermelidir. Ancak yeni bir analiz cihazı alınması durumunda cihazın satın alındığı firmadan teknikere bu konuda eğitim desteği sağlanmalıdır.
- Gıda işletmesi yöresindeki meslek yüksekokullarında bulunan gıda teknolojisi programlarının, öğretim programları(müfredat)'nın geliştirilmesine öneri ve katkılarda bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyazi, T., Goti, A., Oyarbide, A., Alberdi, E., and Bayon, F. (2020). A guide for the food industry to meet the future skills requirements emerging with industry 4.0. *Foods*, 9(4), 492. <https://www.mdpi.com/2304-8158/9/4/492>. (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2023).
- Arslanhan, Y. (2019). *Gastronomi ve mutfak sanatları mezunlarının sektördeki durumu ve almış oldukları eğitimden memnuniyet düzeyleri* Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/597639>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023)
- Başkan, G. A. (1999). Yök/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1),1-46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55086>, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2023).
- Bennett, R. (2002). Employers' demands for personal transferable skills in graduates: A content analysis of 1000 job advertisements and an associated empirical study. *Journal of Vocational Education and Training*, 54(4), 457-476. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13636820200200209>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum* (16. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cihangir, P. (2017). *Bursa ilinde gıda sanayinde ISO 22000 kalite uygulamaları* (Order No. 28741517). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2583412031). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/bursa-ilinde-gıda-sanayinde-iso-22000-kalite/docview/2583412031/se-2>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).
- Erdem, A. ve Uzal., G., (2001). “Sanayicinin Elektrik ve Elektronik Teknikerinden Beklentileri”, I. Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Marmara Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bildiri Kitabı, İstanbul. 18-19 Ekim 2001. s:370-376.
- Görmüş, A. Ş., & Bektaş, Ç. (2002). Sektör Temsilcilerinin Meslek Yüksekokulu Öğrencilerini Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma (Sandıklı Ve Şuhut Myo İşletme Programı Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 19-30. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19093>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).
- Güğercin, Ö., Baytorun, N., ve Koç, D. L. (2016). Ziraat Mühendislerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Konusundaki Görüş Ve Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 31(1), 37-48.
- İçli, G. (2007). İşletmelerin meslek yüksekokulu mezunları ile ilgili görüşleri ve beklentileri (Lüleburgaz ilçe sınırlarında faaliyet gösteren işletmeler üzerine bir araştırma). *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*. 23(2), 263-272. <http://79.123.216.35/xmlui/handle/20.500.11857/958>, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2023).
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (28. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu [MYK], (2020a). Çiğ Süt Depolama Sorumlusu (Seviye 4). <https://www.myk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2023).
- Mesleki Yeterlilik Kurumu [MYK], (2020b). Süt ve Süt Ürünleri İşleme Operatörü (Seviye 4). <https://www.myk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2023).
- Oğan, E., Oğan, Y., ve Kamacı, A., (2016). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Hayatına Hazır Bulunuşluklarının Belirlenmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 118-143.
- Özçarpıcı, B., İçbay, E., Coşkun, F., Akın, M., Çiftçi, O. N., & Özgür, S. (2009). Gaziantep Organize Sanayi Bölgelerindeki Gıda Üreten İşyerlerinin Değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5).

<https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=cb40c64a-4383-45a7-a0da-44a17fb24fa5%40redis>, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

Yıldırım, A. ve Akçadağ, S., (2004). Toplu Yemek Üreticisi Firmaların Sorunları Ampirik Bir Çalışma . Akademik Gıda , 2 (4) , 32-43. <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademik-gida/issue/55870/765436>, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2023).

Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2022a). Yükseköğretim Kanunu (2547). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>, (Erişim Tarihi: 02 Kasım 2022).

Yükseköğretim Kurulu [YÖK], (2022b). YÖK Ön Lisans Atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-anasayfa.php>, (Erişim Tarihi: 02 Kasım 2022).

Atf için / for cited: Turhan, G., Balaban, O. (2023). Ekonomi ve Göç Konularında Y ve Z Kuşağına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.62-84.

EKONOMİ VE GÖÇ KONULARINDA Y VE Z KUŞAĞINA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA*

Gökhan TURHAN**

Osman BALABAN***

ÖZET

Z Kuşağı ve önceki kuşaklar arasındaki tavır ve tutum farklılığı birçok alanda araştırma konusu olmuştur. Siyaset Bilimini ilgilendiren alanlarda da kuşaklar arası farklılıklar merak uyandıran bir başlık haline gelmiştir. Bu çalışmada, Z Kuşağı ile Y Kuşağı milliyetçilik algısı üzerine yapılan kapsamlı bir araştırmanın bir bölümü olan “Y ve Z kuşağının iktisat ve milliyetçilik eğilimi” başlığı ile “Y ve Z kuşağının göç ve göçmenlere karşı tutumlar” başlıkları irdelenmektedir. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemleri kullanılarak hem Z hem de Y kuşağına yönelik anket uygulanmıştır. Y ve Z kuşağının milliyetçilik algısını ölçmek için 2013 Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı (International Social Survey Program-ISSP) Ulusal Kimlik ölçeğinden yararlanılmıştır. Araştırma çıktılarının makale kapsamında ilgili bölümü bu çalışmada yayımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Y Kuşağı, Milliyetçilik, Göç, İktisat.

JEL Sınıflandırma Kodları: H10, H70, H83.

A COMPARATIVE REASEARCH ON Y AND Z GENERATION ON THE SUBJECTS OF ECONOMY AND MIGRATION

ABSTRACT

Attitude and manner differences among Z Generation and former generations have been research area of scientific fields. Generation studies have become an absorbing title for political science as well. In this study, “Y and Z generations’ economy and nationalism tendencies” and “Y and Z generations’ attitude toward migration and migrants” titles, which is a part of and extensive study done for Z-Y generations’ nationalism perception, are examined. In this study quantitative research methods are used and Y-Z generations are surveyed. To measure Y-Z generations’ nationalism perception, 2013 International Social Survey Program is used. Related outputs of the research in the scope of this study’s title are published in this article.

Keywords: Z Generation, Y Generation, Nationalism, Migration, Economy.

JEL Classification Codes: H10, H70, H83.

* Bu çalışma, Doktorant Osman BALABAN’ın, Dr. Öğr. Üyesi Gökhan TURHAN danışmanlığında yürüttüğü “Türkiye’de Milliyetçilik Anlayışının Dönüşümünde Alparslan Türkeş ve Devlet Bahçeli’nin Sergilediği Liderliğin Rolü” başlıklı tez çalışmasından çıkarılmıştır.

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Doktor Öğretim Üyesi, gokhanturhan@sdu.edu.tr / ORCID: [0000-0003-4819-8514](https://orcid.org/0000-0003-4819-8514)

*** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Doktorant, osmanbalaban@isparta.edu.tr / ORCID: [0000-0003-3816-9947](https://orcid.org/0000-0003-3816-9947)

GİRİŞ

Son yıllarda hem yurt içinde hem yurt dışında yükseliş trendine giren milliyetçilik kavramının her kuşak için aynı anlama gelmediği şüphesizdir. II. Dünya Savaşı yaşamış bir kuşakla, soğuk savaş dönemini tecrübe etmiş bir kuşağın, ya da dünyayı teknoloji sayesinde büyük bir köy haline getiren Z kuşağının “milliyetçilik” konusunda aynı tavır ve tutuma sahip olmaması şaşırtıcı değildir. Bu çalışma, bu varsayımdan yola çıkılarak yapılan bir araştırmayı içermektedir.

Son yıllarda birçok alanda çalışılan kuşaklar, şüphesiz siyaset biliminin de dikkatini çeken bir konu olmuştur. Özellikle seçmen davranışları araştırmaları, siyasal iletişim ve kampanya çalışmaları kuşaklar üzerine daha titiz şekilde eğilmektedir. Bu çalışmada son yıllarda yükselen trende sahip milliyetçilik konusunda Y ve Z kuşakları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma birçok başlıkta Z ve Y kuşağına mensup kişilerin tavır ve tutumlarını ölçümlemek amacıyla yapılan bir doktora çalışmasıdır. Bu makalede bu başlıklardan sadece “ekonomi” ve “göç” başlıklarında elde edilen bulgular üzerine yoğunlaşmıştır.

Çalışmada öncelikle millet ve milliyetçilik kavramlarına yönelik farklı tanımlar ve yaklaşımlar ele alınacaktır. Akabinde kuşaklar ve kuşakların farklı ve benzer özellikleri irdelenecektir. Son olarak, Y ve Z kuşağı mensuplarına uygulanan nicel bir çalışmanın, “ekonomi” ve “göç” başlıklarında elde edilen bulguları paylaşılacak ve değerlendirilecektir.

1.MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK KAVRAMLARI

Üzerinde anlaşılan tek bir millet tanımı bulunmamaktadır. Benedict Anderson’a göre millet, hem sınırlı hem de egemen olacak şekilde hayal edilmiş siyasi bir topluluktur. Ayrıca, millet, bir cemaat olarak hayal edilebilir. Çünkü her millette fiilen geçerli olan adaletsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun millet, her zaman derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır (Anderson, 1993, s. 7). Akçura’ya göre millet, ırk ve dil birliği nedeniyle toplumsal vicdanında bir araya gelmiş insan toplumdur. Başka bir deyişle, milletlerin meydana gelmesinde ve teşkilatlanmasında insan topluluğunu bir araya getiren etkenler önemli rol oynar. Akçura, milleti tanımlarken mevcut şartları ve hedef alınan amacı baz almıştır. İtalyanlar geçmişten de tekabül eden ortak bir arazinin varlığını ve dili, Almanlar ortak bir tarihin varlığını (dil ve ırk), Fransızlar ise arzu ve idareyi milletin oluşmasında temel etmenler olarak değerlendirmişlerdir (Akçura, 2001, s.18).

Milliyetçilik, ilk olarak Avrupa ve daha sonrasında ise Amerika kökenli bir ideolojidir. Kökleri, 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’nın içindeki ve Amerika’nın bağımsızlık savaşlarına dayanır. Milliyetçiliğin bir ideoloji olarak yayılması ise modern sanayileşmiş toplumların ortaya çıkması ile alakalıdır. Milliyetçiliğin ilk önemli izleri ise Fransız Devrimi öncesi görülür. 1789’dan itibaren, milliyetçilik, etki alanını artırmış ve diğer bölgelere daha hızlı yayılmıştır (Çakır, 2012, s.22).

Milliyetçiliği tanımlamak zordur, çünkü bu kavram tek başına bir işe yaramaz. Milliyetçilik kavramı yurtseverlik, yurttaşlık, popülizm, etnosatrim, etnizm, yabancı düşmanlığı, emperyalizm, şovenizm gibi kavramlarla zenginleşmekle kalmamış; milliyet, millet, ırk, kültür, etnisite, halk, ırkçılık gibi diğer kavramlarla da iç içe geçmiştir. Bu iç içe geçmişliğin nedeni, milliyetçilik kavramının diğer kavramlarla zaruri olarak girmek zorunda olduğu girift ilişkidir. Her ne kadar konu ile ilgili araştırma yapan araştırmacıların neredeyse hepsi bu iç içe geçmişliği kabul etmiş ve kavramı aydınlatmaya çalışmış olsalar da, bu amacın tam olarak gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir (Ertan ve Örs, 2018, s.41).

Smith’e göre milliyetçilik bazı somut ve soyut unsurlardan oluşmaktadır. Bu unsurlar; dil, ortak bir soy, toplumsal miras, sınırları belirlenmiş bir toprak, bu topraklar üzerinde oluşturulmuş bir kültür, gelecek umudu ve öngörüsü, milletin her bir üyesi için geçerli yasal hak ve görevler ve ekonomidir (Çakır, 2012, s.22). Ernest Gellner sie milliyetçiliği, sanayileşme döneminde, ihtiyaç sonucu iktidara gelen bir kültür ideolojisi olarak tanımlar. Gellner, milliyetçiliği gelişmiş ve modernleşmiş devletlerin

ürettiği aidiyet ve kimliğin anlatım aracı olarak görür. Sanayi öncesi geleneksel toplumlarda, bir insanın kim olduğu nispeten sabit ve güçlü aile ve akraba yapılarıyla belirleniyordu. Modern toplumda ise ortak kültür ön plana çıkmaya başlamıştır. Böylece, geleneksel toplumda görülmeyen ortak kültürel bilinç ortaya çıkmıştır (Gellner, 1998, s.246).

Smith, “Milletlerin Etnik Kökenleri” isimli eserinde milliyetçilik kavramının dört farklı kullanımını olduğunu belirtmiştir. İlk olarak milliyetçilik, “millet yapma olarak adlandırılan, genel bir millet oluşturma süreci” olarak açıklanmıştır. İkinci manada milliyetçilik, “bir millete ait olma bilincidir”. Üçüncü olarak, milliyetçilik “belirli amaçları gerçekleştirmeyi hedefleyen bir hareket” olarak tanımlanmıştır. Son olarak da “milleti ilgi odağı yapan bir doktrin, ideoloji” şeklinde anlaşılmaktadır (Smith, 1986, s.15). Gellner, milliyetçiliğin tanımının devlet ve milletle bağdaştırıldığını açıkladıktan sonra, devletin tanımıyla ilgili fikirlerini ortaya koymuştur. İlk çağlarda avcılık ve toplayıcılık ile uğraşan toplumlarda devletin önemli bir ihtiyaç olmadığını, tarımla ilgilenen toplumlarda ise bir tercih meselesi olduğunu belirtmiştir. Ancak sanayi toplumlarının oluşmasıyla birlikte, iş bölümü ve merkezîyetçilik nedeniyle, devlet aygıtı bir gereklilik olmuştur. Sonuç olarak, milliyetçilik de devletle ilişkili bir gereklilik olarak doğmuştur. Ancak bu durumun tüm devletler için aynı şekilde geçerli olmadığını da vurgulamıştır (Gellner, 2013, s.76).

2.KUŞAKLARA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Kuşak kavramı, Türk Dil Kurumu Felsefi Terimleri Sözcüğü incelendiğinde, aynı senelerde doğmuş, aynı çağın şartlarını benimsemiş, bu nedenle birbirine benzer nitelikte sıkıntıları yaşamış, kaderleri paylaşmış kişilerin topluluğu olarak adlandırmaktadır. Türk Dil Kurumu Toplum Bilimi Terimleri Sözcüğü’nde, yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler, göbek, nesil, jenerasyon olarak nitelendirilmektedir. Türk Dil Kurumu Tarih Felsefesi ve Kültür Tarihinde ise, yeni bir yaşama duygusu, yeniden şekillenen eskiden belirlenen çizgilerle ayrılan kişilerin topluluğu olarak tanımlamaktadır (TDK, 2022).

Her bir bin yıllık dönemin 20-25 yıl aralığında bir kuşak grubu yetişmektedir. Fakat bu tanımlama da geçen yıl aralığı zaman içerisinde kuşak ile ilgili tanımlamayı yapmak için yetersiz kalmıştır. Sosyal bilimciler tarafından bir noktaya kadar bu tanımlama ışık tutmuş olsa da, değişen toplum değerleri, dünya algısı, teknolojik ilerlemeler gibi etmenler kuşak kavramı üzerinde yeni çalışma yapılmasına gereksinim duyulmuştur (Metin ve Kızıldağ, 2017, s. 342). Buna ek olarak, geçmiş zamana göre çocuk doğumlarının ertelenmesi de her bir kuşağın farklı zaman aralıklarına yayılmasına neden olmaktadır. Ebeveynlerin çocukları arasındaki yaş aralığı da iki ile on yıl arasında iken üç ile on yıl aralığına kaymıştır. 1980’li yıllarda bir kadının ilk çocuğunu doğurma yaşı 25 iken, 2010 yılında bu ortalama 31 yaşa yükselmiştir. Tüm bu koşullar biyolojik olarak kuşakları tanımlamak yerine sosyolojik olarak tanımlamanın daha aydınlatıcı olabileceğini göstermektedir (Çetin Aydın ve Başol, 2014, s. 2).

Auguste Comte 1800’lü yılların ilk yarısında kuşak ile ilgili çalışmaların öncüsü, çalışmalara ışık tutan olarak bilinmektedir. Auguste Comte’e göre kuşakların değişimleri tarihsel bir süreç içerisinde hareket eden kuvvetler olduğunu ileri sürerek, sosyal anlamda bir gelişmenin bir kuşağın diğer kuşağa aşılacağı birikimler ile mümkün olabileceğini savunmuştur. (Latif ve Serbest, 2014, s. 136).

Alman sosyolog Karl Mannheim ise, 1950 yıllarında kuşak kavramının sosyolojik olarak tanımlayan öncülerinden biridir. Karl Mannheim “The Problem of Generations/Kuşakların Problemleri” adlı çalışmada kuşak kavramını daha ayrıntılı ele almıştır ve bir toplumda bir kuşağın varlığından bahsedilmenin beş faktörle mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. Bu faktörler; (Mannheim, 1952, s. 292).

- Kültürel süreç içerisinde yeni katılımcıların ortaya çıkması
- Bu süreçte eski katılımcıların sürekli yok olması

- Herhangi bir kuşağın üyelerinin, sadece tarihsel sürecin zamansal olarak sınırlı bir bölümüne katılabilmesi
- Kültürel mirasın aktarılması için sürekli nedenlerin gerekmesi
- Kuşaktan kuşağa geçişin devamlı bir süreç olması, şeklinde belirtmiştir.

Kuşak kavramının öncüleri Auguste Comte, Karl Mannheim ve Stuart Mill olarak bilinmektedir. Kuşak kavramı asıl popüleritesini Inglehart, Howe ve Strauss adlı yazarlarla yakalamıştır. Bu araştırmacılar kuşak kavramını aşağıdaki gibi açıklamışlardır; (Gürbüz, 2015, s. 41):

- Aynı yaş aralıklarına sahip olan kuşak grupları yaşadıkları zaman aralığındaki tarihi kültürü ve bir takım sosyal olayları paylaşan,
- Buldukları dönemin belli bir olgu ve olaylarına yönelik fikir, tecrübe, ideoloji, tutum ve davranışı geliştirmekte olan,
- İçinde buldukları dönemin heyecanını ve mücadelesini beraber deneyimleyen,
- Kendi yaş aralığıyla yani yaş grubuyla yukarıda belirtilen tüm deneyim ve becerilerin bilince olan, aynı zamanda akranlarıyla ortak kimlik duygusuna bürünmüş kişilerden oluşan topluluk olarak tanımlanmaktadır.

Alanyazında kuşak kavramı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. En genel tanımını sosyal ve ekonomik dönüşümlerle oluşmuş zaman dilimine kuşak denilmektedir. Bulmuş oldukları çevre faktörü bundan doğan farklılıklar ve yetiştirme tarzları nesil olarak da adlandırılan bu kişi toplulukları arasında hem karakter hem çalışma biçimleri hem de siyasal katılım düzeylerinde önemli seviyede farklılıklar gözlenmektedir (Keleş, 2011, s. 129). Her bir kuşağın kendine has davranışları, özellikleri, tutumları, dünyaya bakış açısı gibi birçok özelliğe sahip kişiler ait olduğu kuşağın mensuplarıyla davranışlarında benzerlik gösterirken, farklı kuşaklarla farklı tutumlar sergilemektedir (Göktaş ve Çarıkçı, 2016, s. 856).

2.1. Kuşakların Sınıflandırılması

Alanyazında kuşakların sınıflandırılması konusunda bir netlik olmadığı gözlenmektedir. Genel yorumlara bakıldığında, yapılan çalışmaların birçoğunda aynı zaman aralığında dünyaya gelmiş bireylerin, benzer yaşam tarzı, olay ve eğilimlerine sahip kişi topluluğu olarak adlandırılmaktadır. Fakat aynı zaman diliminde dünyaya gelmiş kişilerin ne ölçüde olaylardan etkilendiği tam olarak bilinmediğinden birçok kaynakta tarih aralıkları farklı farklı verilmektedir (Reeves ve Oh, 2008, s. 296).

Tablo 1: Farklı Kaynaklardaki Kuşak Sınıflandırmaları ve Tarih Aralıkları

Yazar	Kuşak	Patlama Kuşağı	13. Kuşak	Milenyum Kulağı	
Howe ve Strauss (2000)	Veteranlar (1925-1942)	Patlama Kuşağı (1943-1960)	13. Kuşak (1961-1981)	Milenyum Kulağı (1982-2000)	-
Lancaster ve Stillman (2002)	Gelenekselciler (1900-1945)	Bebek Patlaması (194-1964)	X Kuşağı (1965-1980)	-Milenyum Kuşağı -Patlama Kopyası -Bebek Kırılması -Y Kuşağı -Gelecek Kuşak (1981-1999)	-
Martin ve Tulgan (2002)	Sessiz Kuşak (1925-1942)	Bebek Patlaması (1946-1960)	X Kuşağı (1965-1977)	Milenyumlular (1978-2000)	-
Oblinger (2005)	Yetişkinler (-1946)	Bebek Patlaması (1947-1964)	X Kuşağı (1965-1975)	-Y Kuşağı -Net Kuşağı -Milenyumlular (1981-1995)	Milenyum Sonrası (1995-)

Tapscoot (1998)	-	Bebek Patlaması (1946-1964)	X Kuşağı (1965-1975)	Dijital Kuşak (1976-2000)	-
Zemke ve Diğ. (2000)	Gaziler	Bebek Patlaması (1943-1960)	X Kuşağı (1960-1980)	Gelecektekiler (1980-1999)	-

Kaynak: (Reeves ve Oh, 2008, s. 296-297).

Tablo 1 incelendiğinde, farklı kaynaklardan elde edilen kuşak sınıflandırılması ve tarih aralıkları verilmiştir. Bu tablodan da anlaşıldığı üzere, aynı zaman aralıklarında kuşak değişimi olduğu sonucuna varılabilmektedir. Kuşaklar sınıflandırılırken doğum yılı aralıkları küçük bir etkiye sahip olmaktadır. Kuşakları sınıflandırılma konusunda araştırmacılar kronolojik sıralamadan ziyade tarihin şekillendirdiğini ileri sürmektedir (Reeves ve Oh, 2008, s. 297).

Howe ve Strauss (2000)'a göre, kuşakların doğum tarihinin yanı sıra doğasını incelemişlerdir ve kuşakların doğasını üç özellikte tanımlamışlardır. Bunlardan ilki olan, *aidiyet algısı*, gençlik döneminden yetişkinlik dönemine kadar pekişmekte olan kişinin aidiyet duygusudur. İkincisi ise, *ortak inanç ve davranışlardır* ve bu algı siyasi görüş, karakterinin olgunlaşmasına yardımcı olan aile yapısı, kişisel yaşamı, inandığı dininden gelen tutumlar, seçtiği iş, eş seçimi, cinsiyet gibi birçok unsuru kapsamaktadır. Üçüncüsü ise, *tarihte aynı yerde bulunmadır* ve bu algı bir neslin gençlik zamanı boyunca meydana gelen ve kişiyi etkileyen tarihsel olaylar jenerasyonu karakterize eder. Kuşakların yıllara göre sınıflandırılmasında görüş farklılıkları vardır. Yukarıdaki tabloda detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu farklılığa rağmen genel olarak çalışmalarda bu sınıflandırma Sessiz Kuşak, Baby Boomers Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı olarak adlandırılmaktadır. (Mücevher, 2015, s. 5). Aşağıda detaylı bir şekilde hem kuşaklar hakkında hem de özellikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1.Sessiz Kuşak

Dünya nüfusunun az bir kısmını oluşturan bu kuşak 1925-1945 doğum yılı aralıklarında doğan nesli temsil etmektedir. Bu nesil bazı kaynaklarda gelenekselciler ve veteranlar olarak da bilinmektedir. Ayrıca, tarihte toplumsal, siyasi ve ekonomik birçok olaya tanıklık eden kuşaktır. Cumhuriyetin ilk zamanlarını ve II. Dünya Savaşı'nı gören bu kuşak günümüzün büyük anneler ve dedeleridir. Sessiz kuşak sayıca az da olsa, bugünün iş dünyasının yapı taşlarını oluşturan önemli bir nesildir. ERC raporuna göre, düzen denge ilişkisine sadık, güven duygusuna önem veren, iş dünyasında otoriteye saygılı kişiler olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde sessiz kuşak birçok alana uyum sağlamakta zorlanmaktadır ve değişen, gelişen yaşam düzeninde problemler yaşamaktadır. İletişim kurarken teknolojiyi kullanmak yerine yazılı formlar yani direkt posta gibi daha basit kullanacağını düşündükleri türevleri tercih ederler (Adıgüzel vd., 2014, s. 171).

2.1.2.Bebek Patlaması

1946-1964 yılları zaman aralığında dünyaya gelen bu nesil "*Bebek Patlaması*" veya "*Patlama Kuşağı*" olarak adlandırılmaktadır. Bu jenerasyonun bu şekilde adlandırılmasının nedeni II. Dünya Savaşı sonrasında doğan bebek sayısının önemli oranda artmasıdır. Refah bir politikanın uygulandığı, sancılı dönemlerden çıkılmaya çalışıldığı bu dönemde ortaya çıkan kuşağın, ekonomik, toplumsal, kültürel, teknolojik ve siyasi olarak ilerlemenin oluşuna tanıklık etmişlerdir. O dönemlerde dünyada insan hakları ile ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalarla birlikte ülkemizde tek partili dönemden çok partili döneme geçişle televizyon ve radyolar altın çağını yaşamıştır. Televizyon izleme konusunda iletişim aracı olarak kullanılması açısından etkin olarak kullanan ilk kuşaktır (Mücevher, 2015, s. 9-10).

Bu jenerasyonun mensupları çatışmadan uzak, çalışma yaşamında uyumlu, üretmeye hevesli, işin devamlılığına ve takım çalışma ruhuna önem veren hizmet anlayışını benimsemiş işkolik kişiler olarak

bilinmektedirler. Bu kuşağın en önemli özelliklerinden biri de kadın-erkek eşitliğine önem veren, duyarlı ve saygılı bir nesil olmalarıdır (Göktaş ve Çarıkçı, 2015, s. 8).

2.1.3.X Kuşağı

Alanyazında bu kuşağın birden fazla adı bulunmakta olup, Haylaz Kuşak, “Neden ben?” Kuşağı, MTV Kuşağı, Bumerang Kuşağı gibi bahsedilmektedir. (Çetin ve Karalar, 2016, s. 160). Bu çalışmada ise, X kuşağı olarak söz edilecektir.

1965-1979 yılları arasında dünyaya gelen kişilerin oluşturduğu kuşaktır. Bebek Patlaması Kuşağının savaş sonrasında kalkınma için hazırlanan politikalar yüzünden politik ve ekonomik sıkıntılara zemin hazırlamıştır. Bu da zamanla devletin refah maliyetleri karşılayabilme kabiliyetinin kalmamasına neden olmuştur. Ayrıca, sosyal devlet anlayışıyla uygulanan bu ekonomi politikalarının 70’li yıllarda petrol krizinin de etkisiyle ekonomik olumsuzluklar ve istikrarsızlıklar yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenlerden dolayı X kuşağı çalkantılı bir süreçte büyümüştür. Aslında bebek patlaması kuşağının refah içerisinde hayatını idam ettirmesinin neticesi X kuşağına fatura edilmiştir. Sancılı bir dönem içerisinde yaşan bu kuşak sürekli olarak gelecek kaygısı ve belirsizlikler nedeniyle “Kayıp Kuşak” olarak da kendinden söz ettirmektedir. Bu nedenler X kuşağını daha fazla çalışmaya, para kazanmaya ve kariyer planlaması yapmaya itmiştir (Metin ve Kızıldağ, 2017, s. 344).

X kuşağı tarihte birçok olaya tanıklık etmişlerdir. Bunlardan bazıları; dünya çapında Challenger Faciası, Berlin Duvarı’nın yıkılışı, petrol krizidir. Türkiye’de ise, 68 Kuşağı, sinema, televizyonların evlere girmesi ve sağ-sol çatışmaları gibi olaylara şahit olmalarıdır (Mücevher, 2015, s. 11). Kuşkucu bir nesil olan bu kuşak dünyanın değiştiğini ve güvenli bir yer olmadığını fark eden nesil olarak da bilinmektedir (Çetin ve Karalar, 2016, s. 160).

X Kuşağı Bebek Patlaması Kuşağından farklı olarak teknolojiyi kullanmayı seven bir nesildir. Grup desteğinden ziyade bireysel hareket edebilen daha öz güvenli, buldukları toplumun sorunlarına duyarlı ve iş motivasyonu yüksek bir kuşaktır. Bebek Patlaması Kuşağına benzer özellikleri arasında ise, iş yaşamında sadık oluşları, kanaatkâr ve uzun yıllar aynı iş yerinde çalışmaları gibi özellikleri sıralanabilir. Kadınların iş hayatında diğer kuşaklara göre daha fazla yer alması, bu nedenle az doğum yapmaları bu kuşağın belirgin özellikleri arasındadır (Keleş, 2011, s. 131).

Coupland’a göre; gerek giyim tarzlarıyla gerek dinledikleri sert müzik türleriyle, farklı yaşam tarzları ve toplumdaki kendini farklı gören, keskin politik çıkışlar yapan bir nesil olarak görmektedir. Ayrıca, bu kuşak için, saygın bir statüye sahip olabilmek için çabalama, para kazanmak için kendini geliştirmeye çalışma ve fazla sosyallik ile kendini ispat etme çabasında olan bir nesil olarak da nitelendirir. (Çetin Aydın ve Başol, 2014, s. 3).

Yönetme konusunda kendi kendini yönetebilen, faydacı olma gibi de özelliklere sahip X kuşağı, teknolojiye ayak uydurmaya çalışan, iş imkânı bulsalar bile tekrar okumayı seçen çalışkan, özgürlükçü ruhlu ve şüpheli olarak bu nesil karakterize edilmiştir (Mücevher, 2014: 13).

2.1.4.Y Kuşağı

Y kuşağının doğum yılı aralığında çeşitli kanılar bulunmaktadır. En genel tanımıyla 1890- 1999 yılları arasında doğan nesli ifade eden kuşaktır. Alanyazında bu kuşakla ilgili çeşitli adlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir; “80 Kuşağı”, “Milenyum Kuşağı (Millennials), Gelecek Kuşak (Nexters), www Kuşağı (Generation www), Dijital Kuşak (The Digital Generation), E Kuşağı (Generation E), Eko Nesil (Echo Boomers), N Kuşağı (N Gens), Net Kuşağı” gibidir. Bu kuşak için kullanılan adlara da bakıldığında bu kuşağın en belirgin özelliği bilişim çağının aktif kullanıyor oluşudur. (Göktaş, 2016, s. 33-34).

TÜİK verilerine göre Y kuşağı ülke nüfusunun %35’i gibi önemli bir orana sahiptir (TÜİK, 2021). Türkiye’de Avrupa’nın pek çok ülkesinden daha fazla nüfusa sahip olan Y kuşağı siyasette ve çalışma yaşamında aktif olmasından kaynaklı birçok çalışmaya da konu olmaktadır (Adıgüzel vd., 2014, s. 174).

Dünya çapındaki terörizme, Körfez Savaş'ına, Irak Savaş'ına ve doğal afetler gibi olumsuzluklara tanıklık eden bir kuşaktır. Ayrıca Y kuşağı, MSN, Google gibi sitelerin yaygın kullanıldığı ve dijital kameralar, cep telefonları, MP3 gibi teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan aletleri elde edip aktif kullanan bir nesle mensup bir kuşaktır (Mücevher, 2014, s. 13).

Y kuşağı dünyada 1989 Batı ve Doğu'yu ikiye bölen Berlin Duvar'ının yıkılışı ve 1991 SSCB'nin dağılışı gibi sosyal ve politik dengeleri değiştiren olaylara tanıklık etmişlerdir ve bu olaylarla büyümüşlerdir. Ülkemizde ise Y kuşağı siyasetimizi ve ekonomimizi etkileyen 12 Eylül 1980 İhtilali gibi olaylara tanıklık etmişlerdir. O dönemin Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal karma ekonomi düzeneğinden serbest ekonomi düzeneğine geçebilmek için bir ekonomi politikası hazırlayarak ekonomideki aksaklıkları engellemeye çalışmıştır. 24 Ocak kararları ile ekonomi için önemli adımlar atılmıştır. Y kuşağı tüm bu olaylara şahit olmuştur (Latif ve Serbest, 2014: 143-144).

Y kuşağını kendisinden önceki kuşaklardan ayıran en önemli özelliği teknolojiye ayak uydurmaya çalışmalarıdır. Hem iş hayatında hem de iş hayatında etkin olarak kullanılmaktadırlar. Teknolojiyi eğitim ve iş hayatlarında sorumluluklarını yerine getirebilmek için etkin kullanılmaktadırlar. Rutin işlerinin dünyaya ve kendilerini olumlu katkılar sağlaması, bu başarılarının bir başkası tarafından fark ediliyor olması ve yenilikçi fikirler üretmeyi sağlayarak iş motivasyonlarını da olumlu etki yaratmasına yardımcı olmaktadır. (Keleş, 2011, s. 131-138).

X kuşağında yaşanan yağ kuyrukları, benzin sorunu gibi sorunları X kuşağına göre neredeyse hiç yaşamayan Y kuşağı her şey her zaman böyleydi ve bu düzen bu şekilde devam edecek algısına kapılan bir nesildir. Otoriteye saldırgan, hızlı ulaşım hızlı tüketmeyi seven, özgürlükçü, sabırsız, narsist, kitlesel olandan ziyade bireyselliği tercih eden özgüvenleri yüksek bireylerdir (Mengi, 2011).

2.1.5.Z Kuşağı

2000-2020 yıllarında doğmuş olan bu kuşak kristal kuşak olarak da adlandırılmaktadır. Bu nesil dijital dünyanın içine doğmuş, gündelik hayatında arama motorlarını sıklıkla kullanan, sosyal ağların birçoğunda üyelikleri olan i-kuşağı.com gibi farklı tabirle de anılan bir kuşaktır. Sadakat duygusu zayıf, uluslararası fırsatları kovalayan, iş birliğine yatkın ve amaç odaklı özelliklere sahip olan nesildir (Çetin ve Karalar, 2016, s. 161-162). Kuşağın çok yeni bir nesil olmasından kaynaklı siyasi ve sosyal ve çalışma hayatında ön planda olmamalarından kaynaklı çok fazla çalışma bulunmamakta ve kısıtlı kaynaklarla sınırlıdır. Bu kuşak dijital ortamın içinde gözlerini açmasından dolayı teknolojiyi iyi kullanmakta ve diğer nesillere göre dijital ortam da birden fazla işini daha çabuk ve kolay bir şekilde halledebilmektedir. Kristal nesil olarak da adlandırılan bu kuşak, bilgisayar, akıllı telefon, ipad, cep telefonu, MP3 çalar gibi yeni iletişim teknolojilerini kullanarak aynı anda birden fazla işi bir arada yapabileme özelliğine sahiptirler (Metin ve Kızıldağ, 2017, s. 345). Bundan dolayı da insanlık tarihinin kulak, göz ve el gibi motor becerilerini eş zamanlı olarak kullanabilen jenerasyon olarak tanımlanır (Mengi, 2011). Eğitim hayatı açısından bakıldığında diğer kuşaklara göre daha fazla imkâna sahiptirler ve daha iyi eğitim almaktadırlar. Gelişen teknolojinin sunmuş olduğu imkânlar sayesinde bilgiye ulaşmaları diğer nesillere göre daha kolaydır ve bu kuşağı da diğer kuşaklardan ayıran en önemli özellikler arasındadır. Bu sayede teknolojinin nimetlerinden rahatça faydalanabildikleri için yaşlarının üstünde performanslar sergilediği bu kuşak mensupları için geleceğin tüketici profilini şekillendirebilecekleri düşünülmektedir. (Mücevher, 2015, s. 17).

3.METODOLOJİ

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Y ve Z kuşağının milliyetçilik algılarını ölçmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

- Türkiye'deki Y ve Z kuşağının milliyetçilik ölçeğindeki boyutlar kapsamındaki durumu nedir?

- Türkiye'deki Y ve Z kuşağının milliyetçilik ölçeğindeki boyutlar kapsamında hesaplanmış skorlarının birbirlerine göre durumu nedir?
- Y ve Z kuşağının demografik özellikleri açısından (cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek) milliyetçilik boyutlarındaki durumları arasında bir fark var mıdır?

3.2.Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, olayları ve olguları nesnelleştirilebilen, onları gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ortaya koyabilen bir araştırma türüdür. Tekrarlanabilir ve gözlem ve ölçüm sayesinde nesnel olarak gösterilen araştırmalara nicel araştırma denir. Nicel araştırma yöntemlerinde, yüzeysel ve sayısal verilere dayalı olarak sonuçlar elde edilir. Nicel araştırmanın avantajı, nesnel olmasıdır. Nicel araştırmanın amacı, toplumdaki bireylerin davranışlarını gözlemlemek, bunları deneylerle nesnel olarak ölçmek ve sayısal olarak açıklamaktır. Olgular arasındaki bağlantıları açıklamak için istatistiklere bakılır ve sonuçlar sayısal olarak sunulur (Girgin, 2020). Çalışma içeriğinde farklı ilişkiler analiz edilip, test edildiği için büyük oranda veri toplama gerektirmekte ve bu da nicel yöntemin kullanılmasına neden olur (Mert, Durmaz ve Küçükaltan, 2020). Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda veri toplama amacıyla anket uygulanmıştır.

Anket yönteminin başlıca avantajları şunlardır; güncel ve yeni bilgiler anket vasıtasıyla elde edilebilir; verilere kısa zamanda ulaşılabilir; çok farklı kişilerden çok çeşitlilikte veri elde etmek mümkündür; veri toplamanın maliyeti diğer yöntemlere göre daha düşüktür; kapalı uçlu soruların yanıtlanması daha kolaydır ve anketlerde kimlik sorulmadığı için katılımcılar çekinmeden yanıtlayabilir. Anket yönteminin yetersiz kaldığı hususlar da vardır. Bunlar; anket sonuçları, deneysel çalışmalar kadar gerçekçi ve inandırıcı olmayabilir; katılımcılar açısından eski olayları doğru hatırlamak mümkün olmayabilir; örneklemin tüm bireylerine erişmek zor olabilir; cevap alamama veya katılımın düşük kalması anket yönteminin en büyük sorunudur; sorular katılımcılar tarafından aynı şekilde anlaşılmayabilir ve açık uçlu soruları yanıtlamak da yorumlamak da zordur (Arıkan, 2018, s.155).

3.3.Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yaşayan Y ve Z kuşağı oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçim yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi seçilmiş ve mümkün oldukça çok ve farklı alanlarda çalışan Y ve Z kuşağına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kolayda örnekleme, uygun öğelerden oluşan bir örneklem elde etmeyi amaçlar. Katılımcıların birçoğu, istenen zamanda istenen yerde bulunamadıkları için çoğunlukla bu yöntemden yararlanılmaktadır (Malhotra, 2005). Araştırma için veri toplama aracını doldurmaya gönüllü olma ana ölçüt olarak alınmıştır. Anketin doldurulma süresi, ortalama 10 dakikadır.

3.4.Hipotezler

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezlerin test edilmesi amaçlanmıştır.

Hipotez 1: Y ve Z kuşağının iktisat ve milliyetçilik eğilimi boyutundaki ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Hipotez 2: Y ve Z kuşağının göç ve göçmenlere karşı tutumlar boyutundaki ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

3.5.Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Bu bölümün amacı, tezin uygulama kısmında kullanılan veri toplama aracının nasıl oluşturulduğunu açıklamaktır. Y ve Z kuşağının milliyetçilik algısını ölçmek için 2013 Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı (International Social Survey Program-ISSP) Ulusal Kimlik ölçeğinden yararlanıldı (ISSP, 2013). Ölçekte yer alan ifadeler İngilizce'den Türkçe'ye çevrildi ve Türkiye'ye uyarlandı. Anketteki altı soru katılımcılar hakkındaki genel bilgileri sorgulayan sorulardır. Demografik

sorular dışında katılımcılara sekiz boyut altında toplamda elli yedi soru yöneltilmiştir. Soruların boyutlara göre dağılımına aşağıda değinilmektedir.

İktisat ve milliyetçilik eğilimi boyutu kapsamında katılımcılara on soru yöneltilmiştir. Katılımcılara “Türkiye ulusal ekonomisini korumak için yabancı ürünlerin ithalatını sınırlamalıdır”, “Çevre kirliliği gibi belirli sorunlar için, uluslararası kuruluşların çözümler konusunda sözü geçmelidir”, “Diğer ülkelerle arasında sorun yaratacak olsa bile, Türkiye kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir”, “Yabancıların Türkiye’den arazi satın almasına izin verilmemelidir”, “Türk televizyonu Türk filmlerinin ve dizilerinin gösterimine öncelik vermelidir”, “Büyük uluslararası şirketler Türkiye’deki yerel işletmelere giderek daha fazla zarar veriyor”, “Serbest ticaret, Türkiye’de daha iyi ürünlerin kullanıma sunulmasını sağlıyor”, “Genel olarak, Türkiye taraf olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına, hükümet bu kararlara katılmasa bile, uymalıdır”, “Uluslararası kuruluşlar Türk hükümetinden çok fazla güç alıyor” ve “Kendimi herhangi bir ülkeden çok bir dünya vatandaşı gibi hissediyorum” ifadelerine ne derece katıldıkları sorulmuştur.

Göç ve göçmenlere karşı tutumlar boyutu kapsamında katılımcılara dokuz soru yöneltilmiştir. Katılımcılara “Grupların farklı gelenek ve göreneklerini sürdürmeleri toplum için daha iyidir ya da grupların uyum sağlaması ve çoğunluğun topluma iç içe geçmesi daha iyidir”, “Göçmenler suç oranlarını artırmaktadır”, “Göçmenler Türkiye ekonomisi için iyidir”, “Göçmenler Türkiye’de doğmuş olan insanların işlerini ellerinden almaktadır”, “Göçmenler, yeni fikirler ve kültürler getirerek Türk toplumu geliştirmektedir”, “Türkiye’deki vatandaş olmayan yasal göçmenler, Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalıdır”, “Türkiye yasadışı göçmenleri göndermek için daha güçlü önlemler almalıdır”, “Yasal göçmenler kamu eğitimine Türk vatandaşları gibi eşit erişime sahip olmalıdır”, “Türkiye’nin kültürü genellikle göçmenler tarafından zarar görmektedir”, “Türkiye’ye göç edenlerin sayısındaki değişim”, “Göçmenler menşe kültürlerini muhafaza etmeli ve Türkiye kültürünü benimsememelidir/ Göçmenler menşe kültürlerini muhafaza etmeli ve aynı zamanda Türkiye kültürünü de benimsemelidir/ Göçmenler kendi kültürlerinden vazgeçmeli ve Türkiye kültürünü benimsemelidir” ifadelerine ne derece katıldıkları sorulmuştur.

3.6.Anketlerin Uygulanması

Anket hazırlandıktan sonra Keşfedici Faktör Analizi için çevrimiçi olarak 19 Şubat-1 Nisan 2020 tarihleri arasında Türkiye’deki sivil havayollarında çalışan 190 pilota uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen 17 maddelik ölçek, çevrimiçi olarak Türkiye’deki sivil havayollarında çalışan 150 pilot üzerinde uygulanmıştır. Anket çalışması 25 Nisan- 5 Mayıs 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Bir pilotun her iki ankete katılımını engellemek için anketin linki her bir katılımcının LinkedIn hesabına mesaj olarak ayrı ayrı gönderilmiştir. Uygulanan anketler SPSS 25 programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

3.7.Bulgular

Araştırmanın bu kısmında ilk iki araştırma sorusuna (Türkiye’deki Y ve Z kuşağının milliyetçilik ölçeğindeki boyutlar kapsamındaki durumu nedir?) ve (Türkiye’deki Y ve Z kuşağının milliyetçilik ölçeğindeki boyutlar kapsamında hesaplanmış skorlarının birbirlerine göre durumu nedir?) cevap bulmak için toplamda 898 kişilik örnekleme ilişkin elden edilen bulgular paylaşılmaktadır. Tablo 2, katılımcıların demografik özelliklerini göstermektedir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	379	42,2
	Erkek	519	57,8
Yaş	Z Kuşağı	562	62,3
	Y Kuşağı	336	37,4
Eğitim	Okuryazar	1	0,1
	İlkokul	1	0,1
	Ortaokul	3	0,3
	Lise	73	8,1
	Lisans	698	77,4
	Yüksek lisans	122	13,5
Meslek	Öğrenci	495	55,1
	Kamu	151	16,8
	Özel	230	25,6
	İşsiz	22	2,4
Türkiye Vatandaşlığı	Evet	893	99
	Hayır	5	1
Ebeveyn Vatandaşlığı	İkisi de Türk vatandaşı	885	98,6
	Sadece baba Türk vatandaşı	4	0,4
	Sadece anne Türk vatandaşı	5	0,6
	İkisi de Türk vatandaşı değil	4	0,4
TOPLAM		898	100

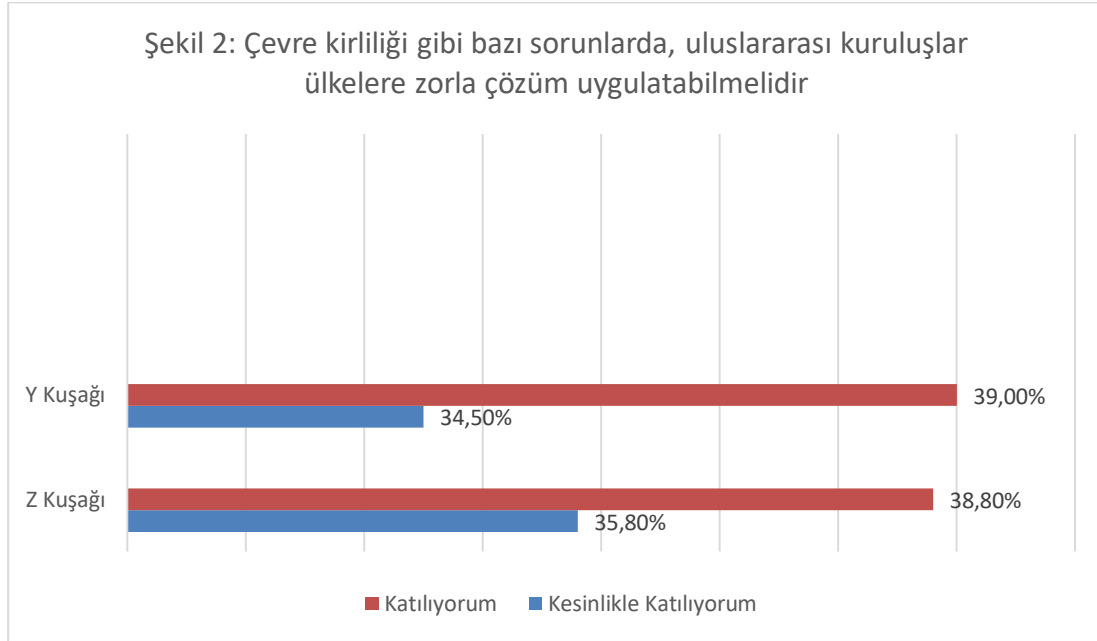
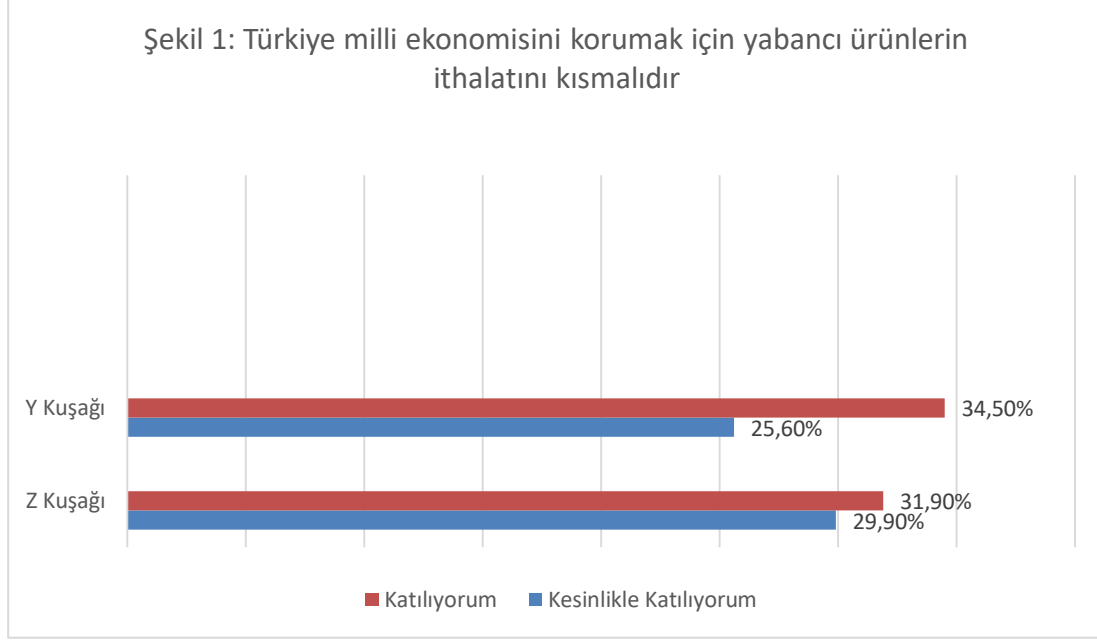
Tablo X’de araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ait istatistikler gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların %42,2’si kadın, %57,8’i ise erkektir. Katılımcıların genel olarak genç ve z kuşağına ait olduğu görülmektedir (%62,3). Ayrıca katılımcılar daha çok lisans eğitimi almıştır (%77,4). Bununla birlikte, katılımcıların meslekleri incelendiğinde %55,1’lik oranıyla öğrencilerin ankete daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir. Öğrencileri, %25,6 ile özel sektörde çalışanlar ve %16,8’lik oranıyla kamuda çalışanlar takip etmektedir. Katılımcılar vatandaşlık açısından incelendiğinde ise, katılımcıların neredeyse tamamının Türkiye vatandaşı olduğu görülmektedir (%99). Tabloda bulunmamasına rağmen ankette katılımcılara açık uçlu soru olarak yaşları da sorulmuştur. Ankete katılan katılımcıların ortalama yaşı 27,17 olarak hesaplanmıştır. Ankete ait boyutların ve maddelerin performans skorları ilerleyen tablolarda gösterilmektedir.

3.7.1. Ekonomi ve Milliyetçilik Eğilimi Boyutu

Bu kısımda ulusal duyguların bir temeli olan iktisadi çıkarların korunması araştırılmaktadır. Buna göre katılımcıların en fazla katıldığı ilk üç madde sırasıyla, yabancıların Türkiye’den arazi satın almasına izin verilmemelidir (4,10), çevre kirliliği gibi belirli sorunlar için, uluslararası kuruluşların çözümler konusunda sözü geçmelidir (3,95) ve diğer ülkelerle arasında sorun yaratacak olsa bile, Türkiye kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir (3,82). Katılımcıların en az katıldığı ilk üç madde ise kendimi herhangi bir ülkeden çok bir dünya vatandaşı gibi hissediyorum (2,52), uluslararası kuruluşlar Türk hükümetinden çok fazla güç alıyor (3,03) ve genel olarak, Türkiye taraf olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına, hükümet bu kararlara katılmasa bile, uymalıdır (3,16).

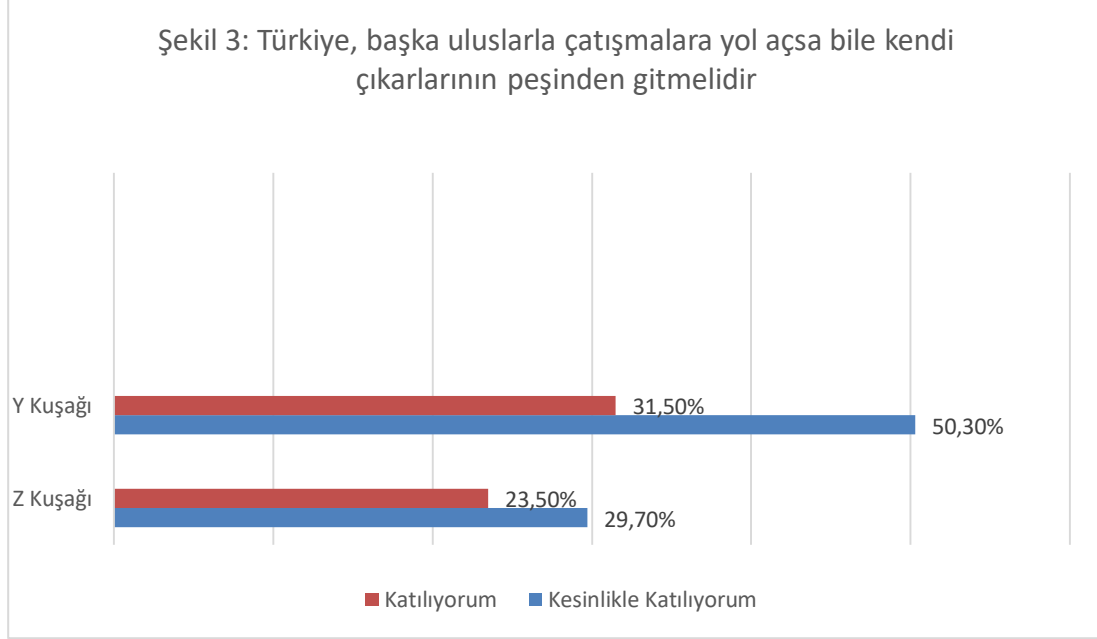
İktisat ve milliyetçilik eğilimi boyutundan elde edilen veriler Y ve Z kuşağı açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre Y ve Z kuşağının Türkiye milli ekonomisini korumak için yabancı

ürünlerin ithalatını kısımlıdır ve çevre kirliliği gibi belirli sorunlarda, uluslararası kuruluşlar ülkelere zorla çözüm uygulatabilmelidir görüşlerine katılım düzeyleri birbirlerine oldukça yakındır.

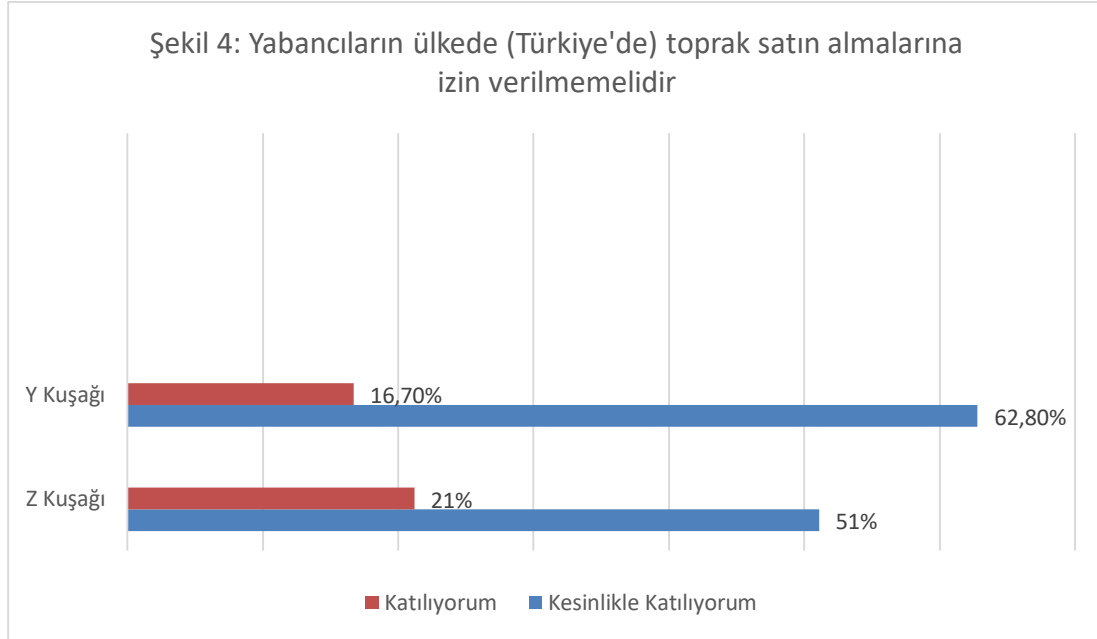

Y kuşağı Z kuşağına göre Türkiye, başka uluslarla çatışmalara yol açsa bile kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir önermesine çok daha yüksek oranda katılmaktadır (Şekil 32). Benzer şekilde, Y kuşağı, yabancılara Türkiye’den arazi satın almasına izin verilmemelidir görüşüne Z kuşağına göre daha fazla oranda katılmaktadır.

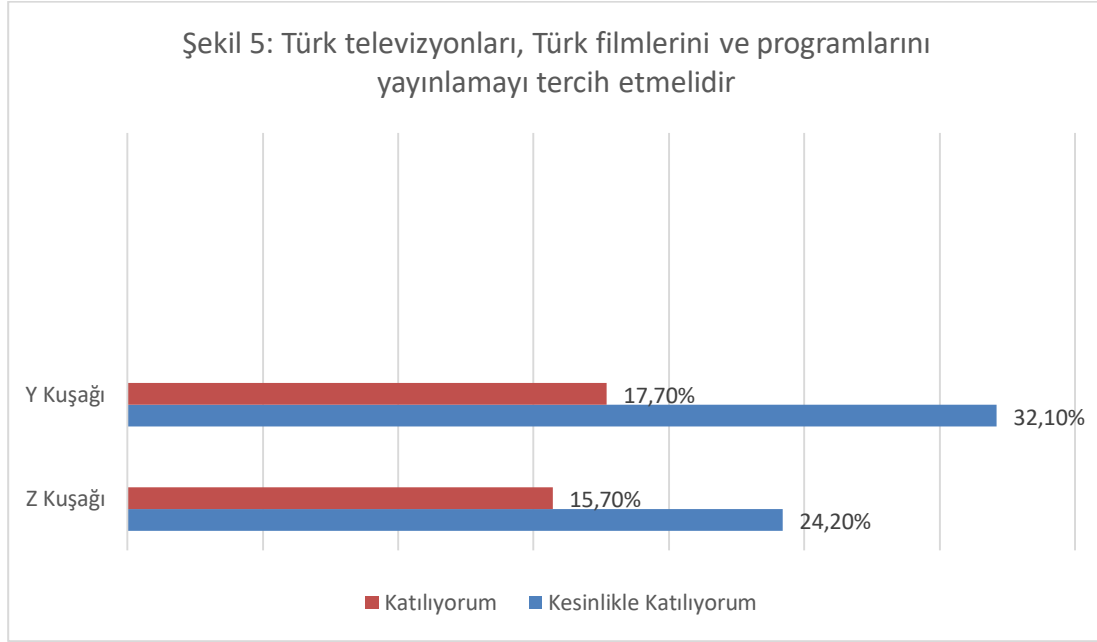
Şekil 3: Türkiye, başka uluslarla çatışmalara yol açsa bile kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir

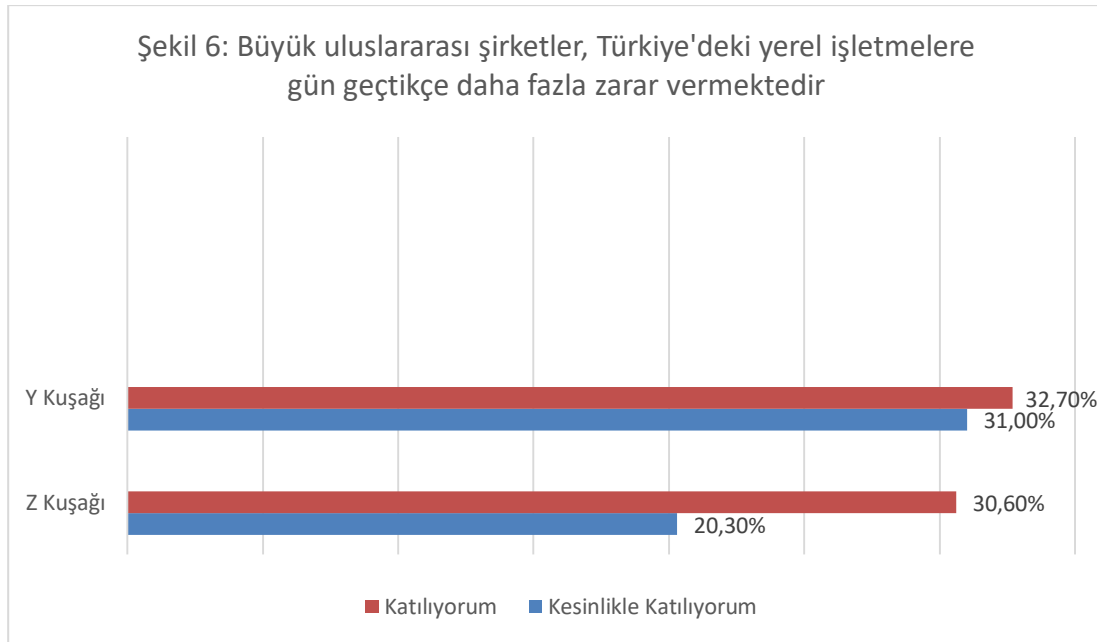
Şekil 4: Yabancıların ülkede (Türkiye'de) toprak satın almalarına izin verilmemelidir

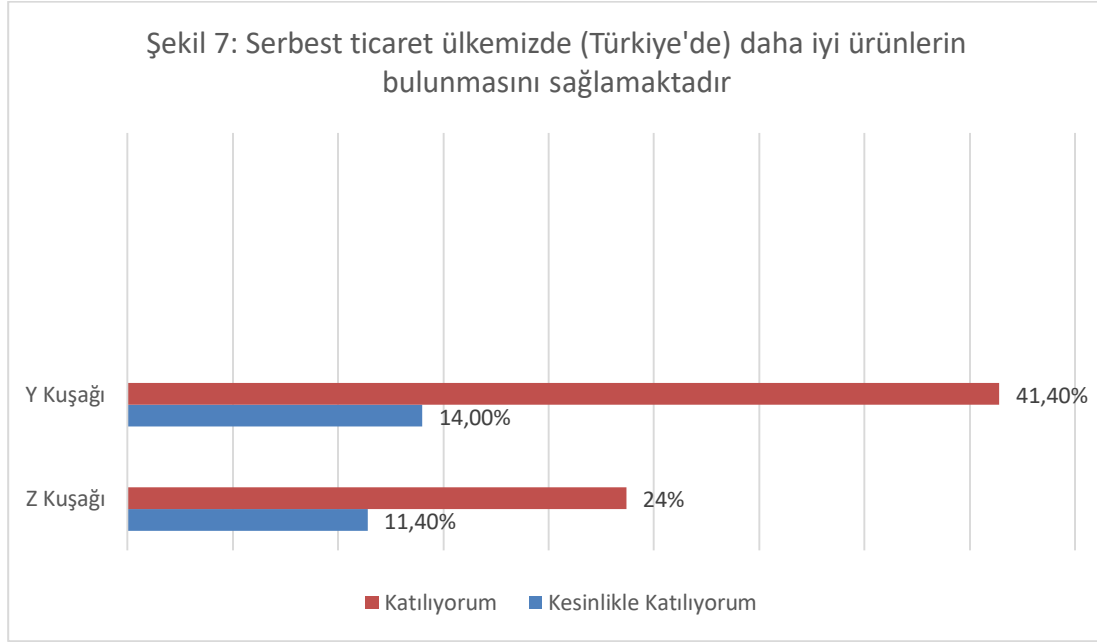

Y kuşağı Z kuşağına göre Türk televizyonlarında, Türk filmlerini ve programlarını yayınlamayı tercih etmelidir önermesine daha fazla katılmaktadır. Z kuşağının bu önermeye daha az katılmasının nedeni son yıllarda ülkemizde gittikçe yaygınlaşan Netflix, Disney Plus gibi platformların yaygınlaşması olabilir.

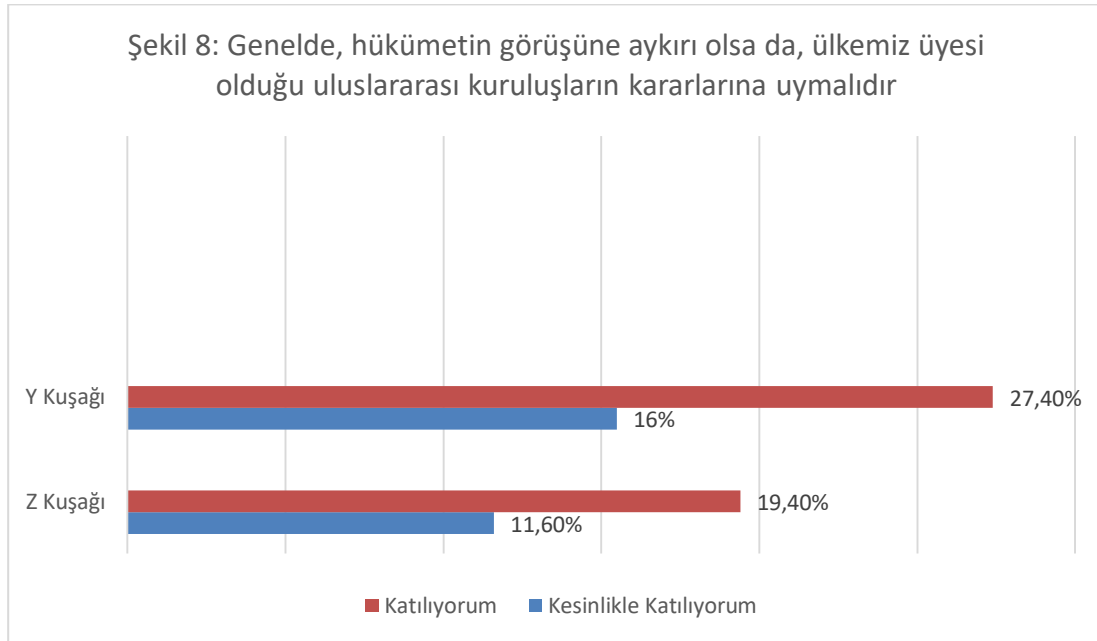

Y kuşağı Z kuşağına göre büyük uluslararası şirketlere daha şüpheyle yaklaşmaktadır (Şekil 35). Ancak, ilginç bir şekilde Y kuşağı Z kuşağına göre serbest ticaretin ülkemizde daha iyi ürünlerin bulunmasını sağladığına inanmaktadır.

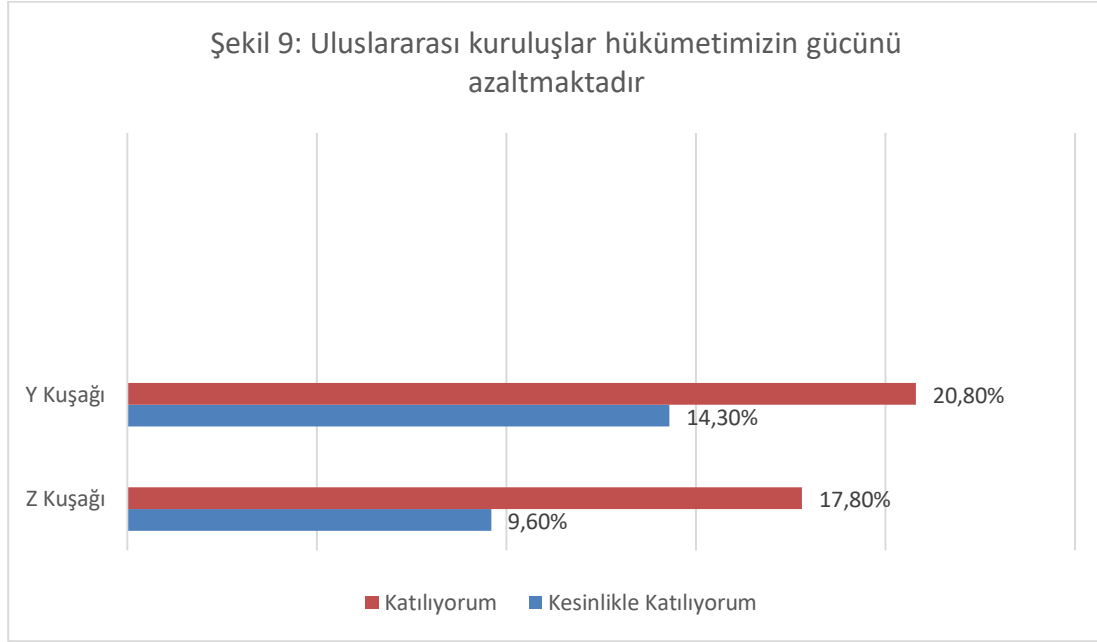

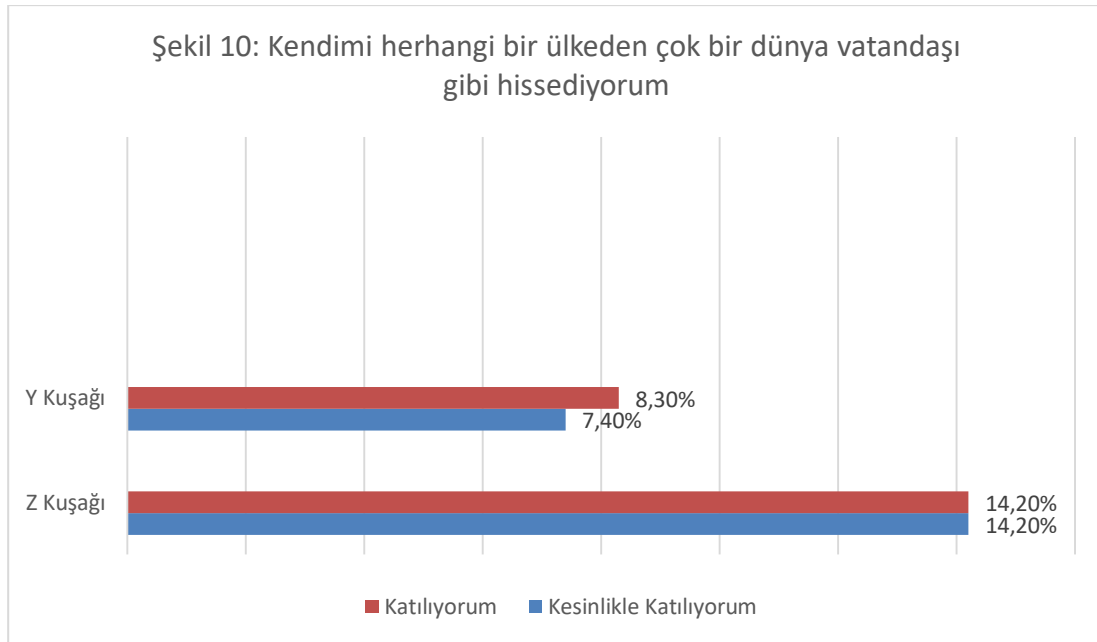
Y kuşağı Z kuşağına göre hükümetin görüşüne aykırı olsa da Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına uymalıdır önermesine daha fazla katılmaktadır.

Y kuşağı uluslararası kuruluşların Türkiye'deki hükümetin gücünü Z kuşağına göre daha çok azalttığına inanmaktadır. Bu durum Y kuşağı arasında dış güçler algısının Z kuşağına göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Y ve Z kuşağı arasında kendisini Türkiye vatandaşından dünya vatandaşı olarak görenlerin oranı düşüktür ancak bu oran Z kuşağı arasında çok daha yüksektir. Bu durum gençlerin yurtdışında hayat kurma isteğini desteklemektedir.

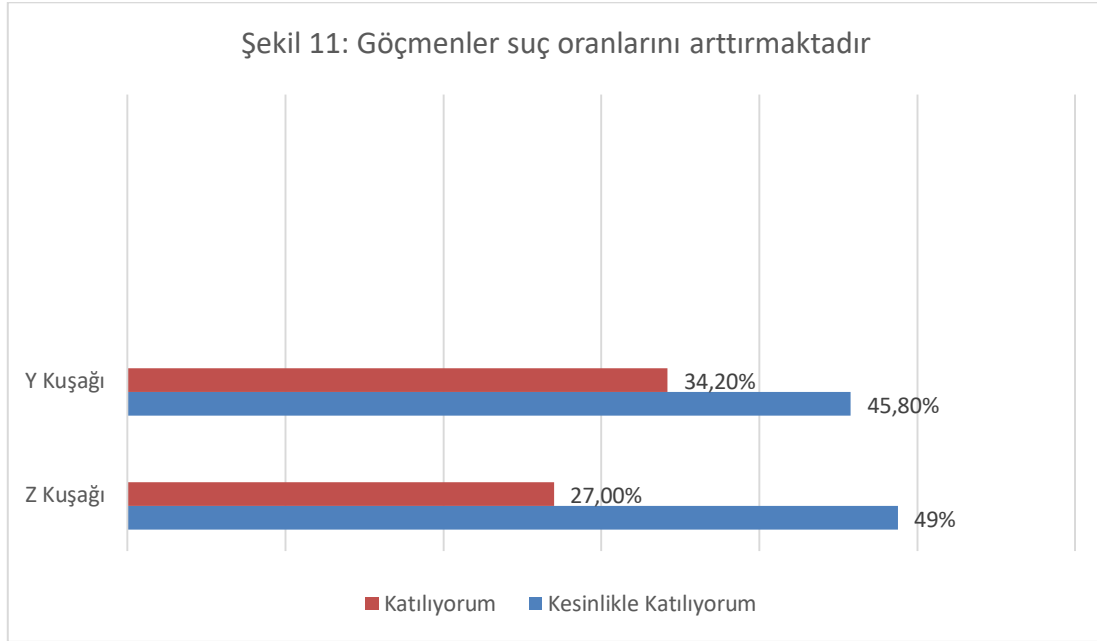
3.7.2. Göç ve Göçmenlere Karşı Tutumlar Boyutu

Ayrıca katılımcılara bu boyut kapsamında Türkiye'ye göç edenlerin sayısı ile göçmenler menşee kültürlerini muhafaza edip Türk kültürünü benimsememeli; göçmenler menşee kültürlerini muhafaza edip aynı zamanda Türkiye kültürünü de benimsemeli; ve göçmenler kendi kültürlerinden vazgeçip Türkiye kültürünü benimsemelidir fikirlerinin hangisine katıldıkları sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %84.7'si bugün Türkiye'deki göçmen sayısının çok arttığına inandığını belirtmiştir. Göçmen sayısının azaldığını veya değişmediğini düşünen katılımcıların toplam oranı ise sadece %3,9 çıkmıştır. Katılımcıların yaklaşık %55'i göçmenlerin menşee kültürlerini muhafaza edip aynı zamanda

Türkiye kültürünü de benimsemeleri gerektiğini düşünmektedir. Her beş katılımcıdan birisi ise göçmenlerin kendi kültürlerinden vazgeçip sadece Türkiye kültürünü benimsemeleri gerektiğine inanmaktadır. Göçmenlerin menşe kültürlerini muhafaza edip Türkiye kültürünü benimsememesi gerektiğini düşünenlerin oranı %10 civarındadır.

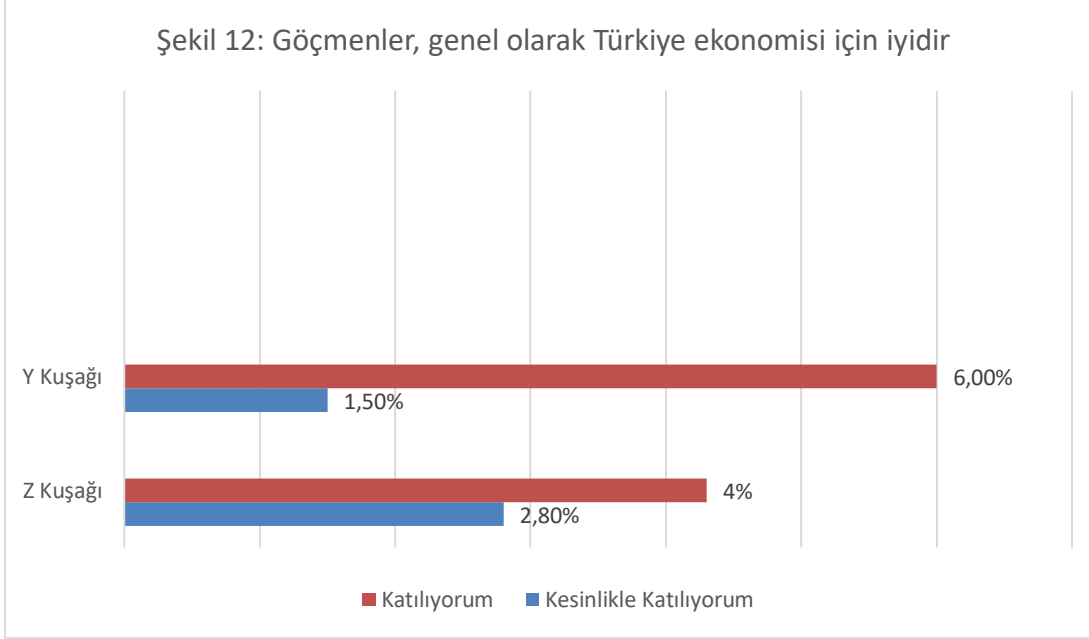
Boyuttaki diğer maddeler incelendiğinde katılımcıların göçmenlere karşı negatif görüşlerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı göçmenler suç oranlarını artırdığına (4,11), göçmenlerin Türkiye’de doğmuş olan insanların işlerini ellerinden aldıklarına (3,94) ve Türk kültürünün genellikle göçmenler tarafından zarar gördüğüne (3,99) inanmaktadır. Bu görüşler doğrultusunda katılımcıların yine çok büyük bir kısmı Türkiye’nin yasadışı göçmenleri göndermek için daha güçlü önlemler alması gerektiğini (4,39) savunmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte katılımcıların çok azı göçmenlerin Türkiye ekonomisi için iyi olduğuna (1,83), yeni fikirler ve kültürler getirerek Türk toplumu geliştirdiklerine (1,83), Türkiye’deki vatandaş olmayan yasal göçmenlerin Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olması gerektiğine (1,82) ve yasal göçmenlerin kamu eğitimine Türk vatandaşları gibi eşit erişime sahip olması gerektiğine inanmaktadır.

Göç ve göçmenlere karşı tutumlar boyutundan elde edilen veriler Y ve Z kuşağı açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre Y ve Z kuşağı yoğun ve benzer bir şekilde göçmenlerin suç oranlarını artırdığına inanmaktadır.

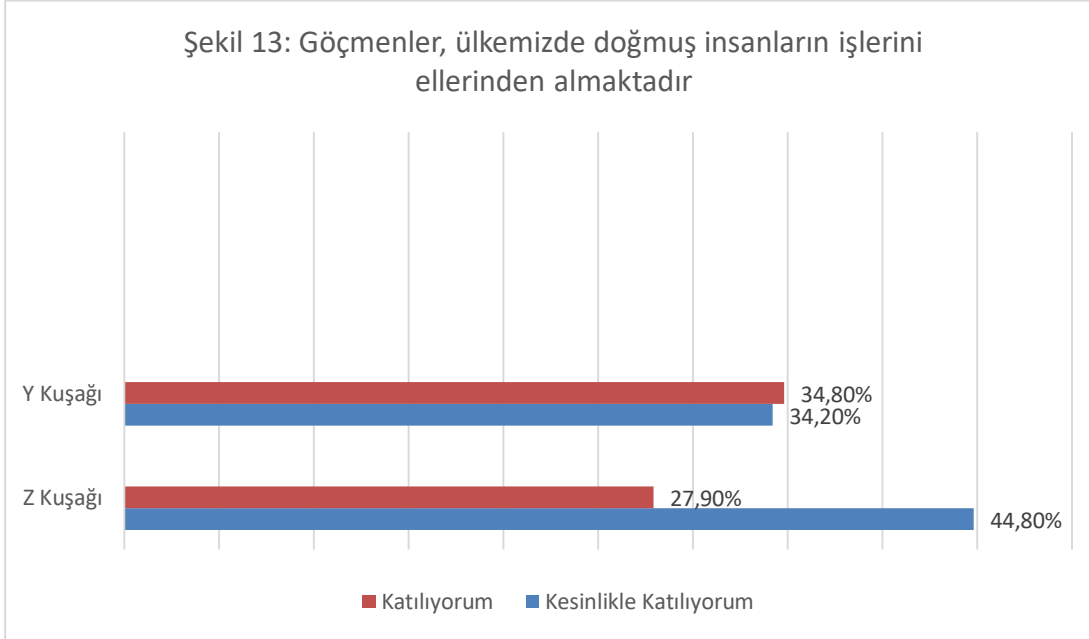

Y ve Z kuşağının göçmenlerin genel olarak Türkiye ekonomisi için iyi oldukları görüşüne katılım oranları birbirine benzer ve düşüktür.

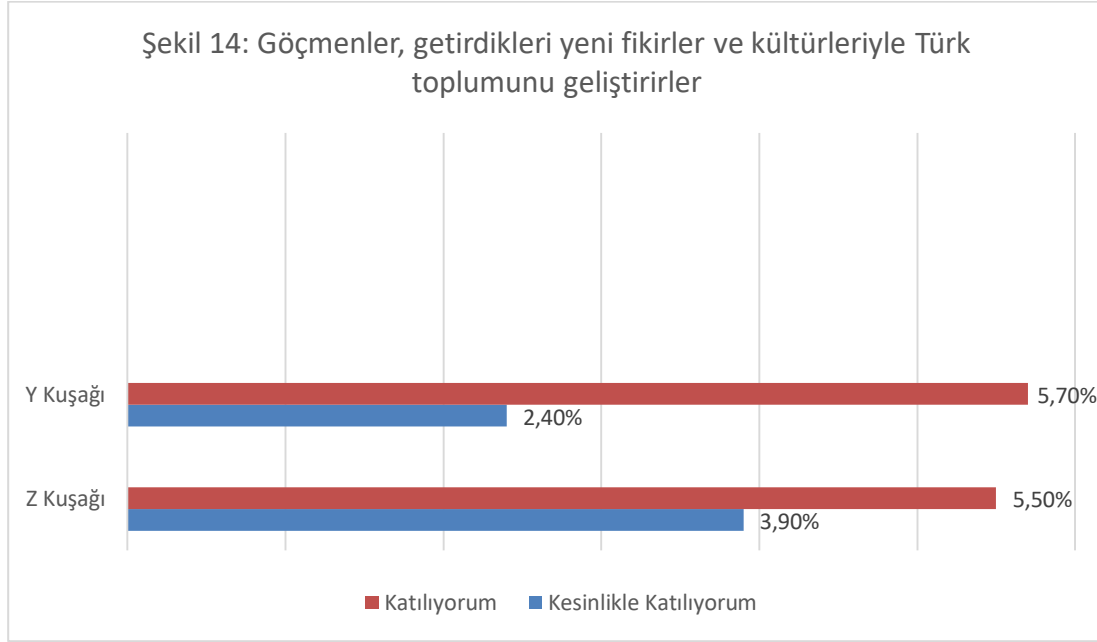
Şekil 12: Göçmenler, genel olarak Türkiye ekonomisi için iyidir

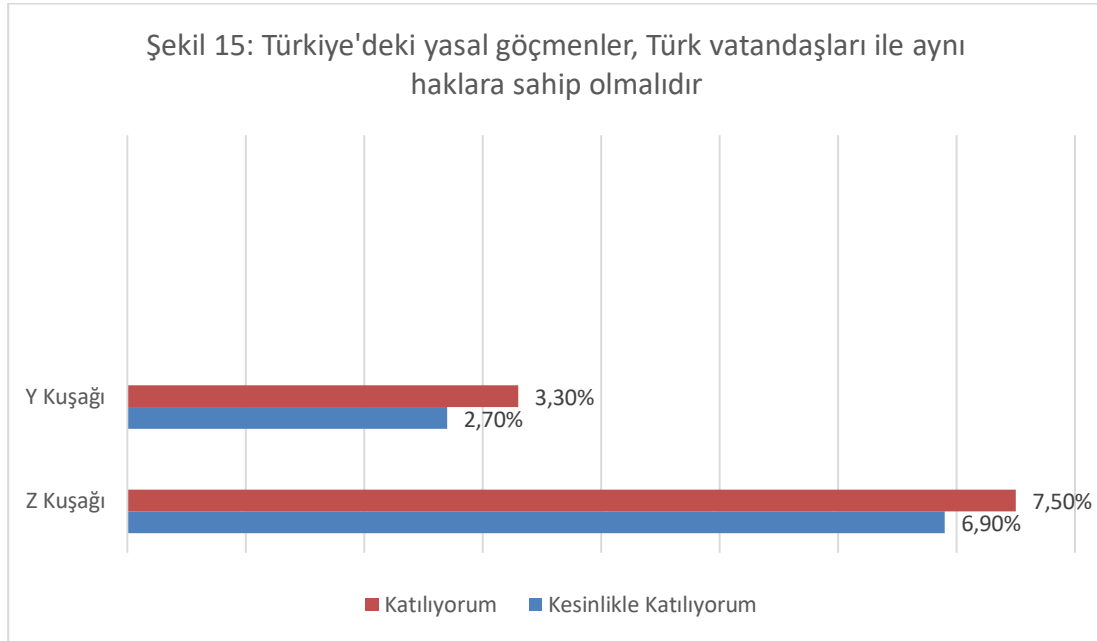
Şekil 13: Göçmenler, ülkemizde doğmuş insanların işlerini ellerinden almaktadır

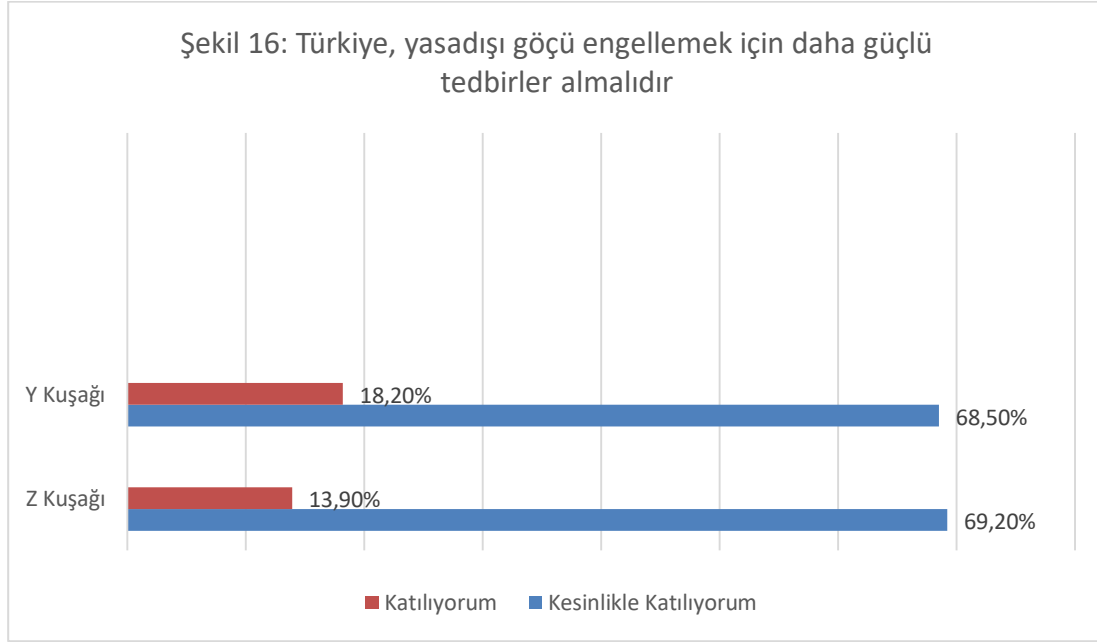
Z kuşağının Y kuşağına göre göçmenlerin ülkemizde doğmuş insanların işlerini ellerinden almaktadır görüşüne katılım oranları daha yüksektir. Bunun nedeni gençler ve özellikle üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranının daha yüksek olması olabilir.

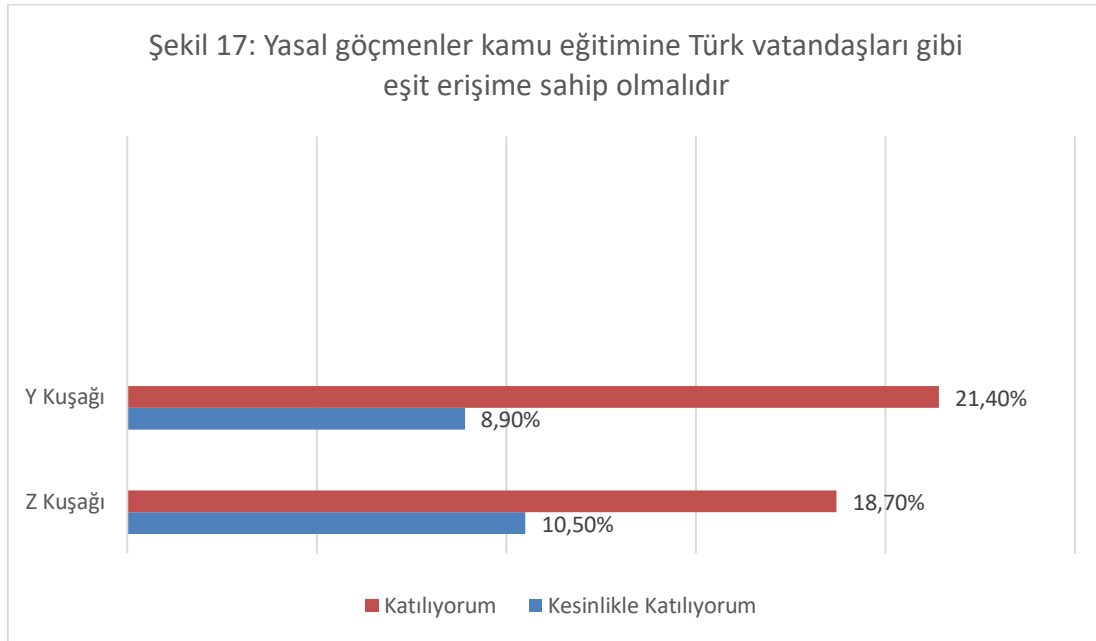
Y ve Z kuşağının göçmenler, getirdikleri yeni fikirler ve kültürleriyle Türk toplumunu geliştirirler görüşüne katılım oranları düşük ve birbirine benzerdir.

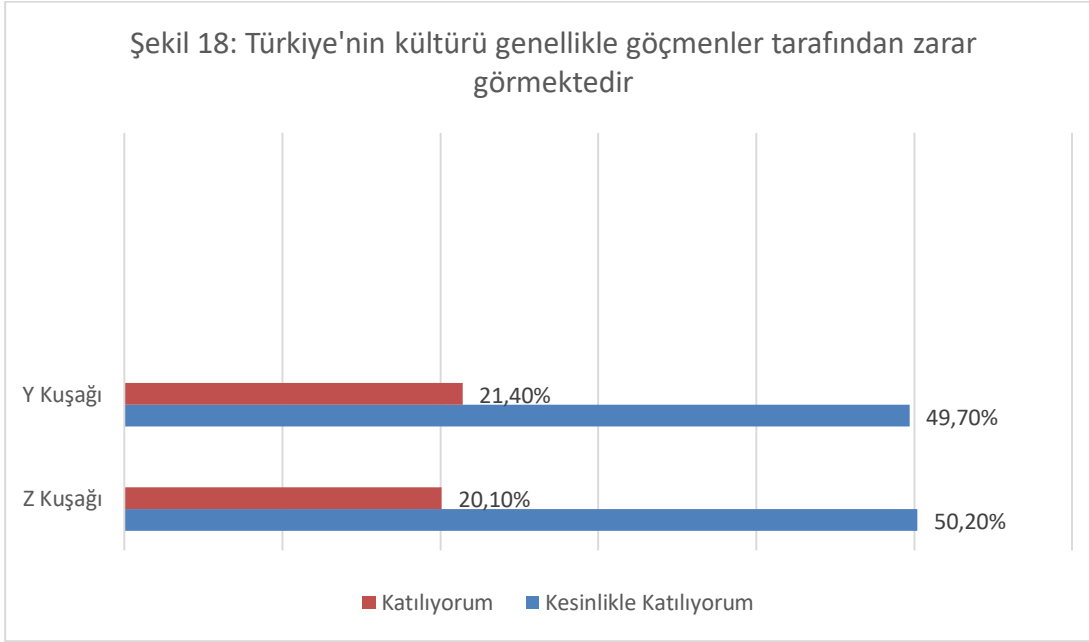
Y ve Z kuşağının Türkiye'deki yasal göçmenler, Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalıdır görüşüne katılım oranları düşüktür ancak Z kuşağı oransal olarak bu fikre daha sıcak bakmaktadır.

Y ve Z kuşağı Türkiye'nin yasadışı göçü engellemek için daha güçlü tedbirler alması gerektiği görüşüne çok yüksek oranda katılmaktadır.

Y ve Z kuşağının yaklaşık üçte biri Türkiye'deki yasal göçmenlerin kamu eğitimine Türk vatandaşları gibi eşit erişime sahip olması gerektiğini düşünmektedir.

Y ve Z kuşağının yaklaşık dörtte üçü ise Türkiye'nin kültürünün genellikle göçmenler tarafından zarar gördüğünü düşünmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Üzerinde anlaşılan tek bir millet tanımı bulunmamaktadır. En genel tanımıyla millet, ırk ve dil birliği sebebiyle toplumsal vicdanında bir araya gelmiş insan toplumdur. Milliyetçilik ise Avrupa kökenli bir ideolojidir ve etki alanını Fransız Devrimi ile artırmış ve diğer bölgelere hızla yayılmıştır. Milleti tanımlamak zor olduğu gibi milliyetçiliği tanımlamak da zordur. Milliyetçilik kavramı yurttaşlık, yurtseverlik, popülizm, yabancı düşmanlığı, şovenizm, ırk, kültür, ırkçılık, halk gibi kavramlarla iç içe geçmiştir. Milliyetçilik, bir ideoloji olarak ilk olarak Batı Avrupa'da Sanayi Devrimi'nin ardından ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin etkisiyle Avrupa'da önemli sosyal değişimler olmuş, sosyal hayatta bilgi ve ticaretin önem kazanması ile birlikte toplumsal yapı, güçlü milli bütünlüğe doğru evrilmeye başlamıştır. Avrupa'da kentlere göç nedeniyle yerel ortamlarından kopan insanların farklı yerlerde değişik bir yaşam tarzıyla hayat mücadelesine girişmesi, geleneksel grup aidiyetinin yavaş yavaş ortadan kalkması toplumsal anlamda bir bütünleşme krizine neden olmuştur. Bu değişimi yönetmede siyasi yapılar yetersiz kalmış ve otoritesi tartışılmayan ulus devletlere ihtiyaç duyulmuştur. Ulus-devletlerin kurulmasıyla milliyetçilik akımı gelişmeye başlamıştır.

Yukarıdaki çalışmada ekonomi ve milliyetçilik eğilimi boyutunda katılımcılara yöneltilen ilk maddede ülkemizin milli ekonomisini korumak için yabancı ürünlerin ithalatı kısıtlanmalıdır önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların yarısından fazlasının bu politikaya tamamen ya da kısmen katıldıkları görülmüştür. Ancak, bu tutumun bir tüketim davranışı olarak eyleme dönüştüğünü söylemek pek mümkün değildir. Bu tür duygusal eğilimler daha çok hamasi nitelikte olup ne iktisadi ne de siyasal davranışın bundan etkilendiğini söylemek mümkün değildir. Çevre kirliliği gibi belirli sorunlar için, uluslararası kuruluşların çözümler konusunda sözü geçmelidir ifadesine yüksek katılım Türkiye'nin bu konuda milliyetçilikten ziyade küreselci bir konumda olduğunu işaret etmektedir. Ulusal çıkarların ne pahasına olursa olsun korunması anlamına gelen, eğer ucunda çatışma bile olsa Türkiye kendi çıkarının peşinden gitmelidir önermesine katılımın yüksek olması Türkiye'de milliyetçilik dalgasının yükseldiğine işaret etmektedir. Katılımcıların yaklaşık yüzde yetmiş beşi yabancıların Türkiye'den arazi satın almasına izin verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Bu oran aynı zamanda bu boyuttaki en yüksek ortalamaya sahip maddedir. Bu oranın yüksek olması

katılımcıların yabancılara şüphe ile yaklaştıklarını, korumacılık ve yabancı düşmanlığı için uygun bir zeminin oluştuğunu işaret etmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı Türk televizyonunda Türk filmlerinin ve dizilerinin gösterimine öncelik verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu durum katılımcılar arasında kültürel temelli milliyetçilik duygusunun yaygın olduğuna işaret etmektedir. Katılımcılardan yarıdan fazlası büyük uluslararası şirketler Türkiye'deki yerel işletmelere giderek daha fazla zarar verdiğini düşünmektedir. Bu durum korumacılık isteklerinin yoğun olduğunu, yabancılara toprak satışı noktasında kısıtlayıcı bir eğilim içinde olan Türkiye'nin büyük uluslararası şirketler konusunda da benzer bir tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. Katılımcıların yarısından azı serbest ticaretin Türkiye'de daha iyi ürünlerin kullanıma sunulmasını sağladığını düşünmektedir. Bu sonuç, korumacılık ile karşılaştırıldığında bir tutarlılık gösterilmektedir. Katılımcılardan sadece üçte biri Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına, hükümet bu kararlara katılmasa bile, uymalıdır önermesine katılmaktadır. Katılımcıların neredeyse yarısının kararsız kalması uluslararası kuruluşların Türk hükümetinin gücünü azaltıyor önermesi konusunda kafaların karışık olduğuna işaret etmektedir.

Ekonomi ve milliyetçilik eğilimi boyutuna ait ortalamalar Y ve Z kuşağı açısından incelendiğinde, Y ve Z kuşağının Türkiye milli ekonomisini korumak için yabancı ürünlerin ithalatını kısımlıdır ve çevre kirliliği gibi belirli sorunlarda, uluslararası kuruluşlar ülkelere zorla çözüm uygulatabilmelidir görüşlerine katılım düzeyleri birbirlerine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Y kuşağı Z kuşağına göre Türkiye, başka uluslarla çatışmalara yol açsa bile kendi çıkarlarının peşinden gitmelidir önermesine çok daha yüksek oranda katılmaktadır. Benzer şekilde, Y kuşağı, yabancılara Türkiye'den arazi satın almasına izin verilmemelidir görüşüne Z kuşağına göre daha fazla oranda katılmaktadır. Y kuşağı Z kuşağına göre Türk televizyonlarında, Türk filmlerini ve programlarını yayınlamayı tercih etmelidir önermesine daha fazla katılmaktadır. Z kuşağının bu önermeye daha az katılmasının nedeni son yıllarda ülkemizde gittikçe yaygınlaşan Netflix, Disney plus gibi platformların yaygınlaşması olabilir. Y kuşağı Z kuşağına göre büyük uluslararası şirketlere daha şüpheli yaklaşmaktadır. Ancak, ilginç bir şekilde Y kuşağı Z kuşağına göre serbest ticaretin ülkemizde daha iyi ürünlerin bulunmasını sağladığına inanmaktadır. Y kuşağı Z kuşağına göre hükümetin görüşüne aykırı olsa da Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşların kararlarına uymalıdır önermesine daha fazla katılmaktadır. Y kuşağı uluslararası kuruluşların Türkiye'deki hükümetin gücünü Z kuşağına göre daha çok azalttığına inanmaktadır. Bu durum Y kuşağı arasında dış güçler algısının Z kuşağına göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Y ve Z kuşağı arasında kendisini Türkiye vatandaşındansa dünya vatandaşı olarak görenlerin oranı düşüktür ancak bu oran Z kuşağı arasında çok daha yüksektir. Bu durum gençlerin yurtdışında hayat kurma isteğini desteklemektedir.

Diğer bir başlık olan "göç ve göçmenler" konusuna gelindiğinde ise; Türkiye'de göçmenlere karşı negatif bir algı hüküm sürmektedir. Göçmenlerin çok suç işleme eğiliminde olduğu düşüncesi Türkiye'deki istatistiklerle desteklenmemektedir. Bu durum Türkiye'deki yabancı karşıtlığı olgusunu desteklemektedir. Göçmenlerin Türkiye ekonomisi için iyi olmadığını düşünülmesinin nedeni Türkiye'ye gelen göçün daha çok vasıfsız işçilerden oluşması olabilir. Göçmenlerin Türkiye'de doğmuş olan insanların işlerini ellerinden aldığına inanılması yabancı olarak kabul edilen göçmenlere yönelik güvensizliği göstermektedir. Göçmenlerin yeni fikirler ve kültürler getirerek Türk toplumunu geliştirdiğini düşünenlerin sayısının çok az olması Türkiye'de genel olarak farklı kültürlerle ve yabancılara olan tutumlardaki olumsuzluğu göstermektedir. Türkiye yasadışı göçmenleri göndermek için daha güçlü önlemler almalıdır önermesi bu boyuttaki en yüksek ortalamaya sahip maddedir. Yanıtlar bir arada değerlendirildiğinde katılımcılar Türkiye'deki göçmenlerin ülkeye toplumsal, kültürel ve ekonomik katkıda bulunmadıklarını hatta kültürünü aşındırdıklarını ve ekonomiyi zayıflattıklarını ve işleri vatandaşın elinden aldıklarını düşünmektedir.

Göç ve göçmenlere karşı tutumlar boyutuna ait ortalamalar Y ve Z kuşağı açısından incelendiğinde, Y ve Z kuşağı yoğun ve benzer bir şekilde göçmenlerin suç oranlarını arttırdığına inanmaktadır. Y ve Z kuşağının göçmenlerin genel olarak Türkiye ekonomisi için iyi oldukları görüşüne katılım oranları birbirine benzer ve düşüktür. Z kuşağının Y kuşağına göre göçmenlerin ülkemizde doğmuş insanların

işlerini ellerinden almaktadır görüşüne katılım oranları daha yüksektir. Bunun nedeni gençler ve özellikle üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranının daha yüksek olması olabilir. Y ve Z kuşağının göçmenler, getirdikleri yeni fikirler ve kültürleriyle Türk toplumunu geliştirirler görüşüne katılım oranları düşük ve birbirine benzerdir. Y ve Z kuşağının Türkiye’deki yasal göçmenler, Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalıdır görüşüne katılım oranları düşüktür ancak Z kuşağı oransal olarak bu fikre daha sıcak bakmaktadır. Y ve Z kuşağı Türkiye’nin yasadışı göçü engellemek için daha güçlü tedbirler alması gerektiği görüşüne çok yüksek oranda katılmaktadır. Y ve Z kuşağının yaklaşık üçte biri Türkiye’deki yasal göçmenlerin kamu eğitimine Türk vatandaşları gibi eşit erişime sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Y ve Z kuşağının yaklaşık dörtte üçü ise Türkiye’nin kültürünün genellikle göçmenler tarafından zarar gördüğünü düşünmektedir.

Bu çalışmada uygulanan Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı Milliyetçilik anketi Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu ve Prof. Dr. Ali Çarkoğlu tarafından 2015 yılında Türkiye’de uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar diğer ülkelerin sonuçlarıyla karşılaştırılarak raporlanmıştır. Ancak, çalışmada Y ve Z kuşağı bağlamında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu araştırmanın özgünlüğü burada yatmaktadır. Alanyazın taramasında Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı Milliyetçilik anketi kullanılarak Y ve Z kuşağının milliyetçilik algılarının değerlendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın alanyazındaki bu önemli boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Son olarak, gelecek araştırmalar için bazı öneriler şunlardır: Bu araştırma kapsamında kullanılan anket daha farklı ülkelerde ve daha büyük örneklem üzerinde uygulanarak elde edilen sonuçlar bu çalışmanın sonucuyla karşılaştırılabilir. Ayrıca, çalışmadaki bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Y ve Z kuşağı arasında içinde yaşadığı ortama duyulan yakınlık, kimlik ve aidiyet duygusu, ülkeye ve ülkenin özellik ve uygulamalarına yönelim, ülkenin başarılarından duyulan gurur, iktisat ve milliyetçilik eğilimi, kültürel ve toplumsal temelli kimliklere yönelik tutumlar ile göç ve göçmenlere karşı tutumlar boyutlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılıkların nelerden kaynaklandığının daha ayrıntılı ortaya çıkarılması için Y ve Z kuşağına yönelik nitel bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., Batur, H. Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 165-182.
- Akçura, Y. (2001). *Türkçülüğün Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Anderson, B. (1993). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*, Metis, İstanbul.
- Aydın, G. Ç., & Başol, O. (2014). X Ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı?. *Ejovoc (Electronic Journal Of Vocational Colleges)*, 4(4), 1-15.
- Çakır, B. (2012). *Cinsiyetçi milliyetçilik: Osmanlı ve Britanya imparatorluklarının milliyetçilik algısında modern kadın söylemi (1860-1930)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çetin, C., & Karalar, S. (2016). X, Y Ve Z Kuşağı Öğrencilerin Çok Yönlü ve Sınırsız Kariyer Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 157-197.
- Ertan, T. ve Örs, O. (2018). Milliyetçiliğin müphemliği: Milliyetçilik nedir?, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 62, s.39-84.
- Gellner, E. (1998). *Milliyetçiliğe Bakmak*, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Göktaş, P. (2016). ? Y Kuşağının İletişim Sorunlarının Analiz ve Çözüm Önerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Örneği*, 11(3), 32-50.
- Göktaş, P., & Çarıkçı, İ. H. (2015). Kuşakların Siyasal İletişim Kültürü Ve Liderlik Açısından Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 7-33.
- Göktaş, P., & Çarıkçı, İ. H. (2016). Siyasal Liderlerden Beklenen Liderlik ve İletişim Tarzları: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(3), 855-888.

- Gürbüz, S. (2015). Kuşak Farklılıkları: Mit Mi, Gerçek Mi? (Generational Differences: A Myth Or Reality?). *İş Ve İnsan Dergisi*, 2, 39-57.
- Howe, N., & Strauss, W. (2000). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. Vintage.
- Keleş, H. N. (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 129-139.
- Latif, H., & Serbest, S. (2014). Türkiye’de 2000 Kuşağı Ve 2000 Kuşağının İş ve Çalışma Anlayışı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(2). 134-162.
- Mannheim, K. (1970). Nesiller sorunu. *Psikanalitik İnceleme*, 57(3), 378-404.
- Mengi, Z. (2011). *Yazan: Zeynep Mengi* Kaynak: www.yenibiris.com.
- Metin, S., & Kızıldağ, D. (2017). Kuşakların Kariyer Beklentilerinin Farklılaşması: Otomotiv Sektöründe Bir Araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(40), 340-363.
- Mücevher, M. H. (2015). *X Ve Y Kuşağının Birbirlerine Karşı Özellik ve Etkileşim Algıları: SDÜ Örneği* (Doctoral Dissertation, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Reeves, T.C. & Oh, E. (2008). Kuşak Farkları. *Eğitim İletişimi ve Teknolojisi Üzerine Araştırma El Kitabı*, 3, 295-303.
- Smith, D. (1986). *The Ethic Origins of Nations*, Basil Blackwell, Oxford.

Atf için / for cited: Ulaşan, F. (2023). Toplumsal Barışın Sağlanmasında Uzlaştırma, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.85-102.

TOPLUMSAL BARIŞIN SAĞLANMASINDA UZLAŞTIRMA

Fatih ULAŞAN*

ÖZET

2005 yılında Türk Ceza Hukuku Mevzuatında yapılan değişiklikler sonucu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇÇK) ile uzlaştırma olarak adlandırılan düzenlemeler yapılmıştır. Bir müddet sonra açığa çıkan bazı sorunlardan mütevellit 5560 sayılı kanun ile değişikliklerin boyutu daha genişlemiş, usul hükmü gerekçesi ile uzlaştırma için yapılan düzenlemeler Türk Ceza Kanunundan ayrılmış ve Ceza Muhakemesi Kanununun içinde yerini almıştır. Uzlaştırma esas olarak soruşturma aşamasında sonlanması gereken bir sistem olarak tasarlanmış ve yargılama engeli olarak nitelendirilmiştir. Esas itibariyle soruşturma aşamasında sonlanması gereken bir kurum olmasına rağmen istisnai durumlara kovuşturma aşamasında da uygulanabileceği kabul edilmiştir. Uzlaştırma kurumu genel olarak insan haklarının daha iyi sağlanmasına katkıda bulunarak onarıcı adaleti güçlendirmektedir. Kamu kuruluşları ise amacı itibariyle halka hizmet veren, halkın işlerini kolaylaştıran yapılar olduğundan dolayı uzlaştırmanın kamu yönetimi içerisinde ayrı bir yeri vardır. Uzlaştırma genel olarak halkın birbiriyle olan problemlerinin çözümüne destek olmakta ve toplum barışına hizmet etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uzlaştırma, İnsan Hakları, Kamu Yönetimi, Onarıcı Adalet, Toplumsal Barış

JEL Sınıflandırma Kodları: K10, K12, K19.

RECONCILIATION IN ENSURING SOCIAL PEACE

ABSTRACT

As a result of the changes made in the Turkish Criminal Law in 2005, regulations which are called as the reconciliation in the Turkish Criminal Code no 5237, the Criminal Procedure Code no 5271 and the Child Protection Law no 5395 were made. Due to some problems, the size of the amendments has expanded with the law no 5560, and the regulations that are made for the reconciliation on the grounds of the procedural provision were separated from the Turkish Criminal Code and included in the Criminal Procedure Law. The reconciliation is essentially designed as a system that needs to be finished during the investigation phase and is considered as the trail impediment. Although it is essentially an institution that needs to be finished during the investigation phase, it has been accepted that it can be applied to exceptional cases during the prosecution phase. The reconciliation strengthens the restorative justice by contributing to human rights in general. Since public institutions are structures that serve the public and facilitate the affairs of the public, reconciliation has a separate place in the public administration. Reconciliation generally supports the solution of the problems coming from people and serves the peace of the society.

Keywords: Reconciliation, Human Rights, Public Administration, Restorative Justice, Social Peace

JEL Classification Codes: K10, K12, K19.

* Adalet Bakanlığı, Zonguldak Adliyesi, Dr., Cumhuriyet Savcısı, fatih_ulasan@hotmail.com / ORCID: 0000-0003-3301-4823

GİRİŞ

Uzlaştırma kurumu ilk olarak 1 Haziran 2005'te 5237 sayılı TCK ve 5271 sayılı CMK ile Türk hukuk sistemine girmiş olmakla birlikte 6 Kasım 2006 tarihinde TCK'nın uzlaştırmayla alakalı ilk metninde ve 5560 sayılı yasa ile birtakım değişiklikler vukuu bulmuştur. İlâveten 26 Temmuz 2007 tarihinde Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ortaya çıkmıştır. Meydana gelen bu tür değişikliklerin akabinde uzlaştırma kurumu TCK'nın muhteviyatından çıkmış ve CMK'daki 253, 254 ve 255. maddelerinde yeniden yapılandırılarak içeriği ve etki alanı genişletilmiştir. Ayrıca, 5395 sayılı ÇKK'nın 24. maddesi, 5560 sayılı yasanın 41. maddesiyle değiştirilerek CMK'nın uzlaştırma ile alakalı maddeleri suça sürüklenen çocuklar açısından da uygulanabilir olmuştur. 2016 tarihinde yapılan 6763 sayılı yasa ile CMK 253. ve 254. maddelerinde yapılan değişiklikler uzlaştırma kurumunun sınırlarının öncesine nazaran bir hayli genişlemesine yol açmıştır. Diğer taraftan Adalet Bakanlığı tarafından CMK 253/25. maddesinden yola çıkılarak 5 Ağustos 2017 tarihinde Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği (CMUY) yürürlüğe girmiştir.

Bu yollar ile hukukumuz giren ve zamanla değişerek hukukumuzda adapte olan uzlaştırma kurumu, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur ve mağdurların, müştekilerin, şüphelilerin ve sanıkların, hukukun salık verdiği suçlarda sorunlarını çözmek için bu sürece etkili biçimde katılabildiği bir kurumdur. Türk hukuk siteminde uzlaştırma ile alakalı temel kural, uzlaştırmının soruşturma aşamasında başlayıp son bulmasıdır. Bu durum mecburi ve yapılmaması durumu kovuşturma engeli olarak kabul edilmektedir. Fakat bazı istisnai durumlardan dolayı uzlaştırmının kovuşturma aşamasına sarkması vakidir. Böyle bir durum meydana geldiğinde uzlaştırmaya gidilebilecek haller sayılmıştır.

Uzlaştırma temel olarak ceza uyuşmazlıklarında çözüme giden süreci hızlandırma, muhakeme giderlerini azaltma ve mahkemeye gitmeden ve diğer kişilerin olay hakkında kesin hükümleri olmadan tarafların kendi aralarında çözüm bulmasına hizmet etmektedir. Aynı zamanda sosyal adalete ve kişilerin aralarındaki husumetin bir an önce son bulmasına hizmet etmektedir. İki tarafında kabul ettiği bir çözüm yolu sunan uzlaştırma, kişilerin birbirlerine kin tutmalarını önleyecek bir kurum olmakla birlikte hâkimlerin ve Cumhuriyet savcılarının iş yükünü azaltmak için tasarlanmıştır. Uzlaştırma kurumu genel olarak insan haklarının daha iyi sağlanmasına katkıda bulunarak onarıcı adaleti güçlendirmektedir. Kamu kuruluşları ise amacı itibariyle halka hizmet veren, halkın işlerini kolaylaştıran yapılar olduğundan dolayı uzlaştırmının kamu yönetimi içerisinde ayrı bir yeri vardır. Uzlaştırma genel olarak devletin halkının birbiriyle olan problemlerinin çözümüne destek olmakta ve toplum barışına hizmet etmektedir. Bu minvalde bu makale de birinci bölümünde uzlaştırma kavramı, amacı, uzlaştırma kapsamına giren suçlar ve uzlaştırmının hukuki niteliği, kovuşturma aşamasında uzlaştırma usulü ve özel halleri, kovuşturmada uzlaştırmaya gidilecek haller ve usulü, kovuşturma aşamasında yapılan uzlaştırmada mahkemenin rolü ve kovuşturma evresinde uzlaştırmının hukuki sonuçları aktararak hukuki değerlendirme yapılacaktır. İkinci bölümde temel olarak uzlaştırmının sosyal barış üzerindeki etkisini anlayabilmek adına onarıcı adalete vurgusu tartışılacak, adalet kavramı üzerinde durulacak ve uzlaştırmının toplum bakımından etkileri anlaşılmasına çalışılacaktır.

1. GENEL OLARAK UZLAŞTIRMA KAVRAMI

1.1. Uzlaştırma ve Uzlaşma Kavramları

Uzlaşmanın kelime anlamına bakıldığında; konsensüs, uyuşma, uzlaş, uzlaşım ve mutabakat anlamlarına geldiği görülmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2021). Uzlaştırma, tarafların anlaşmasını sağlamak amacıyla yapılan eylem, uyuşmazlığın son bulması gayesiyle yapılan yasal çalışmaların hepsi, tarafların birbirinin çıkarlarına aykırı isteklerinde olabildiğince orta yolu bulma ve karşılıklı yararlar bazında isteklerini birbirine yakınlaştırmaya çalışarak bir anlaşma olanağı sağlamaya çalışma girişimine denir (Özbek, Cüni ve Özcan, 2018: 3).

Hukuki açıdan bakıldığında ise uzlaşma, suç yüzünden meydana gelen zararın tazmini bakımından tarafların anlaşmaları ya da bağımsız bir uzlaştırmacı aracılığı ile anlaşmalarının sağlanması

durumunda ceza soruşturması ya da kovuşturmasının bitirilmesine neden olan kurumdur. Uzlaştırma kavramına gelirse basitçe uzlaştırmacı olarak nitelendirilen tarafsız ve bağımsız 3. kişi aracılığıyla çözüme katkı sağlama sürecine denir. Uzlaştırmada tarafsız 3. kişinin sorunun çözümüne yardımcı olur ve 3. kişinin çözüme ulaşılması yönünde tarafları zorlama yetkisi yoktur (Çetintürk, 2017: 101).

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği tanımlar başlığının dördüncü maddesinin (j) bendine göre uzlaşma: “Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin kanun ve bu yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmaları” anlamına gelmektedir. 4. maddenin (k) bendine göre uzlaştırma: “Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaşılmaları suretiyle uyusmazlığın giderilmesi sürecini ifade eder.”

Özetle uzlaştırma, uzlaştırmacının denetimi ile yürütülen sürece denir. Uzlaşma ise süreç bitiminde veya uzlaştırmacı olmaksızın taraflar arasındaki görüşmelerin nihayetinde meydana gelen mutabakata denmektedir (Cörüt, 2019: 3).

1.2. Uzlaştırmacının Amacı

Uzlaştırma kurumunun amacı, suçtan zarar görenlerin hukukun ve ahlakın imkân verdiği boyutta isteklerinin yerine gelmesidir. 21. yüzyılda giderek etkisini arttıran mağdurların zararlarının daha tatmin edici şekilde giderilmesi fikri çerçevesinde ortaya çıkan uzlaştırma kavramı hızla yaygınlaşmıştır (Zekeriya, 2007: 121-122). Uzlaştırmacının birincil amacı taraflar arasındaki barışın ve toplumdaki huzurun tekrar tesis edilmesidir. Bunun elde edilebilmesi mümkündür çünkü kişiler bu sürece aktif katılmaktadır ve birbirlerini anlamak için çaba sarf etmektedirler. Yükün çoğunu uzlaştırmacı ve taraflar aldığı için ucuz, hızlı ve adalet sistemini rahatlatan bir kurumdur. Bu kurum cezalandırıcı adalet sistemine alternatiftir ve ayrıca bu sistemin getirdiği bazı sorunları da ortadan kaldıracak niteliğe sahiptir. Örneğin bazı davalar delil yetersizliğinden son bulmaktadır hatta cezalandırılma dahi iki tarafı da tatmin etmemektedir. Ayrıca zarar giderilmediğinden zararın giderilmesi amacıyla mağdur, müşteki veya suçtan zarar gören hukuk davası ve icra takibi gibi usullere başvurması gerekmektedir. Ayrıca bu tatminsizlik, taraflar arasındaki sorunları bitirmemekte hatta bazı durumlarda arttırmaktadır. Kişiler hem uzun dava süreleri ile karşı karşıya kalmakta hem de istediklerini tam olarak alamamak gibi bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hâlbuki uzlaştırmada hukuka ve ahlaka aykırı olmamak şartıyla karşı tarafın yapması gereken edimi veya ödemesi gereken miktarı suçtan zarar gören kişi kendisi belirlemekte ve devlette bunu çeşitli yollarla denetlemektedir.

Uygulamada suçtan zarar görenler, soruşturma ve kovuşturma süreçlerine katılmadan, dava harcı ve yargılama gideri ödemedi, özellikle taksirli suçlar bakımından daha önce tanışık olmadığı bir kişiyle husumet içine girmemek, mağduriyetin hızlı bir şekilde giderilmesi ve normal hayatlarına bir an önce dönmek için uzlaştırma yolunu tercih etmektedirler. Kasten işlenen suçlarda ise durumu kendi aralarında çözmek, durumun daha büyümesini ve yayılmasını önlemek adına tarafların tercih ettiği bir kurumdur. Bu kurum adaletin hızla tesis etmesine hizmet etmekte ve suçtan zarar görenlerin zararlarını biran önce tazmin imkânı sağladığından hem güvenilir hem de hızlı bir sistem olarak rağbet görmektedir (Apaydın, 2019: 28).

Genel itibarıyla uzlaştırmacının amacı, uzlaştırma kapsamına giren suçlardan olmak üzere, suçtan zarar gören kişilerin yararını ön plana alarak zarar gören kişinin isteği doğrultusunda hukuk ve ahlak kurallarına riayet ederek maddi ve manevi zararlarının girilmesi ve bozulan düzenin en az hasarla tekrar sağlanmasıdır.

1.3. Uzlaştırma Kapsamına Giren Suçlar

Uzlaştırma kapsamındaki suçlar 30145 Sayılı Resmi Gazete ile 05.08.2017 tarihinde yürürlüğe giren CMUY 8. maddesinde genel hatlarıyla belirtilmiştir. Bu kapsamda CMK 253/1'e göre suça sürüklenen çocuklar açısından mağdur ya da suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olduğunda üst sınırı 3 yılı aşmayan hapis ya da adli para cezalı suçlar ve soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye

bağlı suçlar uzlaştırma kapsamındadır. Ayrıca diğer yasalardaki suçlar ile yasada açıkça uzlaştırma tabi olduğunun belirtildiği suçlar uzlaştırma kapsamındadır. Fakat cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, şikâyete bağlı olsa bile uzlaştırmaya gidilemez. Ayrıca, uzlaştırma kapsamındaki suç, bu kapsamında olmayan suçla beraber işlenir ise uzlaştırma uygulanamaz (CMUY, madde 8) (Boztaş ve Ürün, 2018: 334-335).

Şikâyete bağlı olmayanlar için soruşturma ve kovuşturma şikâyetçinin vazgeçmesinden etkilenmediğinden uzlaştırma teklifi yapılmak zorundadır. Eğer reddedilirse soruşturma kaldığı yerden devam eder. Şikâyete bağlı suçlar ile alakalı olarak TCK 73. maddede şikâyetin unsurları belirtilmiştir. İlk olarak şikâyet hakkına sahip kişi şikâyet hakkını kullanmak istiyor ise zaman aşımını geçmeyecek şekilde fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden itibaren 6 aylık süre içinde şikâyete bulunmalıdır. Eğer birkaç kişinin şikâyet hakkı var ise, birinin şikâyet hakkının dolması diğerini etkilemez. Şikâyetten vazgeçme soruşturma aşamasında kullanır ise soruşturma sona ermektedir. Kovuşturma aşamasında kullanır ise dava düşmektedir. Bu tür suçlarda şikâyetten vazgeçme, iştirak halinde işlenmiş suçlarda sanıklardan biri hakkında yapılırsa dahi diğerlerini de etkiler. Fakat eğer kabul etmeyen sanık veya sanıklar bu vazgeçmeden etkilenmezler. Şikâyetten vazgeçme bir defa kullanılabilir ve şikâyetten vazgeçmeden vazgeçme olmaz. Eğer kamu davasını düşüren vazgeçme durumunda kişi birde şahsi haklarından feragatte ettiğini beyan etmiş ise artık hukuk mahkemesinde dava açma imkânını da kaybeder.

Uzlaştırmaya tabi suçlarda 2 koşul büyük önem taşımaktadır. Suçtan zarar gören gerçek ya da özel hukuk tüzel kişisi olmalı ve hapis ya da adli para cezasının üst sınırı 3 seneyi geçmemelidir. Eylemin mağduru kamu olursa uzlaştırma uygulanamaz (örneğin dilencilik suçu). Ayrıca sadece suçun temel şekli değil nitelikli unsurlar ile cezalandırılması ihtimali var ise bu nitelikli unsurlarla belirlenen ceza miktarı göz önüne alınır. Bunun dışında, yaş küçüklüğü indirimi miktarı uzlaştırma kapsamına girip girmediğini belirlemede hesaba katılmaz.

Özet olarak, uzlaştırma kapsamındaki suçlar CMUY 8. maddesinde genel hatlarıyla belirtilmiştir. Soruşturulması ve kovuşturulması yapılması için şikâyet aranılanlar dışında diğer suçlar için uzlaştırma yapılabilmesi kanunda açık hükmün bulunmasına bağlıdır (CMUK, 253/2). Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, şikâyete bağlı olsa bile uzlaştırmaya gidilemez. Özel kanunlardaki şikâyete bağlı suçlar kural olarak uzlaştırmaya tabidir. Diğer özel suçlar hakkında özel düzenleme olduğu takdirde uzlaştırmaya tabi olabilir.

1.4. Uzlaştırmanın Hukuki Niteliği

Doktrin, uzlaştırma kurumunun ceza hukukuna mı ait, yoksa ceza muhakemesine mi ait olduğu konusunda net bir bakışa sahip değildir. 5560 sayılı yasayla meydana gelen değişiklikten evvel uzlaştırma, TCK Genel Hükümler birinci kitabının, Yaptırımlar başlığı altındaki üçüncü kısmının Dava ve Cezanın Düşürülmesi başlıklı dördüncü bölümünde yer almaktaydı. Ayrıca, TCK 73. maddenin mülga 8. fıkrasında uzlaştırma yer verilmişti. Fakat TCK madde 73/8. madde yürürlükten kaldırılmış ve uzlaştırma CMK 253 ila 255 arası düzenlemeler ve ÇKK 24 gibi sadece temel iki kanuni dayanağı kalmıştır (Cörüt, 2019: 63).

Bu durum teorik bir tartışmadan ziyade uygulamaya yönelik ciddi sonuçlara ve farklılıklara sebep olabilecek kapasiteye sahiptir. Özellikle 5560 sayılı yasayla meydana gelen değişikliğin ardından, kanunların zaman bakımından uygulanması konusu önem kazanmıştır. Uzlaştırmanın bir ceza hukuku kurumu olduğu fikri geçerli kabul edilirse, TCK 7'de düzenlenen zaman bakımından uygulamayla ilgili kurallar uzlaştırma içinde varit olduğu kabul edilecektir. Geçmişte haklarında hüküm bulunan ve hükmün ardından kanun değişikliğiyle uzlaştırmanın içerisine dâhil edilmiş kesinleşmemiş bütün davalar açısından uzlaştırma kurumunun uygulanması gerekecektir. Ayrıca kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarını bile içine alabilecektir. Fakat Yargıtay kararları bakımından bu konuda tam olarak bir kesinlik mevcut değildir. Örneğin, Yargıtay 2. Ceza Dairesi, bir karar eğer uzlaştırma kapsamında ise kesinleşmiş olsa bile uzlaştırma hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar vermiş, fakat Yargıtay 4. Ceza Dairesi kesinleşmiş kararlar hakkında uzlaştırma hükümlerinin uygulanamayacağına

hükmetmiştir². Uzlaştırma, Ceza Muhakemesi Hukuku'nun bir kurumu olarak düşünülürse derhal uygulama ilkesi geçerli olacaktır. Çetintürk, uzlaştırmanın maddi ceza hukukunu etkileyen yönlerine rağmen bir ceza muhakemesi kurumu olduğunu ifade etmiştir (Çetintürk, 2017: 365-366). Baskın görüş ise uzlaştırmanın karma hukuki niteliğin bulunduğu ve hem maddi ceza hukuku hem ceza muhakemesi hukuku kurumu olduğudur. İstisnai durumlar hariç uzlaştırmanın içine giren bir suç, uzlaştırma usulü uygulanmaksızın kovuşturma aşamasına geçemez ve bu bir muhakeme şartıdır. Uzlaştırma gerçekleştiğinde failin ceza sorumluluğu ve devletin cezalandırma yetkisi ortadan kalktığından dolayı uzlaştırma maddi ceza hukuk kurumu olarak da nitelendirilebilir. Bundan dolayı lehe kanun uygulamasının mümkün olduğu ifade edilir. Ama maddi ceza hukuku içerisindeki kıyas yasağından dolayı uzlaştırmanın kapsamı kıyas ile değiştirilmesi mümkün değildir. Fakat uzlaştırma usulü açısından kıyas mümkündür (Eriş, 2018:246-247).

Özet olarak, uzlaştırma, kurumunun karma hukuki niteliğinin ağır bastığı ve hem maddi ceza hukuku hem ceza muhakemesi hukuku kurumu olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden hem maddi ceza hukuku hem ceza muhakemesi yönü düşünülmelidir.

1.5. Kovuşturma Aşamasında Uzlaştırma

1.6. Genel Olarak

Uzlaşmanın sağlanmasıyla tarafların kamu davası açılmadan veya açılmış olan kamu davası devam ederken anlaşmaya varması amaçlanır. Onarıcı adalet ilkesi gereği mahkemeye taşınmadan çözüm sağlanmalıdır. Uzlaştırma kamu davasına alternatif bir kurum olarak işlerlik kazanmıştır. Suçtan etkilenen kişilerin doğrudan katılımı ile çözüm bulunmaya çalışılır. Suç nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlığın en etkili ve tatmin edici şekilde çözümü amaçlanır. Fail yargılama makamlarının önüne çıkmadan ıslah edilmesi ve mağdurun ve toplumun zararının giderilmesi amaçlanır. Failin, mağdura ve topluma verdiği zararı giderme imkânı verilir. CMK 252 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaştırma kurumu, Cumhuriyet savcısı ve hâkime takdir hakkı vermeksizin uzlaştırmaya tabi suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilmesini zorunlu kılmıştır. Taraflar uzlaştırma teklif edilmeden ve uzlaştırma girişiminde bulunulmadan kamu davası açılmaz veya hüküm kurulamaz. Açılmış ise iddianame, CMK 174/1.c maddesine iade edilebilir. Temel olarak soruşturma aşamasında başlayıp sona eren bir kurum olarak tasarlanmasına rağmen çıkan sorunlar da göz önüne alınarak istisnai olarak kovuşturma aşamasında da işlerlik kazanması sağlanmıştır. Soruşturma evresindeki uzlaştırma ile kovuşturma evresindeki uzlaştırmanın usulleri genel hatlarıyla aynıdır. Fakat uzlaştırma kurumunun işletiliş tarzında farklılıklar mevcuttur.

Mağdur kovuşturma aşamasında şikâyetinden vazgeçer ise ve suçta şikâyete tabiyse artık uzlaştırma yolu da kapanmış olur. Ayrıca kovuşturma aşamasında dava zamanaşımı süresi dolmuş ise artık fiilin cezalandırılabilme olasılığı ortadan kalktığı için uzlaştırmadan söz edilemeyecektir. Bu durumda eğer derhal beraat kararı verilecek hallerden biri değil ise düşme kararı verilecektir.

CMK 254. maddesinde 24.11.2016 tarihinde 6763 sayılı kanunun 35. maddesiyle değişiklik yapılmıştır. Bu tarihten önce kovuşturma aşamasında uzlaştırmayı mahkemeler yapmaktaydı. Bu değişiklikten sonra eğer mahkeme uzlaştırma yapılması gerektiğine karar verir ise dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermektedir. Dosyanın uzlaştırma bürosuna gönderilmesi ara kararla olmaktadır ve ara karar ile gelen dosyayı Cumhuriyet savcısı inceler ve sonrasında uzlaştırma işleminin yapılacağı kişiler ve suçlar açıkça belirtilmediyse Cumhuriyet savcısı bu eksikliğin giderilmesini mahkemeden talep eder (CMUY, 22/5). Cumhuriyet savcısı açıkça suçun uzlaştırmaya tabi olmadığı kanaatinde ise mahkemeden bu hususun yeniden değerlendirmesi talebinde bulunur (CMUY, 22/6). Fakat mahkeme ısrar ederse Cumhuriyet savcısının itiraz yolu bulunmamaktadır. Uzlaştırma usulünü uygulamak zorundadır.

² Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 5.7.2007 tarihli ve 11172/10198 sayılı, 24.01.2017 tarihli ve 2017/727 sayılı kararı ve 4. Ceza Dairesi'nin 13.6.2007 tarihli ve 4984/5662 sayılı kararları.

Özet olarak, uzlaştırma kamu davasına alternatif bir kurum olarak işlerlik kazandığından esas amaç sorunu mahkemeye ulaşmadan çözmektir. Cumhuriyet savcısı ve hâkime takdir hakkı vermeksizin uzlaştırmaya tabi suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilmesini zorunlu kılmıştır. Taraflar uzlaştırma teklif edilmeden ve uzlaştırma girişiminde bulunulmadan kamu davası açılmaz veya hüküm kurulamaz. Temel olarak soruşturma aşamasında başlayıp sona eren bir kurum olarak tasarlanmasına rağmen uzlaştırma istisnai olarak kovuşturma aşamasında da işlerlik kazanmıştır. Soruşturma ile kovuşturma evresindeki uzlaştırmaların usulleri genel hatlarıyla aynı olmasına rağmen uzlaştırma kurumunun işletiliş tarzında farklılıklar mevcuttur.

1.7. Uzlaştırmaya Gidilebilecek Haller ve Usulü

Kovuşturma, iddianamenin kabulüyle başlayan ve hükmün kesinleşmesine dek süren evreyi ifade etmektedir (CMK madde 2). Hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre ilk derece yargılaması ile birlikte istinaf ve temyiz incelemesini de içine alır. Örneğin temyiz incelemesinde Yargıtay sadece ilk derece mahkemesinin kararını hukuki yönden incelemeye yetkili olduğundan, dosyanın uzlaştırmaya gitmesi gerektiğini düşünüyorsa dosyayı ilk derece mahkemesine gönderir. İlk derece mahkemesi dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermeli ve oradan gelecek sonuca göre hareket etmelidir. Fakat istinaf incelemesinde bu konuda bir boşluk vardı. 24.10.2019 tarihinden önce dosyanın uzlaştırmaya tabi olduğu ilk kez orada fark edildi ise Bölge Adliye Mahkemesi dosyayı hem hukuki hem maddi yönden incelemeye yetkili bir üst mahkeme olduğundan kendisi dosyayı uzlaştırma bürosuna gönderilmesi gerektiği yolunda görüşler mevcuttu (Özbek, Tepe, Doğan ve Bacaksız, 2018; Aydın, 2017). Fakat 24.10.2019'da yürürlüğe girmiş olan 7188 sayılı yasayla bu boşluk giderilmiş ve CMK 280. maddenin f fıkrası eklenmiş ve uzlaştırma işlemlerinin uygulanmadığının istinaf aşamasında anlaşılması halinde dosya yeniden incelenmesi için ilk derece mahkemesine gönderileceği belirtilmiştir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 05.07.2018 tarih ve 2018/13476 Karar sayılı hükmünde, uzlaştırmaların soruşturma aşamasında uygulanıp tamamlanması gerektiği, kovuşturmada bu kurumun uygulanmasının istisnai olduğu, soruşturma aşamasında uzlaştırmaya başvurulmadan iddianame düzenlenmesi veya suçun uzlaştırma kapsamında olduğu kovuşturma aşamasında anlaşılması durumunda bu yola başvurulabileceğini belirtmiştir. Kovuşturma aşamasında uzlaştırmaya tabi olduğu anlaşılır ise kovuşturma engeli olduğu için mahkemece öncelikle uzlaştırma kurumunu işleme sokacaktır. Taraflar anlaşılır ve edim yerine getirilirse mahkeme düşme kararı verir. Fakat tarafların anlaşığı edim ileri tarihliyse, taksidde bağlı ise veya sürekli ise CMK 231. maddesindeki koşullar dikkate alınmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmelidir (CMK 254/2). Bu karardan sonra edim yerine getirilmezse mahkeme hükmü açıklar.

Tablo 1. Kovuşturmada uzlaştırma yapılabilecek haller

Uzlaştırma Yapılabilecek Haller	Açıklamalar	Örnekler
Suçun hukuki niteliğinin kovuşturma evresinde değişmiş olması	-Uzlaştırma Yönetmeliği 22/1-a -İddianamenin iadesi, suçun hukuki niteliğinden dolayı yapılamaz. -Fiil aynı olmak şartı ile suç nitelendirmesi ve kanun maddesi iddianamede anlatılmak şartıyla kovuşturma aşamasında değiştirilebilir.	-Yağmadan açılan davanın veya nitelikli hırsızlıktan açılan davanın hırsızlığın temel haline dönmesi. -Kasten yaralamanın nitelikli halinin kasten yaralamanın temel şekline dönmesi.
Soruşturma evresinde uzlaştırma yapılmadan iddianamenin kabul edilmiş olması	-CMK 254 ve uzlaştırma Yönetmeliği 22/1-b -Hata sonucu soruşturma evresinde uzlaştırma yapılmadan iddianame düzenlenmesi ve yine hata sonucu iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi veya edilmiş sayılması durumunda mahkeme uzlaştırma kurumunu devreye sokmalıdır.	-Mahkemenin iddianameyi kabul etmesi için var olan 15 gün içinde bir karar vermemesi durumu (CMK m.174/1).

Suçun uzlaştırma kapsamında olduğu ilk kez kovuşturma evresinde anlaşılması	-Sonradan yapılan değişiklikler ile suçun takibi şikâyete bağlı hale gelebilir veya kovuşturma konusu olan suç uzlaştırma kapsamına girebilir. -Uzlaştırma şartlarında meydana gelen değişiklik ceza hukuku kurumu olarak kabul edilecek ve lehe düzenlemeler getiriyorsa geçmişe yürüyecektir ³ .	24.11.2016 tarihli kanun değişikliği ile önceden tehdit (TCK 106/1) ve hırsızlık (TCK 141) uzlaştırma kapsamında olmayan bu suçlar uzlaştırma kapsamına alınmıştır.
Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin iddianame yerine geçen belgeyle direk olarak mahkemeye ulaşan uzlaştırma kapsamındaki suçun varlığı	-Soruşturmaların Cumhuriyet Başsavcılığından değil doğrudan başka makamlar tarafından mahkemeye intikal ettirildiği durumlar olabilir. -Kural olarak dava açma yetkisi Cumhuriyet savcısında olmasına rağmen bazı istisnalar mevcuttur (CMK 170).	-2457 sayılı YÖK m. 53/c uyarınca verilen son soruşturma açılması kararı idari yargı denetiminden geçerek iddianame yerine geçen belge halini alır. -İcra Mahkemesine verilen şikâyet dilekçesi (İcra İflas Kanunu m. 349) ile doğrudan kovuşturma yapılabilir.

Kovuşturma aşamasında uzlaştırmaya gidilebilecek haller sınırlı sayıdadır. Bunlar temel olarak yukarıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 2. Kovuşturmada yapılan uzlaştırmaların etkileri (Tan, 2020).

Tekerrüre etkisi	-Olumlu sonuçlanır ise kovuşturma aşamasında uzlaştırma ile dava düşer ve tekerrür hükümleri uygulanamaz.
Dava Zamanaşımına Etkisi	-Katılan, suçtan zarar gören, sanık, mağdur ya da şüpheliden birine ilk uzlaştırma teklifi yapıldığı tarihten, uzlaştırma işleminin başarısız olduğu ve en geç uzlaştırmacı tarafından raporun büroya verdiği zamana değin dava süresi işlemez (CMUY 34). -Tarafların, kanuni temsilcilerinin veya vekillerinin uzlaştırma müzakerelerine katılmaması, müzakere aşamasında taraflardan birinin yazılı ya da sözlü biçimde uzlaştırmadan vazgeçtiğini bildirmesi üzerine düzenlenen raporun büroya verilme tarihi itibarıyla dava süresi yeniden başlar.
Müsadereye Etkisi	-Üretilmesinin, kullanılmasının, taşınmasının, bulundurulmasının, alımının ve satımının suç olduğu eşyanın müsadereye mahkûmiyete bağlı olmadığından uzlaştırmadan verildiği kararda eşyanın müsadereyesine karar verilebilir (TCK 54/4). -Bunun dışındaki müsadereelerde mahkûmiyet arandığından eşyanın iadesi gerekir.

Özet olarak kovuşturma aşamasında uzlaştırmaya gidilebilecek haller sınırlı sayıdadır ve kovuşturma aşamasında dosyanın uzlaştırmaya tabi olduğu fark edildiğinde mahkeme uzlaştırma kurumunu devreye sokmakla yükümlüdür. Kovuşturma aşamasında yapılan uzlaştırmaların bazı maddelere ve kurumlara etkisi mevcuttur. Kovuşturma aşamasında uygulanan uzlaştırmaların müsadereye, zamanaşımına ve tekerrüre etkileri mevcuttur. Özellikle infaz aşamasına dikkat edilmelidir çünkü kişiler bu yüzden haksız yere daha fazla hapiste kalmış olabilirler ve devletin tazminat ödemeye mahkûm edilebilir.

1.8. Kovuşturma Aşamasında Yapılan Uzlaştırmada Mahkemenin Rolü

Öncelikle uzlaştırmaların kovuşturma aşamasında olabilmesi, uzlaştırmayı mahkemenin yapması anlamına gelmemektedir. Uzlaştırma gerekliliği kovuşturma aşamasında ortaya çıkması durumunda uzlaştırmaların soruşturma aşamasındaki esas ve usule göre uzlaştırma bürosu tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Mahkeme dosyayı CMK 253'de belirtilen esas ve usulün yerine getirilmesi amacıyla

³ Yargıtay Ceza Dairesi, 15.05.2017, E. 2017/17116, K. 2017/10836; Ceza Genel Kurulu, 06.11.2007, E. 2007/6-212; K. 2007/229

uzlaştırma bürosuna göndermelidir (CMUY 22/2). Dosya bir ara karar ile uzlaştırma bürosuna gönderilirken bu ara kararda hangi sanığın hangi uzlaştırmaya tabi fiilden yargılandığı, uzlaştırma işlemi yapılacak kişiler ve sıfatları ve hangi suçlardan dolayı uzlaştırma usulü uygulandığı ayrıntılı olarak yer almalıdır (CMUY 22/3). Çünkü bunları araştırmak uzlaştırma bürosunun görevi dâhilinde değildir. Ayrıca duruma göre dosyanın tamamı değil hâkim tarafından uygun görülen belgeler büroya gönderilebilir (CMUY 22/3). Gönderilen dosya uzlaştırma bürosu tarafından kaydedilerek büro numarası alır ve bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısına tevdi edilir (CMUY 22/4). Gelen dosya Cumhuriyet savcısının incelemesi sonucunda uzlaştırma işleminin yapılacağı kişilerin ve suçlarının açıkça belirtilmediğine karar verir ise mahkemeden eksikliklerin giderilmesini ister (CMUY 22/5). Cumhuriyet savcısı suçun uzlaştırma kapsamına girmediği düşüncesinde ise mahkemeden dosyayı tekrar değerlendirmesini talep eder (CMUY 22/6). Ancak mahkeme kararını değiştirmez ise Cumhuriyet savcısının itiraz edemez ve usulü uygulamak zorundadır. Uzlaştırmacının görevlendirilmesi Cumhuriyet savcısının onay ile yapılır. Uzlaştırmacının muhatabı uzlaştırma bürosu ve bu bürodan sorumlu Cumhuriyet savcısıdır. Uzlaştırmacı belgeleri uzlaştırma bürosundan alarak yine oraya teslim etmek zorundadır. Düzenlenen raporda ne suretle ulaşıldığı yazılır fakat uzlaştırma müzakereleri esnasında suçun işlenmesiyle alakalı açıklamalar yapılmaz. Cumhuriyet savcısı uygun dosya ve raporu üst yazıyla mahkemeye gönderilir. Hâkim dosyaya ve rapora göre onaylar veya reddeder. Edimin özgür iradeye dayanıp dayanmadığının denetimi mahkemeye aittir ve eğer hakim edimin özgür iradeye dayanmadığına hükmetmiş ise direk olarak raporu reddeder. Eğer edim hukuka ve ahlaka uygun değilse söz konusu durum rapora yazılır ve edimin değiştirilmesi için uzlaştırma bürosuna geri gönderilir (CMUY 24). Yapılan uzlaştırma teklifi reddedilse bile hüküm verilinceye kadar taraflar aralarında anlaşıp CMUY ek-3'te yer alan uzlaştırma Rapor Örneği 'ne uygun bir uzlaştırma belgesi düzenlemeleri durumunda mahkeme bunu CMUY 25/4 ve 25/5' göre değerlendirir.

Özet olarak, uzlaştırmacının kovuşturma aşamasında olabilmesi, uzlaştırmayı mahkemenin yapması anlamına gelmemektedir. Uzlaştırma gerekliliği kovuşturma aşamasında ortaya çıkması durumunda uzlaştırmacının soruşturma aşamasındaki esas ve usule göre uzlaştırma bürosu tarafından yapılır. Kovuşturma aşamasında uzlaştırma konusunda mahkeme, uzlaştırmacı, uzlaştırma bürosu ve Cumhuriyet savcısının rolleri birbirinden farklı olabilmektedir.

Tablo 3. Kovuşturma Aşamasında Mahkeme, Uzlaştırmacı, Uzlaştırma Bürosu ve Cumhuriyet Savcısının Rollerini

	Uzlaştırmacı	Cumhuriyet savcısı	Uzlaştırma Bürosu	Mahkeme
Uzlaştırma hakkı	Var	Yok	Yok	Yok
Uzlaştırmacı görevlendirme onayı yetkisi hakkı	Yok	Var	Yok	Yok
Uzlaştırmacının muhatabı	X	Evet	Evet	X
Uzlaştırma raporu onay hakkı	Yok	Yok	Yok	Var
Mahkemenin uzlaştırma kararına (ara karar) itiraz hakkı	Yok	Yok (sadece tekrar değerlendirmesini talep hakkı)	Yok	Yok
Edimin yerine getirilip getirilmediğinin takibi hakkı	Yok	Yok	Var (soruşturma aşamasından kıyas ile)	Yok

1.9. Kovuşturma Evresinde Uzlaştırmacının Hukuki Sonuçları

Kovuşturma aşamasında uzlaştırmacının hukuki sonuçları CMK 254/2. ve CMUY 27. maddelerinde belirtilmiştir. Uzlaştırmacının gerçekleşmesi ve gerçekleşmemesine göre farklı hukuki sonuçlar mevcuttur. Uzlaştırma edimsiz gerçekleşmiş ise mahkeme düşme kararı vermelidir. Fakat uzlaştırma gerçekleşmiş ve edim de varsa def'aten yerine getirip getirilmediğine bakılması gerekir. Eğer edim def'aten yerine getirilmiş ise yine mahkeme düşme kararı vermelidir. Fakat edimin ifası ileri bir tarihe bırakılmış, taksitli bağlanmış ya da süreklilik arz ediyor ise CMK'nın 231. maddesinde var olan şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmelidir. Edimin yerine getirilip

getirilmediğinin takibi konusunda bir netlik yoktur. Fakat soruşturma aşamasında uzlaştırma bürosu tarafından yapıldığından hareketle kıyas yapılarak mahkeme aşamasında da uzlaştırma bürosuna bu görev tevdi edilebilir (Akbulut ve Aksan, 2019: 152-153). Kovuşturma aşamasında meydana gelen uzlaştırma sonucunda belirlenen edim taksitlere bağlandığında mahkemenin verdiği ve infaz savcılığına gönderilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının denetimli serbestlik dosyası şeklinde kayda alınması ve infazının Cumhuriyet Başsavcılığınca bu kayıt üzerinden takip edilmesi mümkündür (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 2017).

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildikten ve edim yerine getirildikten sonra mahkeme bu hükmü ortadan kaldırarak düşme kararı verecektir. Düşme kararı verilmesinden sonra bu karar bir mahkûmiyet içermediği için adli sicile kayıt, daha sonra işlediği bir suç için hükmün açıklanmasına engel olma veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hapis cezasının ertelenmesine engel olma, tekrür veya her hangi bir hak yoksunluğuna neden olmayacaktır. Bu şekilde verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarında yükümlülükler yüklemekte yerinde değildir. Hatta uzlaştırmadan sonra verilen hükmün geri bırakılması kararı edimin yerine getirilmesini sağlama amacı bulunduğundan dolayı denetim süresi içinde suç işlese bile hükmün açıklanması gibi bir sonuca yol açmamalıdır. Uzlaştırmanın sonunda bu kararın verilmesi, esasen sanığı yeni bir suç işlemekten caydırma amacı gütmemekte, edimin yerine getirilmesini sağlamaya çalışmaktadır (Örtan, 2018: 70-71).

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ardından verilen edim yerine getirilmezse mahkeme hükmü açıklayacaktır. Ayrıca uzlaştırma raporu, İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetine haiz belge sayılır. Sanık hakkında hem hüküm açıklanacak hem raporda yazılı miktarı ödemekle yükümlü kılınacaktır. Hükmün açıklanmasına karşı 7 günlük süre içinde itiraz yoluna başvurulabilir. Düşme kararı için ise yine 7 günlük süre içinde istinaf yoluna başvurulabilir (Akbulut ve Aksan, 2019: 155-156).

Özet olarak, uzlaştırmanın gerçekleşmesi ve gerçekleşmemesine göre farklı hukuki sonuçlar mevcuttur. Uzlaştırma edimsiz ise mahkeme düşme kararı vermelidir. Ama mahkeme, edim olması durumunda edimin gerçekleşip gerçekleşmediğine bakması gerekir. Eğer edim yerine getirilmiş ise mahkeme düşme kararı vermelidir. Ama edimin ifası ileri bir tarihe bırakılmış, taksitli bağlanmış ya da süreklilik arz etmesi durumunda ise CMK 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmelidir.

Tablo 4. Kovuşturma aşamasındaki uzlaştırma ile soruşturma aşamasındaki uzlaştırmanın farkları

	Soruşturma aşamasındaki uzlaştırma	Kovuşturma aşamasındaki uzlaştırma
Hangi durumlarda uzlaştırma yapılır?	Uzlaştırma kapsamına giren suçlar (CMUY 8).	Uzlaştırma kapsamına giren suçlar (CMUY 8) ve kovuşturma aşamasında uzlaştırma yapılabilecek hallerden biri.
Uzlaştırma yapılması için kararı kim verir?	Cumhuriyet savcısı	Hâkim
Yetişkinlerde uzlaştırmada edimsiz veya edim def'aten yerine getirilmiş ise ne karar verilmelidir?	Kovuşturmaya yer olmadığı kararı.	Düşme kararı (derhal beraat kararı verilemiyorsa).
Yetişkinlerde uzlaştırmada edim ileri bir tarihe ertelenmiş, taksitlenmiş veya süreklilik arz ediyorsa ne karar verilmelidir?	Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı.	Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı.
Uzlaştırma kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları nelerdir?	Kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına karşı 15 günlük itiraz yolu.	Hükmün açıklanması kararına karşı 7 günlük itiraz yolu ve Düşme kararına 7 günlük istinaf yolu.

Haricen uzlaştırma belgesi kime sunulur?	Cumhuriyet savcısı	Hâkim
Uzlaşma belgesini onaylayacak olan makam kimdir?	Cumhuriyet savcısı	Hâkim
Dosyanın uzlaştırma bürosuna kim gönderir?	Soruşturma bürosu	Hakim
Gönderilen belgeler	Cumhuriyet savcısı gerekli gördüğü belgeleri uzlaştırmacıya verir.	Mahkeme gerekli gördüğü belgeleri uzlaştırma bürosuna verir.
Uzlaştırma bürosuna dosya yollanırken belirtilmesi gerekenler	Soruşturma savcısı açısından özel bir hüküm yoktur.	Ara kararda uzlaştırma işleminin yapılacağı kişiler ve uzlaştırmaya tabi suçlar açıkça belirtilmelidir.

2. TOPLUMSAL BARIŞIN SAĞLANMASINDA UZLAŞTIRMA

2.1. Genel olarak

İnsanlar bir arada yaşamaya başlamalarından itibaren zaman zaman aralarında sorunlar çıkmış ve anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Anlaşmazlıkların kişilerin kendi aralarında çözülmesi sonucu büyük sorunlar meydana gelmiş ve kişiler çoğu zaman öç alma duygusu ile hareket ettiğinden adaletsizlikler olmuş ve artmaya devam etmiştir. Kişilerin adalet anlayışları subjektif olduğundan toplumlarda adaletsizlikler meydana gelmiş ve toplumdaki kişilerin de sayısının artması sonucu toplumların içinde karışıklık çıkmaya başlamıştır. Bu iç karışıklığın ve adaletsizliğin önüne geçilebilmek için belli kurallar konulmuş ve halk yaptıklarının karşılığının ne olacağını önceden öğrenebilmiştir. Toplumlar devletlere sahip olmadan önce bu sorunlar toplumun, kabilenin, grubun vb. toplulukların liderleri tarafından çözülmüştür. Daha sonra toplumlar geliştikçe bu sorunları kurumlar çözmeye başlamış ve hukuk kuralları meydana gelmiştir. Fakat kurallar konulsa dahi adaleti sağlamayı garanti edememektedir ve adalet kavramı toplumların karakterlerine göre değişebildiğinden, toplumların karakterine uygun kuralların konulması gerekmektedir.

Yüzyıllar boyunca adalet mefhumu üzerine kafa yorulmuş ve düşünürler tarafından bir tanım içine sokulabilmek için çaba gösterilmiştir. Mitolojik imgelere kadar gittiğimizde dahi adalet üzerine tasvirler görmek mümkündür. Bu şekilde insanlar tarih boyunca adaleti aramışlardır. Öncelikle adaleti insanlara eşit davranma şekline tanımlamışlar ve daha sonra adaleti sağlamak için mutlak ve kesin bir ölçü bulmaya çalışmışlardır. Burada daha çok insanlar doğanın ahengini gördüklerinden benzeri biçimlerde sistemleri arzulamışlardır. Son olarak, adaleti kimin sağlaması gerektiği sorusuna cevap aramışlardır (Küçüktaşdemir, 2017:126). Adalet etimolojik kökeni bakımından incelendiğinde “adl” kelimesi ile karşılaşırız. Arapça olan bu kelime şahitliği muteber kimse anlamına gelir ve doğru, dürüst, müstakim ve müsavi gibi anlamları da çağrıştırır. Adalet genel anlamda insanların davranışlarının ahlak kurallarına uygun olması şeklinde tanımlanabilir ve özel anlamda ise hakları ve ödevleri paylaşma ve her insana hakkı ne ise onu vermeye denir (Akıllıoğlu, 2001: 52). Örneğin, Yunan Klasik döneminde adalet konusunda büyük yol alınmıştır. Platon, adalet kavramını “*bütün erdemlerin toplamı*” ya da en kuşatıcısı olarak tanımlamış ve diğer erdemler gibi tüm insanlık için vazgeçilmez olarak nitelemiştir. Aristoteles’e göre adalet, bir ortadır, orta olanın özelliği sayılır ve adil bir kişinin hem kendisinin hem de başka birinin diğerleri ile ilişkisinde oranlama yaparak eşit bir şekilde paylaşan biri olmasına neden olan şeye denir ve adaletsizlikse uçların sahip olduğu bir özelliktir (Aristoteles, 2007:102). Yunan devrinden etkilenen Müslüman bilginler, natürel, bâkî ve istikrarlı olan ve bundan dolayı da ilâhî adaletle uyum içinde olan ve kıyaslanabilmesi mümkün rasyonel bir adalet tanımı yapmışlardır. Bu tanımın içindeki adalet ya vahi içinde olan adaletle paraleldir veya o adaletin açıklanmasına hizmet eder. Bunun bir sonucu olarak ilahi hukuk kuralları rasyoneldir. Adalet aynı zamanda hakikat, doğruluk ve iyilikle ilişkilidir. Kişilerin eylemleri adalet ile ölçülerek abartılı, kâfi, fazla veya eksik şeklinde değerlendirilir. Adaletin gayesi temelde hem bu dünyada hem de ahirette kişilerin mutluluğa ulaştırmasıdır. Bu yüzden Müslüman bilginler, adalet teorilerini ahlakla başlatmış, ekonomiyle geliştirmiş ve siyasetle kemâle erdirecek şekilde 3 parçaya

ayırımışlardır. Adalet, kişilerin, ailelerinin ve toplumun mükemmelliğinin sağlanması için ilk şart olarak kabul edilir. Müslüman bilginler, teorik ve pratik adaleti birleştirerek gerçek adaleti ortaya koymuş ve adaleti tüm erdemlerin gerçekleşmesi için takip edilecek bir yol olarak tanımlamışlardır (Kuşpınar ve Ümütlü, 2017: 306-307). Örneğin, Mevlânâ'nın adaleti, bir şeyin yerli yerine konması olarak tarif etmekte ve adaleti daha da somutlaştırarak adaletin, “ ağaçlara su vermek” olduğunu dile getirmiştir. Adaletsizliği ise “dikene su vermek” şeklinde tanımlamıştır (Rûmî, 1982: 5/1090).

Adaletin olması gerekeni içermesi ile ilgili tanımı büyük oranda görecelilik içermektedir. Görecelik, adalet kavramının hukuk ve hukuk dışı kısımlarını içine alır. Adalet, hukuk kurallarının varması gereken nihai amaç ve “haklılık” ve “haklı olanı vermek” kavramları ile tanımlanabilir (Soydan 2000:81). Adalet kavramında dikkat edilmesi gereken boyut onun her zaman var olan hukuk kurallarıyla ilişkilendirilmesi sorunudur. Burada önemli olan hukuk kurallarının adil olması gerektiğidir. Yoksa geçmişe ve bu güne bile ait olan bazı kurallar vardır ki varlıklarının nedeni var olan sistemi korumaktır ve bu kanunlar yasal olsa bile adaletli olarak tanımlanmazlar. Örneğin, 2. Dünya Savaşı'nın bitmesinde sonra “Kinci Muhbir Davaları” olarak meşhur olan davalar gündeme gelmiştir. Bunlardan biri Hitler Almanya'sının alenen hükümeti ve devleti eleştirmenin ağır yaptırımlara tabi tutulduğu sırada Alman bir subayın Hitler Almanya'sını eleştirmesi ve onun eşinin de bu durumu yetkili makamlara bildirmesi ile meşhur olan bir olaydır. Bu durum üzerine subay yargılanır ve ölüm cezasına çarptırılır. Fakat sonradan çıkan bir kanunun ölüm cezasını kaldırması üzerine subay savaş cephesine gönderilir. Hitler Almanya'sı kaybettikten sonra subay eşi yüzünden haksız yere ceza almasından dolayı suç duyurusunda bulunur. Karısı ise o zaman eşi olan subayın bu hareketinin suç olduğu ve ihbar etmesinin gerekli olduğu şekilde savunma yapar. Mahkeme ise yargılama sonucunda bu hareketin her ne kadar o zamanki yasaya uygun olsa bile kadının eşi olan subayı ihbar etme gibi bir mecburiyetinin var olmadığını ve bunu yapmasının yanlış ve adaletsiz olduğuna kanaat getirerek kadını suçlu bulur. Bunun benzeri olaylara ilişkin davalarda Hitler Almanya'sının çıkardığı kanunların amaçları ve geçerlilik kapasitesi irdelenmiş, hukuk ile adalet arasındaki bağ incelenmiş ve bunun üzerine Radbruch Formülü benimsenmiştir (Sakarya Üniversitesi, 2016).

Adaletin vukuu bulabilmesi topluma sirayet etmesi ile mümkün olduğundan bunun yolu hukuk kurallarından geçmektedir. Adalet kavramının tanımında “yasal” ve “yasa üstü” adalet şeklinde bir ayrım mevcuttur. Yetkili makamlar tarafından derç edilen kurallar paralelinde davranma ya da yetkili makamlar tarafından derç edilen kurallara uymak yasal adaletin yerine getirilmesi için kâfidir. Fakat adaletin tanımındaki temel ayrımlardan ikincisi olan “yasa üstü” adalet olaya farklı açıdan bakmaktadır. Bu adalet tanımına göre, kanunlar tarafından belirlenen her kural ve davranış tarzı adil olarak nitelendirilmeyebilir. Burada yetkili makamların çıkardıkları kanunun usulünün araştırılmasından çok esasına yani duhul ettiği ahkâma kattığı veya eksilttiği durumlar çerçevesinde bir bakış açısı geliştirilmektedir. Burada usulü adalet değil kişilerin hayatının içine bizzat giren ve o zamanki bütün hukuk sistemlerinin kullandığı objektif ve salt değer aranmaktadır (Gürdal, 1994). Fransız iktisatçı, devlet adamı ve gazeteci olarak bilinen Frederic Bastiat (1801-1859) adalet kavramının özünün düzenlemelerden ziyade yasa üstü adalet anlayışı olduğunu söylemiş ve bunun nedeninin yasa koyucular, yasama veya devlette güçlü olan kişilerin hazırladıkları veya destek verdikleri yasaların halktan öte kendi menfaatlerine yönelik olduğundan adaletsizliğe yol açtığını söylemiştir. Ayrıca bu insanların kendilerini diğer insanlardan üstün gördüklerini ve doğal olarak bu güce sahip olduklarını düşündüklerini iddia eder. Genel olarak sınırlı devlet anlayışının tersi her durumda hukuksal yozlaşmanın var olacağını söylemektedir. Örneğin, devlet yönetme hırsı, toplum dostu projelerini, merkezi anlayışlarını, gümrük tarifelerini, kısıtlayıcı önlemleri, vergi yoluyla adaleti sağlama fikri adaletsizliğe yol açar ve aç gözlülük ve hırs sonucu gerçek suçluları cezalandırması gereken hukuk kötülüğün merkezi haline gelir (Bastiat, 2014; Tosun, 2018: 163).

Devletler kendi adalet sistemlerini belirlemiş ve suçu önlemek ve caydırmak için cezalar öngörmüştür. Örneğin, geleneksel ceza adaleti sistemi, temelde suçun mağdurunun devlet olduğu fikrinden hareket etmiş ve diğer mağdurları ikinci plana itmiştir. Fakat mahkemelerin tatmin edici sonuçlara

varamaması ve mağdurların vicdanını rahatlatamamaları sonucu onarıcı adalet kavramı ortaya çıkmıştır. Bu durumda devlet mağdur olma durumunu ikinci plana bırakır ve toplumun iç huzuru adına tarafların anlaşmasına müsaade eder. Bu yola, geleneksel cezalandırma sisteminden ayrıldığı için alternatif uyumsuzluk çözüm yolu denilmiş ve zamanla çeşitlenmiştir. Bunlardan biri, uzlaştırma yoludur. Devlet bu yolla kişileri cezalandırmaktan vazgeçer ve mağdurun tatmin olmasını ve rızasını yeterli bulur. Böylece taraflar arasında husumet son bulur ve taraflar yargı sürecinde yıpranmadan ve yargı kurumunun iş yükü artmadan hızlı ve etkili sonuçlar elde edilebilir. Ayrıca fail topluma yeniden kazandırılır ve mahkeme giderleri azalır. Uzlaştırmanın olması aynı zamanda toplumsal barışı da sağlar (Yılmaz, 2019: 12) ve failin suçunu ikrar etmesi istenmeden huzursuzluğun bitmesi adına anlaşmaya varması hem faili rahatlatır hem de mağduru rahatlatır. Burada esas mesele, uzlaştırmanın işletildiği durumlarda, cezalandırma amacını gütmekten çok anlaşmazlığın giderilmesine odaklanılmaktadır (Özdemir, 2019: 1). Burada esas olarak karlı çıkan taraf kişilerden çok toplumdur. Çünkü kişiler arasında çıkan nispeten küçük sorunların karmaşık hale getirilmesi sadece olaya karışanları etkilemez ve aynı zamanda çevresini de etkiler.

2.2. Cezalandırıcı Adalet Anlayışı

Her suç bir haksızlığa yol açtığından cezalandırmanın amacı bu haksızlığı gidermektir. Fakat ceza fazla olursa fail yönünden adaletsizlik olur ve aksine az verilirse mağdur tarafında bir adaletsizlik meydana gelir. Bu yüzden adalette denge sağlamak esastır. Ceza adaletinin mefkûresi suçlu olan insanı cezalandırmak değildir. Amaç insandaki suçluyu cezalandırmaktır (Selçuk, 2009: 65). Ceza adaleti suçu önlemeyi ve suçluyu iyileştirmeyi esas almaktadır. Bunun anlamı ceza adaletinin suç işlenmeden de tesisinin mümkün olduğudur.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok devletin hukukunu yapısal ve işlevsel olarak yapılandıran temel felsefesinin ana unsurlarından birisi cezalandırıcı adalet anlayışıdır. İnsanlar iradeye sahip olduklarından yaptıklarının da sorumluluğunu taşımak zorundadırlar (Beccaria, 1963). Bu anlayışın temelinde yatan felsefe suçların cezaya muhtaç olduğudur. Cezanın suçlularda korku yaratan tarafı onun caydırıcı olmasıdır. Fakat hayatta her şey denge üzerine kurulu olduğundan cezalandırmada da aşırıya gidilmemelidir. Eğer suçlunun vicdanında haksızlık fikri tetiklenirse kişiye verilecek cezanın bir anlamı kalmamaktadır. Cezalandırmanın temel amacı kişiyi ıslah ederek topluma tekrar kazandırmaktır. Günümüzde kişiler cezalandırıldıktan sonra salıverilmekte ve suçluların işledikleri suçları bir daha işlemeyecekleri düşünülmektedir. Cezalandırıcı adalet anlayışında esas olarak kuralları devlet koyduğundan dolayı bu kurallara karşı gelecek suç işleyen kişiler temelde devlete karşı suç işlerler ve devlette cezalandırma yetkisini kullanır ve suçlulardan mağdurların öcünü alır (Uludağ, 2011:139). Burada amaç cezalandırmak suretiyle kişileri rehabilite etmektir (Greenawalt, 1983). Devlet bu anlayışta mağdurları, suçluları cezalandırmak ve adaleti sağlayabilmek için tanık gibi kullanmaktadır (Akgül, 2020: 5). Cezalandırıcı adalet anlayışında cezanın özel ve genel amacı mevcuttur. Özel amacı kişinin yaptığından yanlış olduğunu anladığından, yaptığından sonuçlarını kavradığından ve pişmanlığından emin olmaktır. Genel amacı ise suçluların devlet tarafından cezalandırıldığından ve eğer toplumda herhangi biri daha aynı suçu işlerse aynı akıbete maruz kalacağından topluma hissettirmektir (Ercan, 2014).

Toplumlar geliştikçe ve ilerledikçe ekonomik, sosyal, politik ve kültürel anlamda değişikliğe uğramakta ve değer yargıları değişebilmektedir. Özellikle malvarlığı ile ilgili suçlarda yargılamanın uzun sürmesi ve mağdurun zararının tanzim edilmesi yerine suçluya ceza verilmesi durumda mağdur çoğu zaman tatmin olmamaktadır. Ayrıca günümüz toplumlarında genel olarak cezalandırıcı adalet anlayışı dominant olmasına rağmen suç oranları her geçen gün artmaktadır (Yavuz, 2018). Özellikle cezalandırıcı adalet anlayışı mağdurun yarasının sarılmasına yardım etmemekte, barışın temininde yetersiz kalmakta ve suçluları yeterince ve zamanında cezalandıramamaktadır. Tüm bu durumlar onarıcı adalet anlayışına geçişin yolunu açmaktadır.

2.3. Onarıcı Adalet Anlayışı

Mağdurun haklarının korunması düsturuna hareket eden ve yaygın olarak Anglosakson hukuk rejimlerinde uygulanan onarıcı adalet sistemi (İngiltere, Yeni Zelanda, Kanada, ABD, Kanada ve Avusturya) temel olarak bütün hukuk sistemini kapsamasa da bazı suçlar için birçok ülkede kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlayışta ana ilke mağduru sürece katarak mağduru manen uğradığı haksızlığı giderme ve madden ise para kaybının giderilmesidir. Birçok basit sorun kişilerin birbiriyle konuşmadığından çözülmemiştir. Fakat burada araya bu konuda yetkin bir kişi girmekte ve tarafların uzlaştırmasına yardım etmektedir. Uzlaştırma geleneksel olarak süregelen ve aile büyüğünün veya ileri gelenlerden birinin küskün olan tarafları barıştırma usulüne de benzetilebilir. Alternatif çözüme yol açan onarıcı adalet kavramının 20. yüzyılın ortalarından itibaren devletlerin ilgisini çekmiştir (Günay, 2019: 4). Birleşmiş Milletler Çalışma Topluluğu onarıcı adaleti, suçtan etkilenen tarafları, suçun zararlı sonuçlarını ve geleceğe yönelik etkilerini giderme ile ilgili meseleyi çözmek için bir araya getiren süreç olarak tanımlamış ve amacın, mümkün olduğu ölçüde zararın tazmin ve telafisi ya da zararın ve yaralanmanın giderilmesi şeklinde tanımlamıştır (Yılmaz, 2015: 95; Cörüt, 2019: 11-12). Onarıcı adalet anlayışında devlet işlenen ve devletin kuralına karşı gelen suçu mağdur affettiği sürece kendisi de affeder ve mağdur lehine cezalandırmaktan vazgeçer. Yani devlet var olan cezalandırma hakkından vazgeçer (Kaplan, 2015). Örneğin Filipinler’de yaşamını sürdüren Ifigao toplulukları, mağdurların zararlarının giderilmesini temel olarak hukuk süreçlerini yöneten bir topluluktur (Bakar, 2022: 3).

Özetle onarıcı adalet sistemi belli temel değerleri korumaktadır. Toplum içinde yaşayan insanların suç karışması durumunda bu kişilerin haklarına saygı duyulması ve meydana gelen haksızlığa profesyonel kişiler aracılığıyla haklarına herhangi bir zarar gelmeden aralarında çözmelerine imkân tanınır. Onarıcı adalet anlayışı temelinde dezavantajlı olan kişilere destek olunur ve hakları daha kolay korunabilir. Haksızlığın çözülmesi aşamasında taraflara hiçbir ayrımcılığın yapılmaması ve taraflardan herhangi birinin suçu işlemiş gibi algılanarak ona göre davranılmaması esastır. Zorlayıcı, cezalandırıcı veya baskılayıcı uygulamalar yerine gönüllülük esasına göre davranılır. Onarıcı adalet süreci neticesinde tarafların karşılıklı olarak uyacağı bir anlaşma düzenlenmesi imkânı elde edilir. Toplumun çıkarı ve huzuru esas alınmak suretiyle insan hakları, hukukun üstünlüğü, tarafsızlık, hakkaniyet ve makullük prensiplerine uygun davranılması gibi hususlar onarıcı adaletin özellikle uzlaştırmaya yansıyan tarafının temel değerler arasında yer almaktadır (Özbek, 2018: 4).

2.4. Uzlaştırmanın Toplumsal Barışa Katkısı

Uzlaştırma kurumu temelde mağdur, fail ve toplumun huzuruna ve ilişkilerine katkı sağladığından dolayı toplumsal barışa katkı sağlamaktadır. Ayrıca, insan hakları bakımından da önem arz etmektedir. İnsanların mahkemelerde zaman ve enerji harcaması yerine uzlaştırma kurumu, hem daha hızlı hem gelecek açısından daha faydalı bir duruma neden olmaktadır. Genel olarak mahkemelerde bir taraf haksızlığa uğradığını hissetmekte ve mahkeme kararı da olduğundan haklı olduğu halde devletin kendisini haksız bulduğunu düşünebilmektedir. Ayrıca karşı tarafla ilişkileri daha kötüye gidebilmekte hatta adaleti sağlamadığını düşündüğü devletin yerine kendi adaletini bile sağlamayı düşünebilmektedir. Bunun dışında devletle ve adalet kurumları ile olan ilişkileri bile zedelenebilmektedir. Devlete olan güveni azaldığından dolayı çevresine devlet kurumlarının adil olmadığını söyleyebilir ve çevresindeki insanlardan bazıları adalet mekanizmasıyla hiç ilişkileri olmadığından bu söze inanabilirler. İnsanlar çevresindeki doğru yanlış birçok söze inanarak kişilere veya kurumlara ön yargıyla yaklaşabilmektedir. Bundan dolayı onarıcı adalet kurumu popülerlik kazanmıştır. İnsanların sorunlarını kendi inisiyatifleri ve kararları ile çözmesi daha yararlı bulunmuştur. Devlet karar verici olmanın yükünü üzerinden atmış ve kişilerin kendi sorunlarını çözmesi için aracı olmayı kabul etmiştir. Onarıcı adalet kurumunda devlet tarafları bir araya getirir ve mümkün olan çözümler çerçevesinde kendi aralarında bir karara varmalarına aracı olmaktadır. Kişiler kendi sorunlarını kendileri çözdüğü zaman kendi kararlarını verdiklerinden dolayı daha huzurlu olmaktadır. Ayrıca bu durum devletin kişiler arasında karar vermesinden daha faydalı olmaktadır. Mahkemeler kişileri elde ettikleri kanıtlar üzerine yargılayabilmekte ve mahkum edebilmektedirler.

Fakat adalet kurumları her zaman yeterince delil elde edememekte ve normalde kişiler suç işlese bile kanıt olmadığından delil yetersizliğinden beraat kararları verilebilmektedir.

Türk Ceza Kanunu (2004), kanunun suç ve cezayı içeren hükümlerinde karşılaştırma yapmayı reddetmekte ve hâkime kanun oluşturma imkânı tanımamaktadır. Ayrıca Cumhuriyet savcısı kendisine sunulan deliller ile bağlı değildir ve suç şüphesini araştırma yükümlülüğü vardır. Türk Ceza Hukuku'nda suçun aydınlığa kavuşturulması, ceza hukukuna giren haksızlığın araştırılması, tespit ve cezalandırma yetkisi devlete aktarıldığından Türk Ceza Hukuku'nda kovuşturma mecburiyeti ilkesi geçerli olmaktadır ve başlangıç şüphesinin varlığı halinde soruşturmaya başlanmaktadır (Albrecht, 2011). Türk Ceza Muhakemesi Kanunu 160. maddesine göre Cumhuriyet savcısı, suçun işlendiği izlenimi üzerine harekete geçer ve kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek için gerekli araştırmayı yapar. Cumhuriyet savcısı etkin bir soruşturma yürütmeli, toplanabilecek olan tüm delilleri toplamalı ve yeterli şüpheye ulaşıktan sonra kamu davası açmalı veya alternatif yollara başvurmalıdır (Kahraman, 2014: 130). Cumhuriyet savcısının yeterli şüphe ile kamu davası açtığı kamu davalarının da çoğundan fazlası mahkûmiyetin dışındaki kararlar olmaktadır. 2022 yılında 2.009.860 kamu davası açılmış, bunların 867.397 bini mahkûmiyet ile sonuçlanmış, 375.232 bini beraat ve diğerleri ise mahkûmiyet ve beraat dışındaki kararlar ile sonuçlanmıştır. 2022 yılında karara bağlanan dosyalarda sanıklar hakkında verilen hükümlerin (3.059.894) %40,7'si mahkûmiyet, %22,5'i beraat ve diğerleri de mahkûmiyet ve beraat dışındaki kararlardır. Uzlaştırma suçlarının büyük ölçüde muhatabı olduğu asliye ceza mahkemelerinde ise 2022 yılında 1.627.980 kamu davası açılmış, bunların 693.144 bini mahkûmiyet ile sonuçlanmış, 282.035 bini beraat ve diğerleri ise mahkûmiyet ve beraat dışındaki kararlar ile sonuçlanmıştır (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2022). Görülmelidir ki açılan kamu davalarının gözle görülür sayıdaki bölümü beraat ile sonuçlanmaktadır. Beraat kararları özellikle lekelenmeme hakkını da önceleyen uzlaştırma müessesesi açısından da önem arz etmektedir. Kişilerin suç şüphesi ve gereksiz suçlamalarla cezai soruşturmaya dâhil edilmemesi lekelenmeme hakkı açısından son derece önemlidir (Ulaşan, 2023: 241). Sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağı düşünülen konuların dava konusu olması ve Cumhuriyet savcılarının filtre görevi görerek lekelenmeme hakkını koruması gerekmektedir⁴. Uzlaştırma kurumunda taraflardan hiçbiri sanık ya da fail olarak damgalanmamaktadır ve uzlaştıklarında dahi suçu işledikleri kabul edilmiş sayılmaz. Bu lekelenmeme hakkının bir sonucudur. Cezai yaptırım içeren suçlamalar insanların onurunu zedelemektedir. Uzlaştırmada insanlar suç isnadıyla baskı altına alınsaydı telafisi güç zararlar doğması muhtemeldi. Uzlaştırmada amaç devletin hassas davranarak kişilerin onurunu mümkün mertebe zarar görmekten korumaktır. Temelde uzlaştırmaya tabi olan suçlarda uzlaştırma yapılmadan kamu davası açılması ve kovuşturmaya ilişkin işlemler tesis edilmesi sonucunda mahkeme nezdinde ifade alma ve mahkeme celbi gelmesi insanlar ve onların çevresi açısından insan onuru açısından zarar verici bir durum ortaya çıkarabilir. Bu durumların önüne geçebilmek için devlet olabildiğince alternatif çözüm yollarını teşvik etmektedir. Türkiye'de 2022 tarihinde toplam uzlaştırma dosya sayısı 582.760 bindir. Uzlaştırma teklifi kabul edilen sayısı ise 286.163 bindir (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2022). Bu rakamlardan yola çıkarak Türkiye'de uzlaştırma müessesesinin işe yaradığını söyleyebiliriz. Uzlaştırma dosyalarının neredeyse yarısında uzlaştırma teklifi kabul edilmiştir.

Müslüman düşünürler adaleti hikmet, yiğitlik ve iffet erdemlerinin tam olarak meydana gelmesiyle oluşan erdem olarak tanımlarlar. Farabi, "*toplum sevgiyle kaynaşır, adaletle yaşar*" demiştir. Sevgi kişileri kaynaştıran ve birbirine bağlayan doğal bir duygudur. Sevgi genel olarak ahlaki bir erdem olarak tanımlanabilir. Tusi ise "*eğer sevgi devam etseydi adaletle sağlanacak düzene ihtiyaç kalmazdı*" demektedir. Eğer insanlar arasındaki sevgi zayıflarsa, toplumun kurumsal ya da şahsi olarak adaleti tesis etmesi gerekir. Sevginin boşluğu adalet ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Sevgi ve şefkatin sıcaklığı adaletin ciddiyet ve soğukluğuna dönüşmektedir (Demirkol, 2015: 416). İnsanlar arasındaki sevgi ve şefkatin azalması durumu o bölgede veya ülkedeki kolluk kuvveti ve adli makamların sayılarının çoğalması ile anlaşılabilir. İnsanlarda birbirlerine olan sevgi azaldıkça sorunlarını birbirlerine sabrederek ve destek olarak değil devlet eliyle zorla almaya çalışırlar.

⁴ Yargıtay, 13.CD E. 2011/17629 K. 2011/6976 T. 30.11.2011

Kendilerine bir anlık sinir ile yapılan eylemleri affetmek yerine adli mercilere başvurarak karşılığını almaya çalışırlar. Bu sevgi bağı asabiyet kavramı ile açıklanabilir. Uludağ (2013:78-79) asabiyenin dayanışma ve yardımlaşmayı güçlendirdiğini ve manevi bağ olduğunu belirtmektedir. Asabiyet terimi kan bağı, dayanışma, grup dayanışması, sosyal uyum ve kabilecilik olarak değerlendirilmektedir. Bu kavram kolektif bir eylemdir. Toplumsal birlik ya da kaynaşma klan ya da kabilelerde kendiliğinden gerçekleşmekte ve din ideolojileri bu toplumsal kaynaşmayı daha da güçlendirmektedir. Asabiyetin özü neseptir (İbn Haldun, 2015:27-28; Önder ve Ulaşan, 2018: 241). Fakat toplum geliştikçe çeşitlenmektedir. Gelişmemiş toplumlarda kan ön plana çıkmasına rağmen toplum geliştikçe ırk, millet ve din birliği gibi şekillere dönüşebilmektedir ve asabiyetin kuvvetli olduğu toplumlarda bireyler birbirlerini korurlar ve birbirlerine sevgi beslerler. Fakat sevgi zamanla azalmaya başladığında birbirlerine karşı yaptıkları eylemleri anlayışla karşılama yerine adalet arayışına girerek devletin haklarını almasını isterler. Aslında uzlaştırmanın da amacı toplumda olan barışı ve sevgiyi geri getirmektir. İnsanların birbirleriyle konuşabilmesine ve sevgilerinin tekrar oluşabilmesine katkı sunmak için ortaya atılan uzlaştırma kurumu, işlevini yerine getirdiği müddetçe kişiler arasındaki huzuru ve mutluluğu yeniden tesis eder. Dava süresince taraflar arasında doğabilecek husumetleri önler ve taraflar arasındaki bozulan ilişkileri telafi eder. Ayrıca taraflar birlikte çözüm bulduklarından aralarında anlayış ve sevgi gelişir ve husumetleri kaybolur. Taraflar yapılan eylemlerin nedenlerini öğrenerek birbirleriyle empati kurabilirler. Mağdur faille konuşması sonucu karşı taraftan gelebilecek bir haksız fiile veya suça karşı korku ve kaygıdan da kurtulabilir (Aşkın, Topuz ve Bilgi, 2020). Fail yönünde uzlaştırmanın faydaları ise olası bir hapis cezası ve adli sicil kaydının olmasının önlenmesi ve topluma tekrar kazandırılabilme olasılığının artırılmasıdır. Fail neden olduğu zararları görebilir ve karşı tarafta neden olduğu tahribatı düzeltme imkânına erişebilir. Hatasını düzeltmeye çalışan fail toplum karşısında suçlu olarak görünmekten çok hata yapmış bir kişi olarak görünür. Fail olası bir yargılamada aleniyet ilkesine göre duruşmanın herkese açık olması durumu yerine gizlilik içerisinde bir uzlaştırma kurumunu tercih edebilmektedir (Alsammouni, 2022: 46-47). Uzlaştırma kurumunun düzenlendiği CMK'nın 253/19 maddesinde taraflar arasında uzlaştırmaya varılması halinde tazminat davası açılmaz ve kişilerin ayrıca tazminat davası için hukuk mahkemelerine gitmesi önlenerek zaman ve para kaybının önüne geçilebilir (Alçıçek, 2011:29-30). Ayrıca uzlaştırma kurumu bütüncül olarak topluma hizmet etmektedir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık giderilerek şüphelinin toplumla bütünleşmesi sağlanır ve böylece toplumun dağılmasının önüne geçilmeye çalışılır. Birbirleriyle sorunları olan kişiler yerine uzlaşma sağlamış ve huzurlu bireyler elde edilir (Güngör, 2019).

SONUÇ

Uzlaştırma, onarıcı adalet anlayışına dayanan Anglo-Amerikan kökenli bir kurumdur. İlk uygulamalar 1970'lerde Amerika ve Kanada'da görülmüştür. 2005 yılında ise Türk ceza mevzuatında yerini almıştır. Uzlaştırma, geleneksel ceza adaleti sisteminden farklılığı ile ön plana çıkar. Ceza Muhakemesinin tarafların birbirleri ile olumlu ilişkiler kurmasına yardımcı olur ve mağdur veya suç nedeniyle zarara uğrayan kişinin zararını etkin şekilde tazmin edebilmesini sağlar. Aynı zamanda iyileştirme yoluyla sosyal dayanışmanın sağlanmasına dayanan bir oluşumdur. Uzlaşmanın sağlanmasıyla mağdur ve şüphelinin kamu davası açılmadan veya açılmış olan kamu davası devam ederken, hüküm verilmeden önce anlaşmaya varması amaçlanır. Onarıcı adalet ilkesi gereği mahkemeye taşınmadan çözüm sağlanır. Uzlaştırma kamu davasına alternatif bir kurum olarak işlerlik kazanmıştır. Suçtan etkilenen kişilerin doğrudan katılımı ile çözüm bulunmaya çalışılır. Suç nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlığın en etkili ve tatmin edici şekilde çözümü amaçlanır. Fail yargılama makamlarının önüne çıkmadan ıslah edilmekte, mağdurun ve toplumun zararı giderilmek amaçlanır. Faile sorumluluk yüklenerek mağdur ve topluma verdiği zararı kabul etmesi ve bunun giderilmesi imkânı sağlanır. CMK 252 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaştırma kurumu, Cumhuriyet savcısı ve hâkime takdir hakkı verilmeksizin uzlaştırma tabi suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilmesini zorunlu kılmıştır. Taraflar uzlaştırma teklif edilmeden ve uzlaştırma girişiminde bulunulmadan kamu davası açılmaz veya hüküm kurulamaz. Açılmış ise iddianame CMK 174/1.c maddesinde iadesi gerekir.

Temel olarak soruşturma aşamasında başlayıp sona eren bir kurum olarak tasarlanmasına rağmen çıkan sorunlarda göz önüne alınarak istisnai olarak kovuşturma aşamasında da işlerlik kazanması sağlanmıştır. Soruşturma evresindeki uzlaştırma ile kovuşturma evresindeki uzlaştırmanın usulleri genel hatlarıyla aynı olmasına rağmen işlemlerin işletiliş tarzında bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır. Uzlaştırma kurumu ile varılması arzu edilen amaç mağdurların tahmin edilmesi ve daha az kamu davasının açılmasıdır. Kovuşturma aşamasında uzlaştırma kurumunun işletilmesinin gayesi ise mağdurun zararının bir an önce giderilmesi ve yargılamayı bir an önce bitirerek daha fazla emek ve zaman israfını önlemektir.

Uzlaştırma, asliye ceza mahkemelerinde 2022 yılında 1.627.980 kamu davası açılmış, bunların 693.144 bini mahkûmiyet ile sonuçlanmış, 282.035 bini beraat ve diğerleri ise mahkûmiyet ve beraat dışındaki kararlar ile sonuçlanmıştır. Açılan kamu davalarının gözle görülür sayıdaki bölümü beraat ile sonuçlanmaktadır. Beraat kararları özellikle lekelenmeme hakkını da önceleyen uzlaştırma müessesesi açısından da önem arz etmektedir. Kişilerin suç şüphesi ve gereksiz suçlamalarla cezai soruşturmaya dâhil edilmemesi lekelenmeme hakkı açısından son derece önemlidir. Ayrıca, Türkiye’de 2022 tarihinde toplam uzlaştırma dosya sayısı 582.760 bindir. Uzlaştırma teklifi kabul edilen sayısı ise 286.163 bindir. Bu rakamlardan yola çıkarak Türkiye’de uzlaştırma müessesesinin işe yaradığını söyleyebiliriz. Uzlaştırma dosyalarının neredeyse yarısında uzlaştırma teklifi kabul edilmiştir. Toplum uzlaştırma kurumunun amacını anlamış ve yararlı bularak bu yolu benimsemeye başladığı anlaşılmaktadır. Toplum içinde yaşayan insanların suç karışması durumunda bu kişilerin haklarına saygı duyulması ve meydana gelen haksızlığın profesyonel kişiler aracılığıyla çözümünün kolaylaştırılması uzlaştırma kurumunun en belirgin özelliklerindedir. Ayrıca, uzlaştırma kurumu, dezavantajlı kişilere destek olur ve haksızlığın çözülmesi aşamasında taraflara hiçbir ayrımcılık yapılmamasını sağlar ve tarafların suçlu olarak görünüşünün önüne geçer. Zorlayıcı, cezalandırıcı veya baskılayıcı uygulamalar yerine gönüllülük esası uyarınca uzlaştırma işlemleri yapılır. Tarafların karşılıklı olarak uyacağı bir anlaşma düzenlenmesi imkânı elde edilir. Toplumun çıkarı ve huzuru esas alınmak suretiyle insan hakları, hukukun üstünlüğü, tarafsızlık, hakkaniyet ve makullük prensiplerine uygun davranılır. Uzlaştırmanın amacı toplumda olan barışı ve sevgiyi geri getirmektir. İnsanların birbirleriyle konuşabilmesine ve sevgilerinin tekrar oluşabilmesine katkı sunmak için ortaya atılan uzlaştırma kurumu, işlevini yerine getirdiği müddetçe kişiler arasındaki huzuru ve mutluluğu yeniden tesis eder.

KAYNAKÇA

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2022). *Adalet İstatistikler 2022*. Ankara. Retrieved Ağustos 26, 2023, from https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist-2022cal%C4%B1sma100kapakl%C4%B1.pdf
- Akbulut, B., & Aksan, M. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma* (2. b.). Seçkin Yayıncılık.
- Akgül, A. K. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akılhoğlu, T. (2001). *Adalet Kavramı ve İnsan Hakları*. In A. Güriz (Ed.), *Adalet Kavramı* (pp. 39-48). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Albrecht, P.-A. (2011). *Die Vergessene Freiheit, 3. Auflage, Berliner Wissenschafts-Verlag*. Berlin.
- Alçıçek, M. (2011). *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alsammouni, J. M. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları: Uzlaştırma, Önödeme, Kamu Davasının Açılmasının Erteleme ve Seri Muhakeme*. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apaydın, C. (2019). *Ceza Hukukunda Uzlaşma ve Uzlaşmacılar için Ceza Hukuku* (1. b.).
- Aristoteles. (2007). *Nikomakhos'a Etik*. (S. Babür, Trans.) Ankara: Bilgesu.
- Aşkın, U., Topuz, V., & Bilgi, B. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma* (2. b.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aydın, M. (2017). 6763 Sayılı Kanun ile Getirilen Uzlaşma Kurumunun Uygulanması. *Terazi Hukuk Dergisi*.
- Bakar, Y. E. (2022). *Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Uzlaştırma ve Uzlaşmacıların Pratikte Yaşadığı Sorunlar*

- ve Çözüm Önerileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: T.C. İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bastiat, F. (2010). *Hukuk* (5. ed.). (A. Yıldırım, & A. Yayla, Trans.) Ankara: Liberte.
- Beccaria, C. (1963). *An Essay on Crimes and Punishments*. (H. Paolucci, Dü.) Indianapolis: Bobbs-Merill.
- Bozatay, Ş. A., & Ürünal, A. A. (2018). Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Uzlaştırma Kapsamına Giren Suçlar: Kuramsal ve Hukuksal Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 329-344.
- Cörüt, P. (2019). Ceza Muhakemesinde Uzlaşma. *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Çetintürk, E. (2017). *Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Demirkol, M. (2015). Barışın İnşasında Sevgi ve Adaletin Gücü. *International Journal of Science Culture and Sport*.
- Ercan, İ. (2014). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. b.). İstanbul: On iki Levha Yayınları.
- Eriş A. Uğur. (2018). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Ve Uzlaştırma Eğitimi. *TBB Dergisi*, 137.
- Greenawalt, K. (1983). Punishment. S. H. Kadish (Dü.) içinde, *Encyclopedia of Crime and Justice* (s. 1336-1338).
- Günay, F. (2019). Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırmacının Önemi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yalova.
- Güngör, M. (2019). *Ceza Yargılamasında Uzlaştırma* (1. b.). Ankara : Adalet Yayınevi.
- Gürdal, T. (1994). Türkiye’de Ücretlerin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbn Haldun. (2015). *İbn Haldun ve Mukaddime*. (A. Köksal, Dü.) Ankara: Yason Yayıncılık.
- Kahraman, E. G. (2014). Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 123-150.
- Kaplan, M. (2015). Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Kuşpınar, B., & Ümütlü, A. Y. (2017). Adalet Kavramı Konusunda Gazâlî, İbn Arâbî ve Mevlânâ’nın Görüşlerinin Analizi. *Beytulhikme Int Jour Phil*, 7(2), 303-328.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2017). Mitolojide adalet imgeleri. *ViraVerita E-Dergi*, 5, 87-132.
- Mevlana Celaleddin Rumi. (1982). *The Mathnawi of Jalalu’d-din Rumi*. 6 vols. Commentary. (R. A. Nicholson, Trans.) Cambridge: The E.J. W. Gibb Memorial.
- Önder, M., & Ulaşan, F. (2018). Ibn Khaldun’s Cyclical Theory on the Rise And Fall of Sovereign Powers: The Case of Ottoman Empire. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 8(2).
- Örtan, Y. (2018). Kovuşturma Evresinde Uzlaşmanın Sonucu Olarak Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı Verilmesinin Yerindeliği. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1).
- Özbek, M. S. (2018). *Onarıcı Adalet Anlayışının Düşünsel Temeli, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı* (1. b.). Ankara: Deniz Ofset ve Matbaacılık.
- Özbek, M. S., Cüni, O., & Özcan, M. (2018). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı*. Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., & Tepe, İ. (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (11. b.). Seçkin Yayınları.
- Özdemir, M. (2019). Türk Hukukunda Uzlaştırma Kurumu. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*.
- Sakarya Üniversitesi. (2016, Mart 11). *Bir Değer Olarak Adalet*. Retrieved Mayıs 11, 2022, from Sakarya Üniversitesi Web Sitesi: <https://haber.sakarya.edu.tr/bir-deger-olarak-adalet-h42407.html>
- Selçuk, S. (2009). *Adalet ve Yaşayan Hukuk* (1. b.). Ankara.
- Soydan, B. Y. (1997). Vergi Adaleti Kuramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramları ile Okumak. *XIII. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu*. Antalya.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü. (2017). *Uzlaşma Sonucunda Belirlenen Edimin Taksidinde Bağlandığı Hâllerde Verilen HAGB Kararlarının Takibi*.
- Tan, H. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tosun, C. M. (2018). Frederic Bastiat: Hukukun Yozlaşması ve Liberal Yaklaşım. *Mavi Atlas*, 6(1), 156-169.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2019). Mayıs 09, 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Ulaşan, F. (2023). The Decision Of No Ground for Investigation on the Basis of Right Not to Be Labelled As Criminal and Presumption Of Innocence In the Scope of Human Rights. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 219-253.
- Uludağ, S. (2013). *İbn Haldun Hayatı Fikirleri Eserleri Biyografi*. Ankara: Harf Eğitim.
- Uludağ, Ş. (2011). Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(4).

- Yavuz, H. A. (2015). Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (23), 85-115.
- Yavuz, H. A. (tarih yok). Ceza Adalet Politikası Bağlamında Alternatif Çözüm Yöntemleri. (M. Özen, M. S. Özbek, R. Tayfun, O. Cuni, & M. Özcan, Dü) *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara*.
- Yılmaz, O. (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Müessesesi ve Uzlaştırma Süreci (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Trabzon .
- Yılmaz, Z. (2007). *Ceza Muhakemesi Kanununun Getirdiği Yenilikler ve Yargılama Sistemi* (2. b.). Seçkin Yayınları.